

22—23 maj

Debatter m. m.

Måndagen den 22 maj

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Rask ang. ökade möjligheter att fullgöra den första värnplikts- tjänstgöringen vid förband nära hemorten, m. m.	3
herr Franzén i Träkumla ang. planerna beträffande militära öv- ningsområden inom Stenkumla kommun	6
herr Tobé ang. försäkringsskyddet mot skada genom löskommen olja	8
herr Johansson i Skärstad ang. beredskapsåtgärder inom sjukvår- den i samband med övergången till högertrafik	10
herr Lorentzon ang. säkerhetsbestämmelserna beträffande gräv- maskiner	11
fru Nettelbrandt ang. utredningsarbetet rörande en allmän egen- pension	13
fru Nettelbrandt ang. sekretesskyddet för patienter vid allmänna sjukvårdspolikliniker	18
fru Nettelbrandt ang. helikopter- och svävartrafik i Stockholms skärgård	20
herr Gustavsson i Alvesta ang. kommunala anslag för fortsatt drift av landsvägsbusslinjer	24
herr Hedlund ang. omfattningen av statens järnvägars person- och posttrafik samt utbyggnadstakten beträffande vägnätet	27
herr Jonasson ang. avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning och herr Wikner i samma ämne ...	36
herr Gomér ang. rationaliseringsverksamheten inom statsförvalt- ningen	43
herr Svensson i Kungälv ang. begärd utredning rörande finansie- ringen av de expanderande kommunernas investeringsbehov ...	45

	Sid.
herr Nordgren ang. anställningsvillkor m. m. för partiellt arbetsföra inom statlig verksamhet	47
herr Svanberg ang. den framtida organisationen av statens skogsförvaltande och skogsindustriella verksamhet	51
herr Eriksson i Bäckmora ang. koncession för eldistribution	53
herr Gustafsson i Borås ang. en enhetlig nordisk kontroll av elmateriel	61

Tisdagen den 23 maj fm.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.	65
--	----

Tisdagen den 23 maj em.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m. (forts.)	160
Anslag till statens hantverks- och industrilånefond	205

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 23 maj fm.

<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 28, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande de nya lantbruksnämndernas organisation m. m.	64
--	----

Tisdagen den 23 maj em.

<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 23, ang. bemyndigande att sälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m.	160
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 100, ang. riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.	160
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 36, om ändrad lydelse av 2 § förordningen angående byggnadsforskningsavgift	160
— nr 37, om ändrad lydelse av 76 § 1 mom. byggnadsstadgan	160
— nr 43, ang. ändring i lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, m. m.	160
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 113, om anslag till statens hantverks- och industrilånefond	205
— nr 103, ang. överlåtelse av viss staten tillhörig mark m. m.	208

Måndagen den 22 maj

Kl. 13.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 12 in-
nevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter att fullgöra den första värnpliktstjänstgöringen vid förband nära hemorten, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Rask har frågat mig om jag avser att vidtaga åtgärder som möjliggör att värnpliktiga bereds tillfälle att fullgöra sin första värnplikts-tjänstgöring vid regemente nära den värnpliktiges hemort eller, om så icke är fallet, jag har för avsikt att genom ökat antal fria hemresor och ökat antal tjänstledighetsdagar kompensera dessa värnpliktiga från Syd- och Mellansve-
rige, som tvingas fullgöra första tjänstgöringen vid norrlandsregementen.

Flertalet värnpliktiga får fullgöra sin grundutbildning vid förband i närheten av sin hemort. Emellertid måste åtskil-
liga värnpliktiga tjänstgöra långt från sin hemort. Anledningarna härtill kan vara flera. Utbildning av specialkarak-
tär såsom i jägartjänst, spaningstjänst m. m. måste sålunda genomföras i en-
heter av lämplig storlek och under led-
ning av särskilt utbildat befäl. Sådan utbildning måste därför centraliseras. Vidare är antalet regementen vid vissa

av arméns truppslag litet. Flottans skolor är förlagda till endast två platser, Berga och Karlskrona. Rekryteringen till dessa regementen och skolor måste likväl ske från hela landet, vilket i många fall medför långa avstånd till hemorten för de värnpliktiga.

Under senare år har befolkningskon-
centrationen till storstadsområdena medfört att man fått överskott av värn-
pliktiga i dessa områden. Samtidigt har man i delar av Norrland brist på perso-
nal. En utjämning mellan de olika de-
larna av landet är därför nödvändig.

I detta sammanhang bör slutligen nämnas att stor hänsyn tas till att så-
dana enskilda värnpliktiga som kan styrka angelägna personliga eller sociala skäl eller familjeskäl får fullgöra tjänst-
göringen vid förband så nära hemorten som möjligt. Eftersom det antal värn-
pliktiga som skall fullgöra grundutbild-
ning vid olika förband är bestämt av krigsorganisationens behov, kan ompla-
ceringar av ett större antal värnpliktiga dock inte medges.

Under hänvisning till det sagda vill jag som svar på den första av de ställda frågorna anföra att jag inte, med nuva-
rande organisatoriska förutsättningar, ser någon möjlighet att låta fler värn-
pliktiga fullgöra grundutbildningen nä-
ra hemorten. I stället måste större vikt läggas vid de personalvårdande åtgär-
derna för värnpliktiga som fullgör grundutbildning långt från hemorten.

Förläggningar av god standard, mar-
ketentier, soldathem, förbandsbiblio-
tek m. m. är här av stor betydelse. Un-
der senare år har åtskilliga åtgärder i förbättrande syfte vidtagits på detta område.

Vid sidan härav framstå dock goda

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter att fullgöra den första värnpliktstjänstgöringen vid förband nära hemorten, m. m.

möjligheter att besöka hemorten som särskilt betydelsefulla. För närvarande har de värnpliktiga i de flesta fall fem fria resor till hemorten. Den nu arbetande försvarsutredningen överväger i enlighet med erhållet uppdrag frågan om de värnpliktigas förmåner, vilka även omfattar fria resor. Utredningen beräknar framlägga vissa förslag i höst. I avvaktan härpå är jag inte beredd att ta ställning till frågan om fler fria resor.

Extra tjänstledighet kan beviljas värnpliktiga med lång resväg hem. Genom beslut den 20 april 1967 har Kungl. Maj:t medgett försvarsgrenschef att förlägga tjänsten för underlydande värnpliktig personal vid vissa förband på sådant sätt att fler tjänstefria dagar kan beredas de värnpliktiga. Härigenom förbättras i vissa fall hemresemöjligheterna.

Vidare anförde:

Herr RASK (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet för svaret på min interpellation.

Även om svaret med undantag för den sista delen inte ger något direkt för dagen, vill jag läsa in en anda av förståelse från försvarsministerns sida för de problem som jag har tagit upp i min interpellation. Jag hoppas också att försvarsutredningen ägnar även dessa frågor det intresse och det arbete som de är värda.

Som jag framhöll i min interpellation är det ganska många ungdomar från Syd- och Mellansverige som varje år tvingas fullgöra sin första värnplikts-tjänstgöring vid norrlandsgarnisonen. En mycket stor del av dessa söker omplacering och en nästan lika stor del får sina ansökningar avslagna. Man tar endast hänsyn till mycket starka familjeskäl. Exempelvis en värnpliktig, vilken såsom skäl anför att han under

värnpliktstiden på fritid önskar komplettera eller läsa på ett akademiskt betyg, göra sig inte besvär. Ansökan om förflyttning blir avslagen av besvärsnämnden. Annars tycker man väl att hänsyn kunde tas även till ett sådant skäl. Nu säger visserligen många att den militära utbildningen kräver så mycket av den värnpliktige, att det inte finns tid över för annat. Detta kan väl vara sant till en del, men det finns dock ambitiös ungdom, som om möjligheter förefanns, skulle utnyttja fritiden på ett sådant sätt.

I ett interpellationssvar till herr Thure Dahlberg i första kammaren den 7 maj 1965 nämnde försvarsministern, att det under år 1965 i Umeå pågick särskild försöksverksamhet för att få fram lämpliga former för stöd till bl. a. akademiska studier per korrespondens för värnpliktiga. Jag vill i detta sammanhang fråga försvarsministern hur denna försöksverksamhet har utfallit och om den nu praktiseras på några förband.

En inskriven värnpliktig har många gånger följande lidandes väg. Vid inskrivningen blir han tilldelad ett visst truppslag. Så får han efter en tid den första kallduschen, när han meddelas att utbildningen får påbörjas först efter ett eller två år. Nästa kalldusch får han, när inkallelseordern kommer och det meddelas att inställelse skall ske vid ett norrlandsregemente, och sedan följer kallduscharna slag i slag. Många — kanske de flesta — tål det, men några tål det inte. För de allra flesta blir detta dock en irritation, och det finns åtskilliga fall där den värnpliktige helt enkelt begärt att få uppskov med sin första, påbörjade utbildning, vilket inneburit trassel både för utbildningens bedrivande och för den värnpliktige själv.

Om det inte, som statsrådet framhåller i sitt interpellationssvar, med nuvarande organisatoriska förutsättningar finns möjligheter att låta fler värnplik-

Svar på interpellation ang. ökade möjligheter att fullgöra den första värnpliktstjänstgöringen vid förband nära hemorten, m. m.

tiga fullgöra sin grundutbildning nära hemorten, är det ju så mycket angelägnare att söka se till att personalvården blir så effektiv som möjligt, detta dels med tanke på den värnpliktiges trivsel men också ur utbildningssynpunkt, ty dessa båda faktorer står säkert alltid i ett visst förhållande till varandra. Det är riktigt, som försvarsministern framhåller i svaret, att det gjorts en hel del under senare år för att förbättra personalvården, men jag anser att mycket mer behöver göras. Detta är en sak, tycker jag, som från militärt håll tidigare förbisetts.

En meningsfull fritid är viktig för alla ungdomar men inte minst för dem som fullgör värnplikten och under den tiden har långa avstånd till hemorten. De övningsfria lördagarna under sommarhalvåret kan exempelvis inte utnyttjas på samma sätt av dem som har lång resväg som av dem som bor närmare utbildningsorten. Följden blir väl i allmänhet den att man helt enkelt går och dräller på kaserngården och på stan. Detta tycker jag inte kan vara direkt inspirerande eller meningsfullt. Flyget kan inte heller utnyttjas av de värnpliktiga, eftersom den militära flygbiljetten inte garanterar vidareresa med plan från Stockholm söderut.

Nu hoppas jag att det beslut om extra tjänstledighet, som Kungl. Maj:t fattade dagen efter det jag framställt min interpellation, också delges de värnpliktiga. Det är för resten egendomligt att inte tidningarna alls uppmärksammat denna sak. Jag skulle också vilja fråga om beslutet kommer att redovisas i broschyren »Inför inskrivningen -67», som delas ut till dem som i år skrivs in som värnpliktiga.

Jag tolkar för min del i beslutet in en rättighet för de värnpliktiga som har sin hemort i Syd- och Mellansverige och som fullgör sin värnpliktsutbildning vid norrlandsregementen och på Gotland, att kunna få ett ökat antal tjänstledig-

hetsdagar fr. o. m. nu. Det bör för dem, som för några dagar sedan ryckte in till sin första militärutbildning, bli ett glädjeämne i tristessen de första veckorna.

Tidigare har det ofta varit på det sättet, att om värnpliktiga med långa resor till hemorten ansökt om extra tjänstledighetsdagar, har vederbörande befälsperson svarat, att så och så har riksdag och regering bestämt — det är omöjligt att bevilja ledighet med hänsyn till utbildningstidens längd o. d. Nu tror jag, att finns det vilja så finns alltid även möjligheterna. Om exempelvis dessa grupper av värnpliktiga söderifrån vid norrlandsregementena sammanförs till särskilda kompanier eller batterier, skulle utbildningen kunna anpassas så att mera sammanhängande ledigheter kunde beviljas.

Kungl. Maj:ts beslut av den 20 april i år kommer med all säkerhet av de värnpliktiga som berörs att uppfattas som en god kompensation, och jag ber att än en gång få tacka försvarsministern för svaret på interpellationen.

Chefen för försvarsdepartementet,
herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Bara några ord! Det är en mycket stor och viktig fråga som herr Rask tagit upp. Jag beklagar bara att vi inte har några som helst förutsättningar att ändra på de nuvarande förhållandena. Vi är tvungna att utnyttja de utbildningsanstalter vi har, och under senare decennier har vi på grund av befolkningsströmmen till våra storstäder tvingats flytta ut eller lägga ner förband. Följden är att vi därför har många utbildningsanstalter mycket långt från de tätbebyggda delarna av mellersta och södra Sverige, men vi är tvungna att utnyttja dem. Därför är de personalvårdande åtgärderna mycket väsentliga och jag medger utan vidare att vi — som herr Rask sade — ännu har mycket att göra på detta område. Jag kan försäkra herr

Svar på interpellation ang. planerna beträffande militära övningsområden inom Stenkumla kommun

Rask att vi ständigt har detta i tankarna. Det är ett mycket stort problem för oss.

När det gäller de ombyggnader av kaserner som pågår i landet ser vi till att det i samband därmed ordnas lämpliga lokaler där de värnpliktiga kan vistas på sin fritid, där de kan studera, få chans att idrotta o. s. v. Det är en mycket viktig fråga. Vi har tvingats öka anslagen för den personalvårdande verksamheten varje år, bl. a. med hänsyn till att så många värnpliktiga får göra sin militärtjänst så långt från hemorten.

Jag kan tyvärr inte svara på herr Rasks fråga om resultatet av försöksverksamheten i Umeå. Vi har inte fått dessa resultat redovisade, men vi skall omedelbart ta itu med problemet och i varje fall ge herr Rask personligen uppgift om resultatet.

Jag vet dock många värnpliktiga som kommit till mig och begärt annan tjänstgöringsort på grund av studieskäl — de har velat tjänstgöra nära Stockholm, Uppsala eller någon annan universitetsstad — efteråt har förklarat att det är möjligt, särskilt i Umeå men också i Boden med den tillgång man där har till fina bibliotek, att bedriva enskilda studier. Jag tror därför att de som är mycket ambitiösa och som vill försöka utnyttja fritiden och som orkar att läsa efter hårda övningar inte är alldeles ur stånd att göra det. Frågan om att förbättra möjligheterna härvidlag i norrlandsstäderna hör också till de frågor som vi undersöker.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. planerna beträffande militära övningsområden inom Stenkumla kommun

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Franzén i Träkumla har frågat mig om jag är villig att lämna en redogörelse för aktuella framtidsplaner beträffande militära övningsområden inom Stenkumla kommun.

Någon planering av övningsområden inom Stenkumla kommun har inte av myndigheterna redovisats till försvarsdepartementet. Däremot pågår enligt vad jag inhämtat vissa översiktliga undersökningar av möjligheterna att förbättra övningsområdena för Gotlands regemente (P 18).

I detta syfte har genom den regionala ledningens försorg olika alternativ till nya eller utvidgade övningsområden undersökts. Ett av dessa alternativ berör Stenkumla kommun och ligger inom det område som redovisats i pressen. Den utredning som gjorts granskas för närvarande i arméstaben. Något ställningstagande har emellertid inte skett. Det är därför ännu inte möjligt att bedöma om detta alternativ för utvidgningen kommer att bli aktuellt och när det i så fall blir det. Än mindre kan sägas om omfattningen av en eventuell sådan utvidgning.

Skulle en utvidgning i Stenkumla kommun emellertid bli aktuell kommer såväl läns- och kommunalmyndigheterna som de enskilda markägarna att orienteras härom i god tid. Så sker numera vid alla större markförvärv.

Jag vill också erinra om att förslag till militära markförvärv av mera betydande omfattning i regel hänskjuts för yttrande till försvarets fastighetsnämnd som har att pröva både de militära och de civila intressena.

Interpellanten har framhållit den irritation som undersökningar rörande militära markförvärv kan skapa hos berörda markägare. Innan ett konkret markförvärvsförslag kan framläggas av

Svar på interpellation ang. planerna beträffande militära övningsområden inom Stenkumla kommun

de militära myndigheterna måste som regel ett stort antal alternativ undersökas. Om samtliga av dessa alternativ berörda markägare skulle orienteras skulle säkerligen långt större irritation bli följden eftersom många alternativ aldrig blir aktuella.

De militära myndigheterna eftersträvar därför att orientera berörda civila myndigheter och markägare först då ett konkret förslag till markförvärv kan redovisas. Detta utesluter givetvis inte att redan dessförinnan vissa kontakter tas med civila myndigheter i syfte att inhämta sakliga upplysningar om olika tänkbara alternativ.

Vidare anförde:

Herr FRANZÉN i Träkumla (cp):

Herr talman! Jag tackar försvarsministern för svaret på min interpellation.

Vad som föranledde mig att framställa interpellationen var det förhållandet, att de berörda undersökningarna nu har pågått lång tid, vilket har framgått av kommentarer i pressen. De kommunala myndigheterna har emellertid inte på minsta sätt varit underrättade om undersökningen vilket också gäller de enskilda markägarna. Jag tycker att denna fråga kunde ha handlagts med större hänsyn till den enskildes rätt så att man kunnat undvika den oro, den ovisshet och det missmod som åtgärder av detta slag skapar för den enskilde.

Försvarsministern anför att det också finns andra alternativ. Det skulle vara intressant att få reda på dessa alternativ till en utökning av övningsfältet på Gotland. I Stenkumla kommun har man redan tidigare tagit i anspråk ett skjutfält, halva Tofta socken, som även ligger inom Stenkumla kommun. Det område som det nu är fråga om skulle bli en komplettering. Om kompletteringen skulle genomföras enligt

det föreliggande förslaget, skulle övnings- och skjutfältet ändå bli för litet. Eftersom avståndet mellan pjasplats och mål måste vara mycket stort, kan det fastställas att ett skjutfält av erforderlig storlek knappast står till förfogande på Gotland.

Markområden i enskild ägo kan emellertid utnyttjas. De enskilda markägarna och de militära myndigheterna kommer numera rätt bra överens medan övningarna pågår. Tidigare har icke alltid så varit fallet, då militären förorsakat skador på skog och gröda eller kört sönder vägarna. Numera gör de militära myndigheterna upp med markägarnas organisation RLF, varigenom i stort sett inget missförstånd uppstår. Jag instämmer med markägarna att det inte finns någon anledning att utvidga övningsfältet i Stenkumla.

Statsrådet säger att försvarets fastighetsnämnd prövar dessa frågor. Har fastighetsnämnden haft kännedom om den utredning som nu har gjorts? Jag hoppas att markägarna informeras och kommunen kontaktas innan beslut fattas. Både kommunen och markägarna hoppas att någon utvidgning av skjutfältet inte blir aktuell. Enskild mark uppläts för detta skjutfält och den enskilde markägaren har ingenting emot det.

Jag tackar än en gång för svaret.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Eftersom dessa frågor är föremål för myndigheternas handläggning vill jag inte konkret gå in på dem. Åtskilliga andra platser på Gotland undersöks men jag vill inte genom att nämna någon annan kommun än Stenkumla göra hela befolkningen på Gotland irriterad. Vi får avvakta det resultat som de regionala myndigheterna och arméledningen kommer fram till. Jag skulle inte tro att detta ärende ännu har framskridit så långt att det

Svar på interpellation ang. försäkringsskyddet mot skada genom löskommen olja
hänskjutits till försvarets fastighetsnämnd.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. försäkringsskyddet mot skada genom löskommen olja

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Tobé har frågat om jag är beredd att låta utreda frågan om försäkringsskydd mot skador genom löskommen olja. I interpellationen hänvisar herr Tobé till de skador av detta slag som kan drabba tredje man till följd av fartygsolyckor.

Den som riskerar att bli utsatt för skada genom att olja flyter i land efter att ha kommit lös på havet kan för närvarande inte teckna försäkring mot sådan skada. Men gällande lag lägger inte något hinder i vägen mot att försäkring av detta slag införs.

I vissa fall kan den som drabbas av skada genom oljeutflöden från fartyg få ut ersättning på grund av ansvarsförsäkring som gäller för redaren. En sådan försäkring — som inte är obligatorisk — täcker i princip de skador som redaren själv är ansvarig för. Hit hör skador som vållas av fartygets befälhavare och besättning, exempelvis genom felaktigheter vid navigeringen. Ansvarigheten är emellertid regelmässigt begränsad till visst belopp för varje skadetillfälle. De regler som gäller härom enligt svensk rätt grundas på en internationell konvention som antogs i Bryssel år 1957. Dessa regler innebär att ansvaret begränsas till 1 000 guldfrancs, dvs. mellan 300 och 400 kronor, per ton av fartygets dräktighet. Stater som inte har anslutit sig till Brysselkonventionen tillämpar andra regler. Dessa kan innebära att ansvarig-

heten begränsas till ett belopp som i huvudsak motsvarar fartygets värde. Detta värde kan, särskilt efter en sjöolycka, vara ytterst ringa och i sådana fall är redaren praktiskt taget fri från ansvar.

Av vad jag nu har sagt framgår att den som drabbas av en skada som det här är fråga om har vissa möjligheter att få ut ersättning av redaren eller ur redarens försäkring men att möjligheterna är begränsade på olika sätt. I likhet med interpellanten anser jag därför att en förbättring av försäkringsskyddet bör övervägas. Frågan bör emellertid lösas på internationellt plan. Under de senaste veckorna har olika frågor rörande skyddet mot oljeskador i samband med fartygsolyckor behandlats vid två internationella sammankomster, nämligen dels av Mellanstatliga rådgivande sjöfartsorganisationen (IMCO) i London den 4—5 maj och dels av strandstaterna vid Nordsjön i Hamburg den 10—11 maj. Vid det förstnämnda tillfället diskuterades också försäkringsfrågan. IMCO beslöt att ta upp denna och andra hithörande rättsliga frågor till behandling.

På grund av interpellationens utformning har jag här bara uppehållit mig vid skador genom oljeutflöden till havs. Sådana utflöden kan emellertid också uppstå på land, i sjöar och i andra vattendrag. För dessa fall finns inte samma behov av internationell reglering. Det betänkande om beredskap mot oljeskador som herr Tobé nämner i interpellationen innehåller vissa förslag till åtgärder för att motverka skador genom olja som har kommit lös till lands eller till sjöss. Betänkandet behandlar inte försäkringsfrågor, men vid remissbehandlingen har sådana frågor tagits upp från några håll. Betänkandet och remissyttrandena övervägs för närvarande inom kommunikationsdepartementet.

Vidare anförde:

Svar på interpellation ang. försäkringsskyddet mot skada genom löskommen olja

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för justitiedepartementet för svaret på min fråga. Det framgår därav att tredje man, alltså enskilda markägare, ägare av semesteranläggningar, kommuner etc., för närvarande inte kan teckna försäkringar men att gällande lag inte utgör något hinder för det. Däremot kan skadegöraren, alltså redaren, befäl och besättning på fartygen eller importören teckna sådan försäkring. Det är inte obligatoriskt och det sker efter skilda normer, och det är naturligtvis, som statsrådet säger, ett internationellt problem.

Statsrådet håller med mig om vad jag sagt i min interpellation att en förbättring av försäkringsskyddet bör övervägas och nämner att det varit två konferenser, däribland den i IMCO den 4—5 maj i år. Jag har läst presskommunikén från denna sammankomst i London. Den innehåller 14 punkter. Bland punkterna märks förslag att man skall ha särskilda leder för tankers, i synnerhet för stora tankers, särskilda navigationsföreskrifter, fartrestriktioner i vissa fall och särskild utbildning av besättning och befäl. Vidare talas om sneringsberedskap m. m. Försäkringsfrågan har fått en mycket undanskymd plats i en av punkterna.

Man kan alltså säga som statsrådet gör att man har tagit upp frågan, men det framgår inte — i varje fall inte av presskommunikén — att man tar sig an den med någon större kraft.

Är det något jag saknar i interpellationssvaret så är det just engagemanget. Statsrådet kan väl säga att denna fråga inte hör till hans område utan att den hör till kommunikationsdepartementet. Men då ber jag att få erinra om vad statsrådet Palme sade för en tid sedan i en diskussion med den engelske lorden och författaren C. P. Snow då det gällde de två kulturerna och där sådana här saker kom på tal. Statsrådet Palme sade,

att det tyvärr ofta behövs dramatiska händelser för att få upp politikernas ögon för vissa olägenheter och olycksrisker.

Man skall enligt min mening naturligtvis hålla huvudet kallt när en olycka händer, men man måste också utnyttja dramatiska händelser för att få upp ögonen på dem som har att handlägga dessa saker. Interpellationssvaret tycks mig som jag redan framhållit i det fallet alltför mycket sakna drag av engagemang.

Jag tror inte att IMCO kommer att ta sig an denna angelägenhet med någon större kraft, om inte några regeringar verkligen stöter på om den. Storbritannien och Sverige har nu reella fall att peka på, Storbritannien genom olyckan vid Land's End i mars i år och Sverige genom Gokstadsolyckan år 1964. Det vore nog anledning för regeringen att se till att våra representanter i IMCO verkligen driver frågan.

Sverige representeras i IMCO av sjöfartsstyrelsen. Denna har till sitt stöd i frågor om oljeskador statens oljeskyddsråd. I detta råd sitter företrädare för redare, för oljeimportörer och även för statens naturvårdsorgan. När IMCO håller kongresser eller särskilda sammanträden — som nu i London i maj — representeras Sverige alltså regelmässigt av en tjänsteman i sjöfartsstyrelsen, och denne brukar biträdas av en representant för redarna och en för oljeimportörerna. Det vore väl för mycket begärt att dessa två rådgivare skulle nämnvärt engagera sig i den här frågan. Vi har detta oljeskyddsråd, som vi häromdagen diskuterade här i kammaren när det gällde naturvårdsverket och där naturvården har sin klara uppgift. Då bör också naturvården få komma till tals i dessa frågor. Jag tror att det är viktigt att man från regeringens sida, i första hand från kommunikationsdepartementets, tar sig an dessa frågor.

Jag förstår att statsrådet inte kunnat gå in på detaljerna här, men jag har

Svar på interpellation ang. beredskapsåtgärder inom sjukvården i samband med övergången till högertrafik

velat nämna detta för att visa att jag är orolig för att vår representation i IMCO inte driver den här frågan tillräckligt hårt.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Tobé att jag inte tänker undandra mig mitt ansvar i den här frågan, som enligt interpellationssvaret gäller redaransvarets begränsning och försäkringsmöjligheterna och alltså tillhör mitt ämbetsområde.

Jag vill samtidigt påpeka att regeringen var representerad vid IMCO:s möte i London den 4 och 5 maj genom en representant för kommunikationsdepartementet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på interpellation ang. beredskapsåtgärder inom sjukvården i samband med övergången till högertrafik

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad har bett mig redogöra för vilka beredskapsåtgärder som kommer att vidtas inom sjukvården för att möta en eventuell ökning av antalet trafikolyckor i samband med övergången till högertrafik.

Inom sjukvården finns en allmän beredskapsplanering för att möta sådana eventuella katastrofer som ett stort antal olycksfall, epidemiskjukdomar m. m. En planmässig utbyggnad av den medicinska beredskapen har pågått i flera år. Den beredskap inom sjukvården som kan anses erforderlig vid övergången till högertrafik tillgodoses inom ramen för den allmänna beredskapsplane-

ringen. Om denna vill jag ytterligare nämna följande.

En kommission för medicinsk beredskap vid katastrofer, som utsetts av berörda statliga myndigheter, sjukvårdshuvudmän och organisationer, har utarbetat anvisningar för olika olycks- eller epidemisituationer m. m. Med ledning av dessa anvisningar upprättas särskilda planer vid varje akutsjukhus. Sjukvårdshuvudmännen har hållit konferenser för att förbereda planerna. Under juni i år kommer vidare att ordnas regionkonferenser i medicinalstyrelsens regi i syfte att samordna planeringen inom sjukvårdsregionerna. Sjukvårdspersonalen informeras samtidigt genom lokala konferenser och övningar.

I en situation med t. ex. ett större antal trafikolycksfall än vanligt är det självfallet av den allra största betydelse att ambulansorganisationen fungerar väl. Jag vill erinra om att sjukvårdshuvudmännen numera har ansvaret för sjuktransportorganisationen. En upprustning på området har också skett. Nya anvisningar har utfärdats om utformningen av ambulansbilar, och utbildningskurser har anordnats för ambulansförare.

Sammanfattningsvis vill jag understryka, att den beredskapsplanering som sker inom sjukvården också avser de särskilda behov som eventuellt kan uppstå i samband med högertrafikreformen. Jag vill emellertid betona att denna reform beslutats främst i syfte att förbättra trafiksäkerheten och att de olika åtgärderna i anslutning till omläggningen är inriktade på att göra övergången till högertrafik så trafiksäker som möjligt.

Vidare anförde

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Enär herr Johansson i Skärstad är förhindrad att själv ta emot detta svar har jag blivit ombedd att

Svar på interpellation ang. säkerhetsbestämmelserna beträffande grävmaskiner

göra det. Jag ber därför först att få framföra interpellantens och även mitt tack till socialministern för det positiva svar som har lämnats. I detta tack kan även inneslutas allmänheten som härigenom har fått en samlad redovisning över de beredskapsåtgärder som myndigheterna planerat och håller på att planera. Jag vet att det finns ett starkt intresse för dessa frågor inte minst mot bakgrunden av de diskussioner som förts i anslutning till högertrafikens införande.

Det är måhända endast på en punkt som jag tvivlar på funktionsdugligheten. Jag hoppas liksom socialministern att ambulansorganisationen skall komma att fungera väl. Den är naturligtvis en mycket väsentlig del i hela beredskapsplaneringen, men den fungerar kanske inte så väl ännu. Landstingen är huvudmän för ambulansorganisationen, och jag känner till från mitt eget landsting att man planerar så gott man kan och så långt man hinner. Men åtskilligt återstår att göra i fråga om utrustningen av ambulansbilarna och utbildningskurserna för ambulansförarna vilket är en synnerligen viktig del i planeringen, och statsrådet understryker också detta i sitt svar vilket jag livligt vill understryka.

Jag vill därför endast uttrycka min förhoppning att detta område skall stå rustat och klart inför dagen H för att kunna fungera tillfredsställande, och jag ber med dessa ord än en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. säkerhetsbestämmelserna beträffande grävmaskiner

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat mig om arbetarskyddsstyrelsen har vissa säkerhetsfrågor rörande grävmaskiner under utredning och om initiativ kan väntas beträffande utformningen av nya säkerhetsbestämmelser för grävmaskiner.

Sådana grävmaskiner som används för lyftändamål vid husbyggnadsarbeten skall enligt redan gällande bestämmelser besiktigas från säkerhetssynpunkt av särskilda besiktningsmän som fått behörighet därtill av arbetarskyddsstyrelsen eller yrkesinspektionen. Dessa besiktningsmän kontrollerar förutom själva lyftanordningarna även skyddsåtgärderna för maskinernas rörliga delar. Enligt vad jag inhämtat avser arbetarskyddsstyrelsen att inom kort utfärda nya anvisningar i dessa frågor, varvid obligatorisk årlig besiktning kommer att föreskrivas.

I arbetarskyddsstyrelsens gällande anvisningar beträffande grävmaskinernas användning för annat än lyftändamål, dvs. för vanliga grävningsarbeten, framhålls betydelsen av att maskinerna fortlöpande kontrolleras med hänsyn till de stora påfrestningar och det slitage som dessa maskiner är utsatta för. Arbetarskyddsstyrelsen har emellertid kunnat konstatera, att denna kontroll eftersätts på många håll, och flera av de olycksfall som inträffat vid arbete med grävmaskiner har orsakats av att maskinerna varit förslitna. Detta har föranlett arbetarskyddsstyrelsen att ta upp frågan om regelbunden besiktning av dessa grävmaskiner. Ett omfattande utredningsarbete har redan utförts, och de olika problemen har därvid ingående diskuterats med leverantörer och grävmaskinsförare. På grundval av utredningen pågår inom arbetarskyddsstyrelsen arbete med ett förslag om skyddsåtgärder vid grävmaskiner, varvid även frågan om regelbunden besiktning behandlas. Arbetarskyddsstyrelsen avser att snarast möjligt infordra yttranden över detta förslag från berörda leveran-

Svar på interpellation ang. säkerhetsbestämmelserna beträffande grävmaskiner

törer och från arbetsgivarnas och arbetstagarnas organisationer.

I interpellationen berörs även frågan om en enhetlig placering av maskinreglagen i olika grävmaskiner. Arbetarskyddsstyrelsen har vid olika tillfällen med stöd av 45 § arbetarskyddslagen påfordrat ändring av konstruktionen hos flera grävmaskinsfabrikat. Frågan om maskinregelagens placering, märkning och rörelseriktning har också diskuterats med grävmaskinsleverantörerna. Det är enligt arbetarskyddsstyrelsens uppfattning viktigt att så långt möjligt få till stånd enhetlighet i dessa avseenden för att undanröja riskerna för felmanövreringar. Arbetarskyddsstyrelsen kommer att fortsätta behandlingen av denna fråga.

Vidare anförde

Herr LORENTZON (k):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min interpellation. Jag gör det med så mycket större tillfredsställelse som svaret är positivt på samtliga de punkter jag behandlat i interpellationen. Jag skulle dock vilja anföra några synpunkter på frågan.

Som jag framhållit i interpellationen har under senare år inom byggnads- och anläggningsbranschen en mängd mindre firmor etablerat sig. De tillhandahåller en eller flera grävmaskiner. Den hårda konkurrensen mellan dessa småföretagare har lett till att maskinparken försämrats i sådan grad, att gränsen för ett någorlunda riskfritt arbete passerats. Dessa maskiner kan i alltför många fall betraktas som rena rishögarna. För berörda arbetare verkar det givetvis underligt att rådande missförhållanden på detta område, trots att arbetarskyddsstyrelsen sedan lång tid tillbaka känt till dem, har fått fortsätta utan att några åtgärder egentligen har blivit vidtagna. Grävmaskinisterna har ställts utanför lagen.

Detta har i alltför många fall icke omdömesgilla arbetsgivare använt sig av. Har maskinisten anmärkt på att maskinen som han skall sköta är i livsfarligt skick för både honom och andra personer på arbetsplatsen, har han faktiskt riskerat att bli avskedad från arbetet med motivering att han är oduglig som förare. Om maskinisten accepterar företagarens metoder och själv under arbetet vidtar de reparationer han kan göra — och detta reparationsarbete kan upprepas åtskilliga gånger under arbetsskiftet — kommer med säkerhet arbetsledaren för byggnadsföretaget att fråga grävmaskinisten, om maskinen är undermålig då reparationer förekommer så ofta. Om grävmaskinisten vill behålla arbetet måste han ljuga och helt enkelt svara att maskinen är bra, ty i annat fall gör beställaren anmärkning till grävmaskinens ägare, och då vet maskinisten säkert att han är utan arbete nästa dag. Arbetsbetygen blir också därefter.

Detta har stått klart för arbetarskyddsstyrelsen sedan mycket lång tid tillbaka. Därvid har såväl grävmaskinisterna som deras fackliga förtroendemän rekommenderats att anonymt till styrelsen anmäla ifrågavarande företagare och maskin. Då behöver anmälaren — maskinisten i detta fall — inte ta risken att förlora arbetet, men arbetarskyddsstyrelsen lovar, att när man får denna anonyma anmälan, skall man komma och kontrollera maskinen.

Dessa förhållanden ute på arbetsplatserna är givetvis olidliga. Arbetaren ställs vid sidan av lagen och kan i vissa fall helt utnyttjas av obskyra företagare.

I sitt svar bekräftar socialministern att dessa många gånger undermåliga arbetsmaskiner orsakat flera olycksfall. Även om bestämmelserna på arbetarskyddsområdet kan betraktas såsom varande ganska bra i vårt land, föreligger en lucka i lagen, då stora arbetsmaskiner kan användas år från år och bli

Svar på interpellation ang. utredningsarbetet rörande en allmän egenpension

rena rishögarna utan att det föreligger besiktningstväng med tidsintervaller.

Till den andra frågan, om en enhetlig placering av maskinreglagen i olika grävmaskiner, säger arbetarskyddsstyrelsen enligt socialministerns svar här i dag, att styrelsen med stöd av 45 § arbetarskyddslagen påfordrar ändring av konstruktionen hos flera grävmaskinsfabrikat, men efter vad jag kan förstå av svaret hittills utan något som helst resultat.

Nu rådande förhållande på detta område ger upphov till elakartade olycksfall och olyckor. Man kan nämligen inte begära av en yrkesman — i detta fall en grävmaskinist — hur många år han än har i yrket att han omedelbart vid byte av grävmaskin skall vänja sig vid det nya maskinmärket, där kopplingen plötsligt bytt plats med bromspedalen, eller där vid ratt rörelse till vänster maskinen svänger åt höger, för att nämna några exempel. En reflexrörelse — och vem kan inte göra sig skyldig till en sådan under hårt och pressat arbete — kan ge upphov till svåra olyckor.

Enligt svaret här i dag är arbetarskyddsstyrelsen enig om att det är av synnerligen stor vikt att få till stånd en enhetlighet i detta avseende mellan de olika fabriksmärkena för att därmed undanröja felmanövreringar, olyckstillbud och olyckor på arbetsplatserna och att styrelsen kommer att fortsätta förhandlingarna med grävmaskinsfabrikanterna i denna fråga.

Arbetarna ute på arbetsplatserna finner det dock underligt att frågan inte när kunnat lösas ännu. I några tiotals år har ju grävmaskiner utan enhetlighet i manöversystemets reglage funnits i marknaden, men fabrikanterna gör som de själva vill. Vad är då arbetarskyddslagens 45 § värd? Vidare frågar man sig när denna enhetlighet i fabrikationen kan komma till stånd.

Ett annat problem gäller instruktionsböckerna för de olika grävmaskins-

typerna. Även om dessa är lättfattligt framställda, ger de inte maskinföraren den handledning denne behöver, eftersom vissa nödvändiga upplysningar saknas. Det är framför allt en av orsakerna till att så många grävmaskiner kommer i rullning i backar.

Vid omkoppling från grävning till transport eller förflyttning varnas ej i instruktionsböckerna för den risk som uppkommer om växlarna inte inkopplas i en viss ordning. Denna ordningsföljd är inte ens omskriven.

En i undervagnen befintlig spärrhake till transportsystemet skall vara det sista i ordningen av kopplingsreglagen vid omkoppling från grävning till transport. Spärrhaken skall efter fullbordad förflyttning vara det första av alla reglage, som bringas i läge då grävningen åter skall påbörjas.

Framför allt nybörjare bland maskinförarna kan råka ut för svåra olyckor, om de inte själva i tid kommer underfund med den inbördes ordning varmed växlarna skall inkopplas. Instruktionsböckerna ger ingen som helst ledning och kan i detta fall betraktas som varande undermåliga.

Självklart ställer man sig frågande inför orsakerna till att grävmaskinsfabrikanterna under alla dessa år har kunnat få uppträda på sätt som skett.

Jag uttalar till sist, herr talman, den förhoppningen, efter det positiva svar som här har getts av socialministern, att dessa för arbetarna ute på arbetsplatserna så väsentliga frågor, som har med deras hälsa och liv att göra, löses med det snaraste.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. utredningsarbetet rörande en allmän egenpension

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Svar på interpellation ang. utredningsarbetet rörande en allmän egenpension

Herr talman! Fru Nettelbrandt har ställt följande fråga: »Vill herr statsrådet medverka till att utredningsarbetet rörande en allmän egenpension planeras så, att en lösning kommer till stånd snarast möjligt på de problem som f. n. gäller inom familjepensioneringen?»

I skrivelse den 11 november 1966 har riksdagen med hänvisning till andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 53 anhållit att två motioner om allmän egenpension överlämnas till pensionsförsäkringskommittén

I motionerna kritiserades bl. a. den nuvarande familjepensioneringen och vissa uppslag till ändrade principer fördes fram.

Andra lagutskottet yttrade i det nämnda utlåtandet bl. a. följande: »I direktiven till pensionsförsäkringskommittén, som bl. a. har att utreda frågorna om änkepensioner till fränskilda och om änklingspensioner, uttalas, att en lösning av frågan om fränskildas pensionsrätt får sökas utifrån de allmänna principer, på vilka pensionssystemets regler om familjepensioner vilar. Det bör vara en riktpunkt för utredningsarbetet att reglerna om fränskilda kvinnors rätt till änkepension skall låta sig infoga i den ram som det allmänna pensionssystemet för närvarande ger. Med hänsyn till att pensionsförsäkringskommittén således har att utreda frågorna om änkepensioner till fränskilda och om änklingspensioner anser utskottet, att förevarande motioner bör överlämnas till kommittén.»

Genom beslut den 16 december 1966 överlämnade Kungl. Maj:t motionerna och utskottsutlåtandet till pensionsförsäkringskommittén för att de skulle vara tillgängliga vid behandlingen av de av utskottet omnämnda frågorna.

I skrivelse den 26 april 1967 har riksdagen med bifall till två motioner om översyn av socialförsäkringssystemet, såvitt avser frågan om jämställdhet mellan män och kvinnor, begärt utredning i enlighet med vad andra lagutskottet anfört i sitt utlåtande nr 38.

Även de motioner som vunnit bifall av årets riksdag är kritiska mot den nuvarande familjepensioneringen. Motionerna behandlar inte bara pensioneringen utan även sjukförsäkringen.

Andra lagutskottet anslöt sig i sitt utlåtande till motionärernas uppfattning att det finns behov av en översyn av socialförsäkringsförmånerna i de avseenden motionärerna påtalat och anförde vidare följande: »Redan nu är vissa av dessa frågor föremål för utredning. Pensionsförsäkringskommittén prövar sålunda efterlevandeskyddet för fränskilda kvinnor och frågan om införande av änklingspension. Med hänsyn till att den översyn utskottet förordar kommer att beröra grundläggande principer för den allmänna försäkringen och dessutom torde utgöra en tämligen omfattande uppgift anser utskottet att densamma bör anförtros åt en särskild utredning. Utskottet förutsätter därvid att en ändamålsenlig samordning kommer till stånd i fråga om övrigt utredningsarbete på socialförsäkringsområdet.»

En utredning om ändrade principer för mäns och kvinnors ställning inom socialförsäkringssystemet, som både årets och fjolårets motioner gäller, är omfattande. Vidare uppkommer svåra juridiska problem inte minst med hänsyn till rättssäkerheten inom ATP-systemet. Frågan om detta utredningsarbete får övervägas mot bakgrunden av riksdagens skrivelse den 26 april 1967. Det krävs bl. a., som andra lagutskottet påpekar, en ändamålsenlig samordning med övrigt utredningsarbete på socialförsäkringsområdet.

Vidare anförde:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag beredde mig faktiskt på att lyssna riktigt intensivt på den tredje sidan i svaret, som jag trodde var borttappad i mitt exemplar. Sådant kan ju hända i majbrådskan.

Enligt min mening är det föreliggande svaret inte något svar. Det slu-

Svar på interpellation ang. utredningsarbetet rörande en allmän egenpension

tar där det borde ha börjat. Därför vet jag inte heller riktigt vad jag skall tacka för. Men det kan vara värdefullt att få en resumé av en frågas riksdagsbehandling, inte minst med hänsyn till våra svårigheter — exempelvis den otillräckliga sekreterarhjälpen — att här i riksdagen bedriva vårt arbete. Därför är jag tacksam för den resumén. Men mycket mer innehåller inte svaret. Citat av andra lagutskottets citat av direktiv till utredningar kan jag t. ex. inte tycka är så särskilt värdefullt i ett interpellationssvar.

Av det som kan vara gjort i socialdepartementets egen fatatur har jag egentligen bara hittat fyra meningar. Den första är: »En utredning om ändrade principer för mäns och kvinnors ställning inom socialförsäkringssystemet — — — är omfattande.» Ja, det tror jag säkert att den är. Vi kan vara överens på den punkten. Mera intressant är kanske — även om vi är överens där också — den inskjutna satsen i samma mening, där socialministern talar om att dessa frågor aktualiserats både i årets och fjolårets motioner. Det är intressant, sett mot bakgrunden av att när folkpartiets motion i denna fråga diskuterades i riksdagen förra året, påpekade en av årets socialdemokratiska huvudmotionärer i denna enligt socialministern samma fråga flera gånger i sitt korta inlägg att det inte var någon ny fråga man motionerade om.

Det där var emellertid en parentes.

För det andra säger socialministern att det här uppkommer svåra juridiska problem. Jag förstår det. Även där kan vi vara överens.

För det tredje säger socialministern att frågan om utredningsarbetet får övervägas mot bakgrunden av riksdagens skrivelse den 26 april 1967. Jag förstår inte riktigt den meningens innebörd, men jag förmodar att hänsyn skall tagas till riksdagens skrivelser, och det är ju tacknämligt att det har kommit på prânt.

För det fjärde står det att det krävs, som andra lagutskottet har påpekat, en enhetlig samordning, och det är väl också ostridigt. Men därmed är det slut på svaret.

Vad jag hade pekat på i min interpellation var för det första att det behövdes en allmän egenpension, en självständig pension för hemarbetande och deltidsarbetande make, för det andra att man skulle ta bort den nuvarande orättvisan för änkringarna genom införande av en försörjarpension, för det tredje att man skulle införa förtidspension för barnlös efterlevande som inte kan försörja sig, för det fjärde att man skulle ha generösare barnpensioner och för det femte att man skulle åstadkomma enhetlighet mellan de olika pensionssystemen.

I anslutning till vad jag här pekat på såsom eftersträvansvärt frågade jag om planeringen av utredningsarbetet skulle gå till på sådant sätt att man kunde räkna med att nå en lösning så snart som möjligt. Det är alltså på den frågan som jag fortfarande saknar svar.

Jag tyckte att jag borde ställa denna fråga inte minst med anledning av den skrivelse från Kungl. Maj:t till pensionsförsäkringskommittén i vilken det framhölls — som också återopats här — att utlåtandet från höstriksdagen skulle hållas tillgängligt för utredningen. Jag förstår kanske inte riktigt denna vokabulär — jag förmodar att allt riksdagsmaterial är tillgängligt för en utredning. Men om det är något som skall hända i en utredning så är det väl inte riktigt detta man önskar.

Jag ber nu att få fråga: Vill socialministern utveckla någon aktivitet för att något skall hända i detta ärende? Har någon sådan aktivitet redan utvecklats? Vad händer t. ex. just nu i saken? Är det den gamla kommittén som sysslar med den eller en ny, och i så fall vilken? Vilka direktiv har i så fall meddelats? Det kanske vore intressantare att erhålla svar på dessa frågor än att

Svar på interpellation ang. utredningsarbetet rörande en allmän egenpension

få citat av de direktiv som redan tidigare föreligger tryckta.

Jag upprepar den i interpellationen ställda frågan, eftersom inget försök ens har gjorts, tycker jag, till besvarande av den: Vill statsrådet medverka till att utredningsarbetet rörande en allmän egenpension planeras så, att en lösning kommer till stånd snarast möjligt på de problem som för närvarande gäller inom familjepensioneringen? Jag är verkligen mycket tacksam för ett svar på den frågan.

Jag kanske också får fullfölja den frågan med ett annat spörsmål: Anser socialministern — i likhet med vad jag gör — att detta är en viktig sak och att det just på grund av dess mycket komplicerade natur är angeläget att man så snart som möjligt får en lösning till stånd av de invecklade samordningsproblem som socialministern har pekat på?

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Det är tydligen mycket svårt att tillfredsställa fru Nettelbrandt, när det gäller att i ett kort interpellationssvar beröra en rad olika ting. Vad hon har frågat om — för att ta klämmen — är om jag vill medverka till att utredningsarbetet rörande en allmän egenpension planeras så att en lösning kommer till stånd snarast möjligt på de problem som för närvarande gäller inom familjepensioneringen. Jag skulle nog vilja be fru Nettelbrandt att läsa igenom mitt interpellationssvar en gång till, så kan hon ju ändå finna dels hur vi ser på den här frågan, dels vad som har åtgjorts och dels vilka problem vi kommer att möta.

Jag utgår ifrån att fru Nettelbrandt väl inte menar att jag som svar på interpellationen skall läsa upp eventuellt kommande utredningsdirektiv eller tala om hur den här frågan i olika detaljer skall finna sin lösning. Menar hon det, tycker jag nog att hon har gått fel väg.

Det finns ju motionsrätt också vid årets riksdag.

För övrigt har fru Nettelbrandt själv i interpellationen ytterst skissartat berört hela det här komplexet.

Låt mig bara, herr talman, erinra om att pensionsrätt som är intjänad i pensionssystemet inte kan försämrans. Om jag har förstätt fru Nettelbrandt rätt — för att ta några punkter — menar hon att hustrun skall få del av de ATP-förmåner som mannen har tjänat in. Det är sannerligen en både stor och komplicerad fråga, en sak som fru Nettelbrandt också endast skissartat har angivit. Jag vet att fru Nettelbrandt i många olika sammanhang har sagt, att det nuvarande pensionssystemet är krångligt och ett trask av olika bestämmelser. Det är inte troligt att en omläggning skulle kunna medföra någon särskilt stor förenkling, alldenstund fru Nettelbrandt själv pekade på att man måste räkna med en lång övergångstid och således med en rad olika komplicerade övergångsbestämmelser, med andra ord ett dubbelsystem under en följd av år.

Det kan naturligtvis, det vill jag betona, herr talman, finnas skäl för att från tid till annan göra en översyn av vissa av våra socialförsäkringsanordningar, och det har nu riksdagen begärt. Man får dock inte glömma bort att dessa frågor är komplicerade. Det är inte så länge sedan riksdagen var rörande enig om de nuvarande principerna. Jag kan inte undanhålla kammaren den reflexionen, att fru Nettelbrandt, om folkpartiet hade fått igenom sin s. k. frivilligpension, sannerligen hade haft svårt att i dag ställa krav på det nuvarande ATP-systemets förändring.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Socialministern säger att det är svårt att tillfredsställa mig när det gäller att svara på dessa olika frågor. Nej, jag har verkligen varit blygsam. Jag har bara velat att han över huvud taget skulle gå in på den fråge-

Svar på interpellation ang. utredningsarbetet rörande en allmän egenpension

ställning som jag har tagit upp och inte inskränka sig till att citera vad som står att läsa i skilda handlingar inom riksdagen. När socialministern uppmanar mig att läsa svaret en gång till för att kunna se hur »vi» — i socialdepartementet alltså — ser på detta problem, vill jag till socialministern rikta frågan: På vilken rad i interpellationssvaret kan jag finna någonting om socialministerns inställning till problemet? Jag skulle vara mycket tacksam för en upplysning om på vilken rad jag kan återfinna detta.

Vad som åtgjorts i saken står faktiskt i svaret. Ty det är väl, om jag fattat rätt, att riksdagen skrivit att det material, som kommit från riksdagen, skall hållas tillgängligt för pensionsförsäkringskommittén. Och det är ju inte ett särskilt aktivt grepp på frågan — det vill jag inte påstå.

Jag har inte begärt att socialministern skall tala om, hur denna fråga i alla sina detaljer skall finna sin lösning. Tvärtom: jag är av den meningen att man skall ha utredningar i varje fråga, innan man lägger fram förslag till lösningar. Har socialministern — och kanske även andra ministrar — samma uppfattning, så är jag bara tacksam.

Att jag behandlat saken helt summariskt i min interpellation är självklart. I en interpellation finns väl ingen anledning att göra ens en skiss av ett system. Det har jag däremot gjort relativt fylligt i den motion som jag väckte vid förra årets riksdag. Inte ens det är emellertid tillräckligt i en fråga av denna komplicerade natur — ty den är komplicerad, vi är överens om det. Men det är just därför angeläget att man sätter i gång på ett tidigt stadium och inte skjuter på frågan ytterligare.

När socialministern säger att det inte är troligt att någon förändring görs alldenstund — som jag själv påpekat — en omläggning kräver en övergångstid på flera år, så förstår jag uppriktigt sagt inte logiken. Ty att en övergångstid

krävs ändrar väl inte på det faktum som jag tror att vi alla ändå kan vara överens om, nämligen att det finns en rad diskrepanser i dessa båda pensionsystem och en rad bestämmelser som är otillräckliga och otillfredsställande. Dem vill man göra något åt, och är detta då komplicerat bör man börja brottas med problemen omedelbart och inte skjuta saken på framtiden.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill erinra om att riksdagen begärde att motionen skulle överlämnas till pensionsförsäkringskommittén. Detta har också skett.

Fru Nettelbrandt säger sig ha svårt att återfinna departementets synpunkter i mitt svar. Riksdagen har gjort två framställningar. Vi har refererat det väsentliga i dessa, vilka i sig själva fångar in detta i hög grad komplicerade problem. Jag har påpekat att man innan denna utredning sätts i gång måste tänka sig för. Det är vidare angeläget med en samordning beträffande övriga utredningar, vilka redan i dag, fru Nettelbrandt, behandlar flera av dessa väsentliga problem.

Fru Nettelbrandt bör, när hon ställer interpellationer, precisera sig klarare än vad som skett i denna mycket allmänt hållna interpellation, vari hon frågar vilken lösning jag nu skall försöka komma fram till. Fru Nettelbrandt kan lita på att vi i socialdepartementet skall behandla detta ärende med all den omsorg det kräver.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det egendomliga har ju inträffat, nämligen att den folkpartimotion som väckts under höstriksdagen i denna fråga skickades till pensionsförsäkringskommittén, medan den motion, som väckts under vårriksdagen och som enligt den högsta auktoriteten på området, socialministern, i princip rör samma fråga, skall överlämnas till en sär-

Svar på interpellation ang. sekretesskyddet för patienter vid allmänna sjukvårdspolikliniker

skild utredning. Då behövs ett initiativ. Det är socialdepartementets handlingskraft därvidlag som jag efterlyser och som jag ännu inte fått något grepp om.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. sekretesskyddet för patienter vid allmänna sjukvårdspolikliniker

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Nettelbrandt har frågat, om jag tänker vidta några åtgärder för att se till att patienter som uppsöker mottagningar för öppen vård på sjukhus får samma sekretesskydd som privatpatienter.

Läkare och annan sjukvårdspersonal är alltid skyldiga att tillvarata patienternas rätt till sekretess vid undersökning och behandling. Bestämmelser om sekretess finns i allmänna läkarinstruktionen, i ett cirkulär som medicinalstyrelsen meddelat med stöd av kungörelsen om medicinalpersonal under medicinalstyrelsens inseende och i sjukvårdslagen.

Fru Nettelbrandt tar upp en annan fråga som gäller möjligheterna för andra patienter att avlyssna en patients samtal med sin läkare. I de äldre sjukhusen finns det fortfarande mottagningslokaler, s. k. omlägningsrum, där man tar emot ett stort antal patienter samtidigt. Lokalernas utformning och nödvändigheten att ta emot akuta fall för samtidig behandling gör att avskildhet inte alltid går att åstadkomma i dessa lokaler. Jag tror dock att man kan utgå från att personligt ömtåliga förhållanden behandlas under sådana omständigheter, att skyddet mot avlyssning blir betryggande.

De nya sjukhusmottagningarna byggs

efter moderna principer med smårum som möjliggör full avskildhet. Alltefter som det äldre lokalbeståndet ersätts med moderna lokaler kommer de svårigheter som nu finns på vissa håll att försvinna.

Vidare anförde:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! »Läkare och annan sjukvårdspersonal är alltid skyldiga att tillvarata patienternas rätt till sekretess vid undersökning och behandling», säger socialministern, och det är vi ju helt överens om. Men jag kan mot den bakgrunden inte förstå att det är en annan sak när det gäller möjligheterna för patienter att avlyssna en annan patients samtal med sin läkare.

Delar inte socialministern min uppfattning att den för den enskilde skadliga eller otillfredsställande effekt som man har velat eliminera genom sekretess inom sjukvården blir ett faktum vare sig sjukvårdspersonalen själv yppar uppgifter eller om behandlingar, undersökningar och konsultationer går till så att uppgifterna kommer främmande människor till handa genom direkt information? Möjligheterna för andra patienter att avlyssna samtal med läkare är enligt min mening visst ingen annan fråga än sekretesskyddet. Det är i stället en fråga om hur sekretessskyddet effektivt kan sättas helt ur funktion. Det är inte godtagbart att hela sekretesskyddet viftas bort med förklaringen att lokalerna är mindre goda.

Socialministern tror att man när det gäller personligt ömtåliga förhållanden ser till att skyddet mot avlyssning blir betryggande. För det första är detta enligt min mening så viktigt att det inte är tillräckligt med att bara tro, utan det är nödvändigt att förvissa sig om att den enskilde verkligen har detta skydd.

För det andra torde bestämmelserna faktiskt inte göra någon skillnad mel-

Svar på interpellation ang. sekretesskyddet för patienter vid allmänna sjukvårdspolikliniker

lan personligt ömtåliga förhållanden och andra förhållanden. Allt faller ju under den s. k. läkarsekretessen.

Vad är för det tredje egentligen »personligt ömtåliga förhållanden»? Det verkar som om många tror att det bara är underlivsbesvär och psykiska fall som hör dit. Men vad som är personligt ömtåligt kan man nog inte utifrån döma om. Det är strängt individuellt.

En ung flicka har många gånger talat med mig om hur oerhört pinsamt hon funnit det vara att sitta i ett rum med en massa andra människor och klä av sig strumpor och skor. Det kanske inte vi tycker är särskilt ömtåligt, men det kunde det vara för henne.

En annan flicka har berättat för mig om den förtvivlan som hon känt när hon fått sitta i ett behandlingsrum med fem läkare på ena sidan och fem patienter på den andra och tala om sina problem. Eftersom det var fråga om en successivt ökande synskada var det ett för henne stort och verkligt personligt ömtåligt problem.

Är det personligt ömtåligt exempelvis att en gänglig tonårsyngling står inför en läkare och får reda på att han inte har några muskler, att han inte får se ut på det där sättet? Omkring honom sitter en rad andra tonåringar, och en hel korridor med människor lyssnar också på någonting liknande. Jag tror inte herr socialminister, att man får ta så här lätt på dessa problem för de enskilda människorna.

Om vi nu har viktiga sekretessregler, kan väl dessa inte försättas ur kraft med att man pekar på någonting sådant som exempelvis lokalförhållanden. Då bör man väl i stället pröva fantasin för att se till att man kan rätta till det som brister. I varje fall skulle det på en hel del håll räcka med en så enkel åtgärd som att stänga dörren till korridoren, om man bara vill respektera detta sekretesskydd.

Det kan dessutom vara en enkel fråga

om ändring av rutinerna, och det bör också göras. Det får enligt min mening inte vara någon som helst lägre ambitionsgrad när det gäller dessa ting på poliklinikerna än vad som är fallet hos privatläkare.

Det finns också — jag vill säga detta inom parentes fastän jag här inte tagit upp saken — andra sekretessproblem som är värda minst samma beaktande. Det gäller dels de frågor som aktualiserats på försäkringskassorna och dels journalföringen av dessa frågor i anslutning till en kommande databehandling. De kräver särskilt beaktande. Men beträffande dessa saker har så många människor hört av sig och berättat om sitt lidande när de går till poliklinikerna, att dessa förhållanden väl blir föremål för uppmärksamhet vilket jag tycker är riktigt.

Statsrådets svar motiverar några kompletterande frågor. Anser statsrådet t. ex. att undantag i sekretessreglerna finns för icke personligt ömtåliga omständigheter? Hur vill statsrådet i så fall göra gränsdragningen? Finns det dispensmöjligheter i sekretessreglerna på grund av någonting sådant som lokalförhållanden? Gäller i så fall dessa dispensbestämmelser för både privatläkare och polikliniker? Eller kan man på poliklinikerna godtaga förhållanden som inte godtas i andra fall?

Det vore, herr talman, av stort värde om socialministern ytterligare ville belysa dessa frågor.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag är angelägen att reda ut en sak som jag tror att fru Nettelbrandt inte helt har förstått.

Sekretesskyddet skulle jag i detta fall vilja översätta med läkarens tystnadsplikt. Där finns inga undantag. Vad fru Nettelbrandt har talat om är en rad praktiska problem som uppstår — det har jag redan sagt i mitt svar — i fram-

Svar på interpellation ang. helikopter- och svävartrafik i Stockholms skärgård

för allt omoderna och trånga sjukhus. Det är beklagligt, och det är angeläget att sådana problem löses. Jag har också sagt att i den mån gamla sjukhus byggs om och moderniseras kommer dessa praktiska svårigheter att försvinna.

Jag vill emellertid än en gång betona att sekretesskyddet är lika med läkarens tynadsplikt. Vid omläggningar etc. kan svårigheter på sina håll uppstå, men det är både viktigt och angeläget att den enskilde patienten så långt som möjligt ges inte bara ett skydd utan även möjlighet att på ett individuellt och för honom på intet vis kränkande sätt komma i kontakt med läkaren.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Socialministerns argumenteringskonst är en aning förbryllande. Han svarar på ett sådant sätt som om det skulle finnas en rad undantag och en rad möjligheter att urholka rätten till sekretess eller om man i stället vill kalla det sjukvårdspersonalens tynadsplikt, vilket är två sidor av samma sak.

Samtidigt svarar socialministern som om jag inte har förstått det hela, ty det finns inga undantag. Nej, det är just därför att min uppfattning är den att det inte föreligger några undantag från dessa regler som jag av svaret föranledes att ställa mina frågor.

Jag skulle förstas ha varit tacksam om socialministern, när han erkänner att det är en del otillfredsställande förhållanden, samtidigt velat ge en vink om att det inte får vara så, utan det bör rättas till så långt tillnärmelsevis kan ske. Det är väl riktigt att sådant skydd som är lagfäst verkligen skall finnas för de medborgare som anlitar detta, utan att det skall kunna urholkas och uppluckras på det sätt som faktiskt sker.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Om en patient vill ha ett

personligt samtal med läkaren, föreställer jag mig att den svenska läkarkåren i allra högsta grad är inställd på att söka ordna det. Att sedan sjukvårdshuvudmännen på denna punkt är inställda med vikten av att de rent praktiska svårigheterna skall kunna lösas kan fru Nettelbrandt lita på.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag är också övertygad om att en läkare även på en poliklinik tillåter ett sådant samtal i enrum om en patient verkligen kräver det. Men tror herr socialministern att de enskilda poliklinikpatienterna i allmänhet har kurlage att kräva detta? Så stor är fortfarande respekten för både läkare och sjukhus att patienterna vackert finner sig i de regler och de metoder som tillämpas där.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. helikopter- och svävartrafik i Stockholms skärgård

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Fru Nettelbrandt har frågat mig om jag mot bakgrund av de nya omständigheter som tillkommit sedan föregående år nu är beredd vidta åtgärder i syfte att upprätta en särskild helikopterorganisation för Stockholms skärgård att insättas vid svårare isförhållanden samt om jag vill medverka till att frågan om trafik med svävare i skärgården blir närmare utredd.

För omkring ett år sedan svarade jag på en interpellation av fru Nettelbrandt rörande bl. a. upprättandet av en särskild helikopterorganisation för skärgården. Jag framhöll då, att det varken av kostnads- eller serviceskäl syntes motiverat att upprätta en sådan. Några

Svar på interpellation ang. helikopter- och svävartrafik i Stockholms skärgård

nya skäl som gör det befogat att nu upprätta en särskild statlig helikopterorganisation har enligt min uppfattning inte kommit fram. Däremot bör liksom hittills vid exceptionellt svåra isförhållanden det allmänna medverka till att helikoptrar sätts in, om trafiken inte kan klaras på annat rimligt sätt.

I fråga om svävorna vill jag framhålla, att ett omfattande utvecklingsarbete ännu återstår innan de kan tas i bruk för reguljär åretruntrafik. Sjödugligheten har visat sig vara ett svårare problem att lösa än väntat liksom nedisningen och kursstabiliteten. Regulariteten har visat sig svår att upprätthålla. Flera linjer med reguljär trafik har t. ex. i Danmark och Norge måst läggas ned av dessa skäl. Självfallet kommer vi inom departementet att noga följa trafik med svävare i olika länder. Jag har också som bekant tagit initiativ för att bereda väg för svävornas framtida användning här i landet genom den utredning om trafik med svävare som tillkallades enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 4 mars 1966.

Vidare anförde:

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min interpellation. Vad först gäller helikoptertrafiken säger statsrådet Palme, att han inte vill föreslå någon statlig helikopterorganisation. Det är på den punkten som jag i den debatt vi hade förra året i denna fråga framhöll det viktiga i att folk som är beroende av detta kommunikationsmedel får känna trygghet. Om problemet löses organisatoriskt eller administrativt på det ena eller andra sättet, kan för den enskilde vara egalt, men det måste fungera när något inträffar. Det var anledningen till att jag någon gång i mitten av januari väckte denna interpellation.

Förra vintern hade skärgårdsbefolkningen stora svårigheter. Det är angeläget att man i tid ser till att sådana besvärligheter inte upprepas. Vederbö-

rande myndigheter måste i förväg vara informerade om regeringens inställning, så att något omedelbart kan göras när behov inträffar. Det har t. ex. inlämnats en framställning från länsstyrelsen om att föreskrifter skall utfärdas på denna punkt. Är allt klart i detta avseende, så att länsstyrelsen inte åter behöver hesitera i ett sådant läge utan alla trådar snabbt kan kopplas samman?

I övrigt är beredskapsfrågan för detta år i någon mån passé; jag antar att även statsrådet Palme har upptäckt att isen ändå har gått upp så att behovet av helikoptertrafik inte är lika trängande.

När det gäller svävorna pekar statsrådet Palme på en rad tekniska komplikationer. Deras sjöduglighet t. ex. skulle tydligen inte vara tillräcklig. Den tekniska expertisen har väl delade uppfattningar på den punkten. Det är inte heller riktigt att hela tiden göra jämförelserna med de svävare som hittills har varit på tal — sådana för 38 personer — eftersom de har helt andra egenskaper än de svävare för kanske ett par hundra personer som kommer att bli aktuella i framtiden. Dessa svävare för 38 personer klarar emellertid en våghöjd på ungefär 1,2 meter, och det har gjorts undersökningar någonstans i Stilla havet som har visat att de klarar sjögången där väl. Inom Stockholms skärgård torde inte heller dyningarna vara större än att även dessa svävare kan ta sig fram. Den utredning som har gjorts inom Sverige — den är visserligen lokal men ändå mycket förtjänstfull — styrker också påståendet att svävorna skulle kunna vara fullt sjödugliga inomskärs, och det är detta frågan gäller.

Nedisningen, som statsrådet också pekar på i interpellationssvaret, är väl praktiskt taget ett löst problem, om jag har uppfattat teknikerna rätt. Genom vibrationerna skulle det finnas möjlighet att få till stånd den nödvändiga

Svar på interpellation ang. helikopter- och svävartrafik i Stockholms skärgård

uppvärmningen. De besvär man tidigare haft med en del svävare gäller svävare med gasturbiner av viss typ och med flygfotogen som drivmedel. Detta är heller inte aktuellt för de svävare som skall användas i en framtid; de kommer förmodligen att drivas med diesellojla, som både ekonomiskt och tekniskt är bättre än flygfotogen.

Regulariteten är en fråga om vad man vill jämföra med. Man kan jämföra t. ex. med de svävare som nu är i bruk och länge varit det på sträckan Isle of Wight — Portsmouth. Jag känner inte till att det i fråga om dessa har framförts några klagomål beträffande regulariteten och inte heller förekommit trouble av annat slag, utan allt har varit all right. I Norge gjordes inskränkningar, huvudsakligen av ekonomiska skäl. Vid jämförelser med andra trafikmedel, exempelvis vaxholmsbåtarna, har inte regulariteten alltid varit det mest utmärkande, men det har fått duga ändå. För att dra ytterligare en parallell, har inte heller SJ under svåra klimatiska förhållanden haft så lätt att upprätthålla regulariteten. Men vi lägger inte fördenskull ned SJ:s verksamhet, åtminstone inte helt.

Enligt min mening har människor som bor i skärgården ett oerhört stort behov av att komma dit ut eller därifrån vilken tid på året som helst. De skall inte behöva vänta och frysa under flera timmar, som man har fått göra med de kommunikationsmedel som hittills stått till deras förfogande.

Jag vill också ta upp en annan fråga, nämligen om optimalt utnyttjande av resurserna, vilket vi är angelägna om när det gäller trafiken. Vägarna kräver oerhörda investeringar, och i de områden där man skulle kunna tänka sig en avlösning med andra kommunikationsmedel, skulle det för att möta efterfrågetrycket behövas både vägar och broförbindelser av en annan omfattning än vi för närvarande har.

Ser man det inom kommunikations-

departementet så att svävare är ett medel att sätta in i stället för något av de övriga kommunikationsmedel som vi räknar som mera traditionella? Den allmänna synen blir väl avgörande för den policy som man kommer att visa från kommunikationsdepartementets sida. Om man svarar ja på den frågan — räcker det då med att, som det stod i interpellationssvaret, följa trafik med svävare i olika länder? Är det inte ett alldeles för passivt grepp, om man verkligen tror att man skulle kunna uppnå någonting positivt med sådan trafik? Vem står i så fall för det utvecklingsarbete, som enligt kommunikationsministern återstår, innan svävarna kan tas i bruk för reguljär åretruntrafik? Spelar vi alltså här i Sverige bara den rent passiva rollen? Finns det inte anledning att vara något aktiv på denna punkt?

Är inte den utredning, som har tillsatts och som kommunikationsministern erinrar om, huvudsakligen en trafikjuridisk utredning? Den skall ju undersöka exempelvis vilka ljussignaler, vilka hastighetsbegränsningar och vilka regler som skall gälla i olika hänseenden på detta område. Det är väl inte så, att den utredningen på något sätt driver fram den tekniska utvecklingen och ger någon klarhet om i vilken omfattning dessa trafikmedel kan komma att användas i Sverige. En statlig utredning för kartläggning av de tekniska och ekonomiska frågorna borde enligt min mening behövas, och jag tror inte att den av kommunikationsministern tillsatta utredningen är tillräcklig i detta avseende. Det är inte heller, såvitt jag förstår, den typ av expertis som har tillkallats. Vi borde kanske rent av från svensk sida delta något i det utvecklingsarbete som enligt kommunikationsministern är erforderligt. Om vi redan deltar i ett sådant arbete, vore det enligt min mening värdefullt att få höra någonting om vad det är vi gör och vad det är vi kommer att göra på svenskt håll.

Svar på interpellation ang. helikopter- och svävartrafik i Stockholms skärgård

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag skall väl inte i det fortsatta meningsutbytet sväva ut i den omfattning som fru Nettelbrandt har gjort.

Beträffande isbrytarna vill jag endast konstatera, att om det verkligen behövs kommer helikoptrar att kunna sättas in. Med hänsyn till de ofantliga kostnader det är fråga om försöker man emellertid klara problemet i första hand med isbrytning. Går det inte får man ta till helikoptern. Det gjordes vid ett antal tillfällen i fjol. I år har det inte behövts. Det är det mått av beredskapsorganisation som man behöver och som gör det alldeles klart för skärgårdsbefolkningen att vi i en exceptionell situation hjälper till. Men att ha dessa utomordentligt dyra redskap stående enbart i beredskap för sådana tillfällen vore mycket orationellt.

Beträffande svävorna är det riktigt att den utredning som vi har tillsatt framför allt är en trafikjuridisk utredning. Vi har velat rätta till koncessionsvillkor och bestämmelser för trafiken, så att statliga bestämmelser på området inte skall saknas om man vill sätta svävare i trafik här i landet. Jag har inte den uppfattningen, att svävare under den tid som nu kan överblickas kommer att ersätta något av de statliga kommunikationsmedlen — tågen, flyget eller vad det kan vara. Det är alltså icke en uppgift primärt för staten att engagera sig i ett tekniskt utvecklingsarbete på detta område, utan det bör vara en bedömning från industrins sida om man vill satsa på detta och en bedömning från de lokala trafikföretagens sida om man vill använda sig av svävare. Föresvävar det kanske fru Nettelbrandt att staten skulle satsa på ett stort tekniskt utvecklingsarbete på detta område och pumpa in ganska mycket pengar i en tilltänkt svävarindustri? Vid den prioritering vi har kunnat göra och de kontakter vi har haft med SAAB, ma-

rinen och många andra, har vi inte kunnat finna underlag för en sådan tanke.

Inom ett så utomordentligt stort område som kommunikationsväsendet finns det en rad uppgifter. Man kan inte handlost kasta sig på alla. Man får försöka ha tentaklerna ute och följa utvecklingen på så många områden som möjligt, men sedan tvingas man prioritera. Dagens utvecklingsläge i fråga om svävorna är icke sådant, såvitt vi har kunnat se, att det skulle motivera att ett statligt utvecklingsarbete på området gavs en hög prioritet.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för det positiva beskedet här om att — om det verkligen blir behövligt — helikoptrar omedelbart kommer att sättas in. Jag tycker att det är värdefullt att det har blivit fastslaget här i kammaren. Det har skrivits från länsstyrelsen — jag efterfrågade det men det sades ingenting närmare om huruvida några sådana föreskrifter hade utfärdats. Jag blev emellertid litet oroad, eftersom det vid förra tillfället just hakade upp sig på grund av ovissheten, om man hade möjlighet och rättighet eller inte att sätta i gång. Det var enligt uppgift inte hos flyget det hakade upp sig.

Sedan vill jag bara säga att herr statsrådet skall inte tro att jag har någon lust att föreslå att man skulle pumpa in pengar i något större statligt företag på området. Men med tanke på att detta är en ny fråga tror jag att det skulle vara av stort värde att få en kartläggning av inte minst erfarenhetsmaterialet och forskningsarbetet utomlands. Anledningen till att man inte bara bör avvakta utan kanske vara aktivare än på andra områden beträffande just denna trafikutveckling är den, att det gäller att ge dessa isolerade människor möjlighet till kontakt med yttvärlden. Här har enligt min mening samhället en större uppgift än då det är fråga om att

Svar på interpellation ang. kommunala anslag för fortsatt drift av landsvägsbusslinjer

hjälpa enskilda människor på andra håll.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! I den sittande svävarutredningen samlas självfallet en mängd erfarenhetsmaterial om svävarnas utveckling och användningsmöjligheter. Detta är ju själva förutsättningen för att man skall kunna utfärda regler för dem. Att tillsätta ytterligare en utredning har vi i varje fall i dagens läge inte funnit motiverat. Det får också vara någon spärr vid tillsättandet av utredningar — inte minst med tanke på den brist på lämpligt folk som vi har.

Jag är naturligtvis glad över att fru Nettelbrandt är tacksam för mitt besked om insättande av helikoptrar. Eftersom jag veterligen gav exakt samma svar i riksdagen i fjol förstår jag att fru Nettelbrandt i dag känner dubbel tacksamhet.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Denna min fråga och tacksamhet föranledes av att länsstyrelsen trots statsrådets svar avlät denna skrivelse i december förra året.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på interpellation ang. kommunala anslag för fortsatt drift av landsvägsbusslinjer

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat mig, *dels* om jag uppmärksammat att SJ i vissa fall satt kommunala bidrag som villkor för fortsatt drift av landsvägsbusslinjer, *dels*

om jag anser att detta tillvägagångssätt är förenligt med gällande principer för trafikpolitiken.

Inledningsvis vill jag erinra om att målsättningen för den statliga trafikpolitiken är att för landets olika delar trygga en tillfredsställande transportförsörjning till lägsta möjliga kostnader och under former som medger företagsmässig effektivitet.

För SJ:s busstrafik gäller, liksom för affärsbanenätet, att verksamheten skall ge full kostnadstäckning. I den mån detta krav inte kan uppnås har SJ möjligheter att erhålla bidrag av statsmedel till drift av icke lönsamma busslinjer på landsbygden på samma villkor som gäller för kommunala och privata trafikföretag. Utformningen av statsstödet har skett med utgångspunkt från att stödet måste begränsas till maximalt en dubbeltur per dag. Härutöver utgår ingen särskild ersättning till SJ för busslinjetrafiken.

Den statliga trafikpolitiken ger således SJ samma förutsättningar och villkor som de kommunala och privata bussföretagen. Detta är helt i överensstämmelse med gällande principer för trafikpolitiken och innebär inget hinder för kommuner att exempelvis genom överenskommelser med SJ eller andra bussföretag stödja lokal busstrafik. Kommunerna är som bekant engagerade i den kollektiva lokaltrafiken i många olika former och har därvid samma möjligheter som de statliga och privata bussföretagen att erhålla statsbidrag till icke lönsamma busslinjer på landsbygden.

I detta sammanhang vill jag också nämna att SJ i samband med linjetrafik på landsbygden i vissa fall har lokaltrafik även inom städer. Därvid har avtal om viss ekonomisk garanti träffats med varje stad för sig. Detta kan i likhet med överenskommelser om linjetrafik på landsbygden ofta vara det billigaste och mest rationella sättet att

Svar på interpellation ang. kommunala anslag för fortsatt drift av landsvägsbusslinjer

driva den lokaltrafik kommunerna önskar upprätthålla.

Vidare anförde:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Palme för att han har gett mig ett svar, men tyvärr måste jag säga att det svar jag fått av statsrådet inte är svar på den fråga jag ställt. Jag har, som framgår av interpellationssvaret, frågat dels om statsrådet uppmärksammat att SJ i vissa fall satt kommunala bidrag som villkor för fortsatt drift av landsvägsbusslinjer, dels om statsrådet anser att detta tillvägagångssätt är förenligt med gällande principer för trafikpolitiken.

På detta svarar statsrådet att det inte innebär något hinder för kommuner att exempelvis genom överenskommelser med SJ eller andra bussföretag stödja lokal busstrafik. Men, herr statsråd, min fråga var inte om kommunerna *fick* betala, utan frågan var ju om det stod i överensstämmelse med gällande principer för trafikpolitiken att SJ ställde som villkor att kommunerna skulle betala för att SJ:s busslinjer skulle fortsätta att drivas.

Jag har ställt denna interpellation med anledning av att SJ den 5 april i år begärde, att en kommun i Kronobergs län före den 20 april skulle ge besked om kommunen var beredd att ersätta SJ med 35 000 kronor för ett beräknat underskott på den enda reguljära busslinjen inom kommunen. Om kommunen inte gick med på detta, skulle busslinjen dras in.

Kommunen svarade att detta var den enda reguljära busslinje som fanns inom kommunens gränser och att man ansåg att ett indragande av den skulle medföra stort avbräck för bygden. Kommunen har i dagarna fått svar från distriktskontoret i Växjö, och däri säger distriktschefen följande: »Som jag i olika sammanhang meddelat, har jag så-

dana krav på kostnadstäckning för våra tjänster att jag inte kan villfara kommunens begäran.» Därför skall alltså busslinjen dras in fr. o. m. den 28 maj i år, och kommunen blir utan busslinje.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 1961:98 säger departementschefen på s. 22: »Att en trafiksituation, sådan som utredningen skisserat, kan uppkomma får därför enligt min mening ingalunda betraktas såsom osannolikt. Tvärtom torde i själva verket busslinjetrafiken på sina håll numera ha kommit i ett läge, där det icke längre är fråga om att enbart skära ned den redan uttunnade trafiken utan att i stället lägga med den helt. Verksamma stödåtgärder är därför enligt min uppfattning nödvändiga i den allmänna transportförsörjningens intresse.»

I proposition 1963:191 föreslog departementschefen att detta stöd även skulle utgå till SJ:s bussar, och det blev också beslutat. Jag ifrågasätter om SJ:s beslut beträffande den aktuella busslinjen överensstämmer med vad riksdagen uttalat. Det var det jag frågade statsrådet om. Vi fattar här i riksdagen viktiga principbeslut, som sedan får en sådan här tillämpning!

I fredags hade vi en diskussion om glesbygdernas problem. I bankoutskottets utlåtande nr 30, som då behandlades, anförde utskottet:

»En speciell arbetsgrupp för frågor rörande service till glesbygdsbefolkningen har tillsatts inom Kungl. Maj:ts kansli. Denna grupp, som spänner över de olika sektorer av administrationen som främst berörs av frågorna, avser att på det ena området efter det andra pröva möjligheterna att förbättra den service som erbjuds glesbygdsbefolkningen och att över huvud taget söka bidra till lösandet av de problem som befolkningsomflyttningen förorsakar.»

Detta resonemang och skrivningen i propositionen överensstämmer dåligt, herr statsråd, med det aktuella ställ-

Svar på interpellation ang. kommunala anslag för fortsatt drift av landsvägsbusslinjer

ningstagandet. Jag hänvisar till den fråga, som jag ställt i interpellationen, och vore tacksam om jag kunde få ett klarare besked på den frågan.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta sade först, att jag inte svarat på frågan. Därefter konstaterade han att jag hade svarat på frågan och sagt dels att jag uppmärksammat detta och dels att jag finner det vara förenligt med trafikpolitiken.

När det gäller tågtrafiken får sådana bidrag inte förekomma. Riksdagen täcker ju underskottet för den olönsamma järnvägstrafiken, och det är inte mer att säga om det. När det gäller busstrafiken däremot har vi ett särskilt bussbidrag. Det utgår efter samma grunder till enskilda företagare som till SJ. Man kan tycka att detta bussbidrag är olämpligt utformat eller för litet. Det har emellertid i årets statsverksproposition meddelats att biltrafiknämnden fått i uppdrag att göra en undersökning om bussbidragets utformning för framtiden. Det är ett uttryck för principen om konkurrens på lika villkor, att SJ och de privata bussbolagen får samma bidrag. Men det betyder också att man inte kan ställa större krav på SJ än på de enskilda bussföretagen; SJ skall också ha kostnadstäckning för sin verksamhet.

När trafikunderlaget tunnats ut mycket kraftigt har SJ i vissa fall inte kunnat upprätthålla trafiken i oförändrad omfattning. Då har antalet turer på vissa linjer minskat. Men innan någon ändring görs tar SJ regelmässigt kontakt med de parter som berörs av trafiken för att klarlägga den ekonomiska situationen och för att diskutera lämpliga åtgärder. Man kontakter då kommunerna, och därvid kommer frågan om kommunala bidrag ibland upp. SJ brukar göra klart att man inte kan svara för annat än ur ekonomisk synpunkt

rimlig trafik, såvida inte vederbörande kommun är beredd att betala särskild ersättning för de kostnader som trafiken förorsakar SJ.

I en del fall är gången denna: För linjetrafiken är skolskjutsarna en viktig inkomstkälla. Denna delas ut av skolorna, och konkurrensen om den är ganska hård. Det har i en del fall hänt att skolstyrelsen på orten givit skolskjutsarna till en privat bussföretagare som i och för sig kanske inte alls har någon anknytning till orten. Därigenom har det ekonomiska underlaget för SJ:s linjetrafik på den orten allvarligt försvagats, och då har SJ fått minska antalet turer, om man inte från kommunens sida sagt: All right, vi har försvagat er ställning; vi går in och betalar mellanskillnaden.

Detta är helt i överensstämmelse med trafikpolitiken. Vi kan inte rimligen ställa större krav på SJ än på andra bussföretag. SJ måste få agera utifrån vanliga företagsekonomiska principer. Det bussbidrag samhället ger kan vi alltid diskutera, men om en kommun dessutom vill träda in för att rädda en busslinje, så är det i och för sig ingenting i trafikpolitiken som hindrar det. Om det är klokt eller inte är en sak som vi i detta speciella sammanhang saknar anledning att diskutera.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag sade, herr statsråd, att jag inte fått svar på den fråga jag hade ställt.

Statsrådet Palme tog här upp den mycket intressanta frågan om skolskjutsarna i en bygd. Jag har läst en skrivelse från SJ:s högste chef, där det litet hotfullt säges att om kommunen inte vill låta SJ svara för skolskjutsarna, kommer kommunen att få stå för de ekonomiska konsekvenserna. Här gällde det dock en privat taxiförare, som haft hand om skolskjutsarna i 20 år, herr Palme, och då tycker jag att detta

Svar på interpellation ang. omfattningen av statens järnvägars person- och posttrafik samt utbyggnadstakten beträffande vägnätet

hot från SJ:s högste chef är mycket egendomligt.

Vidare ifrågasätter jag om det är riktigt att den 5 april begära av en kommun att svara på en fråga av detta slag inom 14 dagar och att hotfullt tillägga att får vi inte ett positivt svar, så lägger vi ned busslinjen den 28 maj. Anser verkligen herr Palme att en kommun kan träffa ett avgörande på så kort tid? Och menar statsrådet att det står i överensstämmelse med det beslut vi fattat här i riksdagen att helt utlämna en kommun på detta sätt?

Jag tror att den kommun det här gäller är den enda i hela länet som efter den 28 maj står utan bussförbindelse.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Jag är helt förhindrad att diskutera enskilda fall, och jag har inte på något sätt yttrat mig om något enskilt fall, om någon kommun i Kronobergs län. Huruvida det är riktigt som herr Gustavsson i Alvesta säger vet jag inte, och jag har inte uttalat mig om huruvida 14 dagar är tillräckligt eller inte. Jag har svarat beträffande det principiella problemet, ty jag förutsätter att det är det principiella problemet som interpellationen handlar om. Det enskilda fallet finns inte med i interpellationen. Jag saknar kännedom om det, och det vore knappast i överensstämmelse med kammarens regler om jag skulle diskutera det för det fall att jag hade känt till det.

Herr **GUSTAVSSON** i Alvesta (cp):

Herr talman! Det är väl ingenting som hindrar att man tar upp en principdebatt med utgångspunkt från ett enskilt fall. Såvitt jag fattade herr statsrådets föregående inlägg var herr statsrådet ganska väl förtrogen med det enskilda fallet. Som jag åberopat i ett föregående anförande.

Tidsfristen tycker jag är en princi-

piell fråga som herr statsrådet mycket väl kan ta ställning till. Frågan gäller, om det är riktigt att med så kort varsel kräva besked av en kommun.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Jag tog detta med skolskjutsar som ett återkommande problem — det kan uppstå på många håll. Från hundratals ärenden på detta område vet jag att det är balansen mellan skolskjutsar, linjetrafik och eventuell beställningstrafik som är A och O för busstrafiken på landsbygden.

Jag känner fortfarande inte till det enskilda fallet, och så länge jag inte vet, om detta med 14 dagars varsel är riktigt, vill jag inte uttala mig om det.

Herr **GUSTAVSSON** i Alvesta (cp):

Herr talman! Det framgår tydligt av handlingarna i det här fallet att det var 14 dagars varsel. Statsrådet Palmes uttalande om skolskjutsfrågan stämmer mycket väl överens med det enskilda fallet som jag nämnt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på interpellation ang. omfattningen av statens järnvägars person- och posttrafik samt utbyggnadstakten beträffande vägnätet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **PALME**, som ytt-
rade:

Herr talman! Herr Hedlund har frågat, om jag är villig att lämna en redogörelse för de planer som kan föreligga om en begränsning av järnvägens person- och posttrafik och om en samtidig neddämpning av utbyggnadstakten av vårt vägnät.

I fråga om de trafikomläggningar som

Svar på interpellation ang. omfattningen av statens järnvägars person- och posttrafik samt utbyggnadstakten beträffande vägnätet

planeras träda i kraft i maj 1968 och rörande vilka vissa uppgifter förekommit i pressen under senare tid vill jag anföra, att SJ:s distriktschefer för närvarande planerar utformningen av den regionala tågtrafiken för de närmaste fem åren. Den tidtabell som skall träda i kraft i maj 1968 — och som i första hand avser en förbättring av fjärrtågplanen — är en etapp i omläggningen av den regionala trafiken och ännu inte definitivt färdig inom SJ. Jag kan därför inte nu uttala mig om de konkreta åtgärder som kan bli en följd av pågående planering. I fråga om den allmänna inriktningen av SJ:s fortsatta verksamhet vill jag anföra följande.

Genom den ökade bilismen har svårigheterna för järnvägen att hävda sig i konkurrensen på persontransportområdet blivit allt större. I synnerhet på korta och medellånga avstånd har järnvägen drabbats av en kraftig minskning i resandefrekvensen. På 15 år har sålunda antalet resor på avstånd upp till 50 km minskat med drygt 50 procent. Under samma tid har antalet resor på avstånd mellan 50 och 100 km gått ner med ca 40 procent. Denna utveckling är inte specifik för vårt land utan kan konstateras i alla länder med en starkt utvecklad bilism. Den fortgående urbaniseringen har inneburit att trafikunderlaget inom stora områden successivt har minskat, vilket i sin tur ökat svårigheterna för SJ att driva lönsam järnvägstrafik.

SJ har givetvis måst anpassa sin verksamhet till förändringarna i trafikefterfrågan. Sedan flera år tillbaka försöker SJ genom rationalisering minska kostnaderna och göra verksamheten mera lämpad för den förändrade trafikstrukturen. Rationaliseringsverksamheten är bl. a. inriktad på nedläggning av trafiksvaga, icke lönsamma bandelar och att i övrigt olönsamma trafikuppgifter skall reduceras genom att exempelvis tåg med alltför få resenärer dras in.

En förutsättning för denna strukturanpassning av transportapparaten är givetvis att tillfredsställande transportförsörjning ändå finns inom området eller kan åstadkommas billigare t. ex. genom landsvägstrafik. Syftet måste vara att åstadkomma en rimlig transportförsörjning för trafikområdet till lägsta möjliga kostnad.

Under dessa förutsättningar står en övergång till landsvägstrafik i överensstämmelse med riktlinjerna för trafikpolitiken. En sådan övergång blir mera angelägen om därmed förutsättningar skapas för en lönsam landsvägsbusstrafik eller för en starkare inriktning på den ekonomiskt bärkraftiga järnvägstrafiken.

För att fylla sin uppgift som effektivt och konkurrenskraftigt transportföretag måste SJ fortsätta att genomföra sina långsiktiga rationaliseringsplaner. Dessa innebär i fråga om persontrafiken bl. a. ett ökat antal expresståg, att trafiken leds genom de tätast bebyggda områdena, en koncentration av den snabba trafiken till färre linjer och stationer, överflyttning av den regionala persontrafiken till landsväg samt avbemannning eller nedläggning av mindre stationer. För resenärerna torde dessa förändringar i det övervägande antalet fall medföra en förbättrad trafikservice. I fråga om den långväga trafiken kommer SJ bättre än hittills att kunna erbjuda konkurrenskraftiga alternativ till biltrafiken genom ökningen av antalet expresståg. Beträffande den regionala trafiken kan en övergång till landsvägsstrafik ge många områden en i avgörande hänseende bättre service än den nuvarande järnvägstrafiken. De regionala resandetågens tidtabeller är i åtskilliga fall kompromisslösningar för flera områdens transportbehov. Busstrafik kan bättre anpassas efter varje områdes speciella behov av service.

Omläggningen av SJ:s trafik får givetvis konsekvenser även för postver-

Svar på interpellation ang. omfattningen av statens järnvägars person- och posttrafik samt utbyggnadstakten beträffande vägnätet

ket. För att minska uppehållen och därmed restiderna kommer ett ökat antal resandetåg i fjärrtrafik att framföras utan post och gods. I stället kommer på vissa linjer särskilda posttåg att sättas in. Kombinationen posttåg—landsvägsbefordran med tider för posttågen så långt möjligt anpassade efter postverkets önskemål om mycket tidig ankomsttid till stora övergångs- och slutstationer innebär i åtskilliga fall bättre postförbindelser än med nuvarande organisation av trafiken, där nattågens tider måste anpassas efter sovvagnsresenärernas krav på rimliga sovttider. För de regionala posttransporterna torde en övergång från järnvägstrafik till landsvägstrafik i de flesta fall ha relativt begränsad inverkan, eftersom postverket i fråga om dessa transporter redan tidigare i stor utsträckning har gått över till landsvägsbefordran.

Rörande konsekvenserna för vägväsendets del av förändringar i SJ:s trafik vill jag erinra om att man i varje ärende rörande nedläggning av järnvägstrafik noga undersöker vilka behov av väguppustningar som föreligger om trafiken överförs till landsväg. Dessa frågor behandlas i en särskild samarbetsdelegation i vilken ingår representanter för statens järnvägar, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och näringslivets trafikdelegation. I varje nedlägningsframställning redovisas de krav som ställs i fråga om vägarnas utbyggnad. Om överföring av trafiken motiverar väguppustning, brukar Kungl. Maj:t regelmässigt i anslutning till nedlägningsbeslutet anvisa särskilda medel för vägarbetena. Enligt min mening beaktas vägfrågorna i erforderlig omfattning vid behandlingen av nedlägningsärenden. Kungl. Maj:t har under senare år reserverat en icke oväsentlig del av väganlagen för att kunna tillgodose de berättigade anspråk på väguppustning som aktualiseras av järnvägsnedläggningar.

Dessutom har Kungl. Maj:t i direktiven för upprättande av flerårs- och fördelningsplaner för väg- och gatubyggnad under perioden 1967—1971 särskilt framhållit, att man i flerårsplanerna bör ta in sådana vägbyggnadsföretag som med hänsyn till planerade nedläggningar av järnvägstrafik bedöms bli erforderliga under perioden. Enligt direktiven bör allmänt sett gälla att sådana vägbyggnadsföretag vid planläggningen ges hög prioritet.

Övriga förändringar i trafikunderlaget till följd av att trafik förs över från järnväg till landsväg beaktas i samband med den prioritering av skilda vägprojekt som sker i anslutning till upprättandet av fördelnings- och flerårsplanerna. Dessa planer baseras på en trafikpolitisk angelägenhetsgradering av väg- och gatubyggnadsbehoven samt dessa behovs fördelning på län och väghållare. Prioriteringen av de skilda objekten sker i princip med utgångspunkt från objektens lönsamhet.

Den totala omfattningen av verksamheten på väg- och gatuområdet blir givetvis beroende av det samhällsekonomiska utrymmet. Jag vill i detta sammanhang erinra om att bruttoinvesteringarna i vägar och gator under en lång följd av år ökat i snabbare takt än de totala bruttoinvesteringarna i landet. Samtidigt har, enligt bedömningar i långtidsutredningen, arbetsproduktiviteten inom väg- och gatubyggnad ökat med cirka 5 procent i medeltal per år och med en tendens till stegring av takten sedan 1957/58 till storleksordningen 6 à 7 procent per år.

Enligt riktlinjerna för arbetet med upprättande av fördelnings- och flerårsplaner för perioden 1967—1971 har flerårsplanerna upprättats med utgångspunkt från en sammanlagd årlig medeltilldelning av 610 miljoner kronor till väg- och brobyggnadsverksamheten. I riktlinjerna framhölls emellertid att detta belopp givetvis inte innebar något

Svar på interpellation ang. omfattningen av statens järnvägars person- och posttrafik samt utbyggnadstakten beträffande vägnätet

ställningstagande i förväg till de anslagsbelopp, som för här ifrågavarande budgetår anvisas på riksstaten under de ordinarie byggnadsanslagen. Även om konkurrensen om tillgängliga resurser kan väntas bli stor tror jag att väginvesteringarna även i fortsättningen får sitt berättigade utrymme.

Vidare anförde:

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Jag tackar för svaret.

Kommunikationsväsendet har ju undergått en gynnsam och rask utveckling på relativt kort tid. Vi har fått förbättringar som vi tidigare knappast kunnat tänka oss och utvecklingen fortgår, som vi vet. Men den omställningsprocess som följer i spåren av denna i och för sig glädjande utveckling leder inte till förbättringar för alla. Indragningar av järnvägslinjer eller andra kollektiva kommunikationsmedel är merendels ganska ovälkomna för den bygd som berörs av indragningarna, om inte fullgoda kommunikationer av annan typ står till buds i stället. Man kan under sådana förhållanden inte förundra sig över att rykten om indragningar vållar oro. Och än värre blir det naturligtvis när statliga befattningshavare på området meddelar att omfattande och genomgripande förändringar är att vänta — förändringar av sådan beskaffenhet att de faktiskt för många innebär försämringar.

Helt nyligen fick TV-tittarna veta att »de gamla klassiska persontågen», som den frågande benämnde dem, kommer att helt försvinna utom omkring Stockholm och ett par andra större städer. När frågan så ställdes, om det kunde vara tiotusentals människor som berörs av dessa indragningar, blev svaret — och detta är väl i och för sig inte förvånande — att det inte var så lätt att bestämt säga någonting om saken. Men vederbörande tillade att han inte

ville tro att det skulle bli så mycket som tiotusen människor om dagen som tillsammans berördes därav.

Jag övergår så till att nämna något om vad postens företrädare sade i denna TV-intervju. Det intressanta, förutom att den omläggning som nödvändiggjorts av att persontågen försvinner kommer att bli dyr för postverket, var framför allt hans svar på frågan, om den andra postutbärningsturen skulle slopas. Svaret blev att det var mycket möjligt att så skulle komma att ske på en del håll. I klarhetens och fullständighetens intresse bör jag nämna att han sade sig räkna med att 95—97 procent av posten skulle kunna delas ut i en första tur. Totalt skulle det alltså bli en serviceförsämring. Delar man ut posten var fjortonde dag kommer man nog upp i 99,9 procent. Drar man in några turer blir det mer att dela ut på de kvarvarande.

Så lät det i stort sett. I tidningarna har myndigheterna kompletterat uppgifterna genom att meddela att om 5 å 10 år kommer inte mer än något över 10 procent av Sveriges nuvarande järnvägsstationer och hållplatser att finnas kvar. Detta innebär förbättringar för de flesta — sägs det — men naturligtvis försämringar för en del. Försämringarna drabbar givetvis människor som inte råkar bo i eller invid de stora järnvägsknutarna där tågen skall stanna även i fortsättningen. Alltså går försämringarna i stor utsträckning ut över folk i glesbygder, vilka i åtskilliga avseenden redan nu är missgynnade med kommunikationer. Man erinrar sig osökt orden: »Den som haver, honom skall varda givet, och den som icke haver, honom skall ock varda ifråntaget det han haver.»

En del av den trafik som järnvägen på detta sätt gör sig kvitt skall övertagas av flyget, men det mesta av lastbilar och landsvägsbussar, förklaras det. Utan tvivel kan goda landsvägsförbin-

Svar på interpellation ang. omfattningen av statens järnvägars person- och posttrafik samt utbyggnadstakten beträffande vägnätet

dels ersätta tåg om det inte gäller särskilt långa sträckor. Det ställer sig dock både dyrbarare och omständligare att — som ofta blir fallet — tvingas utnyttja två trafikmedel — tåg och buss resp. tåg och lastbil.

När jag i samband med genomgången av interpellationssvaret tittade i en del handlingar fann jag att den s. k. trafikpolitiska delegationen lämnat en beskrivning av hur det brukar gå med ersättningstrafiken inför en trafikomläggning. Det sägs att man gör klart för sig vilka vägbyggen som bör utföras före trafikomläggningen och vilka som behöver utföras i anledning av denna men som inte nödvändigtvis behöver färdigställas före omläggningen. Med andra ord får vissa vägbyggen, som konstateras vara behövliga i anledning av omläggningen, utföras någon gång efter det att trafikomläggningen genomförts. Det förvånar mig att inte ett sådant förfarande uppmärksammats offentligt litet mer.

Ungefär samtidigt med underrättelsen om att en stor del av järnvägstrafiken skall överföras till landsvägarna kom ett meddelande från vägmyndigheterna om att utbyggnadstakten för vägnätet sannolikt kommer att dämpas framöver. Som lök på laxen nämner man ungefär i samma andetag att man har för avsikt att begränsa lastbilarnas längd.

Så här bekymmersamt ter det sig för massor av människor i vårt land. Att somliga får det bättre än de har det i dag, betvivlar jag inte alls, men lika säkert är att andra får det sämre. Självklart är, såsom det sägs i interpellationssvaret, att vägbyggandets omfattning naturligtvis måste bedömas med hänsyn till samtliga investeringsbehov. Det finns kanske skäl för en liten randanmärkning i detta sammanhang. Investeringarnas omfattning är helt beroende av sparandet, och vi har för bilismens vidkommande ett tvångssparande — jag använder inte uttrycket

för att jag har något emot det — som är tillräckligt, ja, mer än tillräckligt för de investeringar vi i dag gör. I likhet med kommunikationsministern tror jag inte att man i fortsättningen behöver vara så särskilt orolig för att inte vägväsendet totalt kommer att få ut sin andel av investeringarna, ty de 2 miljonerna bilägare och deras familjer kommer nog att se till att så blir fallet.

Låt mig sedan fråga: Hur blir det med våra rälsbussar? Skall de bara stanna omkring var tionde mil eller skall de försvinna från banorna helt och hållet?

Som målsättning för vår trafikpolitik har angivits att man för landets olika delar skall trygga en trafikförsörjning till lägsta möjliga kostnader. Det kan man skriva under på, men det är en tämligen tånjbar beskrivning. Frågan är naturligtvis hur den tillämpas.

En annan grundsats som fastslagits av riksdagen är att SJ skall drivas företagsekonomiskt och att staten skall svara för kostnaderna i den del en icke lönsam trafik upprätthålles. Jag har ingenting att invända mot att järnvägen i sina bedömningar anlägger strikt järnvägsekonomiska synpunkter, men detta är naturligtvis inte alltid detsamma som samhällsekonomiskt riktiga synpunkter. Man kan knappast begära att ett verk som SJ skall ägna sig åt samhällsekonomiska spörsmål och åt vad som är riktigt ur den synpunkten, än mindre åt att följa kraven på en med hänsyn till de geografiska förhållandena rimlig transportförsörjning i de delar det inte är företagsekonomiskt riktigt för SJ att upprätthålla trafiken. Jag vet mycket väl att här finns ett särskilt förfarande med en samarbetsdelegation som avger yttrande, men det är nog litet klenst ställt med företrädare för den stora allmänheten i denna delegation.

Jag kommer så fram till det som jag tycker är det väsentliga.

Svar på interpellation ang. omfattningen av statens järnvägars person- och posttrafik samt utbyggnadstakten beträffande vägnätet

Den nu bebådade trafikomläggningen, varigenom 90 procent av landets järnvägsstationer och hållplatser enligt uppgift från ansvarigt håll kommer att läggas ned, är enligt min mening en av de största ändringar i trafiken som förekommit. Ställning till de åtgärderna kan självfallet inte få tagas av SJ och inte heller av någon samarbetsdelegation. Här fordras enligt min mening att planerna läggs fram för riksdagen, så att den blir i tillfälle att väga kostnader och andra nackdelar mot besparingarna för att sedan ta ställning till i vad mån riksdagen är beredd till ekonomiska insatser. Jag menar inte att riksdagen skall kopplas in i detaljbehandlingen, men att själva principfrågan om borttagandet av 90 procent av järnvägsstationer och hållplatser bör underställas riksdagen är min bestämda uppfattning.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Jag utgick från att herr Hedlunds interpellation gällde de horisontella kommunikationerna, men han inlade så märgfyllda bibelcitater i sitt anförande att jag funderar på om man skall vidga ämnet till att omfatta även de så att säga vertikala kommunikationerna.

Herr Hedlund tog upp många problem, och jag vet inte om jag hinner beta av dem alla. För att börja med posten har där pågått en ganska omfattande strukturrationalisering. Som jag många gånger haft tillfälle att säga både i denna kammare och medkammarerna har denna i allmänhet inneburit förbättrad service för allmänheten, helt enkelt därigenom att brevbärarna har förvandlats till ambulerande poststationer; man uppsöker människorna i hemmen och de slipper att ta sig fram långa vägar till poststationen. Detta har rönt stark uppskattning av landsbygdens folk, ty på detta område betydde ratio-

naliseringsen verkligen också förbättring.

Beträffande den andra turen finns ingenting bestämt, men jag vill rätta till ett missförstånd. När man säger att det blir 95 procent i den första turen menar man 95 procent av den dagens post mot en helt annan fördelning vid vissa tillfällen; det var inte 14 dagars post som var inblandad i sammanhanget. Det ger ett annat perspektiv på procenttalet, och postverket ansåg sig därför kunna hävda att detta kan totalt sett tänkas innebära förbättrad service. Men denna fråga är inte aktuell för dagen, varför jag inte har någon anledning att ta ställning till den.

Beträffande SJ återkom en siffra fyra—fem gånger i herr Hedlunds anförande, nämligen att 90 procent av landets järnvägsstationer och hållplatser skulle läggas ned. Jag har inte sett den siffran; den har aldrig nämnts för mig i någon föredragning; vi har inte kunnat finna den i någon av de handlingar som finns tillgängliga i departementet. Den är alltså okänd för mig, och jag måste få reda på vem som har nämnt den innan jag tar ställning till den.

För att rätta till ett missförstånd i detta sammanhang vill jag säga att det är riktigt att nedläggningsärendena beredes i järnvägsstyrelsen. Därefter tas de upp av samarbetsdelegationen och sedan behandlas de av Kungl. Maj:t. När vi sedan har att behandla dem hos Kungl. Maj:t åker vår arbetsgrupp för denna typ av ärenden ut och tittar på platsen och införskaffar ytterligare material. Frågan remitteras till de kommunala myndigheterna. Sedan äger ett sammanträde rum på länsstyrelsen för en öppen diskussion av frågan, varvid alla berörda kommunala intressen finns företrädde. Därefter kommer ärendet tillbaka till Kungl. Maj:t, och sedan dröjer det inte förrän de kommunala intressenterna besöker kommunikations-

Svar på interpellation ang. omfattningen av statens järnvägars person- och posttrafik samt utbyggnadstakten beträffande vägnätet

ministern för ett resonemang. Samarbetsdelegationen skall man alltså inte lyfta upp på någon piedestal. Den är med i den förberedande behandlingen av ärendet, och sedan utbryter det folkliga engagemanget. Detta är en värdefull om än, naturligtvis, tidsödande del av proceduren. Den skall vi behålla.

Om man säger att vi skall lägga ned tåg, järnvägslinjer, stationer och hållplatser och att utvecklingen i den riktningen är ofrånkomlig, men begränsar sitt resonemang till att omfatta bara denna del, låter det hemskt. En del personer har kanske utnyttjat detta tal för att skrämja människor med de hemska anslag som ämbetsverken och kommunikationsdepartementet kan tänkas förbereda. Problematiken är emellertid i varje särskilt fall: Vad sätter vi i stället? Ersättningstrafiken måste föras in i bilden, innan man kan bedöma om nyheten är en försämring eller en förbättring eller någorlunda likvärdig. Den tendens som har funnits har varit att klart olönsamma järnvägslinjer har ersatts med busstrafik. I samband med detta har ofta en upprustning av vägarna gjorts.

När det gäller persontåg och stationer har det skett en utveckling mot att SJ arbetar med knutpunktstrafik i det att lokaltågen ersätts med bussar som kör till uppsamlingsplatser. På det sättet får man i realiteten ofta en bättre service för trafikanterna — det kan vara litet olika — och framför allt en mycket billigare drift. Jag skulle faktiskt vilja fråga herr Hedlund om han är av den mening att det generellt skulle vara en försämring att vi ersätter järnväg med buss, eller kan det i något fall vara rationellt och rimligt?

Vad vägarna beträffar är frågan om att minska lastbilarnas längd ett rent trafiksäkerhetsproblem. Det är inte så roligt att ha bilar på uppåt 40 meter på våra vägar, fordon som jag skulle vilja betrakta som rena monster. De inte bara kör sönder vägarna, de är också

en uppenbar trafikfara. Det finns inte något annat land som tillåter sådana bilar. Därför bör vi också ha bestämmelser på området.

När det gäller vägnätets fortsatta utbyggnad har jag sett referat av och utläggningar om vad Gustav Vahlberg skulle ha sagt i olika sammanhang. Det var därför med viss spänning jag tog del av manuskriptet till vad han verkligen sade. Det är mycket modest och går egentligen ut på två ting. Det första är att i en hårdnande konkurrens om det samhällsekonomiska utrymmet — han yttrade sig inte om vad vägarna skall få — skärps kraven på ordentliga lönsamhetsundersökningar rörande vägbyggnader.

Det andra han sagt är att 77 procent av den totala väglängden trafikeras av mindre än 500 fordon per årsmedeldygn. Dessa 77 procent svarar endast för 24 procent av trafikarbetet, medan 6 procent av vårt vägnät har en trafikeringsintensitet av 2 000 fordon per årsmedeldygn och svarar för icke mindre än 45 procent av trafikarbetet. Under senare år har härvidlag skett en betydande omstrukturering. Därför har han frågat sig om man icke också när det gäller underhållet måste se till lönsamheten och koncentrera underhållsarbetet till de delar där trafiken är störst. Annat har han inte sagt.

Vare sig det gäller posten, järnvägen eller vägväsendet är det fråga om stora, viktiga klumpar av vår ekonomi. Vi måste behandla dem på ett samhällsekonomiskt riktigt sätt, låta dem arbeta efter företagsekonomiska normer och samtidigt se till att människorna får en rimlig service. Det är en ekvation som inte alltid är så lätt att lösa.

SJ är ett transportföretag i konkurrens med andra. Det lyder under samma ekonomiska lagar som gäller många verksamhetsområden och måste alltså anpassa sig till de strukturförändringar som präglar vårt samhälle som helhet.

Svar på interpellation ang. omfattningen av statens järnvägars person- och posttrafik samt utbyggnadstakten beträffande vägnätet

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Det verkar som om kommunikationsministerns tankegångar kom att fixeras kring två punkter i mitt anförande. Den ena var det citat jag åberopade och det andra var att 90 procent av stationerna — enligt uppgifter från vad jag betraktar som ansvarigt håll — skulle försvinna inom loppet av en 5—10-årsperiod. På annat sätt kan jag inte förklara att kommunikationsministern inte uppmärksammade vad jag sade: När man lägger ned en järnväg och i stället får goda landsvägsförbindelser kan det vara minst lika bra för trafikanterna. Jag sade faktiskt det. Jag tänkte inte på de fall då man sätter in lastbils- och busstrafik och busstrafiken strax därefter upphör. Det lär hända sådant också, om jag inte har förstått den föregående interpellationsdebatten alldeles fel. I det fallet blir resultatet inte fullt lika bra.

Sedan frågas det varifrån jag fått dessa uppgifter. Det är från Dagens Nyheter för den 6 april i år. Departementen brukar klippa sådant som står i tidningarna och följa upp ärendena. Jag tror knappt att kommunikationsdepartementet utgör något undantag i detta hänseende. I detta referat från ett anförande i Örebro av byrådirektör Stig Iverson från SJ:s centralförvaltning i Stockholm i samband med att SJ, ASG och SLAB presenterade en nybyggd godsterminal där, står det att endast något mer än en tiondel av Sveriges omkring 2 500 järnvägsstationer och hållplatser kommer att finnas kvar om 5—10 år. När man nu uppenbarligen i kommunikationsdepartementet inte har lagt märke till detta uttalande, trots att samma tema behandlades även i televisionen, tycker jag att kommunikationsministern bör känna sig mycket tillfredsställd över att jag nu tagit upp frågan så att han får tillfälle att dementera denna uppgift. Jag tyckte mig förstå — fast jag är inte säker på det — att den

skulle vara oriktig. Då bör det få komma ut till svenska folket. Vi skall ju, som kommunikationsministern sade, inte skrämra upp allmänheten i onödan, utan vi skall väl försöka lugna allmänheten, om den på grund av ett eller annat misstag — jag uppfattar det tills vidare som ett misstag — har blivit uppskrämd. Då får man rätta till det och tala om att här har det blivit ett fel; ni behöver inte känna er oroliga.

Sannolikt beroende på tvåpunktsfixeringen undgick det tydligen också kommunikationsministern, att jag var fullt på det klara med omläggningarnas nödvändighet på grund av utvecklingen och att jag också var på det klara med att det blev förbättringar kanske för de flesta. Det var i det sammanhanget som jag fann mig föranlåten att ta fram citatet. Förbättringarna kommer nog nämligen i första hand dem till godo som har det riktigt bra, medan försämringarna går ut över dem som har det litet klenställt i kommunikationshänseendet.

Jag får nöja mig med att säga detta och hoppas, att vi tillsammans kan hjälpas åt att lugna allmänheten i detta avseende.

Jag vet inte hur jag skall uppfatta uttalandet om vad generaldirektör Vahlberg har sagt. Det står i ett annat tidningsurklipp, som jag har nere i bänken men som jag inte tyckte det var mödan värt att ta med mig hit upp, att han befarar en dämpad ökningstakt i vägbyggandet. Det verkar ju kusligt för dem som först får klart för sig att 90 procent av järnvägsstationerna skall bort, och därefter att man skall dämpa takten i vägbyggandet. Här är nog upplysning synnerligen nödvändig.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Min fixering vid de 90 procenten var inte så konstig, eftersom herr Hedlund hade nämnt dem så många gånger i det första anförandet

Svar på interpellation ang. omfattningen av statens järnvägars person- och posttrafik samt utbyggnadstakten beträffande vägnätet

och det var en för mig okänd siffra. Nu återkommer han till dem i det andra anförandet.

Vi har ju självständiga ämbetsverk i detta land och självständiga tjänstemän, och det är omöjligt för mig att ta ansvar för vad en byrådirektör i järnvägsstyrelsen säger vid någon konferens någonstans ute i landet. Denna fråga har på intet sätt varit underställd departementet, icke prövad på något sätt, och jag tar på intet sätt ansvar för nämnda uttalande. Jag tycker att herr Hedlund och jag skulle med gemensamma krafter sprida upplysning om att detta inte är uttryck för någon politik som statsmakterna har antagit. Gör inte herr Hedlund och jag en gemensam kraftanstängning på det området, befarar jag, att vi i den politiska debatten får möta denna siffra som ett oumkullrunkeligt faktum som kommunikationsdepartementet har liksom bestämt, och det är det sannerligen inte fråga om. Jag vill att det skall vara absolut klart efter dagens debatt.

En annan sak är att en fortsatt strukturrationalisering måste pågå, något som herr Hedlund mycket väl känner till. Järnvägar skiljer sig inte i princip från mejeriföreningar och sulfittfabriker. En utveckling framtvings av ekonomiska lagar, som man inte kan göra mycket åt, men man kan göra sitt bästa för att dämpa verkningarna och framför allt känna ansvaret att ge en saklig och korrekt upplysning till allmänheten. Jag är mycket glad att herr Hedlunds uttalande att det kan i många fall vara vettigt att sätta in landsvägstrafik i stället för järnvägstrafik kommer med i kammarens protokoll. Det är naturligtvis mycket svårt att säga att en förändring inte skall medföra att någon enda människa får vidkännas en försämring. I vissa fall har järnvägen gått genom en liten by med hållplats, medan vägen går genom grannbyn som ligger en mil därifrån. Överflyttas trafi-

ken till landsvägen får de som bor vid hållplatsen en försämring och de som bor vid landsvägen en klar förbättring. Det är denna typ av svårigheter vi ständigt möter, och jag vill därför inte påstå, att det är helt möjligt att undvika en försämring för alla. Vi skall emellertid ha ambitionen att försöka åstadkomma så många förbättringar och så få försämringar som möjligt för de enskilda människorna.

Jag delar i hög grad den ideologi som framskymtade i herr Hedlunds uttalande, nämligen att vi har ett gemensamt ansvar att särskilt hjälpa de människor i samhället som har det svårast, men det gäller sannerligen inte bara kommunikationerna utan oerhört många andra problem.

Vad slutligen Gustav Vahlberg beträffar står det i tidningen att han uttalat att vägbyggandet skulle dämpas. Jag skaffade hans manuskript varav framgår att han yttrade, att man får räkna med en ökad konkurrens om de samhällseliga resurserna under 1970-talet med hänsyn till att tillväxttakten kanske inte blir så hög som i början av 1960-talet. Han ansåg att det torde vara helt klart vad detta kommer att betyda för vägväsendet och yttrade vidare, att det i varje fall för utformningen av vägpolitiken torde innebära en ännu mer konsekvent tillämpning av lönsamhetskraven vid prioriteringen av olika åtgärder. Härom är väl både herr Hedlund och jag ense med generaldirektör Vahlberg. Att sedan uttalandet på sina håll i pressen utformats litet mer dramatiskt kan faktiskt inte generaldirektör Vahlberg rå för.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Eftersom jag inte var med när generaldirektör Vahlberg gjorde detta uttalande och inte heller kan infordra hans uttalande in extenso har jag måst gå efter tidningsreferaten, men dessa brukar ju vara auktoriserade.

Svar på interpellationer ang. avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning

Naturligtvis trodde jag att tidningsreferatet var riktigt eftersom det inte kommit något slags dementi.

Sedan vill jag för tredje gången framhålla att jag är fullt på det klara med att det behövs rationaliseringar litet varstans i samhället, kommunikationsväsendet inte undantaget. På den punkten är vi alltså så överens som vi kan vara.

Sedan tar jag naturligtvis ad notam att kommunikationsministern säger, att han icke ställer sig bakom detta uttalande, att 90 procent av järnvägsstationerna och hållplatserna i vårt land skulle komma att försvinna under loppet av fem, tio år utan att detta är en underordnad befattningshavarens egna reflexioner.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Jag har egentligen begärt ordet ytterligare en gång endast för att i korthet understryka den enighet som råder mellan herr Hedlund och mig. Det var just därför att det kan uppstå missförstånd beträffande generaldirektör Vahlbergs uttalande — jag var inte heller närvarande vid hans föredrag — som jag i kammarens protokoll läste in i varje fall vad som stod i hans manuskript. Kanske kan det undanröja risken för framtida missförstånd.

Slutligen vill jag bara säga, att det är mycket glädjande att vi — såsom det synes framgå av slutskedet av denna debatt — lyckats uppnå enighet om att den ekonomiska utvecklingen tvingar oss till en på ett sätt ganska hårdhänt rationalisering av hela vårt transportväsen för att det skall kunna fylla sin funktion i vår ekonomi. Men vi är naturligtvis även överens om att vi skall besjålas av en önskan att se till att dessa förändringar inte medför alltför stora svårigheter för enskilda människor. Kan man vara överens kring de håll-

punkterna undviker man många missförstånd, som alldeles i onödan skulle kunna medföra att man skrämmer människor, framför allt dem som bor på landsbygden.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Jag tror också att den här debatten kan få en lugnande effekt. Det är också alldeles nödvändigt med någonting sådant efter vad som stått att läsa i tidningarna och efter vad vi sett i TV. Bådadera tycks märkligt nog ha gått kommunikationsdepartementet förbi.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Vad som förekommit i TV har faktiskt gått mig förbi. Jag brukar — som herr Eriksson i Bäckmora vet — under frågestunderna på torsdagarna säga, att jag inte har något ansvar för TV-programmen. Däremot har jag sett vad som stått i tidningarna. Men eftersom denna interpellation framställdes av herr Hedlund så tyckte jag att detta var det rätta tillfället att klargöra situationen. Det är ju närmast ett hänsynstagande till herr Hedlund.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Jag tackar för det hänsynstagandet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på interpellationer ang. avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yftrade:

Herr talman! Herr Jonasson och herr Wikner har interPELLERAT mig rörande avdrag för kostnader vid dubbel bo-

Svar på interpellationer ang. avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning

sättning. Herr Jonasson har frågat mig om jag överväger åtgärder i syfte att få till stånd en mera enhetlig och generös tillämpning i fråga om avdrag vid taxeringen för den ökning av levnadskostnaderna, som uppkommer vid dubbel bosättning på grund av arbetet. Herr Wikner frågar om jag är beredd att medverka till för hela landet gällande regler beträffande tillämpningen av 33 § kommunalskattelagen om avdrag vid taxering för resor till och från familjens bostad i de fall skattskyldig på grund av sitt arbete är bosatt på annan ort än sin familj.

Den av interpellanterna åberopade bestämmelsen infördes fr. o. m. 1964 års taxering. Tidigare kunde fördyrade levnadskostnader vid dubbel bosättning på grund av arbetet inte beaktas vid taxeringen. Efter lagändringen torde det i regel inte möta några större svårigheter att avgöra i vilka fall avdrag för dubbel bosättning bör medges. Vad gäller resorna mellan familjbostaden och arbetsorten ligger det i sakens natur att en skälighetsprövning måste ske. Taxeringsintendenterna i flertalet län har utfärdat vissa anvisningar på detta område. I normalfallen brukar avdrag medges för en resa per vecka när avståndet är under 10 mil, för två resor i månaden vid 10—35 mil och för en resa i månaden om avståndet är över 35 mil. Avdrag medges efter liberalare grunder, om den skattskyldige kan åberopa särskilda omständigheter.

Man har hittills erfarenhet från endast tre års taxeringar att bygga på. Praxis torde därför inte ännu ha hunnit stabilisera sig. Det ligger i riksskatte-nämndens allmänna uppgifter att följa utvecklingen och vid behov ge anvisningar. Nämnden har redan gjort vissa vägledande uttalanden i denna fråga och kommer givetvis att fortsätta därmed om det visar sig nödvändigt för att få en enhetlig tillämpning i enlighet med lagstiftningens syfte.

Vidare anförde:

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret på min interpellation.

Den fråga vi nu diskuterar är mycket betydelsefull. Den tekniska utvecklingen och strukturrationaliseringen här i landet har i grunden förändrat förhållandena. Den omflyttning av arbetskraft som skett från vissa näringsgrenar till andra är mycket stor. Förr i tiden arbetade ju de flesta människor i sin hemort. Nu har industrin storleks-rationaliserat, och därigenom har arbetstillfällena koncentrerats till städer och tätorter. Men för en del människor varierar också arbetsplatsen från den ena årstiden till den andra. Detta gäller särskilt anställda inom byggnadsbranschen. Entreprenadfirmorna har övertagit en hel del sektorer inom byggnadsbranschen — det kan gälla industribyggen, bostadsbyggande eller kraftverksbyggande. De anställda får ett jobb på ett halvår här och ett halvår där, och arbetsplatserna är belägna över hela landet. Under sådana omständigheter är det givetvis svårt att ha en fast bostad. Man bor kvar i sin hemort. Många har svårt att skaffa sig en familjbostad på den nya orten. Det kan t. ex. bero på bostadsbristen. En del har inte heller ansett det lämpligt att skaffa bostad på den nya orten, då de byter arbetsplats så ofta. Vissa andra är knutna till hemorten på ett eller annat sätt och önskar inte flytta. Det kan t. ex. bero på att makarna har olika arbeten. Det finns också många andra faktorer som inverkar.

De människor som på detta sätt fått en dubbel bosättning som kostar stora pengar bör i skattehänseende få göra avdrag för de fördyringar de åsamkas när det gäller uppehälle, hyra, resor m. m. Detta bör vara en grundprincip, och det är väl också meningen med den

Svar på interpellationer ang. avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning

skattelagstiftning vi har på detta område. Men här kommer vi in på den speciella frågan hur dessa bestämmelser tillämpas. Man måste nog konstatera att reglerna tillämpas ganska olika i olika kommuner. På arbetsplatserna går jobbarna och jämför med varandra, och Andersson har mycket svårt att förstå varför inte han beviljats ett avdrag som Pettersson fått av sin taxeringsnämnd. Det föreligger rätt stora skillnader i tillämpningen. Det är klart att detta förorsakar stark irritation; jobbarna har svårt att förstå varför det på denna punkt skall föreligga skillnader mellan taxeringsnämndernas tillämpning — det är ju ändå samma lagar som gäller. Det är klart att respekten för lagar och förordningar blir lidande på detta.

Jag medger gärna att detta är en svår uppgift för taxeringsnämnderna. Från samhällets sida måste man följa denna fråga med allra största uppmärksamhet.

De som klagat på sådana här förhållanden kan ibland få rådet att flytta. Men det är inte alla gånger så lätt. Man kan också fråga sig om det ur samhällets synpunkt är så önskvärt att folk flyttar. Enligt min uppfattning är det inte det. Bostadsbristen skulle i så fall bli ännu större på många håll, och man skulle tvingas bygga betydligt fler bostäder, skolor och andra serviceinrättningar i stället för att använda pengarna t. ex. till en nyttig industribyggnad för att förbättra produktionen — det är ju den som är det avgörande för vårt framåtskridande. Man kan inte tänka sig någon höjd levnadsstandard utan en högre produktion.

Det skulle vara svårt för samhället att klara av alla de byggen som blir nödvändiga, därest arbetarna omedelbart flyttade till de orter där de arbetar. Från samhällets sida skall man därför vara tacksam för att många människor offerar mycket av sitt familjeliv för att göra en nyttig insats i produk-

tionen på annan ort. Och då är det också rimligt att de får göra avdrag för sina merkostnader. Detta är emellertid en bedömningsfråga, som är svår att avgöra för dem som inte själva prövat att ha dubbel bosättning, och oftast blir avdragen därför för små. Framför allt är det resebidragen som vållar de största bekymren.

Finansministern säger i svaret: »Taxeringsintendenterna i flertalet län har utfärdat vissa anvisningar på detta område. I normalfallen brukar avdrag medges för en resa per vecka när avståndet är under 10 mil, för två resor i månaden vid 10—35 mil och för en resa i månaden om avståndet är över 35 mil.» Jag tycker det är anmärkningsvärt att man inte har enhetliga anvisningar härom i alla län. Klarare och mera generösa regler borde tillämpas. Om vederbörande arbetstagare reser hem och bedömer resan som nödvändig, bör väl ändå avdrag för en resa i veckan kunna medges. Såvitt jag förstår bör också *behovet* av hemresa vara mer avgörande än avståndet hem för avdragsrätt.

Finansministern säger att man vill avvakta och få större erfarenhet av 1964 års lagstiftning samt att riksskatte-nämnden skall följa utvecklingen och vid behov utfärda anvisningar, men jag tycker inte att finansministern har svarat på en av de frågor jag ställt. Jag frågade om finansministern vill vidta åtgärder i syfte att få till stånd en mera generös tillämpning av avdragsreglerna. Mot bakgrunden av vad jag här anfört tror jag att detta skulle vara på sin plats både ur den enskildes och samhällets synpunkt. Jag medger dock att detta är svåra frågor.

Jag ber att här få ta ett exempel och i samband med det ställa en fråga till finansministern. Vi tänker oss två personer som arbetar för en firma här i staden. Den ene bor och är mantalsskriven i Stockholm. Den andre är man-

Svar på interpellationer ang. avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning

talsskriven i Värmland men hyr ett rum här. Arbetsplatsen ligger några mil utanför Stockholm. Då får båda traktamenten, vilka skall täcka omkostnaderna. Den som bor i Stockholm får utan vidare göra avdrag för traktamentena enligt den tillämpade schablonmetoden. Men om den som är skriven i Värmland vill göra avdrag för hemresorna från Stockholm, måste han också redovisa de totala merkostnaderna för att få göra avdrag. Det tycker jag inte är någon likställdhet, och jag vill fråga finansministern: Borde inte den man som är skriven i Värmland utöver avdraget för traktamenten — som avser vistelsen i exempelvis Norrtälje, om vi nu tänker oss att det är där de arbetar — också få göra avdrag för hemresan till Värmland?

Finansministern måste givetvis skaffa pengar för att klara rikets finanser. Jag har full förståelse för det. Men om man ser saken i stort, tror jag att mera generösa regler skulle främja samhällsekonomin i dess helhet. Detta är en rättvisefråga, och den bör följas med uppmärksamhet.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka finansministern för svaret.

Jag kommer mest att syssla med resorna. Först vill jag nämna att det inte är jag som är upphovet till denna fråga — det är för mig ingen personlig fråga. Flera arbetare, som har arbetsplatsen på annan ort än familjen, har kommit till mig och beklagat sig och ansett att det borde tillämpas enhetliga regler för avdrag av resekostnader.

Enligt anvisningarna till 33 § kommunalskattelagen »äger skattskyldig, som på grund av sitt arbete bosatt sig på annan ort än den där hans familj är bosatt, därest det med avseende på makes förvärvsverksamhet, svårighet att anskaffa familjebostad eller annan därmed jämförlig omständighet icke skäligen

kan ifrågasättas, att familjen skall avflytta till den skattskyldiges bostadsort, åtnjuta avdrag för den ökning i levnads-kostnaden som föranledes av den skilda bosättningen.» Det är väl helt naturligt och tydligt att de resor jag talar om avses i detta citat.

Nu säger finansministern att det ligger i sakens natur att en skälighetsprövning måste göras, och han omtalar att en del taxeringsintendenter utfärdat anvisningar på detta område. Det är riktigt att så sker, och därigenom blir också tillämpningen mycket olika inom olika län.

Regeringsrätten har genom vissa utslag i taxeringsmål fastslagit att dessa resor än en form av fördyrade levnads-kostnader. Varför kan man då inte tillämpa enhetliga regler i hela landet?

Det har meddelats mig att riksskatte-nämnden inte har utgivit anvisningar i denna fråga och ej heller avser att göra det, då den anses vara av liten omfattning och innefatta en typisk skälighetsprövning. Men vad finansministern här avser är väl den handledning för arbetet i taxeringsnämnderna som har delats ut. Jag anser att riksskattenämnden skulle utarbeta dessa regler och inte taxerings-intendenterna separat. Men reglerna kan naturligtvis utarbetas i samråd med taxeringsintendenterna.

Personligen anser jag att denna fråga är mycket viktig. Den berör många arbetare, och då jag själv är norrlänning kan jag nämna att det framför allt gäller arbetare i Norrland. Har man extra utlägg, bör man naturligtvis få avdrag för dessa resor. Arbetsproblemen är tillräckliga för dessa människor. Vi har även andra problem ute i glesbygderna; före denna fråga har diskuterats ett problem som gällde trafiken.

Jag har också i min interpellation påpekat att allteftersom omstrukturen i vårt näringsliv accelererar och arbetskraftens ökande rörlighet medför att gifta arbetstagare har sin arbetsplats

Svar på interpellationer ang. avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning

och därmed, åtminstone under begränsad tid, också sin bostad på annan ort än där familjen är bosatt, torde 33 § kommunalskattelagen komma att få allt större tillämpning. Detta går således stick i stäv mot vad riksskattenämnden säger.

Finansministern anför vidare i svaret: »Det ligger i riksskattenämndens allmänna uppgifter att följa utvecklingen och vid behov ge anvisningar. Nämnden har redan gjort vissa vägledande uttalanden i denna fråga och kommer givetvis att fortsätta därmed om det visar sig nödvändigt för att få en enhetlig tillämpning i enlighet med lagstiftningens syfte.» Det är, som jag också sagt tidigare, en helt annan upplysning än den jag erhållit. Jag hoppas att det förhåller sig på det viset och att nödvändiga åtgärder snarast kommer att vidtagas.

Jag har också inhämtat uppgifter från Jämtlands län rörande 1966 års taxeringar och funnit att följande normer gällde för enkel resa — de avviker något från de exempel som finansministern anför i svaret:

En hemresa i veckan om resan understiger 10 mil. Två hemresor i månaden om reseavståndet utgör 10—35 mil. Två hemresor i månaden om reseavståndet överstiger 35 mil.

I andra län tillämpas andra anvisningar och i vissa län anses det helt förkastligt med anvisningar — man framhåller att det inte skall finnas några regler utan att en skälighetsprövning från fall till fall är den lämpligaste lösningen. Denna skiftande tillämpning av lagen i olika län måste ge upphov till irritation hos de arbetstagare som berörs. Den som varit verksam på en arbetsplats vet att arbetarna diskuterar dessa frågor och jämför vad de fått i avdrag. En del blir naturligtvis missnöjda, då de anser att de inte erhållit skäligt avdrag, och som regel skyller man på taxeringsnämnden.

Jag hoppas att något snarast görs åt frågan, så att irritationsmomenten kan elimineras. Finansministerns svar tar jag som ett halvt löfte om att så kommer att bli fallet.

Herr talman! Med detta ber jag att än en gång få tacka för svaret.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Man får väl se detta problem från två skilda utgångspunkter.

I en del fall finns det praktiska möjligheter att ge rekommendationer av generell karaktär. Jag har i svaret anförts att när det gäller reglerna för resekostnadsavdraget, så har det meddelats mig att taxeringsintendenterna i flertalet län utfärdat ensartade rekommendationer efter anmaning av riksskattenämnden. I de fall där man kan klara sig med generella regler avviker min uppfattning inte från det två interpellanternas — där bör man helst ha hela fältet täckt genom de generella rekommendationerna. — Jag är för min del beredd att höra mig för hos riksskattenämnden huruvida den inte har möjlighet att på de områden, där man lämpligen kan ha generella rekommendationer, se till att det blir en generell tillämpning från det ena länet till det andra.

Men sedan finns det ju avsnitt av problemkomplexet, där man svårigen kan klara sig med generella anvisningar. Det gäller bl. a. den bestämmelse i anvisningarna till 33 § kommunalskattelagen, där det heter att huruvida vederbörande skall få ett extra avdrag beror på en bedömning av om det skäligen kan anses att familjen kan flytta med eller ej. Därvidlag är det svårare att lämna några generella rekommendationer; man får nöja sig med lagtexten och författningen, och varje taxeringsnämnd får pröva huruvida det i det särskilda fallet kan anses skäligt att familjen flyt-

Svar på interpellationer ang. avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning

tar med. Det beror ju på om det finns bostad på orten eller ej. Inte heller i det fallet kan någon generalisering göras, utan det får bli en individuell prövning. Längre kommer man alltså inte i detta avseende.

I fråga om dagtraktamentena medges ju generell avdragsrätt enligt beslut av riksdagen med samma gränsvärden som gäller för de statsanställdas dagtraktamenten. Detta bör väl därför näppeligen utgöra något problem. — Däremot kan det vara ett problem om det, med bortseende från dagtraktamenten och med bortseende från resor, i det speciella fallet finns andra fördyringar av levnadskostnaderna som man bör ta hänsyn till.

Inte heller därvidlag tror jag att generella rekommendationer är till fyllest utan man får överlämna åt taxeringsnämnderna att avgöra detta. Min personliga erfarenhet av taxeringsnämnderna är att de har så mycket erfarenhet på området att man i stort kan vara tillfredsställd med deras tolkningar. Om det skulle visa sig att Andersson och Pettersson har fått olika avdrag — jag tror det var herr Jonasson som anförde detta exempel — finns måhända en förklaringsgrund därför. Det är emellertid önskvärt att vi kommer fram till en likvärdig bedömning, det skall jag inte förneka.

Herr Jonasson ställde en direkt fråga till mig: om jag personligen är villig att liberalisera dessa avdragsregler. Jag känner alltid en viss tveksamhet inför dessa anspråk på liberalisering av avdragsreglerna, detta av det skälet att om vi skall komma fram till en definitiv källskatt någon gång, då måste vi pruta på alla dessa anspråk på inbördes och relativ rättvisa.

Dessutom är det knappast hela sanningen om jag säger att det är orättvist att den som arbetar på annan ort inte får speciella hänsyn tagna till de merkostnader han har jämfört med dem

som stannar kvar och arbetar i hembygderna. Även inkomstens storlek har betydelse i detta sammanhang. Det kan ju tänkas att den som arbetar på annan ort blir berättigad till en inkomst som gör detta förmånligare för honom — även om en viss restriktivitet gäller beträffande avdragsrätten — än att stanna kvar i hembygden och ta ett sämre avlönat arbete där. Problemet är inte så renodlat som man kan tro när man ser det endast från en sida. Allt detta — menar jag — utgör bland annat skälet till att det finns vissa begränsningar i de generella rekommendationerna.

Herr talman! Jag har med detta velat ge en kommentar till de båda inläggen från interpellanterna.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr ÅKERLIND (h):

Herr talman! Finansministern säger i sitt svar till de båda interpellanterna att »taxeringsintendenterna i flertalet län har utfärdat vissa anvisningar på detta område». Jag vill för min del beklaga att inte detta gjorts i alla län. Det finns tydligen län där taxeringsnämnderna inte har något att rätta sig efter. Jag vill instämma i vad herr Wikner sade om att det är riksskattenämnden och inte taxeringsintendenterna som bör utarbeta anvisningarna.

I finansministerns svar står vidare: »I normalfallen brukar avdrag medges för en resa per vecka när avståndet är under 10 mil, för två resor i månaden vid 10—35 mil och för en resa i månaden om avståndet är över 35 mil.» Jag tycker att dessa normalbestämmelser tyder på att avdrag ges synnerligen restriktivt. Det är väl orimligt att begära att den som arbetar 40 mil hemifrån skall resa hem bara en gång i månaden. Skulle finansministern undersöka hur ofta riksdagsmännen reser

Svar på interpellationer ang. avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning

hem tror jag att det skulle visa sig vara betydligt oftare.

Herr Jonasson påtalade — vilket jag vill instämma i — att löntagarna — särskilt byggnadsarbetarna — ofta finner sig olika behandlade i skattehänseende.

Jag vill ta ett exempel. I en artikel i tidningen Byggnadsarbetaren, nr 11 1967, under rubriken »Pendeltrafiken» har påtalats ett missförhållande som har anknytning till den i interpellationen upptagna frågan.

I artikeln sägs att byggnadsarbetare, som har sin hemort i Dalarna men bor och arbetar i Stockholm under veckorna, d. v. s. reser hem på fredagskvällarna och tillbaka till Stockholm på söndagskvällarna, inte får begärt skatteavdrag för resor till och från hemorten. För att de skall få avdrag krävs att vederbörande har anmält sig till Stockholms stads bostadsförmedling. I denna bostadskö får de inte stå utan att vara skrivna i Stockholms stad. Det krävs alltså att dessa arbetare dokumenterar sin avsikt att flytta till Stockholm för att få reseavdrag.

En sådan politik orsakar bl. a. onödigt minskat skatteunderlag i glesbygderna, onödigt inflyttning till storstaden och onödigt ökning av bostadsbristen i Stockholm. Myndigheterna skall väl inte på detta sätt konstruera problem både för samhället och för den enskilde. Jag hoppas verkligen att finansministern vidtar nödvändiga åtgärder för att sådana orimligheter som det anförda exemplet ger bevis på inte vidare skall förekomma. Jag anser det vidare självklart att samma regler bör gälla över hela landet.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra ett tack till finansministern för hans löfte att genom riksskattenämnden följa denna fråga. Jag tror att detta är nödvändigt, om man skall få fram mera enhetliga bestämmelser.

Jag hade emellertid också tänkt ta upp ett par andra saker. Frågan om familjerna vill eller kan flytta med bör ej utgöra anledning att vägra avdrag, och på denna punkt tycker jag att man borde vara något mera generös med skatteavdragen, eftersom bristen på bostäder är så stor på vissa orter; man vill ju inte heller i onödan belasta vår samhällsekonomi.

Jag tror att finansministern missförstod vad jag sade om traktamenten. De båda personer som jag nämnde har traktamentsersättning från en firma och arbetar utanför Stockholm. För resor från Stockholm till sitt hem i Värmland ett par gånger i månaden får den ene vidkännas en utgift som han borde få avdrag för. Sådan utgift har ej den andre. Det var denna fråga som jag gärna ville höra finansministerns uppfattning om.

Finansministern tog sedan upp frågan huruvida man skall gå in för definitiv källskatt och sade att vi i avvaktan på beslut härom inte bör göra alltför omfattande lagändringar som försvårar införande av definitiv källskatt. Jag skall inte fälla någon dom över förslaget om definitiv källskatt förrän jag har sett det, men jag vill absolut inte hetsa finansministern till att lägga fram förslag om något som jag tror blir betydligt sämre än vad vi nu har.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Finansministern sade att flertalet län har meddelat anvisningar men att man bör ha hela fältet täckt. Vidare sade han att han kommer att höra med riksskattenämnden om generella regler kan tillämpas över hela landet. Detta tar jag till intäkt för att frågan kommer att följas upp, och därmed anser jag att båda interpellanterna kan vara nöjda.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på interpellation ang. rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Herr Gomér har bett mig lämna en kort redogörelse för resultatet av de åtgärder, som vidtagits för rationalisering av den statliga förvaltningen, i synnerhet kontorsadministrationen, samt för planerna på ytterligare åtgärder i nämnda syfte.

I ett svar på en interpellation i denna kammare av herr Hedlund lämnade jag den 13 december förra året en redogörelse för hur det statliga rationaliseringsarbetet är organiserat och för några av de resultat, som uppnåtts. Jag har sedermera i årets finansplan redovisat regeringens allmänna syn på rationaliseringen inom den statliga sektorn och de frågeställningar, som är förknippade med detta arbete. Jag utgår från att herr Gomér har tagit del av dessa redogörelser. Jag skall därför i dag inskränka mig till att lämna några exempel på rationalisering av det slag som herr Gomér efterlyst.

Fr. o. m. nästa år kommer automatisk databehandling att tillämpas inom folkbokförings-, skatte- och uppbördsväsendet. Detta medför en avsevärd rationalisering av denna verksamhet och är ett av de största ADB-projekten hittills i vårt land.

Inom polisväsendet beräknas 300 tjänster kunna sparas genom pågående och genomförda rationaliseringsprojekt, omfattande bl. a. ADB-tillämpning. En besparing av samma omfattning beräknas kunna fås inom exekutionsväsendet genom övergång till ADB.

Statskontorets rationaliseringsundersökningar vid Stockholms örlogsvarv och marinkommandona Ost och Väst under åren 1964—1966 beräknas ha resulterat i en personalbesparing motsvarande 700 personer.

Inom postbanken har införandet av ADB beräknats medföra en årlig besparing av 8 milj. kr. En ytterligare lönebesparing av 10 milj. kr. om året förutses genom automatisering av postgiörörelsen till hösten.

Inom SJ:s centralförvaltning och vattenfallsverket har rationaliseringsverksamheten på det tekniska och administrativa området medfört ett minskat personalbehov med omkring 1 200 personer sedan år 1959. Inom tullverket har personalen genom olika rationaliseringsåtgärder minskats med 500 personer under de sista 10 åren.

På förslag av regeringen har årets riksdag fattat beslut om en omläggning av den statliga redovisnings- och revisionsverksamheten. Detta kommer att på sikt väsentligt minska personalbehovet för det kamerala arbetet hos myndigheterna.

Som framgår av exemplen har övergången till ADB spelat en stor roll för rationaliseringen på det administrativa området. Den 1 april 1966 fanns 56 ADB-anläggningar inom statsförvaltningen. Ytterligare 41 anläggningar var vid denna tidpunkt beställda för leverans före utgången av år 1968. Av områden, där utredning f. n. pågår om övergång till ADB, vill jag nämna fastighetsregistreringen, bilregistreringen och den allmänna försäkringen.

I fråga om de ytterligare åtgärder som planeras av det centrala statliga rationaliseringsorganet, statskontoret, vill jag hänvisa till den femårsplan, som statskontoret lagt till grund för sitt arbete. Enligt denna kommer verksamheten i ökad omfattning att inriktas på funktionella undersökningar som berör flertalet myndigheter. Rationaliseringsverksamheten är emellertid i första hand en angelägenhet för varje enskild myndighet. Regeringen har därför senast i de anvisningar som utfärdats inför årets petitaarbete anmodat myndigheterna att i sina anslagsframställningar lägga fram förslag till rationaliseringar och redovisa de rationaliserings- och besparingsåtgärder som vidtagits.

Svar på interpellation ang. rationaliseringsverksamheten inom statsförvaltningen

Vidare anförde

Herr GOMÉR (cp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret.

Redan från början vill jag göra klart för finansministern att avsikten med min interpellation inte var att framföra någon kritik. På samma sätt som riksdagsmännen frågar statsrådet om alla tänkbara ting får emellertid också riksdagsmännen, när de kommer ut i landet, svara på frågor. Ofta har man sagt till mig: Ja, nog rationaliserar ni här i landsorten, men vad gör man i statsförvaltningen? Det är den enkla anledningen till att jag har framställt denna interpellation. Jag har alltså inte velat komma åt vare sig regeringen, tjänstemännen eller förvaltningen.

Jag har emellertid några synpunkter på rationaliseringsverksamheten, och jag hoppas att ingen — inte ens finansministern — tar illa upp om jag redogör för dem.

Statens verksamhet är inte företagsekonomiskt lönsam, och det är inte heller dess egentliga syfte. Den är inte vinstmaximerande och inte föremål för någon konkurrens utifrån. Självfallet är det angeläget att denna verksamhet ändå fullgöres till lägsta möjliga kostnad men så att största möjliga utbyte av gjorda insatser nås.

Kravet på statsförvaltningens effektivitet har ökat; det har vi hört både i dag och alla andra dagar. Dels har den fått en mycket stor omfattning med många människor anställda, dels kräver det ekonomiska läget att befintliga resurser utnyttjas på bästa sätt.

Rationaliseringssträvandena är av vikt på alla områden, inte minst på kontorsområdet. I olika tidningar har det förekommit en mängd skrivelser på temat: Bland arbetarna, särskilt låglönearbetarna, kan ni rationalisera, men vad gör ni med tjänstemännen på kontoren? Kanske är detta resonemang i något

enda fall befogat, men det är inte min mening att diskutera det.

Ett par tre dagar efter det att jag hade framställt min interpellation fick jag en stor dossier handlingar, som jag har försökt ta del av. Dessa skrifter visar bl. a. att år 1950 antalet tjänstemän var 843 000 och antalet arbetare 1 661 000. År 1970 beräknas tjänstemännen vara 1 503 000 och arbetarna 1 660 000 — alltså praktiskt taget lika många. Denna utveckling har naturligtvis flera orsaker, men den innebär också att kontorssidan måste ägnas större uppmärksamhet både inom näringslivet och inom statsförvaltningen.

Jag är medveten om — finansministern har understrukit samma sak i sitt svar — att de statliga rationaliseringsorganen, främst statskontoret, har utrett ett förtjänstfullt arbete. Jag har tagit del av statskontorets femårsplan och särskilt fäst mig vid förslaget om programbudgetering; denna innebär, som kammarens ledamöter sannolikt känner till, att varje myndighets uppgifter uttrycks i ett program, vari anges de prestationer eller tjänster som skall utföras liksom kostnaderna för dessa. Jag vill framhålla angelägenheten av att statskontorets förslag blir föremål för beslut och eventuellt modifiering där så kan vara nödvändigt. Det räcker inte med att statskontoret lägger fram goda förslag; de måste också accepteras och genomföras i praktiken.

För övrigt är rationaliserings- och besparingsfrågorna inte bara en angelägenhet för vissa organ; de måste ständigt beaktas, och vi vet att man försöker göra det. På samma sätt är rationaliseringen inte bara en uppgift för de tjänstemän som har som arbete att uppmärksamma rationaliseringsmöjligheter, utan — det är vad jag egentligen ville säga med mitt lilla inlägg — alla måste engageras i denna verksamhet. Jag är inte på något sätt ute för att kritisera tjänstemännen; fastmer vill jag genom min interpellation framhålla betydelsen

Svar på interpellation ang. begärd utredning rörande finansieringen av de expanderande kommunernas investeringsbehov

av att ett bättre samarbete kommer till stånd och att alla uppslag till förbättringar tillvaratages.

Rationalisering bör ske genom användning av tidsenliga metoder och maskiner. Finansministern talade om detta i sitt interpellationssvar och jag tror att vad som är möjligt att göra i detta avseende också kommer att göras. För att klara detta behövs en utvidgning av försöksverksamheten, d. v. s. den verksamhet som består i att inkomma med förslag. Konkreta förslag till rationalisering och besparing är värdefulla, då de fäster personalens uppmärksamhet på dessa frågor. Jag har erfarenhet av hur viktigt detta team-arbete är.

Det finns företagsnämnder, men de är inte överallt vad de borde och skulle kunna vara. Det är naturligtvis inte möjligt att få dessa att fungera i alla avseenden. Jag skulle kunna anföra ett par exempel på detta men jag avstår, eftersom tiden är långt framskriden — trots att vi bara har interpellationsdebatt i dag — och många interpellationer kvarstår.

I början av 1960-talet kom från personalen vid en enda institution under ett år 26 och under ett annat år 62 förslag. Militärförvaltningen och de statliga verken är här undantagna. Det skulle kunna göras en hel del på vad jag vill kalla vardagsrationaliseringens område. Om man kunde stimulera denna verksamhet vore det väl använda pengar. Det gäller att så mycket som möjligt få bort känslan av distans mellan företagsledning och anställda. Om det kommer ett bra förslag från en arbetare eller en underordnad tjänsteman, är det inte säkert att chefen tar upp det till behandling. Kanske kommer förslaget i stället från honom själv om något år. Jag vet att sådant kan förekomma. Detta kan finansministern naturligtvis inte reda ut i ett enda tag och det menar jag inte heller, men jag ville nämna att sådant kan förekomma och att det naturligtvis inte är riktigt. Genom att vara lyhörd

för detta slag av rationaliseringsförslag skulle många förbättringar kunna genomföras. Detta gäller även kontorsrationalisering.

Jag läste i en tidning att ett kilo papper inte kostar mycket till en början, men när tjänstemännen vid ett kontor behandlat det, och särskilt om chefen också är med, blir kilopriset 3 000 kronor! Jag tror att man inom den statliga förvaltningen kan spara åtskilligt på detta område om man ägnar det en intensifierad uppmärksamhet.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14**Svar på interpellation ang. begärd utredning rörande finansieringen av de expanderande kommunernas investeringsbehov**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr Svensson i Kungälv har frågat mig när den av riksdagen på grundval av bankoutsrottets utlåtande nr 45 år 1966 begärda utredningen av de frågor som sammanhänger med finansieringen av de expanderande kommunernas investeringsbehov kommer att tillsättas.

Jag vill svara att frågan om den begärda utredningen sedan en tid tillbaka övervägs inom finansdepartementet. Då emellertid frågan sammanhänger med vissa andra problem som riksdagen begärt utredningar om kan jag för dagen icke ange en bestämd tidpunkt då utredningen kan igångsättas. Det är emellertid min avsikt att, sedan de olika utredningsbeställningarna prövats i sitt inbördes sammanhang, ta ställning till detta i och för sig mycket omfattande utredningsuppdrag.

Vidare anförde:

Svar på interpellation ang. begärd utredning rörande finansieringen av de expanderande kommunernas investeringsbehov

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för finansdepartementet för svaret, där han talar om att vi ganska snart kan emotse tillsättandet av den utredning som begärdes i november 1966.

Jag skulle till detta svar bara vilja knyta några enkla reflexioner, som kanske i och för sig inte är så särskilt nya, men jag vill framföra dem på grund av bekymmer som jag har med mig hemifrån och från göteborgsregionen. Dessa bekymmer understryker vad som framhölls i motionen I: 314 av herr Sture Palm och i en likalydande motion i denna kammare av herr Lindahl m. fl. om de ekonomiska bekymmer som de expanderande kranskommunerna kring storstäderna har. Skatten i dessa kommuner är ofta ett par tre kronor högre än i Göteborg för vår del, och motsvarande gäller kranskommunerna kring Stockholm.

Denna fråga var föremål för diskussion också 1964, såsom framgick av bankoutskottets utlåtande, nr 45/1966, då man talade om skatteförskottet till kommunerna. Det visade sig vid den översyn man då gjorde, att ungefär en fjärdedel av det som kommunerna i verkligheten skulle ha in inte kom kommunerna till del förrän längre fram. Det gällde alltså förskott. Det vore ju bra, om man kunde få ut pengarna om inte till hundra procent så i varje fall med en procentsats bra nära den. Framför allt för de kommuner som expanderar fort växer denna summa. Man får ju nya skattebetalare, vilket medför att det blir större summor som kommunerna får ligga ute med.

Jag har erfarit att det finns en bestämmelse i fråga om statsbidragen till driftkostnader för det allmänna skolväsendet, enligt vilken förskott till allmänt driftbidrag kan utgå, om det är synnerliga skäl till det. Det vore mycket bra, om en liknande bestämmelse

kunde införas i fråga om skatteförskottet till kommunerna.

Jag vill bara göra ytterligare en allmän reflexion i detta sammanhang. Det som bankoutskottet var inne på gällde givetvis krediterna till kommunerna. De sammanhänger ju med om man kan få pengar genom skatten eller om man kan få ett förskott ifrån staten och här gäller det följdinvesteringarna. Enligt beräkningar motsvarar dessa ungefär 20 000 kronor per lägenhet. Det har visat sig, att det är ganska lätt att öka bostadsbyggandet i expanderande kommuner. Vi har i varje fall i våra trakter — det gäller Kungälv — inte någon större svårighet att få fram ett bostadsbyggande i den utsträckning våra resurser medger, naturligtvis inte så många bostäder som skulle behövas med hänsyn till den stora bostadskö vi ju har. Vi behöver flera bostäder, men vi får i varje fall bygga bostäder så långt vår ekonomi medger det.

Nu kan man få fram pengar till bostadsbyggandet. Det har blivit bättre under det senaste året i detta avseende — frågan har ju diskuterats mycket. Men i fråga om följdinvesteringarna uppkommer problem. Då dessa är 20 000 per lägenhet är det inte små summor som kommunen måste stå för. Framför allt gäller det skolväsendet, där kommunerna är särskilt hårt ansträngda, men det gäller också andra saker.

Jag vet inte om det är realistiskt, men om jag finge önska mig någonting mycket förnämligt i fråga om samhällsplanering skulle det vara, att bostadsbyggande och följdinvesteringar samordnades så att det i samband med bostadsbyggandet också garanterades nödvändiga följdinvesteringar — antingen genom krediter, som ju vanligen utgör huvudparten, eller också genom skatten.

Jag ber att få tacka finansministern för svaret och hoppas att utredningen snart kommer till stånd.

Svar på interpellation ang. anställningsvillkor m. m. för partiellt arbetsföra inom statlig verksamhet

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag kan till alla delar instämma i de av herr Svensson i Kungälv framförda synpunkterna.

En röst från Storstockholm bör enligt min mening inte saknas i denna interpellationsdebatt och det är därför jag begärt ordet. Interpellanten herr Svensson har för övrigt åberopat den motion som socialdemokratiska riksdagsmän från de tre storstadsregionerna framlade vid 1966 års riksdag. Motionen ledde till att riksdagen begärde en utredning om de frågor som sammanhänger med finansieringen av de expanderande kommunernas investeringsbehov. Det var höstriksdagen 1966, som begärde denna utredning. Kommunalmän med stor erfarenhet har den uppfattningen att krediterna till bostadsbyggandet i år flyter mycket bättre än exempelvis 1965 och 1966. Denna uppfattning vill jag gärna delge finansministern, eftersom vi tidigare i så många olika sammanhang har klagat och även delgivit finansministern dessa våra bekymmer. Med bostadsbyggandet är, varom finansministern dagligen blir påmind, de kommunala investeringarna nära förbundna. Jag skall därför med instämmande be att få åberopa Storstockholms planeringsnämnd, som den 27 februari i år i en skrivelse till bostadsnämnden i Stockholms stad och län framhöll följande:

»Kapitalmarknaden har under senare år inte fungerat på ett sådant sätt att samhällsbyggandet kunnat fullföljas planenligt. I fråga om de kommunala investeringarna råder stora eftersläpningar. De har inte kunnat hålla takt med bostadsbyggandet. Följden har blivit en rad ofullständiga samhällen, som inte kan fungera tillfredsställande med avseende på kollektiva anordningar av skilda slag. En samordning av kreditbehovet till bostäder och kommunala investeringar är därför angelägen. Det ankommer på statsmakterna att göra så-

dana avvägningar mellan skilda investeringsbehov, att såväl det ackumulerade lånebehovet för kommunala serviceanordningar inom redan exploaterade bostadsområden som behovet av kommunlån för nyttigheter, som har samband med det nu aktuella bostadsbyggnadsprogrammet, kan tillgodoses.»

Så långt Storstockholms planeringsnämnd och jag har på denna punkt ingenting att tillägga. Det vore mot denna bakgrund bra om dessa förvisso besvärliga problem för de expanderande kommunerna så fort som möjligt bleve föremål för den av riksdagen begärda utredningen. Att den blir omfattande och att den kommer att ta tid talar för att den bör starta så snart som möjligt.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Lindahl sade att det i detta sammanhang inte borde saknas någon röst från Storstockholm, och jag tror att det också finns anledning att från Göteborgs horisont instämma i vad herr Lindahl sade. Den utredning som begärts av riksdagen bör skyndsammast komma till stånd. Jag observerade också att herr Lindahl i slutet av sitt anförande inte bara åberopade Stockholm utan även det samlade behov som finns i de expanderande kommunerna.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 15

Svar på interpellation ang. anställningsvillkor m. m. för partiellt arbetsföra inom statlig verksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Nordgren har frågat mig om jag har vetskap om att det kan innebära svårigheter för myndigheterna i fråga om arbetets gång och

Svar på interpellation ang. anställningsvillkor m. m. för partiellt arbetsföra inom statlig verksamhet

effektivitet att ställa sig till efterrättelse cirkuläret den 15 september 1960 angående anställningsvillkor m. m. för partiellt arbetsföra inom statlig och statsunderstödd verksamhet.

Herr Nordgren har vidare frågat om jag är beredd att vidta erforderliga anstalter för att avhjälpa dessa svårigheter genom att anvisa ytterligare utvägar utom dem som redan nu står till buds enligt cirkuläret och det särskilda anslag för ändamålet som är upptaget under tolfte huvudtiteln i riksstaten.

Det cirkulär som det är fråga om behandlar ingående hur frågor angående anställningsvillkor m. m. för partiellt arbetsföra skall handläggas. Cirkulärets främsta syfte är att sprida kännedom bland berörda myndigheter och enskilda arbetstagare om statsmakternas positiva syn på dessa frågor och om vilka riktlinjer för verksamheten på detta viktiga område som bör följas.

Den situation som herr Nordgren beskriver berör en ganska allmän problemställning, och han framhåller själv att den i flera fall gäller personer som vid anställandet ansetts fullt arbetsföra men senare av olika skäl måste betraktas som partiellt arbetsföra. Tillfälliga sjukdomsfall kan drabba vem som helst. De kan vålla arbetsgivaren svårigheter, som ökar i den mån sjukdomsfallen upprepas och i den mån annan arbetskraft som kan ta över arbetsuppgifterna inte finns.

När det gäller att bedöma vad som kan göras för att få en bättre ordning till stånd får vi alltså hålla i minnet att myndigheter kan få svårigheter på grund av sjukfrånvaro inte bara beträffande personer som vid anställningen ansetts som partiellt arbetsföra utan också i fråga om dem som då varit fullt friska och kanske i genomsnitt lika mycket beträffande de senare. Över huvud taget tror jag att det vore sakligt omotiverat och psykologiskt olyckligt att på förhand vidta särskilda

anordningar grundade på en bedömning att vissa personer kan beräknas komma att bli frånvarande på grund av sjukdom mer än andra. Herr Nordgren antyder heller inte om det är detta eller något annat han syftar till. För egen del ser jag den här frågan som en del av den allmänna bedömningen av vad som rimligen kan göras för att ge myndigheterna de resurser som de behöver för att lösa sina arbetsuppgifter. Jag är emellertid beredd att fortsätta det arbete för en aktivering av de partiellt arbetsföra, som kommit till uttryck bl. a. i de förslag som lagts fram under tolfte huvudtiteln i 1966 och 1967 års statsverkspropositioner.

Vidare anförde:

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för civildepartementet för svaret på mina frågor angående anställningsvillkoren för partiellt arbetsföra inom den statliga verksamheten. Civilministern erinrar i svaret om att det är ett ganska allmänt men också svårt problem som jag berört i min interpellation. Det är naturligtvis riktigt och det är ju därför jag framställt min interpellation!

Om jag tolkat civilministerns svar rätt — och det hoppas jag att jag gjort — tyder det på förståelse från civilministerns sida för dessa problem. Jag hoppas innerligt att det på de vägar som statsrådet antyder i sitt svar skall vara möjligt att komma till rätta med dessa problem. Jag tänker dels på möjligheten att genom omprövning av vissa anslagsfrågor skapa de resurser som behövs för att klara dessa arbetsuppgifter, dels på civilministerns löfte att fortsätta det arbete för en aktivering av de partiellt arbetsföra som kommit till uttryck bl. a. i de förslag som lagts fram under tolfte huvudtiteln i 1966 och 1967 års statsverkspropositioner.

Jag är övertygad om att både statliga

Svar på interpellation ang. anställningsvillkor m. m. för partiellt arbetsföra inom statlig verksamhet

och kommunala myndigheter liksom det enskilda näringslivet på alla sätt vill medverka till att skapa goda och meningsfulla sysselsättningar för de partiellt arbetsföra. Av egen erfarenhet vet jag, att det arbete dessa utför i regel är minst lika gott och bra som det arbete som utförs av övriga anställda.

Problemen uppkommer när handikappet ökar eller när ett handikapp av någon anledning uppstår och den anställda under längre eller kortare perioder nödgas vara borta från tjänsten. Möjligheterna att erhålla kvalificerade vikarier på mer eller mindre obestämd tid är ytterst begränsade. Det måste man förstå, och det gör civilministern också att döma av svaret.

Motsvarande problem kan naturligtvis, som civilministern påpekar, uppstå även för vid anställningstillfället fullt arbetsföra personer. Jag framställde emellertid min interpellation med anledning av Kungl. Maj:ts cirkulär den 15 december 1960 — ändrat 1964 och 1966 — i vilket anställningsförhållandena för partiellt arbetsföra regleras och jag har därför inskränkt mig till att beröra den saken.

Det är möjligt att det, som civilministern säger, är »omotiverat och psykologiskt olyckligt att på förhand vidta särskilda anordningar grundade på en bedömning att vissa personer kan beräknas komma att bli frånvarande på grund av sjukdom mer än andra». Eftersom det nämnda cirkuläret redan ändrats ett par gånger, undrar jag om det inte vore möjligt att ändra det en gång till — alla goda ting är ju tre — och med den ändringen försöka lösa detta problem för de partiellt arbetsföra och för dem som av en eller annan anledning under anställningstiden blir partiellt arbetsföra.

Man frågar sig: Vad skall vederbörande myndighet göra när t. ex. följande fall inträffar? Jag skall bara kortfattat relatera tre aktuella fall.

En befattningshavare, lidande av diabetes, har anställts. Vederbörande bedömdes vid anställningen kunna göra normala arbetsprestationer. Det gick bra under det första året; sedan inträffade upprepade sjukdomsfall under olika tidsperioder. Under 1966 var vederbörande frånvarande 125 dagar, alltså jämte semester praktiskt taget halva året. Vikarie stod inte att erhålla för de korta tidsrymder det gällde, utan arbetet måste fördelas på arbetskamraterna som utförde det på övertid.

En tjänsteman anställdes — hos samma myndighet som i föregående exempel — som fullt arbetsför. Efter tio år erhöll vederbörande mentala besvär under tider av varierande längd och var år 1966 frånvarande i sex månader. Vikarie har kunnat erhållas endast under vissa kortare tidsperioder.

En tjänsteman anställdes som fullt arbetsför, insjuknade i ledgångsreumatism och fick bestående besvär. Vederbörande kan nu inte utföra de ordinarie arbetsuppgifterna utan endast en del enklare skrivbordsarbete.

I sådana här fall blir arbetet liggande eller också tvingas arbetskamraterna att utföra arbetsuppgifterna på övertid med ty åtföljande kostnader och risker för vantrivsel och ohälsa.

Det nuvarande systemet, att medel endast står till personalvårdsnämndens förfogande, synes tungrott. Det borde inte vara alldeles omöjligt att efter där- om gjord hemställen direkt ställa erforderliga anslag till vederbörande myndighets förfogande för avlönande utanför gällande avlöningsram av befattningshavare som bedömes icke längre tillfredsställande kunna fullgöra sina åligganden utan att likväl skäl föreligger för att vederbörande skall skiljas från tjänsten genom sjukpension eller, där så kan ske, genom uppsägning. Vederbörande tjänsteman bör överföras på övergångsstat och tjänsten ledigförklaras. Myndigheten har i så fall kvar

Svar på interpellation ang. anställningsvillkor m. m. för partiellt arbetsföra inom statlig verksamhet

möjligheten att i någon mån utnyttja den övergångsstatplacerades erfarenheter och arbetsförmåga utan att fördenskull äventyra arbetets gång eller arbetskamraternas hälsa genom anspråk på övertidsarbete. Förfarandet skulle även medge ett tillbörligt iakttagande av vederbörande tjänstemans personliga intressen i högre grad än nuvarande ordning med endast sjukpensioneringen skymtande i bakgrunden.

Jag har velat anföra dessa synpunkter för den händelse de möjligen kan medverka till att lösa några av de problem det här gäller, och jag tror att det är allas vår önskan, inte minst civilministerns, att så sker. Det är nödvändigt att komma till rätta med svårigheterna på detta område. Om så inte sker måste man befara att olika statliga myndigheter liksom näringslivet blir obenägna att anställa handikappade. En sådan utveckling skulle vara djupt olycklig såväl av humanitära skäl som ur arbetsmarknadssynpunkt.

Herr talman! Jag upprepar mitt tack för svaret till civilministern och inbegriper däri mitt tack för civilministerns löfte att ytterligare intressera sig för här berörda problem.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att här ta upp någon diskussion med herr Nordgren. Vi är säkert överens i stort. I varje fall är vi överens om att det är ett betydelsefullt problem hur man skall kunna sysselsätta även den arbetskraft det här gäller i vettiga och för individerna själva angelägna anställningar.

Men det är ändå ett par saker jag vill säga något om. Herr Nordgren uppfattade tydligen mina ord så, att jag ansåg att vi skulle ompröva vissa anslag. Det har jag emellertid inte uttalat mig direkt om. Jag pekade bara helt allmänt på att det kan vara en anslags-

fråga, som inte bara avser de partiellt arbetsföra utan som har en vidare syftning och kan gälla alla anställda. Anslagsvägen kan vi nog inte komma fram till någon helt tillfredsställande lösning på de partiellt arbetsföras problem. Där måste vi nog söka oss fram på andra vägar.

Herr Nordgren sade vidare att man väl kan ändra på det cirkulär det här gäller. Ja, visst kan vi göra det. Vi kanske kan ändra det flera gånger. Men här är det fråga om någonting som har vuxit fram så småningom, och vi får så att säga känna oss för vart vi kan komma. Om det visar sig angeläget att cirkuläret får en annan utformning, är jag givetvis beredd att medverka till det.

Sedan tog herr Nordgren upp tre fall av respektive diabetes, mentalsjukdom och ledgångsreumatism som exempel, men det är ju sjukdomar som kan drabba vem som helst, inte bara partiellt arbetsföra. Det är ett allmängiltigt problem. De nämnda sjukdomarna kan drabba även den som är fullt frisk vid anställningen och har varit det under lång tid. Det är ingenting som gäller bara för gruppen partiellt arbetsföra.

Herr Nordgren tog i slutet av sitt anförande upp en fråga som jag ställer mig ytterligt tveksam till, nämligen huruvida vi inte skulle kunna föra över dessa personer på övergångsstat. Den frågan är alltför stor för att jag här skulle kunna lämna ett direkt svar på den, men jag hyser principiella betänkligheter och även betänkligheter av psykologisk art, med hänsyn till att denna grupp därigenom kan komma i en särställning och själv kanske betraktar åtgärden som någon form av diskriminering. På civildepartementet är vi dock öppna för alla goda uppslag och skall därför se närmare även på den frågan.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka

Svar på interpellation ang. den framtida organisationen av statens skogsförvaltande och skogsindustriella verksamhet

civilministern för löftet även i detta hans senaste yttrande.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 16

Svar på interpellation ang. den framtida organisationen av statens skogsförvaltande och skogsindustriella verksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Svanberg har frågat mig om Kungl. Maj:t avser att på basis av bl. a. utredningen Statens skogar och skogsindustrier förelägga riksdagen förslag rörande den framtida organisationen av statens skogsförvaltande och skogsindustriella verksamhet och när i så fall en proposition i frågan väntas.

Som herr Svanberg erinrat om i interpellationen avgav statens skogsföretagsutredning sitt betänkande år 1964. Förslaget har därefter remissbehandlats och varit föremål för en preliminär beredning inom finansdepartementet.

Vad som hittills framkommit visar att utredningsförslaget inte utan väsentlig överarbetning kan läggas till grund för ett ställningstagande i frågan. Remissorganens uppfattning har gått starkt isär. Förutsättningarna har också förändrats i flera avseenden sedan förslaget avgavs. Jag tänker därvid bl. a. på domänverkets och ASSI:s ekonomiska utveckling och den ändrade jordförvärvslagstiftningen. ASSI:s rörelse har, som herr Svanberg konstaterat, under senare år utvecklats positivt. Domänverket befinner sig i ett skede av kraftig rationalisering. En sådan är nödvändig för att möta de i förhållande till virkespriserna stigande kostnaderna, som medfört en försvagning av driftresultatet under senare år.

I princip delar jag interpellantens

uppfattning om behovet av en nära samordning mellan statens skogsförvaltande och skogsindustriella verksamhet. Denna samordning bör gå längre än nuvarande långtidsavtal om råvaruförsörjningen. När slutlig ställning i fråga om en organisatorisk samordning av de berörda företagen kan tas och vilka former som man därvid bör välja kan jag inte nu uttala mig om. Frågan kommer att bearbetas vidare av en särskild arbetsgrupp inom berörda departement.

Vidare anförde

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Wickman för svaret på min interpellation.

Behovet av en bättre samordning mellan olika statliga företag ter sig för varje dag mer angeläget. Alldeles speciellt gäller detta företag som ligger varandra mycket nära, t. ex. ASSI och domänverket, LKAB och NJA. Det är nödvändigt med en samordning om de skall kunna tävla på lika villkor med andra företag. Jag föreställer mig att det på den privata sidan skulle vara alldeles otänkbart att ha skilda bolag och skilda förvaltningar för råvaran och förädlingsindustrin.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att med några ord beröra bakgrunden till dagens situation när det gäller ASSI:s råvara. Vi vet alla att ASSI en gång i tiden tillkom för att ge utkomst och sysselsättning åt arbetslösa människor, framför allt i Norrbotten. Dessa människor hade blivit arbetslösa och hamnat i en hopplös situation på grund av att en stor del av skogsindustrin i Norrbotten hade gått över styr och lagts ned. Staten i form av ASSI fick då ta över de nedkörde industrierna och de arbetslösa människorna. Men råvaran, de stora skogsarealer som hade hört till dessa industrier tidigare, blev kvar i privat ägo.

Svar på interpellation ang. den framtida organisationen av statens skogsförvaltande och skogsindustriella verksamhet

Man bör minnas att ASSI under hela sin tillvaro haft att köpa varje pinne av sitt råvarubehov, antingen från domänverket eller från enskilda skogsägare. Detta är något som man förr gärna ville glömma bort när man diskuterade ASSI:s fömet dåliga driftsresultat.

Under senare år har ju ASSI visat mycket bra driftsresultat, och det är synnerligen glädjande. Men enligt mitt sätt att se ger detta inte anledning till någon ändrad inställning till samordningsfrågorna. Jag har inte med min interpellation menat att man borde få en sammanläggning av ASSI och domänverket därför att ASSI skulle kunna visa ett bättre driftsresultat på bekostnad av domänverkets inkomster; jag tror att det är en riktig och rationell åtgärd ur bägge företagens synpunkt. För samhället måste ändå ett rationellt utnyttjande av tillgångarna, en rationell drift, vara det viktiga, oavsett vem som äger dessa tillgångar. Man bör här få till stånd en sammankoppling mellan råvara och företag.

Jag vill dessutom ifrågasätta om ett statligt ämbetsverk är den rätta förvaltnings- och organisationsformen när det gäller att avverka och sälja skogsråvara. Detta vill jag ha sagt med all respekt för domänverket. Ibland framhålls det från domänverket att vissa skogsområden, t. ex. i övre Norrland, visar mycket låg räntabilitet. Det bär sig egentligen inte att avverka dem, trots att allmänningar och liknande skogar i samma område visar ett skapligt resultat. Kan inte det bero på att själva organisations- och förvaltningsformen inte är den allra bästa?

För att det inte skall uppstå något missförstånd vill jag säga att jag med min interpellation inte speciellt har avsett förhållandena i Norrbotten. Jag tycker att det är rimligt att ASSI får möjlighet att konkurrera med andra skogsindustrier på jämställd fot överallt där det finns förutsättningar för

detta. Jag anser därför att denna interpellation kan gälla hela landet, även om ASSI just i Norrbotten har speciella möjligheter och speciella uppgifter. Den norrbottniska skogsindustrin kanske inte kan vidareutvecklas i någon avgörande omfattning vad gäller det kvantitativa utfallet, men när det gäller vidareförädling och produktutveckling finns synnerligen mycket att göra, och därför tror jag på stora utvecklingsmöjligheter också för den norrbottniska skogsindustrin.

När resonemanget kommer in på en samordning mellan ASSI och domänverket är det alltid några som börjar tala om att en sådan skulle innebära att ASSI tog död på alla småågararna i Norrlands inland. Jag tror att det är en mycket grov missuppfattning. Tvärtom torde en enhetlig förvaltning för statens skogar och statens skogsindustrier t. ex. i Norrbotten ge alla skogsindustrikategorier bättre förutsättningar genom att det kunde bli ett ökat samarbete med det privatägda skogsbruket. Bl. a. skulle man kanske kunna komma dithän att stora delar av de nu betydande transportererna av skogsråvaror ut ur länet till andra delar av landet kunde elimineras.

I svaret på min interpellation framhåller statsrådet att remissvaren på utredningen Statens skogar och skogsindustrier har varit synnerligen motstridiga och att utredningen därför icke kan läggas till grund för en proposition. Jag noterar detta med beklagande, men finner att statsrådet i sitt svar kraftigt understryker behovet av en nära samordning mellan berörda företag. Han säger sig dela uppfattningen att en närmare samordning bör ske och att den bör gå längre än till nuvarande leveransavtal mellan ASSI och domänverket. Detta finner jag synnerligen glädjande och positivt. Hans meddelande om att en arbetsgrupp inom kanslihuset sysslar med att finna lämpliga samordningsfor-

Svar på interpellation ang. koncession för eldistribution

mer är synnerligen värdefullt och tyder på ett starkt intresse för frågan hos statsrådet och regeringen.

Samtidigt som jag än en gång tackar statsrådet för hans positiva och värdefulla svar vill jag uttala en förhoppning om att denna arbetsgrupp som skall sättas in här verkligen skall ge prov på både snabbhet och djärvhet i sitt arbete. Ett snabbt handlande, utan förutfattade meningar och utan tyngande traditionstänkande, är av avgörande betydelse för att den statliga företagsamheten inom såväl skogsbruket som skogsindustrin verkligen skall kunna bli effektiv och därmed ge ytterligare trygghet åt de anställda och bli till ökat gagn för folkhushållet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 17**Svar på interpellation ang. koncession för eldistribution**

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Eriksson i Bäckmora har i en interpellation frågat om jag är beredd att, i avvaktan på resultatet av den pågående eldistributionsutredningen, medverka till att elföreningar och andra mindre företag, som bedriver en tillfredsställande eldistribution, oberoende av sin storlek antingen erhåller områdeskoncession under en tid av minst fem år eller en förnyelse av hittillsvarande linjekoncession under minst samma tid.

Många mindre eldistributionsföretag sköts på ett tillfredsställande sätt. På grund av kostnadsutvecklingen och de ökade kraven på distributörerna blir det emellertid allt svårare för dessa företag att fullgöra sina uppgifter. Det blir därför ofta nödvändigt att de går upp i större, rationellare enheter. Såsom ett led i strävandena att främja

denna strukturomvandling på eldistributionsidan utnyttjas bland annat koncessionsgivningen. Möjligheten att samordna verksamheten till bärkraftiga enheter skulle säkerligen minska, om företagen efter koncessionstidens utgång skulle kunna påräkna förlängda koncessioner med fem år. Strukturrationaliseringen skulle därigenom fördröjas. I detta sammanhang får jag nämna, att eldistributionsutredningen enligt sitt utredningsuppdrag har att beakta bland annat att bestämmelserna om områdeskoncession i sin nuvarande utformning ger kommerskollegium begränsade möjligheter att verka för önskvärda sammanslagningar av företag eller distributionsområden.

Jag är emellertid medveten om att det finns en viss risk för att de korta koncessionstiderna kan medföra besvärligheter för distributionsföretagen att planera sina investeringar med hänsyn bland annat till svårigheten att bedöma möjligheten att få tillbaka nedlagda kostnader vid en överlåtelse. Jag får i detta sammanhang erinra om att det saknas bestämmelser om ersättning vid övertagande av elektriska distributionsanläggningar. Det ankommer på parterna att i förekommande fall förhandla om villkoren för överlåtelse. För den händelse att distributionsföretag av någon anledning motsätter sig överlåtelse av anläggningarna kan frågan om förlängd koncession komma att prövas på nytt. Såvitt jag erfarit har hittills inte något distributionsföretag vägrats förlängda koncessioner för att få erforderligt rådrum för exempelvis överlåtelse av distributionsanläggningarna. De korta koncessionstiderna torde således inte böra medföra att distributionsföretagen minskar sina investeringar i anläggningarna eller eftersätter underhållet.

Som framgår av vad jag nu har sagt är jag inte beredd att medverka till de av interpellanten åsyftade åtgärderna.

Vidare anförde:

Svar på interpellation ang. koncession för eldistribution

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Wickman för svaret på min interpellation.

Jag är inte helt tillfredsställd med svaret, ty den här frågan rymmer aspekter som jag anser att statsrådet inte har tillräckligt beaktat. Jag har nämligen en känsla av att statsrådet har sett mera till storleksrationaliseringen av eldistributionen — utan att därför vinna någon bättre service för abonnenterna — än till de ekonomiska verkningarna och de problem som uppstår för de mindre elföreningarna, när de vägras förnyad områdeskoncession och måste överlåta sina anläggningar till andra företag.

Det finns många exempel på välskötta eldistributionsföreningar — jag vill understryka att frågan gäller endast välskötta eldistributionsföreningar — som med god ekonomi har gjort betydande kapitalinvesteringar i sitt elnät för att tillhandagå abonnenterna med en god elförsäljning — oftast till lägre taxor. En vacker dag befinner de sig i det läget att de inte kan erhålla förlängd områdeskoncession. Det gäller då att inom en tidrymd av några månader eller högst ett år finna en köpare som är villig att lösa in anläggningen. Den rimliga utgångspunkten för säljaren är väl att få betalt åtminstone för anläggningens tekniska värde. Den som är inresserad av att köpa — i regel är det ett storföretag — har klart för sig att säljaren fått endast en kort nådatid och kan därför betala praktiskt taget vilket underpris som helst, något som det också finns flera exempel på.

Visserligen framhåller statsrådet i sitt svar, att inga föreningar har fått avslag såvitt angår linjekoncessioner, men det har då så gott som undantagslöst varit fråga om förlängningar under synnerligen kort tid. Åtminstone elföreningarna har samtidigt fått besked om att de enligt kommerskollegii mening inte uppfyller kravet att utgöra en lämplig enhet. Kommerskollegium säger därför

tydligt ifrån, att föreningar inte kan påräkna att erhålla områdeskoncession. Så gott som samtliga föreningar, vilkas koncessioner gått ut eller upphört att gälla inom den närmaste tiden, har därför i realiteten endast fått ett halvt eller ett helt år på sig.

Det säger sig självt att föreningarna därigenom har haft ett utomordentligt dåligt förhandlingsläge, när de tvingas att underhandla med statliga, kommunala och enskilda storföretag om övertagande av deras anläggningar. Oftast kan endast en köpare komma i fråga. Förhandlingsläget försvåras ytterligare genom att det, såsom statsrådet framhåller i sitt svar, fortfarande saknas fasta regler för överlåtelse av linjenät från äldre till ny koncessionsinnehavare. Det tycks också vara en utomordentligt svår sak att åstadkomma sådana regler, eftersom Svenska elverksföreningen efter sex års utredningar ännu inte lyckats lösa problemet.

Man frågar sig i detta sammanhang varför kommerskollegium har frångått sin tidigare inställning, enligt vilken den nye koncessionsinnehavaren ålades att inlösa anläggningar, vilka tillhört äldre koncessionsinnehavare, efter en teknisk värdering. Även om det kan diskuteras huruvida tekniskt värde skall vara utslagsgivande, lär man nog få acceptera att det är detta värde som bör ligga till grund för förhandlingar om ett övertagande när den ena parten är i ett tvångsläge. Utsikterna att genom fortsatta utredningar komma fram till andra rättvisare regler torde enligt min mening kunna bedömas som mycket små. Därför frågar man sig varför kommerskollegium inte tillämpar de regler som redan finns i fråga om värderingen till dess antingen att utredningens resultat är klart eller några nyare regler har tillkommit.

Det finns därför skäl att önska den pågående eldistributionsutredningen all framgång om den inom den närmaste tiden skall lyckas lösa en fråga, som i

Svar på interpellation ang. koncession för eldistribution

många år varit föremål för diskussioner inom Elverksföreningen, som måste anses besitta en viss sakkunskap på detta område.

Under tiden som dessa utredningar pågår måste det anses föga rationellt att många hittills otvivelaktigt välskötta eldistributionsföreningar icke skall kunna planlägga sin verksamhet annat än för ett eller annat år i sänder. Var inom näringslivet kan man träffa på ett motsvarande förhållande och hur skall man tro att det finns investeringsvilja och investeringsmöjligheter att under så osäkra förhållanden göra förbättringar i företaget?

Som statsrådet själv framhållit finns många mindre eldistributionsföretag som sköts och sköts på ett tillfredsställande sätt. Ofta är det emellertid just dessa företag, företrädesvis elföreningar, som till synes konsekvent vägras områdeskoncessioner. De ökade kraven på distributörerna kan dessa företag tillfredsställa minst lika bra som storföretagen, många gånger i varje fall, ibland till och med bättre, vilket det finns flera exempel på. Inte minst visade sig detta vid fjolårets och innevarande års snöskador på linjerna. Det var ofta de företagen som först blev klara med sina linjer och snabbast var beredda att återuppta eldistributionen.

Det kan inte påstås — i varje fall inte för landsbygdens del — att man har erhållit rationellare enheter genom att göra företagen större, där vi har haft och har välskötta distributionsföretag. Stora företag betyder minskad lokal service med långa avstånd till den hjälp som man måste erhålla bland annat vid strömavbrott.

De största svårigheterna på grund av kostnadsutvecklingen torde också särskilt drabba stora företag. Det säger sig självt att mindre företag som sköts av lokala krafter inte har kännning av kostnadsutvecklingen på samma sätt som stora företag. Det är också anledningen till bildandet av eldistributionsför-

eningar på landsbygden, vilket särskilt statens eget företag, vattenfallsverket, har medverkat till genom att lämna teknisk och administrativ hjälp vid företagens utbyggnad. Vattenfallsverket har för övrigt förklarat att man alltså är beredd att lämna elföreningarna sådan hjälp.

Det finns inget som helst fog för antagandet att de mindre företagen skulle fördröja en samordning av verksamheten, om en sådan samordning kan påvisas gagna elkonsumenterna. Men vad dessa föreningar begär är att samordningen skall genomföras utan press från storföretagen med hänvisning till de kortfristiga koncessionerna. Nuvarande förhållanden kan inte främja den rationalisering av landsbygdens distribution som statsmakterna syftar till. De mindre företagen behöver rådrum, vilket statsrådet också understryker i sitt svar, för att förhandlingarna inte skall förorsaka praktiska svårigheter eller olägenheter. Ett sådant rådrum bör inte understiga fem år för att företagen skall få möjligheter både att förhandla och att eventuellt fullfölja vissa investeringar.

Det är beklagligt att statsrådet inte vill medverka till en lugn och sansad utveckling på detta område, som har stor betydelse även för landsbygdens näringsliv.

Jag skulle, herr talman, till sist ändå vilja fråga statsrådet Wickman, om statsrådet närmare ville precisera vad som i interpellationssvaret menas med »erforderligt rådrum» när det gäller förlängd områdeskoncession för att er nå ett acceptabelt förhandlingsresultat. Är det här fråga om månader, ett år eller flera år?

Jag ber att få tacka för svaret.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag råkade uppmärksamma herr statsrådets svar i dag, och det är särskilt två meningar i svaret som har föranlett mig att begära ordet.

Det står i svaret att det ankommer

Svar på interpellation ang. koncession för eldistribution

på parterna att i förekommande fall förhandla om villkoren för överlåtelse, och strax därefter säger statsrådet: »Såvitt jag erfarit har hittills inte något distributionsföretag vägrats förlängda koncessioner för att få erforderligt rådrum för exempelvis överlåtelse av distributionsanläggningarna.»

Jag har för några minuter sedan haft kontakt med mitt hemlän för att kolla upp vad jag redan trodde mig veta, nämligen att ansökningar som det här är fråga om har avslagits. Här står alltså uppgift mot uppgift. Jag skall naturligtvis undersöka huruvida jag är felaktigt underrättad, men jag anhåller att också statsrådet Wickman ville undersöka hur det egentligen förhåller sig.

I vissa av dessa fall har vattenfallsverket redan inlagt koncessionsansökan utan att reella förhandlingar i egentlig mening har upptagits. I ett fall har inget bud alls lämnats av verket. I sammanhanget har heller inga resonemang om priser förts. Under sådana förhållanden måste man väl säga att inga förhandlingar har förekommit.

Är det verkligen så, herr statsråd, att inga distributionsföretag som har ingett ansökningar för att få rådrum har fått sina ansökningar avslagna? Det skulle vara intressant att veta om det verkligen förhåller sig på det sättet.

I november i fjol uppvaktades statsrådet Lange i denna fråga och enligt vad jag tidigare fått höra från detta tillfälle — och det har upprepats i dag — skulle statsrådet ha uttalat att ingen behövde känna sig hotad utan alla bör få rådrum för att hinna förhandla om de lösningar och de villkor som skall gälla. Faktum är emellertid att Vattenfalls uppträdande har uppfattats såsom ett hot av många av de berörda små företagen.

Man kan då fråga sig hur Vattenfall uppträder i sådana här sammanhang. Jag är inte själv engagerad i förhandlingar av detta slag, men jag har från

en källa som jag hyser förtroende för erhållit uppgifter om att Vattenfall till enskilda smärre företag, som befinner sig i förhandlingssituation, ger beskedet att de inte kommer att få koncession.

Om nu sådana uttalanden har fällt vill jag gärna ställa frågan till statsrådet, om Vattenfall är bemyndigat att göra sådana uttalanden.

Jag vill ta upp också en annan principfråga. Enligt vad som upplysts mig är det Vattenfall självt som värderar anläggningar vilka sedan skall överlätas till Vattenfall och om vilka förhandlingar skall ske. Är det riktigt att den ena parten skall göra sådana värderingar när det finns tillgång till opartiska organ, som kan företa värderingarna? När liknande uppgörelser i andra fall skall komma till stånd brukar antingen köpare och säljare värdera var för sig eller ett opartiskt organ få göra värderingen.

Enligt uppgift har Vattenfalls värdering i ett fall uppgått till 1,3 miljon kronor medan dess bud var på 550 000 kronor. Bland de små eldistributionsföretagen talar man i detta sammanhang om »skambud». Jag vill inte själv stå för denna beskrivning, men jag vill nämna det i referatform såsom ett exempel på hur man på det hållet uppfattar situationen. Enligt min mening skall dock inte den ena parten i en förhandling, som i detta fall, betraktas som en objektiv värderare i sammanhanget.

I Västerbotten pågår nu förhandlingar om att sammanslå flera mindre företag till ett större enligt de intentioner som statsrådet uttrycker svaret. Också en större tätort inom området skall ingå. Förhandlingarna störs emellertid uppenbart av det sätt som Vattenfall har uppträtt på, enligt vad jag fått refererat.

Av de meningar som jag har citerat tycker jag mig läsa ut att statsrådet Wickman anser att parterna bör ges

Svar på interpellation ang. koncession för eldistribution

tillfälle till förhandlingar. Om så är fallet är det bra, och jag förutsätter då att statsrådet på något vis vill medverka till att dessa förhandlingar kan komma till stånd. Då fordras emellertid rådrum. Den sista meningen i statsrådets svar — att han inte vill medverka till att vidta några åtgärder — stämmer alltså inte med den uttolkning jag har gjort av vad statsrådet anfört tidigare i svaret och inte heller med det uttalande som statsrådet Lange skall ha gjort inför de uppvaktande från Västerbottens län i november i fjol.

Statsrådet Wickmans interpellations-svar ger mig anledning till några frågor om vad som egentligen skall gälla i detta sammanhang. Är det statsrådet Langes svar att rådrum bör ges? Så har jag faktiskt uttolkat svaret tidigare, men statsrådet Wickman drar kanske i sista meningen ett streck över denna uttydning. Det skulle vara intressant att höra statsrådets mening på den punkten.

En annan fråga av intresse är huruvida vattenfallsverket skall vara det enda alternativet när det gäller att bilda större företag. Bör inte, när förhandlingar mellan smärre företag pågår för att åstadkomma ett större, även andra alternativ prövas? Bör det inte ges tid för förhandlingar? Är det riktigt, att den ena parten skall utföra värderingar och den andra parten skall uppfatta dessa värderingar såsom mer eller mindre diktat? Det är möjligt — jag hoppas det är så — att föreningarna har uppfattat detta fel.

Det skulle vara intressant att höra statsrådets mening även på denna punkt och, som sagt, också huruvida rådrum över huvud taget kan ges dessa företag.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Man kan ställa frågor på olika sätt, och ibland ställer man frågorna på ett sådant sätt att man naturligtvis vet vilket svar som är att

vänta. Herr Eriksson i Bäckmora vill att jag skall precisera begreppet »erforderligt rådrum» och detta i form av en viss tid i månader eller år. Det är självklart att en sådan precisering inte kan göras, ty i begreppet »erforderligt rådrum» ligger och måste ligga en prövning av vad som är erforderligt i det speciella fallet. Man kan inte ge en generell regel för detta.

Det är mycket svårt både för herr Eriksson i Bäckmora, för herr Nilsson i Tvärålund och för mig att exakt avgöra hur dessa saker ligger till i praxis. Det är alldeles omöjligt för mig att här diskutera vissa fall, som herr Nilsson åberopar, eftersom jag inte känner till just dem. Står uppgift mot uppgift, så får vi i dagens debatt nöja oss med det.

Jag vill emellertid gärna försäkra herr Eriksson i Bäckmora och herr Nilsson i Tvärålund att jag är beredd att pröva frågan och inhämta ytterligare uplysningar från dem det vederbör om hur praxis tillämpas.

När jag sade i mitt svar att jag inte var beredd att vidta de åtgärder som interpellanten hade krävt, stod det inte alls i motsättning till vad jag för övrigt anförde i interpellationen. Om någon vill tolka mitt svar på det sättet, har han råkat ut för en avsiktlig eller oavsiktlig feltolkning. Ty vad interpellanten begärde var ju att man generellt skulle förlänga koncessionstiderna för dessa företag. Det tror jag vore en oklok åtgärd. Jag är helt övertygad om att den skulle leda till att den nödvändiga rationalisering som vi står inför på eldistributionsområdet skulle fördröjas.

Detta betyder inte att de regler som kommerskollegium följer när det gäller koncessionstiden skulle vara så oerhört strikta och svåra att anpassa till förhållandena i de särskilda fallen som de föregående talarna kanske gav kammarens ledamöter intryck av. Det händer nämligen faktiskt att områdeskoncessioner också i dag beviljas föreningar.

Svar på interpellation ang. koncession för eldistribution

Jag har en uppgift från kommerskollegium att sedan den 1 januari 1966 och fram till den dag uppgiften lämnades i slutet av april hade fem föreningar fått områdeskoncessioner.

Sedan frågade herr Nilsson om man kan säga att Vattenfall är bemyndigat att uttala sig i frågan om koncession kommer att beviljas eller inte i ett enskilt fall, men han sade också att han inte visste om uppgiften att ett sådant uttalande fällts var riktig. Vi bör avstå från att föra diskussionen på grundval av okontrollerbara uppgifter om vad som kan ha skett i de olika enskilda fallen. Jag vill trots detta komma med det självklara påpekandet att Vattenfall inte är bemyndigat att uttala sig om beslut som kommerskollegium kommer att fatta. Vad som kan ha hänt i detta fall gissar jag är — det är naturligtvis en gissning — att Vattenfall med kännedom om praxis kan ha sagt att sannolikheten för en fortsatt koncession var liten. Men det är ju i så fall någonting annat.

Vad sedan gäller värderingen av anläggningarna är det riktigt att det är Vattenfall som gör värderingarna, och det är en praktisk ordning, men det betyder ju inte att Vattenfalls värdering är bindande för uppgörelsen, utan det finns ju möjligheter att få den opartiska värdering, som herr Nilsson efterlyste, genom det skiljedomsförfarande som samtidigt finns inbyggt i systemet.

Sedan vill jag, herr talman, bara allmänt deklarerat, att målet för statsmakternas och de statliga myndigheternas agerande i denna fråga är att bevaka elkonsumenternas intressen, och göra det på ett sätt som ger konsumenterna i glesbygden ström till samma taxor som till konsumenterna i tätorterna. Just genom att man går in för större distributionsområden skapar man en möjlighet att fördela kostnaden mellan glesbygderna och den i och för sig ur distributionens synpunkt gynnsammare belägna tätorten. De ekonomiska vins-

ter som distributionsföretagen kan göra i tätorterna kommer genom att områdena blir större också glesbygden till del.

Om vi samtidigt vet att bara 18 procent av det totala antalet distributionsföretag i detta land ligger över den minimistorlek som enligt en gammal beräkning bör gälla för distributionsföretag, nämligen 2 000, och vi dessutom vet att enligt modernare kalkyler bör ett distributionsföretag repliera på åtminstone 5 000 abonnenter, så är det alldeles klart att vi står inför en nödvändig och fortsatt strukturrationalisering på detta område liksom på så många andra områden. Men i handläggandet av denna fråga sker icke ett gynnande av den ena företagsformen framför den andra. Att det kan se ut så beror bara på att distributionsföreningarna ofta är små, men är de välskötta och på sikt bärkraftiga så får de koncession.

Jag tycker därför, herr talman, att vi skall hålla i minnet att rationaliseringen är nödvändig — det tror jag att båda talarna håller med mig om — och att det inte minst är glesbygdens elkonsumenters intressen som de statliga myndigheterna här söker bevaka.

Jag vet att det finns fler som säger — jag vet inte vilken vikt man skall tillmäta det, men jag förstår att det kan ligga någonting i det — att det naturligtvis också på det lokala planet finns motsättningar mellan de gamla distributionsföreningarnas andelsägare och konsumenterna. I valet mellan att gynna andelsägarnas intressen och elkonsumenternas intressen tycker jag det är riktigt att sätta elkonsumenternas intresse i främsta rummet.

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! Jag tror att man skall vara försiktig med att generalisera även i denna fråga. Jag skall belysa det genom ett exempel från mitt eget län. Just nu pågår inom umeåregionen en omläggning på så sätt, att en del abonnen-

Svar på interpellation ang. koncession för eldistribution

ter skall överföras från vattenfallsverkets distributionsområde till en ny distributör. Det har därvid visat sig att de som tidigare haft vattenfallsverket såsom distributör av den elektriska energin nu vänder sig mot att en annan kraftdistributör i stället skall få leverera den elektriska energin. Varför gör man det? Jo, antagligen för att de har bedömt situationen på det sättet att vattenfallsverket givit dem en bättre service än vad de förmodar att det nya företaget kan ge. Jag vill bara nämna detta som ett exempel på att man skall vara försiktig i sina bedömningar och inte generalisera.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag fick ingen direkt precisering av statsrådet Wickman om vad han avsåg med »nödigt rådrum». Jag tar emellertid fasta på statsrådets löfte att han å sin sida är beredd att pröva denna fråga med hänsyn till föreliggande omständigheter, och jag är säker på att statsrådet också kommer att få pröva besvär i denna riktning i frågor där kommerskollegium redan har vägrat förnya koncessionen men omständigheterna tycks tyda på att det är fråga om välskötta företag.

Statsrådet säger att om det är välskötta företag skall de få förlängd koncession. Jag tackar för ett sådant löfte, men det måste bli koncession på längre tid och att det gäller områdeskoncession. Visst kar koncession lämnats i många fall, men jag kommer tillbaka till det problem jag tog upp, nämligen att koncessionstiden därvid sätts alldeles för kort. Den kan vara ett halvt eller ett helt år, men på denna tid hinner inte en förhandling slutföras som beaktar säljarens ekonomiska önskemål. Det spekulerande företaget känner till förhållandet och avvaktar tills tiden gått ut och sedan sitter den säljande föreningen i ett lika svårt förhandlingsläge igen. Det är kanske bara mänskligt att storföretaget utnyttjar möjligheterna.

Kunde man däremot utsträcka koncessionstiden till fem år skulle situationen bli en helt annan. Här är det som jag tidigare framhållit bara fråga om välskötta företag och med sådana menar jag företag som har en god ekonomi och en tillfredsställande eldistribution med tillräckligt låga taxor. I många fall kan det bevisas att dessa företag har lägre taxor än andra större kraftföretag och Vattenfall. Statsrådet framhöll ju också att det från abonnenternas synpunkt är väsentligt med lägsta möjliga taxor. Jag delar helt den synpunkten.

Jag kan ge några exempel på eldistributionsföretag som vägrats koncession under omständigheter som gör detta svårförståeligt trots att de uppfyllt alla dessa krav.

Jag tar Vassända Naglums distributionsförening med 1 640 elförbrukare. Föreningen har utmärkt ekonomi och förstklassig service inom en del av Vänersborgs stad. Där finns också ett annat företag som heter Wargöns AB med 1 550 abonnenter som likaledes täcker en del av Vänersborgs stad. Båda dessa företag ansökte om förlängd områdeskoncession. Vassända Naglums distributionsförening — den större elföreningen — fick helt avslag, under det att Wargöns AB fick förlängd koncession med hela 40 år.

Man måste ju fråga sig: Vad var det för fel på Vassända Naglums eldistributionsförening, eftersom den icke fick förlängd koncession, medan däremot Wargöns AB fick en förlängning med 40 år? Det är sådana fall som föranlett att jag blivit litet fundersam.

Vidare tar jag Jukkasjärvi sockens belysningsförening med 1 600 elförbrukare inom ett ogynnsamt eldistributionsområde. Föreningen syntes dödsdömd för bara några år sedan, men med lokala krafterns hjälp och efter införandet av den tidsenliga, särskilt av RLF förordade »propptaxan», vilken inte minst storföretagen ställde sig skeptiska till, har elförbrukningen inom föreningen

Svar på interpellation ang. koncession för eldistribution

under fjolåret ökat med inte mindre än 50 procent. Föreningen har gjort stora investeringar i sitt ledningsnät — 600 000 kronor under det senaste året — och ser nu ljust på framtiden. Att den nuvarande koncessionen upphör med utgången av innevarande år borde inte utgöra något hot mot föreningens existens, om de myndigheter som har avgörandet i sin hand såg till elförbrukarnas bästa.

Jag frågar ännu en gång: Vad är det för fel på detta företag? Det finns inga klagomål mot det, men hur kommer det att bli behandlat när det gäller koncessionen?

Jag vill också att herr statsrådet skall uppmärksamma att det här hela tiden gäller välskötta kooperativa föreningar, där det privata vinstintresset inte ligger i botten utan där avsikten är att ge abonnenterna lägsta möjliga taxa. När däremot ett storföretag får hand om verksamheten, blir det kanske inte precis fråga om samma sak, utan då gäller det att också åstadkomma privata vinster som kan delas ut, vilket kanske inte alla gånger avspeglar sig i taxesättningen.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag kan inte svara på den fråga, som herr Eriksson i Bäckmora nu ställde till mig, men jag kan däremot säga att det svar som jag inte kan ge i dag kommer jag att få tillfälle att lämna rätt snart, ty just det ärende som herr Eriksson i Bäckmora här aktualiserade är föremål för besvär och kommer att avgöras av Kungl. Maj:t inom en nära framtid. Då är jag fullt beredd att för herr Eriksson i Bäckmora redovisa de skäl, som kommer att ligga bakom det beslutet — ett beslut som jag ännu inte vet hur det kommer att bli.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! Jag vill också liksom statsrådet Wickman betyga att jag vill bevaka elkonsumenternas intressen, inte

minst när det gäller elkonsumenterna i glesbygderna som i detta sammanhang väl kommer i första skottlinjen.

Jag tyckte att herr statsrådets andra anförande var i viss mån lugnande. Han anförde att det inte var något företag som skulle bli gynnat på det andras bekostnad. Det måste innebära, vad jag förstår, att tid skall ges åt företagen i fråga att förhandla med varandra och att om möjligt komma överens. Om det inte visar sig vara möjligt, prövas alltså enligt interpellationssvaret koncessionsfrågan. Det betyder — om jag har förstått herr statsrådet rätt — att vattenfallsverket inte behöver vara det enda alternativet utan att också andra företag kan tänkas komma i fråga i detta sammanhang och att enskilda företag också kan sammanslås för att bilda företag av den storlek som anses erforderlig.

Vattenfallsstyrelsen hade inte bemyndigande att göra uttalanden som ankom på annan myndighet att göra — jag är fullt medveten om att det inte får gå till på det sättet och inte *kan* vara på det sättet. Jag har emellertid anledning tro att de källor, från vilka jag har fått uppgiften, gett mig riktiga uppgifter. Jag hoppas att parterna nu — vem som nu eventuellt har förgått sig — skall ta sig till vara i fortsättningen.

Herr Skoglund nämnde ett exempel på strukturrationalisering på det område vi diskuterar. Det tyckte jag var ett bra exempel, som visade att det behövs strukturrationaliseringar även på detta område, att distributionsområdena får bättre geografisk anpassning än tidigare o. s. v. Jag tycker att sådana möjligheter bör ges också i de fall jag har åberopat — de företagen känner sig emellertid enligt egna uppgifter hotade på grund av att rådrum inte skall ges.

Jag tycker att statsrådets andra anförande var förhållandevis moderat och lugnande, och jag hoppas därför, herr talman, att det åtföljs av åtgärder som gör att också parterna kan uppträda lugnt och sansat och får tid på sig till

Svar på interpellation ang. en enhetlig nordisk kontroll av elmateriel

vettiga uppgörelser som gagnar elkonsumenterna.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Jag vill instämma i vad herr Nilsson i Tvärålund sade; även jag uppfattade statsrådets senaste inlägg som kanske mer positivt än interpellationssvaret.

Jag vill också säga till herr statsrådet, att jag med intresse avvaktar prövningen av det koncessionsärende som statsrådet kom att omnämna. Jag vill bara än en gång understryka angelägenheten av att nya områdeskoncessioner för de välskötta företag, som det är fråga om, får så lång giltighetstid, att företagen har möjligheter att förhandla sig fram till ett acceptabelt resultat i den mån de blir tvingade att överlåta verksamheten på något annat företag, men helst kunna fortsätta sin egen verksamhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 18**Svar på interpellation ang. en enhetlig nordisk kontroll av elmateriel**

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Gustafsson i Borås frågat, om finansministern är beredd att medverka till en sådan ordning att ett godkännande som lämnats av en nordisk elmaterielkontrollanstalt får giltighet i samtliga nordiska länder. Interpellationen har i enlighet med fastställd ärendefördelning överlämnats till mig.

Kontrollanstalterna i Danmark, Finland, Norge och Sverige för elektrisk materiel ingick redan år 1955 ett avtal om samnordisk provning av de materielgrupper för vilka enhetliga nordiska provningsbestämmelser fanns. För allt fler materielgrupper har därefter tillkommit sådana bestämmelser. Dessa har

grundats på motsvarande bestämmelser, som utarbetats av de europeiska materielkontrollanstalternas organisation.

Efter Nordiska rådets rekommendation år 1963 om samordning av installationsföreskrifterna för elektrisk materiel tillsattes en kommitté. Dennes arbete har lett till att de europeiska bestämmelserna för materielprovning har godtagits som nordiska bestämmelser med ytterst få avvikelser.

Så gott som all elmateriel, för vilken obligatorisk provning krävs i Sverige, kan numera provas samnordiskt. Bland de materielgrupper som återstår märks lysrörsarmaturer och vissa elvärmeapparater. På dessa områden avvaktas pågående internationellt arbete.

Avtalet om samnordisk provning avser endast materiel tillverkad inom Norden. Det nordiska samarbetet på området har emellertid inte stannat därvid. Sålunda har man diskuterat en utvidgning av det nordiska provningsförfarandet till att omfatta även materiel som tillverkats utanför Norden. En sådan utökning har dock inte ansetts lämplig med hänsyn till att de nordiska länderna anslutit sig till ett system för förenklad europeisk provning, vilket skapats av de europeiska materielkontrollanstalternas organisation. Detta skulle omfatta provning endast i tillverkarlandet jämte ett annat av organisationen utsett land. På grundval av dessa provningar skall sedan övriga länder kunna utfärda nationella godkännanden.

Den verksamhet som inleddes 1955 har alltså efter hand utökats, så att den nu omfattar praktiskt taget alla materielgrupper, där man inte avvaktar pågående internationellt arbete. Jag anser sålunda, att den av herr Gustafsson förordade ordningen — enligt vilken godkännande som lämnats av en nordisk elmaterielkontrollanstalt får giltighet i samtliga nordiska länder — i praktiken redan föreligger i de fall där så är möjligt utan att föregripa den internationella utvecklingen på området.

Svar på interpellation ang. en enhetlig nordisk kontroll av elmateriel

Vidare anförde:

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! När jag ser ut över kam-maren tycker jag nästan att det från en viss synpunkt kan anses som en förmån att stå sist på dagens föredragningslista.

Jag behöver i varje fall inte gripas av publikskräck. I andra fall skulle öds-ligheten kanske verka litet deprimeran-de, men i det här huset — som herr Adolv Olsson i Gävle brukade säga — behöver man ju inte känna det så.

Jag ber att först få tacka statsrådet Wickman för svaret på min interpellation. I den mån jag inte är helt nöjd med detta, kan det bero på den kanske något svåråtkomliga formuleringen av svaret och därav följande eventuella missförstånd från min sida. Kanske statsrådet i så fall vill förklara det i svaret som jag ställer mig frågande till.

Jag har sökt följa denna fråga allt-ifrån den dag då herr Eliasson i Sundborn 1962 väckte förslag om att Nordiska rådet skulle rekommendera re-geringarna i de nordiska länderna att föranstalta om ett förenhetligande av elmaterielkontrollen i Norden. Nordis-ka rådets ekonomiska niomannakom-mitté följde denna linje och föreslog att ett godkännande efter provning av el-materiel som utförts av ett lands prov-ningsanstalt skulle kunna få omedel-bar giltighet även i övriga nordiska län-der. Provning i ett land och godkän-nande där skulle alltså vara till fyllest för att erhålla godkännande även i öv-riga nordiska länder.

Såvitt jag fattat saken rätt kvarstår — även om en hel del framsteg har gjorts — i alla fall den huvudfråga som jag fört på tal i min interpellation, den alltså om ett godkännande, givet av en nordisk elmaterielkontrollanstalt, kan få omedelbar giltighet i samtliga nor-diska länder.

De två första styckena i svaret hand-lade om ett nordiskt förenhetligande av de bestämmelser som skall tillämpas vid

elmaterielkontroll. Självfallet kan inte beslut om godkännande ges internatio-nell giltighet, om inte de kontrollbe-stämmelser som skall tillämpas är enhet-liga. Därför är det glädjande, att enhet-lighet i kontrollreglerna kunnat uppnås i den utsträckning som erfordras.

Herr statsrådet konkluderar i tredje stycket, att så gott som all materiel nu-mera kan provas samnordiskt. Däri sy-nes ligga, om jag fattat saken rätt, en-dast att kontrollbestämmelserna är en-hetliga.

I fjärde stycket redogörs därefter för att den s. k. samnordiska provningen avser endast i Norden tillverkad mate-riel. Detta skulle innebära, att för all materiel utifrån, varje anstalt i Norden alltjämt provar självständigt.

Frågan blir då: Tillämpas därvidlag andra kontrollbestämmelser än för nor-disk materiel? Gör varje land en fullt självständig provning med denna ut-ländska materiel? Hur förfar man då, om i ett prov ingår delar tillverkade både inom och utom Norden?

Det är möjligt, herr talman, att dessa frågor ligger utanför eller i varje fall i utkanten av min interpellation. I så fall kan de kanske lämnas därhän, men jag har tyckt att de hör hemma inom området.

Antydningar om ett kommande inter-nationellt system innebärande att all materiel skulle provas endast två gång-er, nämligen i tillverkningslandet jämte ytterligare ett land, tyder på att man ännu inte nått fram till ett system ens för Norden enligt vilket ett lands god-kännande utan vidare godtas i de andra länderna. Jag har alltså svårt att komma ifrån, att min huvudfråga om internor-disk giltighet inte är besvarad. Om jag har fattat svaret rätt, skall alltjämt varje land utfärda ett godkännande, som det tar viss tid att erhålla och för vilket rimligtvis avgifter måste erläggas.

När statsrådet talar om internordisk giltighet synes han inte avse mer än att man helt eller delvis godtar den prov-

Svar på interpellation ang. en enhetlig nordisk kontroll av elmateriel

ning som skett vid en nordisk system-institution och lägger denna prövning till grund för det egna beslutet. Men ett sådant nationellt beslut i varje fråga erfordras uppenbarligen alltjämt.

Vad jag frågat om och syftat till med min interpellation var alltså huruvida ett godkännande beslut meddelat i annat nordiskt land kunde göras giltigt t. ex. i Sverige, utan någon omprövning — om också blott av formellt slag — vid en svensk provningsanstalt. Samma sak skulle givetvis gälla i alla de nordiska länderna i växelverkan. Det är på den frågan som jag har svårt att utläsa ett tillfredsställande svar ur det som herr statsrådet sagt.

År 1964 sände SEMKO ut ett cirkulär till svenska fabrikanter av elektrisk materiel och angav vissa bestämmelser som ännu gäller. Gången på ett ärende är följande. En svensk firma som tillverkar elmateriel finner på en konstruktionsdetalj och sänder den till provningsanstalten. Sedan går den vidare till SEMKO för godkännande. Därefter skall firman sända prov jämte SEMKO:s utlåtande till samtliga nordiska länders materielprovninganstalter, inbetala avgifter till samtliga och invänta svar, om man vill sälja till dessa länder. Avgifterna är kanske i detta fall en sekundär sak, men tiden och väntan är långtifrån sekundära faktorer.

Jag har velat fråga, om statsrådet anser denna omständliga apparat nödvändig eller om han vill medverka till en sådan ordning, att ett godkännande som lämnats av en nordisk elmaterielkontrollanstalt får giltighet i samtliga nordiska länder.

När jag var uppe på SEMKO i dag på förmiddagen och frågade, om tågordningen för godkännande av försäljning av elmateriel här i Norden är den som jag skisserat, blev svaret att så är fallet.

Enligt Nordiska rådets tryck från den elfte sessionen 1963 säger SEMKO i sitt yttrande över utlåtandet av Nor-

diska rådets ekonomiska niomannakommittés förslag vad gäller denna fråga, att man ser fram mot den av kommittén framlagda förenklingen, innebärande att ett godkännande i ett nordiskt land får omedelbar verkan i hela Norden. Än så länge sker alltså inte detta?

Den elmateriel det här är fråga om finns till exempel upptagen i den lilla, nätta bok som jag här visar. Det gäller inte bara tio eller hundra utan tusentals artiklar.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag delar herr Gustafssons i Borås uppfattning att detta är rätt komplicerade frågor. Såvitt jag förstår är herr Gustafssons tolkning alldeles riktig — att det fortfarande fordras en formell omgång även hos den svenska myndigheten för att en artikel skall bli godkänd. Man kan säga att det borde vara rationellare om godkännande i ett nordiskt land automatiskt blev giltigt i de andra länderna. Jag kan gärna lova herr Gustafsson att jag skall ägna ytterligare uppmärksamhet åt denna fråga och se vad det finns för invändningar mot en sådan ordning. Jag är, som herr Gustafsson förstår, fortfarande i stor utsträckning lekman på detta område, och därför kan jag inte göra alltför bestämda uttalanden om vilket resultat man kan nå.

Det samma gäller det europeiska kontrollsamarbetet, som ännu inte har kommit i gång i den utsträckning vi hoppats på.

När det gäller dessa frågor kämpar vi mot en byråkratisk slentrian baserad på ett historiskt förflutet, vilket kan förklara att reformerna kommer långsamt. Men jag skall gärna samarbeta med herr Gustafsson för att vi skall nå så snabba resultat som möjligt.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag är helt nöjd med statsrådets svar på mina erinringar kring denna fråga. Jag skall med stort

intresse följa utvecklingen. Vi är överens om att den nuvarande situationen är närmast oeffterättlig.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 19

Föredrogs, men bordlades åter jordbruksutskottets memorial nr 28.

§ 20

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista måtte uppföras dels jordbruksutskottets memorial nr 28 och utlåtande nr 23, statsutskottets utlåtande nr 100 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 36, 37 och 43 i nu nämnd ordning främst, dels andra lagutskottets utlåtande nr 45 närmast efter statsutskottets utlåtande nr 117, dels bevillningsutskottets betänkande nr 44 närmast efter tredje lagutskottets utlåtande nr 34, dels ock allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 33 närmast efter tredje lagutskottets utlåtande nr 42.

Denna hemställan bifölls.

§ 21

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 130, med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen, m. m., och

nr 134, med förslag till lag om åtgärder mot diskriminering i internationell sjöfart.

Dessa propositioner bordlades.

§ 22

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om befrielse från fullgörande av riksdagsarbetet under tiden den 22—26 maj för beivrande av kommittésammanträde inom Europarådets verksamhet i Luxemburg.

Stockholm den 19 maj 1967

Bo Martinsson

Kammaren biföll denna ansökan.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.57.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 23 maj

Kl. 10.30

§ 1

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet propositionen nr 130, med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen, m. m.; och

till lagutskott propositionen nr 134, med förslag till lag om åtgärder mot diskriminering i internationell sjöfart.

§ 2

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 28, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande jordbruksutskottets utlåtande nr 18 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de nya lantbruksnämndernas organisation m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till jordbruksutskottet.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jordbruksutskottets utlåtande nr 23, statsutskottets utlåtande nr 100 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 36, 37 och 43 kommer att föredragas och debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande samtliga dessa utlåtanden framställs under den gemensamma överläggningen.

Härefter föredrogs i ett sammanhang jordbruksutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att sälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

statsutskottets utlåtande nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för bostadspolitiken, m. m., jämte i ämnet väckta motioner; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 22 april 1960 (nr 77) angående byggnadsforskningsavgift,

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 76 § 1 mom. byggnadstadgan den 30 december 1959 (nr 612), och

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 10 juli 1947 (nr 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Jordbruksutskottets utlåtande nr 23

I en till riksdagen den 17 mars 1967 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 99, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) medge, att Kungl. Maj:t fr. o. m. 3 — *Andra kammarens protokoll 1967. Nr 30*

den 1 juli 1967 tills vidare inom vissa höjda värdegränser dels beslutade om försäljning av viss staten och allmänna arvsfonden tillhörig fast egendom, dels bemyndigade vissa myndigheter att sälja sådan egendom,

2) medge, att Kungl. Maj:t fr. o. m. den 1 januari 1968 tills vidare utan begränsning till värdet beslutade om försäljning av staten tillhörig mark till kommun för samhällsbyggnadsändamål,

3) besluta, att en statskommunal marknämnd skulle inrättas den 1 januari 1968.

I samband härmed hade utskottet behandlat följande till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) I: 819 av herrar *Bengtson* och *Dahlén*, likalydande med II:1023 av herrar *Ohlin* och *Hedlund*, vari hemställts, att riksdagen måtte *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag som syftade till att ge planverket och byggnadsstyrelsen uppgiften att gemensamt — i samråd med kommuner, statliga och kyrkliga myndigheter — utreda och kartlägga det statliga och kyrkliga markbehovet på längre sikt, *dels* i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till förenkling och effektivisering av formerna vid förhandlingar om försäljning av kyrklig jord samt till ändringar i kyrkliga försäljningslagen m. m. som eventuellt kunde föranledas därav, *dels* med avslag å Kungl. Maj:ts förslag att statens förhandlingsnämnd tilldelades uppgiften att svara för samordningen i vissa statliga markförsäljningsärenden besluta att byggnadsstyrelsen tilldelades denna uppgift, *dels* med avslag på Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en statskommunal marknämnd besluta att statens mark gjordes exproprierbar enligt expropriationslagen samt *dels* besluta att sådan kyrklig mark, som staten hade formell äganderätt till och som därför hittills ej omfattats av bestämmelserna, gjordes exproprierbar enligt expropriationslagen;

2) I: 820 av herrar *Hübinette* och *Enarsson* och II:1024 av fröken *Wet-*

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

terström, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen måtte avslå det i proposition nr 99 framlagda förslaget om inrättande av en statskommunal marknämnd.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) medge, att Kungl. Maj:t fr. o. m. den 1 juli 1967 tills vidare utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall beslutade om försäljning av staten eller allmänna arvsfonden tillhörig fast egendom, om taxeringsvärdet på egendomen uppginge till högst 500 000 kr., då egendomen förvaltades av postverket, televerket, statens järnvägar, statens vägverk, luftfartsverket, statens vattenfallsverk eller domänstyrelsen, samt i annat fall till högst 300 000 kr., eller, om taxeringsvärde inte vore åsatt, det vid särskild uppskattning utränta saluvärdet uppginge till högst nämnda belopp;

2) medge, att Kungl. Maj:t därvid i huvudsaklig överensstämmelse med de i utlåtandet angivna riktlinjerna föreskrev de former och villkor under vilka försäljningarna skulle äga rum, med rätt för Kungl. Maj:t att, om så ansåges lämpligt, överlämna beslutanderätten rörande försäljningen åt nyssnämnda myndigheter, när fråga vore om egendom vars taxeringsvärde eller, om sådant värde inte vore åsatt, uppskattningsvärde inte överstege 300 000 kr., åt annan central förvaltningsmyndighet, när sagda värde inte överstege 150 000 kr., samt åt länsstyrelse, såvitt anginge allmänna arvsfonden tillhörig fast egendom, när enahanda värde inte överstege 100 000 kr.;

3) förklara, att vad sålunda medgetts rörande försäljning av staten tillhörig fast egendom skulle gälla beträffande avstående utan ersättning av statlig mark som erfordrades till järnväg eller allmän väg, varvid dock rätten att besluta om dylikt avstående finge av Kungl. Maj:t överlämnas till central förvaltningsmyndighet endast när det gäll-

de obebbyggt område av högst tio hektars yta eller 25 000 kronors värde;

4) medge, att Kungl. Maj:t fr. o. m. den 1 januari 1968 tills vidare utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall beslutade om försäljning av staten tillhörig mark till kommun för samhällsbyggnadsändamål;

5) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 819 och II: 1023, såvitt nu var i fråga, godkänna att statens förhandlingsnämnd fr. o. m. den 1 januari 1968 tillfördes uppgiften att svara för samordningen i de markförsäljningsärenden som omförmäls i utlåtandet;

6) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 819 och II: 1023 samt I: 820 och II: 1024, förstnämnda motionspar såvitt nu var i fråga, besluta, att en statskommunal marknämnd skulle inrättas den 1 januari 1968;

7) lämna motionerna I: 819 och II: 1023 utan åtgärd såvitt däri påyrkats att viss kyrklig mark skulle göras expropriierbar enligt expropriationslagen;

8) medge, att Kungl. Maj:t i huvudsaklig överensstämmelse med de i utlåtandet angivna riktlinjerna föreskrev de former och villkor under vilka försäljningarna enligt p. 4 skulle äga rum, med rätt för Kungl. Maj:t att, om så ansåges lämpligt, överlämna beslutanderätten åt fortifikationsförvaltningen och domänstyrelsen samt åt statens förhandlingsnämnd — såvitt avsåge försäljning rörande vilken markförvaltande myndighet uppdragit åt nämnden att förhandla — när fråga vore om mark, vars taxeringsvärde eller, om sådant värde inte vore åsatt, uppskattningsvärde inte överstege 1 milj. kr.;

9) förklara, att vad sålunda medgetts rörande försäljning av staten tillhörig fast egendom skulle gälla även beträffande byte samt upplåtelse under åborätt eller tomträtt av sådan egendom;

10) uttala att, oavsett de sålunda läm-

nade medgivandena, i författning eller eljest i särskild ordning meddelade föreskrifter angående rätt för Kungl. Maj:t eller förvaltningsmyndighet att sälja, byta eller under åborätt eller tomtträtt upplåta staten tillhörig fast egendom alltjämt skulle gälla;

11) lämna motionerna I: 819 och II: 1023 utan åtgärd i vad avsåge viss utredning och kartläggning av det statliga och kyrkliga markbehovet;

12) lämna motionerna I: 819 och II: 1023 utan åtgärd, såvitt de ej behandlats i det föregående.

Reservation hade avgivits av herrar *Carl Eskilsson, Nils Hansson, Isacson, Skårman, Axel Kristiansson, Antby, Eliasson* i Moholm, *Persson* i Heden, *Dahlgren* och *Berndtsson*, vilka ansett att utskottet under 5), 6), 7), 11) och 12) bort hemställa, att riksdagen måtte

5) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 819 och II: 1023, såvitt nu var i fråga, godkänna att byggnadsstyrelsen fr. o. m. den 1 januari 1968 tillfördes uppgiften att svara för samordningen i de markförsäljningsärenden som omförmålts i reservationen;

6) med bifall till motionerna I: 819 och II: 1023 samt I: 820 och II: 1024, förstnämnda motionspar såvitt nu var i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag att en statskommunal marknämnd skulle inrättas den 1 januari 1968 ävensom, i anledning av motionerna I: 819 och II: 1023 i vad desamma avsåge expropriation av statlig mark, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag i enlighet med vad i reservationen anförts;

7) i anledning av motionerna I: 819 och II: 1023, såvitt gällde expropriation av viss kyrklig mark, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag i överensstämmelse med vad reservanterna förordat:

11) med bifall till motionerna I: 819 och II: 1023, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

förslag som syftade till att ge planverket och byggnadsstyrelsen uppgiften att gemensamt — i samråd med kommuner, statliga och kyrkliga myndigheter — utreda och kartlägga det statliga och kyrkliga markbehovet på längre sikt;

12) i anledning av motionerna I: 819 och II: 1023, såvitt de ej behandlats i det föregående, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till förenkling och effektivisering av formerna vid förhandlingar om försäljning av kyrklig jord samt till ändringar i kyrkliga försäljningslagen m. m. som eventuellt kunde föranledas därav, i enlighet med vad i reservationen förordats.

Statsutskottets utlåtande nr 100

I propositionen nr 1 (bilaga 13, punkterna D 1—D 4, D 8—D 10, IV: 1, IV: 2 och V: 2) hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 3 januari 1967, föreslagit riksdagen att i avvaktan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1967/68 beräkna följande anslag, nämligen

A. på driftbudgeten

1) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar, ett förslagsanslag av 5 273 000 kr.,

2) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 277 000 kr.,

3) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar, ett förslagsanslag av 11 398 000 kr.,

4) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader, ett förslagsanslag av 1 480 000 kr.,

5) till Räntebidrag, ett förslagsanslag av 390 milj. kr.,

6) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet, ett förslagsanslag av 105 milj. kr.,

7) till Byggnadsforskning, ett anslag av 1 800 000 kr.,

B. som investeringsanslag på kapitalbudgeten

a) under statens utlåningsfonder

1) till Lånefonden för bostadsbyggande 1 310 milj. kr.,

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

2) till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin 15 milj. kr.,

b) under fonden för låneunderstöd till Räntefria lån till bostadsbyggande 14 milj. kr.

Därefter hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 100, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 17 mars 1967, föreslagit riksdagen att

1) godkänna de allmänna riktlinjer för mark- och bostadspolitiken som förordats i statsrådsprotokollet,

2) besluta att lån av statsmedel enligt i statsrådsprotokollet förordade grunder skulle utgå till kommuner för förvärv av mark,

3) godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats i fråga om åtgärder för att främja rationellt byggande,

4) godkänna de ändringar i grunderna för statliga bostadslån som förordats i statsrådsprotokollet,

5) godkänna de ändringar i övrigt av grunderna för lån och bidrag till bostadsförsörjningsändamål som förordats i statsrådsprotokollet,

6) medge att lån som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande — utöver tomträttslån till kommuner — samt i förekommande fall räntebidrag utan samband med statligt lån beviljades inom ramen för följande antal lägenheter resp. lånebelopp,

a) för nybyggnad: högst 84 000 lägenheter under vart och ett av åren 1967, 1968 och 1969 samt under år 1967 ett belopp av 1 730 000 000 kr.,

b) för övriga låneändamål: ett belopp av 125 000 000 kr. under år 1967 och 135 000 000 kr. under år 1968,

7) medge att förhandsbesked om bostadslån för hus som skulle byggas med tillämpning av industriella produktionsmetoder meddelades för högst 10 000 lägenheter under ettvar av åren 1968—1972,

8) medge att räntefria förbättringslån, som skulle utgå från anslaget Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet, beviljades med högst 100 000 000 kr. under vart och ett av åren 1967 och 1968,

9) medge att beslut om lån, som skulle utgå från anslaget Räntefria lån till bostadsbyggande, beviljades intill ett belopp av 35 800 000 kr. under år 1967,

10) bemyndiga Kungl. Maj:t att, under de förutsättningar som angetts i statsrådsprotokollet, besluta om utökning av de under 6) och 9) upptagna ramarna för lån- och bidragsgivningen under år 1967,

11) för budgetåret 1967/68 anvisa på driftbudgeten under elfte huvudtiteln

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 5 523 000 kr.,

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 327 000 kr.,

c) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 11 398 000 kr.,

d) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 480 000 kr.,

e) till Räntebidrag ett förslagsanslag av 345 000 000 kr.,

f) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet ett förslagsanslag av 105 000 000 kr.,

g) till Byggnadsforskning ett anslag av 1 800 000 kr.,

på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder

a) till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 1 310 000 000 kr.,

b) till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin ett investeringsanslag av 15 000 000 kr.,

på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd

till Räntefria lån till bostadsbyggande ett investeringsanslag av 14 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet

behandlat följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

från första kammaren

I: 56 av herr *Svenungsson m. fl.*,

I: 65 av herr *Werner*,

I: 139 av herr *Svanström m. fl.*,

I: 280 av herr *Dahlén m. fl.*,

I: 283 av herrar *Högström* och *Göran Karlsson*,

I: 399 av herr *Bengtson m. fl.*,

I: 401 av herr *Torsten Hansson*,

I: 404 av fru *Landberg* och herr *Tagge Johansson*,

I: 407 av herr *Wikberg*,

I: 508 av herrar *Dahlén* och *Bengtson*,

I: 512 av herr *Dahlén m. fl.*,

I: 515 av herr *Hilding m. fl.*,

I: 519 av fröken *Mattson*, samt

från andra kammaren

II: 76 av herrar *Nilsson* i Agnäs och *Larsson* i Norderön,

II: 81 av herr *Karlsson* i Huddinge m. fl.,

II: 177 av herr *Mattsson m. fl.*,

II: 359 av fru *Holmberg* och fru *Jäderberg*,

II: 366 av herr *Ohlin m. fl.*,

II: 454 av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Gustafsson* i Stenkyrka,

II: 508 av herr *Hedlund m. fl.*,

II: 505 av herrar *Börjesson* i Glömminge och *Gustavsson* i Alvesta,

II: 509 av fru *Hörnlund*,

II: 645 av herrar *Hedlund* och *Ohlin*,

II: 653 av herr *Lindkvist m. fl.*,

II: 647 av herr *Jansson m. fl.*,

II: 650 av fru *Lewén-Eliasson m. fl.*,

II: 656 av fru *Nettelbrandt m. fl.*,

II: 659 av herrar *Ohlin* och *Wedén*,

II: 660 av fru *Svensson m. fl.*

Vidare hade utskottet behandlat följande i anledning av propositionen nr 100 väckta motioner, nämligen

från första kammaren

I: 754 av herr *Dahlberg m. fl.*,

I: 765 av herrar *Strand* och *Herbert Larsson*,

I: 802 av herr *Axel Andersson m. fl.*,

Riktlinjer för bostadspolitiken m. m.

I: 803 av herr *Bengtson m. fl.*,

I: 804 av herrar *Bengtson* och *Axel Andersson*,

I: 805 av herr *Holmberg m. fl.*,

I: 806 av herr *Werner*, samt

från andra kammaren

II: 943 av herr *Svenning m. fl.*,

II: 952 av herr *Henningsson m. fl.*,

II: 953 av herrar *Svenning* och *Adamsson*,

II: 1000 av herr *Bohman m. fl.*,

II: 1001 av herr *Hedlund m. fl.*,

II: 1002 av herr *Lundberg*,

II: 1003 av herr *Nilsson* i Gävle m. fl.,

II: 1004 av herrar *Ohlin* och *Hedlund*,

II: 1005 av herr *Ohlin m. fl.*

I de likalydande motionerna I: 65 (av herr *Werner*) och II: 81 (av herr *Karlsson* i Huddinge m. fl.) hade föreslagits att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förslag angående inrättande av en statlig bostadsbank eller annan form för statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet, varvid frågan såvitt rörde en statlig bostadsbank remitterats till bankoutskottet.

I de likalydande motionerna I: 283 (av herrar *Högström* och *Göran Karlsson*) och II: 359 (av fru *Holmberg* och fru *Jäderberg*) hade föreslagits att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att bostadsstyrelsen finge i uppdrag att i tillämpningsföreskrifterna för kommunala bostadsbyggnadsprogram införa anvisningar rörande en kontinuerlig planering av bostäder för handikappade.

I de likalydande motionerna I: 280 (av herr *Dahlén m. fl.*) och II: 366 (av herr *Ohlin m. fl.*) hade hemställts att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka angelägenheten av

a) att ansträngningarna ökades väsentligt att uppnå en jämn och successiv ökning av bostadsbyggandet samt en jämnare och säsongmässigt bättre planerad igångsättning,

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

b) att bostadsproduktionen i takt med tillgängliga mark- och planresurser och med större målmedvetenhet inriktades på områden där bostadsbristen vore störst eller eljest skulle bli besvärande samt att ansträngningar gjordes för att minska efterfrågetrycket i storstadsområdena genom en aktiv lokaliseringpolitik, som gäve sysselsättning utanför dessa områden,

c) att erforderliga åtgärder vidtoges för att öka småhusbyggandets andel av bostadsproduktionen till 50 %, vilket den väntade utvecklingen av efterfrågan motiverade,

d) att villkoren för statens utlåning utformades med sikte på att underlätta byggandet av särskilda servicehus i bättre takt med det nuvarande behovet,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att Kungl. Maj:t efter samråd med byggnadsarbetsmarknadens parter och med näringsfrihetsrådet tillsatte ett organ, bestående av företrädare för dessa instanser jämte opartiska experter, med uppgift att följa hur rationaliseringsframstegen inom byggnadsindustrin sloge igenom samt beräkna vilka möjligheter till ett utöver tidigare målsättning ökat bostadsbyggande som ett industriellt byggandes produktivitetshöjande effekt skulle kunna medföra.

I motionen II: 454 (av herrar Gustavsson i Alvesta och Gustafsson i Stenkyrka) hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte dels uttala att lantbruksnämndernas prövning i samband med bostads- eller förbättringslån till jordbruksfastighet måtte utgå, dels anhålla om utfärdande av nya anvisningar beträffande bostadslåneärenden i fråga om jordbruksfastighet i enlighet med motionens syfte.

I de likalydande motionerna I: 399 (av herr Bengtson m. fl.) och II: 508 (av herr Hedlund m. fl.) hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte

a) anhålla om ett program för reali-

serandet av riksdagens år 1965 fastslagna målsättning om byggande av en miljon lägenheter under den kommande tioårsperioden,

b) påtala vikten av en lämplig säsongmässig fördelning av bostadsbyggandets igångsättning och av att kredittillförseln anpassades därefter,

c) uttala sig för en sådan regional fördelning att orter där näringslivet och lokaliseringstätigheter förutsatte bostadsbyggande tillförsäkrades en tillfredsställande lägenhetsproduktion i enlighet med vad i motionerna anförts.

I de likalydande motionerna I: 407 (av herr Wikberg) och II: 505 (av herrar Börjesson i Glömminge och Gustavsson i Alvesta) hade hemställts att riksdagen måtte medge att — utöver de låneramar för det totala bostadsbyggandet som riksdagen kunde komma att medge — bostadslån finge beviljas för högst 1 000 lägenheter i pensionärs- hem, företrädesvis i landsbygdskommuner.

I de likalydande motionerna I: 508 (av herrar Dahlén och Bengtson) och II: 645 (av herrar Hedlund och Ohlin) hade — såvitt nu var i fråga — hemställts att riksdagen måtte besluta att räntan på nu amorteringspliktiga tilläggs lån skulle fastställas till 6 % mot nuvarande 4 % i syfte att åstadkomma bättre paritetsförhållande beträffande hyrorna i under 1950-talet färdigställda hus samt att denna subventionsminskning skulle träda i kraft fr. o. m. den 1 juli 1967.

I de likalydande motionerna I: 512 (av herr Dahlén m. fl.) och II: 659 (av herrar Ohlin och Wedén) hade hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om en uppmjukning av villkoren för ombyggnadslån så att dylika kunde beviljas så snart genom förbättring av äldre fastigheter goda lägenheter kunde åstadkommas till kostnader som så mycket underskred de för rivning och nybyggnad nöd-

vändiga insatserna att en faktisk resursbesparing uppstode.

I de likalydande motionerna I: 754 (av herr Dahlberg m. fl.) och II: 943 (av herr Svenning m. fl.) hade yrkats att riksdagen måtte besluta, att basanuiteten fastställdes till 4,6 procent.

I de likalydande motionerna I: 765 (av herrar Strand och Herbert Larsson) och II: 952 (av herr Henningsson m. fl.) hade hemställts att riksdagen vid behandling av propositionen nr 100 måtte beakta vad i motionerna anförts.

I motionen II: 953 (av herrar Svenning och Adamsson) hade hemställts att riksdagen måtte besluta, att de kommunala bostadsförmedlingarna finge förmedlingsrätt till lägenheter i statligt belånade fastigheter i de fall där bytesrätten icke kunde komma att tillämpas.

I de likalydande motionerna I: 802 (av herr Axel Andersson m. fl.) och II: 1005 (av herr Ohlin m. fl.) hade hemställts att riksdagen måtte

1) godkänna riktpunkter för ett ordinarie bostadsbyggnadsprogram utgående från det av motionärerna år 1964 framlagda förslaget, modifierat på grund av att regeringens planeringsmisslyckande försämrat förutsättningarna och innebärande igångsättning av

för 1967	93 500	lägenheter
» 1968	98 000	»
» 1969	103 000	»
» 1970	108 000	»
» 1971	112 000	»

i jämförelse med av regeringen för åren 1967, 1968 och 1969 förordade 90 000 lägenheter, samt dessutom förorda upp rättandet av en konjunkturreserv om 10 000 lägenheter för vart och ett av åren 1967 t. o. m. 1971;

2) beträffande bostadsbyggandets struktur och geografiska fördelning i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala

a) att erforderliga åtgärder borde vidtas för att successivt öka småhusbyggandets andel av bostadsproduktio-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

nen, vilket den väntade utvecklingen av efterfrågan motiverade, med en rikt-punkt tills vidare av 50 %, och vidare att den ökning av den totala produktionen, som ovan framlagda program innebure, alltså i första hand borde komma småhusbyggandet till godo,

b) att en ökning av tvårumslägenheternas andel i nyproduktion av flerfamiljshus likaledes ur efterfrågesynpunkt syntes önskvärd, varvid andelen för lägenheter om ett rum och kök eller mindre i motsvarande grad kunde minskas.

c) att bostadsproduktionen i takt med tillgängliga mark- och planeringsresurser och med större målmedvetenhet borde inriktas på områden där bostadsbristen vore störst eller eljest skulle bli besvärande samt att ansträngningar borde göras för att minska efterfrågetrycket i storstadsområdena genom en aktiv lokaliseringpolitik, som gäve samsättning utanför dessa områden;

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att bostadsstyrelsen finge generellt bemyndigande att fördjupa det statliga bostadslånet;

4) beträffande den statliga bostadslångivningen besluta

a) att den undre gränsen för de statliga bostadslånen höjdes från 70 till 75 %,

b) att den övre länegränsen i fråga om lån till kommun eller allmännyttigt bostadsföretag fastställdes till 100 % av låneunderlaget under förutsättning att kommun ställde borgen för bostadslånen mellan 95 och 100 %,

c) att den övre länegränsen för småhus som beboddes av låntagaren fastställdes till 95 % av låneunderlaget under förutsättning att kommun ställde borgen för bostadslånet mellan 90 och 95 %,

d) att den övre länegränsen för enskilt ägda flerfamiljshus fastställdes till 90 % av låneunderlaget under förutsättning att kommun ställde borgen för bostadslånet mellan 85 och 90 %,

e) att låneunderlag, pantvärde och

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

godkänd produktionskostnad skulle utgöra ett och samma belopp, beräknat i överensstämmelse med av bostadspolitiska kommittén förordade grunder,

f) att kostnader för serviceanläggningar inräknades i låneunderlaget;

5) besluta att de nya bestämmelserna för statliga bostadslån skulle tillämpas jämväl för sådana lån som preliminärt beslutades före den 1 januari 1968 men där slutligt beslut fattades efter detta datum; samt

6) beträffande bostadsförmedlingsverksamheten i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad som anförts i motionerna.

I de likalydande motionerna I: 803 (av herr Bengtson m. fl.) och II: 1001 (av herr Hedlund m. fl.) hade hemställts

1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte tillkänna vad i motionerna anförts angående en aktiv lokaliseringspolitiks betydelse för balansen på bostadsmarknaden,

2) att riksdagen måtte medge att lån skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och därvid uttala att en sådan ökning av byggandet utöver minimiramen om 90 000 lägenheter borde eftersträvas att antalet igångsättningar icke underskred det under år 1966 uppnådda,

3) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om åtgärder för att få till stånd ett bättre underlag för den regionala fördelningen och om åtgärder som medgäve att större hänsyn toges till befolkningstalen och till det förhållandet att standardhöjning och förnyelse av bostadsbeståndet vore nödvändiga även på orter som icke statistiskt räknades som expansiva.

4) att riksdagen måtte besluta att samarbetsnämnds beslut angående fördelning av bostadslånemedel mellan i kommunblocket ingående kommuner icke finge ändras av länsmyndighet, då samarbetsnämnden vore beredd att på-

taga sig fördelningsuppgiften och då kommunerna vore överens därom,

5) att riksdagen måtte besluta att kommunerna skulle erhålla särskilda kvoter för pensionärsbostäder och studentbostäder utanför den övriga lägenhetstilldelningen, avpassade efter antalet åldringar respektive studenter i vederbörande kommun,

6) att riksdagen måtte uttala sig för en utvidgning av den särskilda kvoten för senare fördelning i enlighet med vad i motionerna anförts,

7) att riksdagen måtte uttala sig för en sådan inriktning av samhällets bostadspolitik att man stimulerade uppkomsten av en bebyggelse som fyllde de miljökrav och de krav på bostädernas utformning som redovisades i motionerna,

8) att riksdagen måtte godkänna vad som i motionerna anförts angående servicefunktionerna i nya bostadsområden,

9) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utarbetande av bestämmelser för att undvika bullerproblem i bostadsområdena,

10) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utarbetande av ett program för en ökning av småhusbyggandet så att konsumenternas önskemål kunde tillgodoses,

11) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte framhålla angelägenheten av att utvecklingen av konkurrenssituationen inom byggnadsproduktionen noga uppmärksammades och att erforderliga åtgärder vidtoges,

12) att riksdagen, med godkännande i princip av propositionens förslag om en kostnadsgräns motsvarande kostnaden för ett småhus om 125 m² som villkor för statliga lån, måtte besluta att gränsen måtte kunna överskridas då speciella skäl såsom stort barnantal eller liknande förhållanden motiverade en större bostad i enlighet med vad i motionerna anförts,

13) att riksdagen måtte medge att

övre lånegränsen för statligt lån för småhus som beboddes av låntagaren höjdes till 95 % och till 90 % för enskilt ägda flerfamiljshus samt godkänna vad som i motionerna anförts angående kommunal borgen,

14) att riksdagen — om den icke skulle bifalla yrkandet angående höjda lånegränsar — måtte medge att kommunerna erhöles generell rätt att teckna halva egeninsatsen för egnahemsbyggare och bostadsrättshavare,

15) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om att vid reformeringen av det familjepolitiska stödet särskild hänsyn toges till de ekonomiskt svaga grupper som kunde komma att erhålla en med hänsyn till sin ekonomiska situation betungande bostadskostnad samt att pensionärernas och de handikappades bostadsekonomiska situation speciellt uppmärksammades,

16) att riksdagen måtte besluta att förbättringslån måtte kunna utgå till de låginkomsttagargrupper som fram till den 1 juli 1966 vore berättigade till sådana lån, samt

17) att riksdagen i övrigt måtte beakta vad i motionerna anförts.

I de likalydande motionerna I: 804 (av herrar Bengtson och Axel Andersson) och II: 1004 (av herrar Ohlin och Hedlund) hade hemställts att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t understryka betydelsen av att *dels* tillgodose rättssäkerhetens krav vid utformningen av markpolitiken t. ex. beträffande den kommunala förköpsrätten och expropriationslagstiftningen, *dels* kommunerna i ökad utsträckning utnyttjade sin ställning som markägare och marköverlåtare för att åstadkomma en förbättrad konkurrens om byggande och förvaltning,

2) avslå Kungl. Maj:ts förslag att medelsanvisningen till markförvärvslån skulle göras beroende av inkomsterna

Riktlinjer för bostadspolitik, m. m.

från beskattningen av vinster vid fastighetsförsäljningar,

3) i skrivelse till Kungl. Maj:t, vari särskilt borde betonas vikten av att kommunerna verkade för en serviceinriktad miljöplanering, hemställa om förslag till innevarande års höstriksdag med närmare riktlinjer för en statlig marklånefond, att inrättas fr. o. m. den 1 januari 1968.

I de likalydande motionerna I: 805 (av herr Holmberg m. fl.) och II: 1000 (av herr Bohman m. fl.) hade hemställts att riksdagen måtte

1) avslå förslaget om inrättande av en lånefond för kommunala markförvärvet,

2) besluta, att kvottilldelning av lägenhet till län respektive kommuner skulle upphöra,

3) besluta

a) att den statliga bostadslångivningen fr. o. m. den 1 juli 1967 skulle ersättas av ett kollektivt kreditgarantisystem baserat på fastighets avkastningsvärde och avseende lån mellan 70 och 90 % av detta värde,

b) att i anledning härav preliminära beslut om lån från lånefonden för bostadsbyggande ej skulle meddelas efter den 30 juni 1967,

c) att för erhållande av kreditgaranti skulle till staten erläggas en engångsavgift på 0,5 % av garantibeloppet,

d) att för tid fr. o. m. den 1 januari 1967 räntebidrag ej längre skulle medgivas beträffande hus färdigställda före ingången av 1960,

e) att för tid fr. o. m. den 1 januari 1967 räntebidrag å underliggande lån skulle grundas å en basränta av 6 % vad avsåge hus färdigställda 1960—1961, 5 % vad avsåge hus färdigställda 1962 och 4,5 % vad avsåge senare färdigställda hus,

f) att statliga tertiärlån, egnahems-lån och förbättringslån, avseende hus som påbörjats fr. o. m. den 1 januari 1958, skulle för tid fr. o. m. den 1 januari 1967 upp till 90 % av låneunderla-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

get förräntas efter en räntesats av 6 % och till den del lånen överstege 90 % efter en räntesats av 7 %,

g) att räntan på reaktiverade tilläggs-lån skulle för tid fr. o. m. den 1 januari 1967 utgöra 6 %,

h) att de såsom allmännyttiga betecknade bostadsföretagen skulle åläggas redovisningsskyldighet icke blott för sina fonder, dessas storlek och successiva uppbyggnad utan även för de principer efter vilka hyressättningen skedde och för produktionskostnadernas utveckling, och

i) att för överlåtelse av statens mark till kommun för bostadsändamål m. m. skulle gälla den regeln, att mark alltid överlätes om förhållandena vore sådana att marken, därest den icke varit statsägd, kunnat exproprieras ävensom att fråga angående markens värde underställdes expropriationsdomstols prövning;

4) — om förslaget under 3) a) ovan ej vunne riksdagens bifall — besluta

a) att bostadslån, till vilka tillstånd lämnats tidigast den 1 juli 1967, skulle beviljas upp till 90 % av belåningsvärdet oavsett förvaltningsformen och, vad småhus beträffade, oavsett storleken,

b) att vid utgivande av statligt bostadslån en förvaltningsavgift av engångsnatur å 0,5 % skulle uttagas i samband med lånets utbetalande,

c) att — om yrkandet beträffande småhus under punkten 4) a) ovan ej vunne riksdagens bifall — lån till småhus överstigande 125 m² skulle medgivas med ett schablonbelopp motsvarande normalkostnaden för ett hus på 125 m²;

5) för budgetåret 1967/68 anvisa

a) till Räntebidrag ett förslagsanslag av 215 000 000 kr., och

b) på kapitalbudgeten under statens lånefonder till Lånefonden för bostadsbyggande ett investeringsanslag av 1 270 000 000 kr.,

6) medge att lån som skulle utgå från

lånefonden för bostadsbyggande medgaves inom ramen av ett belopp av 1 590 000 kr. för 1967/68,

7) avslå förslaget om långivning enligt den s. k. paritetstalsmetoden,

8) — om sistnämnda yrkande ej vunne riksdagens bifall — besluta att basannuiteten i paritetstalsystemet skulle sättas till 6,1 %, samt

9) i övrigt beakta vad i motionerna anförts.

I de likalydande motionerna I: 806 (av herr Werner) samt II: 1003 (av herr Nilsson i Gävle m. fl.) hade förslagslågits att riksdagen i anledning av propositionen nr 100 måtte besluta godkänna de i motionerna anförda allmänna riktlinjerna för den statliga mark- och bostadspolitiken.

I motionen II: 1002 (av herr Lundberg), vilken motion såvitt avsåge hyresregleringslagstiftningen hänvisats till tredje lagutskottet, hade hemställts att riksdagen måtte beakta i motionen anförda synpunkter och i målsättningen uttala sig för en ökad bygghet av mindre lägenheter på ett och två rum samt uttala sig för att söka åstadkomma ett prisstopp för hyror och att hyresregleringen måtte bibehållas och effektiviseras till dess att en mättad hyresmarknad uppnåtts.

Utskottet kommer att i annat sammanhang avge utlåtande beträffande följande förslag, nämligen

a) hemställa i propositionen nr 100 under punkterna 3) och 4) såvitt rörde den med statlig lån- och bidragsgivning förenade hyreskontrollen, ävensom

b) motionerna I: 806 och II: 1003 samt II: 1002, samtliga motioner såvitt rörde under a) angiven fråga.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt rörde dess regionala fördelning med avslag å motionerna I: 280 och II: 366, I: 399 och II: 508, I: 802 och II: 1005 samt I: 803

och II:1001, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

2. beträffande utredning angående bostadsbyggandet på landsbygden besluta att motionerna I:56 och II:76 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

3. beträffande bostadsbyggandet inom turist- och fritidsområden besluta att motionerna I:139 och II:177 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

4. beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt rörde lägenheter-
nas storlek med avslag å motionerna I:802 och II:1005 samt II:1002, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

5. beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt avsåge fördelning på hustyper med avslag å motionerna I:280 och II:366, I:802 och II:1005 samt I:803 och II:1001, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

6. beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt avsåge miljöfrågor besluta att motionerna I:803 och II:1001, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

7. beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen, till den del de ej blivit under punkterna 1—6 särskilt berörda, godkänna vad utskottet anfört;

8. beträffande frågor angående service i bostadsområden besluta att motionerna I:280 och II:366, I:515 och II:656, II:647, I:519 och II:650, I:404 och II:653 ävensom I:802 och II:1005, I:803 och II:1001 samt I:804 och II:1004, de sex sistnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

9. beträffande metoderna för planering genom låneramar med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I:399 och II:508, I:802 och II:1005, I:803 och II:1001, I:805 och II:1000, samtliga motioner

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.
såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

10. beträffande fördelning av kvot för bostadslån inom kommunblock besluta, att motionerna I:803 och II:1001, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

11. beträffande inriktningen av en aktiv kommunal markpolitik med avslag å motionerna I:805 och II:1000, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

12. beträffande formen för kommunala markupplåtelser med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:804 och II:1004, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

13. beträffande metoderna för kommunala markupplåtelser såvitt rörde konkurrens om byggandet med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:803 och II:1001 samt I:804 och II:1004, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

14. beträffande metoderna för kommunala markupplåtelser såvitt rörde konkurrens mellan förvaltningsformerna i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I:765 och II:952 samt I:804 och II:1004, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

15. beträffande kommunal markpolitik, till den del frågan ej berörts under punkterna 11—14, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I:804 och II:1004 samt I:805 och II:1000, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

16. beträffande industrialisering av byggandet i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:806 och II:1003, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

17. beträffande viss redovisning av rationaliseringsframsteg besluta att motionerna I:280 och II:366 samt I:802 och II:1005, samtliga motioner såvitt

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

18. beträffande bostadsbyggandets säsongsmissiga fördelning med avslag å motionerna I: 280 och II: 366 samt I: 399 och II: 508, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

19. beträffande ökad amortering av äldre fastighetslån besluta att motionerna I: 765 och II: 952, såvitt nu var i fråga, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

20. beträffande redovisningsskyldighet för allmännyttiga bostadsföretag i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000 godkänna vad utskottet anfört;

21. beträffande stöd för grupper med svag betalningsförmåga med avslag å motionerna I: 803 och II: 1001 samt I: 806 och II: 1003, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

22. beträffande allmänna riktlinjer för mark- och bostadspolitiken, till den del de ej behandlats under punkterna 1—21, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och under erinran om vad utskottet anfört godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats;

23. beträffande ett principbeslut om markförvärvslån till kommun med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

24. beträffande formen för finansieringen av statliga markförvärvslån med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 804 och II: 1004 samt I: 805 och II: 1000, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

25. beträffande villkoren för statliga markförvärvslån med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000 samt I: 806 och II: 1003, samtliga motioner såvitt

nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

26. beträffande överlåtelse av statens mark till kommun för bostadsändamål med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000 samt I: 806 och II: 1003, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

27. beträffande markpolitiska frågor till den del de ej behandlats under punkterna 23—26, i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och under erinran om vad utskottet anfört godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats;

28. beträffande åtgärder för att främja rationellt byggande i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad utskottet anfört;

29. beträffande införandet av ett kreditgarantisystem med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

30. beträffande statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet med avslag å motionerna I: 65 och II: 81, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

31. avslå i motionerna I: 802 och II: 1005 framställda yrkanden om höjning av den undre lånegränsen och utökning av bostadslån;

32. beträffande avveckling av räntesubventionerna med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000 samt I: 806 och II: 1003, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

33. avslå i motionerna I: 805 och II: 1000 framställt yrkande om en förvaltningsavgift för bostadslån;

34. beträffande en omfördelning av lånekostnaderna i tiden med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 765 och II: 952 samt I: 805 och II: 1000, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

35. beträffande basannuiteten med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 754 och II: 943, I: 765 och II: 952 samt I: 805 och II: 1000, de fyra sistnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

36. beträffande tillämpningen av omfördelningsmetoden i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 765 och II: 952, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

37. beträffande säkerhet för skuldökning i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 765 och II: 952, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

38. beträffande kreditvärdebedömningen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 765 och II: 952, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört;

39. beträffande bostadslån för studentbostäder i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört;

40. beträffande räntelån och räntebidrag med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

41. beträffande ränta på vissa tilläggs-lån i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 508 och II: 645 samt I: 805 och II: 1000, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört;

42. beträffande beräkning av låneunderlag, pantvärde och godkänd produktionskostnad med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 765 och II: 952 samt med avslag å motionerna I: 802 och II: 1005, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

43. beträffande maximiyta och maximikostnad för bostadslån för småhus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt

Riktlinjer för bostadspolitik, m. m.

i anledning av motionerna I: 803 och II: 1001 ävensom med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

44. beträffande bostadslånets storlek och säkerhetsläge med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 802 och II: 1005, I: 803 och II: 1001 samt I: 805 och II: 1000, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

45. beträffande kommuns rätt att teckna borgen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 803 och II: 1001, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

46. beträffande tid för ikraftträdandet av nya bestämmelser med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 802 och II: 1005 godkänna vad utskottet anfört;

47. beträffande villkor om bostadsförmedling i samband med beviljande av bostadslån med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna II: 953, I: 765 och II: 952 samt I: 802 och II: 1005, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört;

48. beträffande anvisningsnormer vid bostadsförmedling, såvitt nu var i fråga, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad utskottet anfört;

49. beträffande lån för upprustning av flerfamiljshus med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt i anledning av motionerna I: 512 och II: 659 samt I: 805 och II: 1000, de två sistnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

50. beträffande förbättringslån avslå motionerna I: 803 och II: 1001, såvitt nu var i fråga;

51. beträffande planering av bostäder för handikappade i anledning av motionerna I: 283 och II: 359 godkänna vad utskottet anfört;

52. beträffande handläggningen av lån

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

för jordbruksfastighet i anledning av motionen II: 454 godkänna vad utskottet anfört;

53. beträffande handläggning av låneärenden, såvitt avsåge konstnärlig utsmyckning, avslå motionerna I: 401 och II: 509;

54. beträffande utredning om lån för egen insats besluta att motionen II: 660 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

55. beträffande grunderna för den statliga låne- och bidragsverksamheten för främjande av bostadsförsörjningen, såvitt de ej behandlats under punkterna 1—54, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och under erinran om vad utskottet anfört, godkänna i statsrådsprotokollet förordade ändringar;

56. beträffande bostadsbyggandets omfattning med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 407 och II: 505, I: 802 och II: 1005, I: 803 och II: 1001 samt I: 806 och II: 1003, de sex sistnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört;

57. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 802 och II: 1005, I: 805 och II: 1000 samt I: 806 och II: 1003, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, medge att lån som skulle utgå från lånefonden för bostadsbyggande — utöver tomträttslån till kommuner — samt i förekommande fall räntebidrag utan samband med statligt lån beviljades inom ramen för följande antal lägenheter resp. lånebelopp:

a) för nybyggnad: högst 84 000 lägenheter under vart och ett av åren 1967, 1968 och 1969 samt under år 1967 ett belopp av 1 730 000 000 kr.,

b) för övriga låneändamål: ett belopp av 125 000 000 kr. under år 1967 och 135 000 000 kr. under 1968;

58. i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag medge att förhandsbesked om bostadslån för hus som skulle byggas med tillämpning av industriella produktionsmetoder meddelades för högst

10 000 lägenheter under vart och ett av åren 1968—1972;

59. i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag medge att räntefria förbättringslån, som skulle utgå från anslaget Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet, beviljades med högst 100 000 000 kr. under vart och ett av åren 1967 och 1968;

60. i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag medge att beslut om lån, som skulle utgå från anslaget räntefria lån till bostadsbyggande, beviljades intill ett belopp av 35 800 000 kr. under år 1967;

61. i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag bemyndiga Kungl. Maj:t att under i statsrådsprotokollet angivna förutsättningar besluta om utökning av de under 57 och 60 upptagna ramarna för lån- och bidragsgivningen under år 1967;

62. i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa

a) till Bostadsstyrelsen: Avlöningar ett förslagsanslag av 5 523 000 kr.,

b) till Bostadsstyrelsen: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 327 000 kr.,

c) till Länsbostadsnämnderna: Avlöningar ett förslagsanslag av 11 398 000 kr.,

d) till Länsbostadsnämnderna: Omkostnader ett förslagsanslag av 1 480 000 kr.,

e) till Bidrag till viss bostadsförbättringsverksamhet ett förslagsanslag av 105 000 000 kr.,

f) till Byggnadsforskning ett anslag av 1 800 000 kr.;

63. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000, såvitt nu var i fråga, till Räntebidrag för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 345 000 000 kr.;

64. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000, såvitt nu var i fråga, till Lånefonden för bostadsbyggande

för budgetåret 1967/68 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 1 310 000 000 kr.;

65. i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag till Lånefonden för maskinanskaffning inom byggnadsindustrin för budgetåret 1967/68 på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder anvisa ett investeringsanslag av 15 000 000 kr.;

66. i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag till Räntefria lån till bostadsbyggnad för budgetåret 1967/68 på kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 14 000 000 kr.;

67. besluta att i förevarande sammanhang behandlade motioner till den del de ej blivit under punkterna 1—66 särskilt berörda eller behandlades i annat utskottsutlåtande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer och ett särskilt yttrande hade avgivits enligt följande.

Reservationer

1) beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt avsåge produktionsmålet

av herrar *Eric Gustaf Peterson, Nyman, Gustafsson* i Skellefteå, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att det stycke i utskottets yttrande på s. 13, som började med »Statsmakternas tidigare» och slutade med »av lägenhetsbeståndet», bort ha i denna reservation angiven lydelse;

2) beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt avsåge dess regionala fördelning

a) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark, Eric Gustaf Peterson, Nyman, Bohman, Gustafsson* i Skellefteå, *Tobé* och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet bort under 1. hemställa, att riksdagen måtte beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt rörde dess regionala fördelning och betydelsen av en aktiv lokaliseringsspoli-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

tik i anledning av motionerna I: 280 och II: 366, I: 399 och II: 508, I: 802 och II: 1005 samt I: 803 och II: 1001 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Thorsten Larsson, Nils-Eric Gustafsson, Mattsson* och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett att utskottet bort under 1. hemställa, att riksdagen måtte beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt rörde dess regionala fördelning och betydelsen av en aktiv lokaliseringsspolitik i anledning av motionerna I: 280 och II: 366, I: 399 och II: 508, I: 802 och II: 1005 samt I: 803 och II: 1001 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i denna reservation anförts;

3) av herrar *Eric Gustaf Peterson, Nyman, Gustafsson* i Skellefteå, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort under 4. hemställa, att riksdagen måtte beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt rörde lägenheternas storlek i anledning av Kungl. Maj:ts förslag jämte motionerna I: 802 och II: 1005 samt med avslag på motionen II: 1002, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad dessa reservanter anfört;

4) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Bohman, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund, *Tobé* och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet bort under 5. hemställa, att riksdagen måtte beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt avsåge fördelning på hustyper i anledning av motionerna I: 280 och II: 366, I: 802 och II: 1005 samt I: 803 och II: 1001, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av ett program för en sådan ökning av småhusens andel av bostadsbyggandet att konsumenternas efterfrågan tillfredsställdes;

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

5) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Bohman, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund, *Tobé* och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet bort under 6. hemställa, att riksdagen måtte beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt avsåge miljöfrågor i anledning av motionerna I: 803 och II: 1001 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en samlad översyn av bomiljöfrågorna syftande till uppkomsten av en bebyggelse som uppfyllde högt ställda miljökrav;

6) beträffande metoderna för planering genom låneramar

a) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet bort under 9. hemställa, att riksdagen måtte beträffande metoderna för planering genom låneramar i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 805 och II: 1000 ävensom med avslag å motionerna I: 399 och II: 508, I: 802 och II: 1005 samt I: 803 och II: 1001, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Eric Gustaf Peterson, Nyman, Gustafsson* i Skellefteå, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort under 9. hemställa, att riksdagen måtte beträffande metoden för planering genom låneramar i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 399 och II: 508, I: 803 och II: 1001 samt med bifall till motionerna I: 802 och II: 1005 ävensom med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i denna reservation anförts;

c) av herrar *Thorsten Larsson, Nils-Eric Gustafsson, Mattsson* och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett att utskottet bort under 9. hemställa, att riksdagen måtte beträffande metoderna för planering genom låneramar med bifall

till motionerna I: 399 och II: 508 samt I: 803 och II: 1001 samt i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 802 och II: 1005 ävensom med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad dessa reservanter anfört;

7) av herrar *Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort under 10. hemställa, att riksdagen måtte beträffande fördelning av kvot för bostadslån inom kommunblock med bifall till motionerna I: 803 och II: 1001, såvitt nu var i fråga, godkänna vad i denna reservation anförts;

8) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet bort under 11. hemställa, att riksdagen måtte beträffande inriktningen av en aktiv kommunal markpolitik i anledning av motionerna I: 805 och II: 1000, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i reservationen anförts;

9) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Bohman, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund, *Tobé* och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet bort under 12. hemställa, att riksdagen måtte beträffande formen för kommunala markupplåtelser i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 804 och II: 1004, såvitt nu var i fråga, godkänna vad i denna reservation anförts;

10) beträffande metoderna för kommunala markupplåtelser, såvitt rörde konkurrens mellan förvaltningsformererna,

av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Bohman, Mattsson, Gustafsson* i Skel-

lefteå, Nilsson i Tvärålund, Tobé och Mundebo samt fröken Ljungberg, vilka ansett att det stycke i utskottets yttrande på s. 23, som började med »Utskottet förutsätter» och slutade med »anses besvarade», bort ha i reservationen angiven lydelse;

11) beträffande industrialisering av byggandet

av herrar Kaijser, Ottosson, Wallmark och Bohman samt fröken Ljungberg, vilka ansett att det stycke i utskottets yttrande på s. 24, som började med »De allmänna» och slutade med »fortfarande gällande», bort ha i denna reservation angiven lydelse;

12) av herrar Eric Gustaf Peterson, Nyman, Gustafsson i Skellefteå, Tobé och Mundebo, vilka ansett att utskottet bort under 17. hemställa, att riksdagen måtte beträffande viss redovisning av rationaliseringsframsteg i anledning av motionerna I: 280 och II: 366 samt I: 802 och II: 1005, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

13) av herrar Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Mattsson, Gustafsson i Skellefteå, Nilsson i Tvärålund, Tobé och Mundebo, vilka ansett att utskottet bort under 18. hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadsbyggandets säsongmässiga fördelning med bifall till motionerna I: 280 och II: 366 samt I: 399 och II: 508, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t påtala angelägenheten av en säsongmässigt bättre planerad igångsättning och av att kredittillförseln anpassades därefter;

14) av herrar Kaijser, Ottosson, Wallmark och Bohman samt fröken Ljungberg, vilka ansett att utskottet bort under 20. hemställa, att riksdagen måtte beträffande redovisningsskyldighet för allmännyttiga bostadsföretag med bifall till motionerna I: 805 och II: 1000, såvitt nu var i fråga, samt i anledning

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

av Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad i reservationen anförts;

15) av herrar Kaijser, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Bohman, Mattsson, Gustafsson i Skellefteå, Nilsson i Tvärålund, Tobé och Mundebo samt fröken Ljungberg, vilka ansett att utskottet bort under 21. hemställa, att riksdagen måtte beträffande stöd för grupper med svag betalningsförmåga med bifall till motionerna I: 803 och II: 1001 samt i anledning av motionerna I: 806 och II: 1003, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att vid reformeringen av det familjepolitiska stödet särskild hänsyn toges till de ekonomiskt svaga grupper som kunde komma att erhålla en med hänsyn till sin ekonomiska situation betungande bostadskostnad samt att pensionärernas och de handikappades situation speciellt uppmärksammades;

16) av herrar Kaijser, Ottosson, Wallmark och Bohman samt fröken Ljungberg, vilka ansett att utskottet bort under 23. hemställa, att riksdagen måtte beträffande ett principbeslut om markförvärvslån till kommun med bifall till motionerna I: 805 och II: 1000, såvitt nu var i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag;

17) beträffande formen för och finansieringen av statliga markförvärvslån

a) av herrar Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Mattsson, Gustafsson i Skellefteå, Nilsson i Tvärålund, Tobé och Mundebo, vilka ansett att utskottet bort under 24. hemställa, att riksdagen måtte beträffande formen för och finansieringen av statliga markförvärvslån i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 804 och II: 1004 samt med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Maj:t hemställa om förslag till höst-riksdagen om anslag till en statlig marklånefond, att inrättas fr. o. m. den 1 januari 1968, ävensom i övrigt godkänna vad reservanterna anfört;

b) av herrar *Kajser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka — om reservationen 16 icke bifölles — ansett att utskottet bort under 24. hemställa, att riksdagen måtte beträffande formen för och finansieringen av statliga markförvärvslån med bifall till motionerna I: 804 och II: 1004 samt I: 805 och II: 1000, samtliga motioner såvitt nu var fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag;

18) av herrar *Kajser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka — om reservationen 16 icke bifölles — ansett att utskottet bort under 25. hemställa, att riksdagen måtte beträffande villkoren för statliga markförvärvslån med bifall till motionerna I: 805 och II: 1000 samt i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 806 och II: 1003, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i reservationen anförts;

19) av herrar *Kajser, Ottosson, Wallmark, Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Bohman, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund, *Tobé* och *Mundebo* samt fröken *Ljungberg*, vilka — under förutsättning av bifall till den vid jordbruksutskottets utlåtande nr 23 fogade reservationen — ansett att utskottet bort under 26. hemställa, att riksdagen måtte beträffande överlåtelse av statens mark till kommun för bostadsändamål i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 805 och II: 1000 samt med avslag å motionerna I: 806 och II: 1003, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i denna reservation anförts;

20) beträffande införandet av ett kreditgarantisystem

a) av herrar *Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att det avsnitt i utskottets yttrande, som på s. 33 började med »Ett oavvisligt» och på s. 34 slutade med »s. k. paritetslån», bort ha i denna reservation angiven lydelse;

b) av herrar *Kajser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet bort under 29. hemställa, att riksdagen måtte beträffande införandet av ett kreditgarantisystem med bifall till motionerna I: 805 och II: 1000, såvitt nu var i fråga, och med avslag å Kungl. Maj:ts förslag, godkänna vad reservanterna anfört;

21) beträffande statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet

a) av herrar *Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att det stycke i utskottets yttrande på s. 34, som började med »Utskottet är» och slutade med »nuvarande karaktär» bort ha i denna reservation angiven lydelse;

b) av herrar *Kajser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att nyssnämnda stycke i utskottets yttrande bort ha av dessa reservanter angiven lydelse;

22) av herrar *Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort under 31. hemställa, att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 802 och II: 1005 framställda yrkanden om höjning av den undre lånegränsen och utökning av bostadslån;

23) av herrar *Kajser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet bort under 32. hemställa, att riksdagen måtte beträffande avvecklingen av rän-

tesubventionerna med bifall till motionerna I: 805 och II: 1000 och med avslag å Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 806 och II: 1003, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad reservanterna anfört;

24) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka — under förutsättning av bifall till reservationen 20 b — ansett att utskottet bort under 33. hemställa, att riksdagen måtte bifalla i motionerna I: 805 och II: 1000 framställt yrkande om en förvaltningsavgift för bostadslån;

25) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet bort under 34. hemställa, att riksdagen måtte beträffande en omfördelning av lånekostnaderna i tiden med bifall till motionerna I: 805 och II: 1000 samt med avslag å motionerna I: 765 och II: 952, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag;

26) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka — om reservationen 25 icke bifölles — ansett att utskottet bort under 35. hemställa, att riksdagen måtte beträffande basannuiteten med bifall till motionerna I: 805 och II: 1000 och med avslag å Kungl. Maj:ts förslag ävensom å motionerna I: 765 och II: 952 samt I: 754 och II: 943, de fyra förstnämnda motionerna såvitt nu var i fråga, godkänna vad dessa reservanter anfört;

27) beträffande tillämpningen av omfördelningsmetoden

av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka — om reservationen 25 icke bifölles — ansett att det avsnitt i utskottets yttrande, som på s. 40 började med »En utsträckning» och på s. 42 slutade med »har anfört», bort ha i reservationen angiven lydelse;

28) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wall-*

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

mark och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka — under förutsättning av bifall till reservationen 23 — ansett att utskottet bort under 40. hemställa, att riksdagen måtte beträffande räntelån och räntebidrag med bifall till motionerna I: 805 och II: 1000, såvitt nu var i fråga, samt med avslag å Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad reservanterna anfört;

29) beträffande köpeskillingskontrollen och bostadslån för studentbostäder av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 42, som började med »Utskottet har» och slutade med »ur lånebestämmelserna», bort ha i denna reservation angiven lydelse;

30) av herrar *Eric Gustaf Peterson, Nyman, Gustafsson* i Skellefteå, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort under 42. hemställa, att riksdagen måtte beträffande beräkning av låneunderlag, pantvärde och godkänd produktionskostnad i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 802 och II: 1005 ävensom med avslag å motionerna I: 765 och II: 952, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad dessa reservanter anfört;

31) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet bort under 43. hemställa, att riksdagen måtte beträffande maximiyta och maximikostnad för bostadslån för småhus i anledning av motionerna I: 805 och II: 1000 samt I: 803 och II: 1001, såvitt nu var i fråga, ävensom med avslag å Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad reservanterna anfört;

32) beträffande bostadslånets storlek och säkerhetsläge

a) av herrar *Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort under 44. hemställa, att riksdagen måtte

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

beträffande bostadslånets storlek och säkerhetsläge med bifall till motionerna I: 802 och II: 1005 samt I: 803 och II: 1001 ävensom med avslag å motionerna I: 805 och II: 1000, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i denna reservation anförts;

b) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka ansett att utskottet bort under 44. hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadslånets storlek och säkerhetsläge med bifall till motionerna I: 805 och II: 1000 ävensom med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 802 och II: 1005 samt I: 803 och II: 1001, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad dessa reservanter anförts;

33) av herrar *Thorsten Larsson, Eric Gustaf Peterson, Nils-Eric Gustafsson, Nyman, Mattsson, Gustafsson* i Skellefteå, *Nilsson* i Tvärålund, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort under 46. hemställa, att riksdagen måtte beträffande tid för ikraftträdandet av nya bestämmelser i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 802 och II: 1005, såvitt nu var i fråga, godkänna vad reservanterna anförts;

34) av herrar *Thorsten Larsson, Nils-Eric Gustafsson, Mattsson* och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett att utskottet bort under 50. hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 803 och II: 1001, såvitt nu var i fråga, besluta att förbättringslån måtte kunna utgå till de låginkomstgrupper som fram till den 1 juli 1966 vore berättigade till sådana lån;

35) beträffande bostadsbyggandets omfattning

a) av herrar *Eric Gustaf Peterson, Nyman, Gustafsson* i Skellefteå, *Tobé* och *Mundebo*, vilka ansett att utskottet bort under 56. hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadsbyggandets omfattning i anledning av Kungl. Maj:ts

förslag och motionerna I: 803 och II: 1001 samt med bifall till motionerna I: 802 och II: 1005, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, ävensom med avslag å motionerna I: 407 och II: 505 samt I: 806 och II: 1003, sistnämnda båda motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad dessa reservanter anförts;

b) av herrar *Thorsten Larsson, Nils-Eric Gustafsson, Mattsson* och *Nilsson* i Tvärålund, vilka ansett att utskottet bort under 56. hemställa, att riksdagen måtte beträffande bostadsbyggandets omfattning med bifall till motionerna I: 803 och II: 1001, såvitt nu var i fråga, ävensom i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 407 och II: 505, I: 802 och II: 1005 samt I: 806 och II: 1003, de fyra sistnämnda såvitt nu var i fråga, godkänna vad i denna reservation anförts;

36) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg* vilka — under förutsättning av bifall till reservationen 23 — ansett att utskottet bort under 63. hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 805 och II: 1000, såvitt nu var i fråga, till Räntebidrag för budgetåret 1967/68 på driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 215 000 000 kr.;

37) av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*, vilka — under förutsättning av bifall till reservationen 32 b — ansett att utskottet bort under 64. hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 805 och II: 1000, såvitt nu var i fråga, till Lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1967/68 på kapitalbudgeten under statens lånefonder anvisa ett investeringsanslag av 1 270 000 000 kr.;

38) beträffande frågor angående service i bostadsområden av fru *Lewén-Eliasson*, utan angivet yrkande.

Särskilt yttrande

av herrar *Kaijser, Ottosson, Wallmark* och *Bohman* samt fröken *Ljungberg*.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 36

Genom en den 17 mars 1967 dagtecknad proposition, nr 78, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 22 april 1960 (nr 77) angående byggnadsforskningsavgift.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition, nr 78.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 37

Genom en den 17 mars 1967 dagtecknad proposition, nr 81, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden, velat inhämta riksdagens yttrande över vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 76 § 1 mom. byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612).

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anmäla att riksdagen icke funnit anledning till erinran mot propositionen nr 81.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 43

Genom en den 17 mars 1967 dagtecknad proposition, nr 101, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över inrikesärenden, föreslagit riksdagen att

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

antaga vid propositionen fogade förslag till

1. lag angående ändring i lagen den 10 juli 1947 (nr 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande och

2. lag angående upphävande av 10 § lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

Propositionen innehåller förslag till lagstiftning som ger Kungl. Maj:t rätt att förordna, att kommuner i område som utgör en enhet i bostadsförsörjningshänseende skall anordna gemensam bostadsförmedling. Meddelas sådant förordnande, blir kommunerna skyldiga att samverka i kommunalförbund för bostadsförmedlingsverksamheten och att tillämpa enhetliga grunder vid anvisning av bostäder. Dessa grunder och bostadsförmedlingarnas tillgång till bostäder har behandlats i prop. 1967:100.

Vidare föreslås skyldighet för kommun att fortlöpande samla uppgifter om bostadsförsörjningen i kommunen och att genom lämpligt organ informera de bostadssökande härom. Slutligen föreslås att den nuvarande verksamheten med kommunala bostadsbyggnadsprogram lagfästs.

Lagändringarna föreslås träda i kraft vid utfärdandet.

Utskottet hade i samband med propositionen behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

a) de likalydande motionerna I: 821 av herrar *Dahlén* och *Lundström* samt II: 1026 av herr *Gustafsson* i Skellefteå m. fl., i vilka motioner hemställdes,

»att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 101 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att kommunens skyldighet att svara för information åt bostadssökande ej skall

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

kunna överföras på visst bostadsföretag.»;

b) de likalydande motionerna I: 822 av herr *Enarsson m. fl.* och II: 1025 av herr *Bengtson* i Solna *m. fl.*, i vilka motioner hemställdes, att riksdagen måtte med anledning av proposition nr 101/1967 antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag angående ändring i lagen den 10 juli 1947 om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande med den ändringen att 3 och 4 §§ erhöles i motionerna angiven lydelse;

c) de likalydande motionerna I: 823 av herrar *Axel Kristiansson* och *Svanström* samt II: 1027 av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Larsson* i Öskeviksby, i vilka motioner hemställdes, att riksdagen måtte antaga de i proposition nr 101 framlagda förslagen till lagstiftning med den ändringen att 4 § lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande erhöles i dessa motioner angiven lydelse;

d) motionen II: 1015 av herr *Jansson m. fl.*, i vilken motion hemställdes,

»att riksdagen måtte besluta om sådan ändring i det föreliggande förslaget till lag angående ändring i lagen den 10 juli 1947 (nr 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande att i 4 § första stycket tillägges:

(Kungl. Maj:ts förslag)

I den omfattning som Kungl. Maj:t bestämmer skall kommun fortlöpande upprätta *bostadsbyggnadsprogram* i syfte att främja att *bostadsbyggandet inom kommunen förberedes och genomföres på ett ändamålsenligt sätt.*

Bostadsbyggnadsprogram skall upprättas efter samråd med myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer och tillställas myndigheten.

Närmare föreskrifter om *bostadsbyggnadsprogram* meddelas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

Bostadsförmedlingen skall förmedla alla inom området nyproducerade och ledigblivna hyreslägenheter.»

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen med avslag å motionerna I: 822 och II: 1025, I: 823 och II: 1027 samt II: 1015, såvitt däri yrkats ändring i lagförslagen, måtte antaga de genom förevarande proposition nr 101 framlagda lagförslagen;

B. att motionerna I: 821 och II: 1026, i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

C. att motionerna I: 822 och II: 1025 samt I: 823 och II: 1027, i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

Vid A. i utskottets hemställan

I. av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Hedin*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionerna I: 822 och II: 1025 i denna del måtte för sin del beträffande 3 § i *lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande* antaga följande som *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

(Reservanternas förslag)

I den omfattning som Kungl. Maj:t bestämmer skall kommun fortlöpande upprätta *bostadsbyggnadsplan*. *Denna skall lända till huvudsaklig efterrättelse beträffande bostadsproduktionen inom kommunen.*

Bostadsbyggnadsplan skall upprättas efter samråd med myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer och tillställas myndigheten.

Närmare föreskrifter om *bostadsbyggnadsplan* meddelas av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer.

II. av herrar *Ebbe Ohlsson* och *Hedin*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna I: 822 och II: 1025 i denna del och med avslag på motionerna I: 823

(Kungl. Maj:ts förslag)

Om det behövs för bostadsförsörjningens främjande, äger Kungl. Maj:t förordna, att kommun skall anordna avgiftsfri bostadsförmedling samt att kommuner i område som kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende skola anordna gemensam sådan förmedling och tillämpa enhetliga grunder vid anvisning av bostäder.

Har förordnande meddelats om gemensam bostadsförmedling, skola de deltagande kommunerna handha denna i kommunalförbund. Enas de icke om förbundsordningen eller ändring av den eller om ordförande i förbundets fullmäktige eller styrelse, beslutar länsstyrelsen eller, om kommuner i mer än ett län beröras, Kungl. Maj:t. I övrigt gäller lagen den 31 maj 1957 (nr 281) om kommunalförbund.

III. av herrar *Alexanderson*, *Åkesson*, *Hermansson*, *Nyberg*, *Grebäck* och *From*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 823 och II: 1027 och med avslag på motionerna I: 822 och II: 1025, såvitt gällde förevarande lagrum, måtte

(Kungl. Maj:ts förslag)

Om det behövs för bostadsförsörjningens främjande, äger Kungl. Maj:t förordna, att kommun skall anordna avgiftsfri bostadsförmedling samt att kommuner i område som kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende skola anordna gemensam sådan förmedling och tillämpa enhetliga grunder vid anvisning av bostäder.

Har förordnande — — — — — om kommunalförbund.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

och II: 1027 måtte för sin del beträffande 4 § i lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande antaga följande som reservanternas förslag betecknade lydelse:

(Reservanternas förslag)

Kungl. Maj:t äger förordna att i kommun avgiftsfri bostadsförmedling skall anordnas på kommunens bekostnad.

Kommuner i område som kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende äga rätt att genom överenskommelse i frivillig samverkan gemensamt anordna bostadsförmedling och tillämpa enhetliga grunder vid anvisning av bostäder.

för sin del beträffande 4 § i lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande antaga det genom propositionen framlagda förslaget med den ändringen att 4 § erhöles följande som reservanternas förslag betecknade lydelse:

(Reservanternas förslag)

Om det behövs för bostadsförsörjningens främjande, äger Kungl. Maj:t förordna, att kommun skall anordna avgiftsfri bostadsförmedling samt att, om erforderlig kommunal samverkan ej kunnat uppnås, kommuner i område som kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende skola anordna gemensam sådan förmedling och tillämpa enhetliga grunder vid anvisning av bostäder.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.*Vid B. i utskottets hemställan*

av herrar *Alexanderson, Ebbe Ohlsson, Åkesson, Hermansson, Nyberg, Grebäck, Hedin* och *From*, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

B. att riksdagen med bifall till motionerna I: 821 och II: 1026 måtte giva Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført om att kommuns skyldighet att svara för information åt bostadssökande ej skulle kunna överföras på visst bostadsföretag.

Sedan vad utskotten hemställt föredragits anförde:

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Bostadsdebatten har i år tillförts ganska mycket nytt material genom regeringens bostadspaket, som onekligen innehåller en del nyheter av vilka flera går i den riktningen vi önskar. Paketet är en sammanställning av utredningsförslag som regeringen följt i stora drag, dock med vissa ändringar som jag i flera fall anser vara förbättringar. Det bästa exemplet på detta är förslaget till lag om kommunal förköpsrätt till mark.

Att vi accepterar en stor del av nyheterna i bostadspaketet hindrar emellertid inte att vi i flera avseenden är kritiska mot regeringens bostadspolitik. Denna kritik gäller inte minst de senaste årens dåliga planläggning av i-gångsättningen med en ryckighet som inte endast betyder färre bostäder utan också dyrare bostäder. Vi har i våra reservationer starkt understrukt detta.

Men vår kritik gäller också själva bostadspaketet — inte så mycket vad som finns i paketet, utan snarare det som inte finns men borde ha funnits. Om bostadspaketet skall uppfattas som ett samlat bostadspolitiskt program från regeringens sida — och det tycks vara meningen — så borde dess viktigaste innehåll ha varit en analys av medlen att uppnå balans på bostadsmarknaden och en plan över hur denna balans skall

uppnås. Inte ens en aldrig så trött regering kan ändå acceptera en ständig bostadsbrist som ett permanent inslag i välbefinnandet. Men av en sådan analys finns just ingenting, och inte heller finns någon plan för bostadsbristens avveckling.

Paketets viktigaste nyheter, exempelvis omläggningen av den statliga långivningen, är av mycket stort intresse för dem som sysslar med bostadsproduktion och bostadsförvaltning, men för dem som står i bostadsköerna är nog detta ganska ointressanta saker. De är intresserade av att veta när det kan ljusna för deras del, när de kan få lägenhet. Om deras problem finns just ingenting i bostadspaketet. Man är frestad att tala om sveket mot bostadsköerna. Om statsministern någon mer gång skulle komma att fungera som rådgivare åt de bostadslösa, så bör han nog inte råda dem att läsa årets bostadsproposition, ty där finner de ingenting.

Jag tycker annars att tidpunkten just nu borde ha varit särskilt lämplig för en grundlig diskussion om hur balans skall uppnås på bostadsmarknaden. Vi vet ju nu hur hyresregleringen skall avvecklas, och därmed har vi större möjligheter att bedöma vilken effekt avvecklingen får på efterfrågan. Det är tydligt att det skall bli en försiktig avveckling. Lagförslaget innehåller flera spärrar avsedda att förhindra en snabb och chockerande hyreshöjning. Denna försiktiga linje omfattas säkerligen av en mycket stor majoritet i riksdagen. För egen del har jag vid tidigare tillfällen framhållit att hyresregleringen måste avvecklas efter dessa principer. Vi får liksom reglera oss ur det tillstånd som vi reglerat oss in i. Bostadsmarknaden har hunnit bli så desorganiserad under den tid vi haft hyresreglering att någon annan väg inte är möjlig.

För en försiktig avveckling talar sociala skäl men också det förhållandet att en klumpig avveckling för lång tid framåt skulle kompromettera en fri hy-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

resmarknad hos en utbredd hyresgäst-opinion. När jag i hyreslagstiftningskommittén varit med om att föreslå dessa spärrar mot chockerande prishöjningar, är det alltså helt i linje med tidigare förda resonemang. Men när vi nu väljer en försiktig — man kan säga successiv — anpassning av hyresnivån mot mera marknadsbetonade hyror, bör vi också vara på det klara med att vi därmed har avstått från att uppnå snar balans på bostadsmarknaden genom att kraftigt pressa ned efterfrågan. Vi kan inte få både en försiktig avveckling av hyresregleringen och en snabb och kraftig efterfrågeminskning; vi får välja det ena. Det valet är såvitt jag förstår redan träffat, och det vore bra om detta bleve fullt klart.

Det betyder inte att det inte skall bli några hyreshöjningar alls i det äldre beståndet, även om statsrådet Geijer underligt nog tycks vara av den uppfattningen. Från oppositionen föreligger ju också en reservation, där vi säger att hänsyn vid reformeringen av familjepolitiken bör tas till att grupper med svag betalningsförmåga kan komma att få vidkännas ökade bostadskostnader. Detta är angeläget. Men vi bör samtidigt vara på det klara med att om vi genom olika åtgärder avskärmar de grupper som är mest känsliga för prisförändringar från verkningarna av hyreshöjningarna, så blir effekten på efterfrågan även därigenom mindre. Det är i så fall det pris som måste betalas.

När riksdagen i höst säkerligen med stor majoritet godkänner förslaget om hyresregleringens avveckling innebär det att den väljer en försiktig anpassning av hyresnivån framför att komma närmare balans på bostadsmarknaden genom en kraftig efterfrågeminskning. Sedan man konstaterat detta finns det bara en slutsats att dra, nämligen att denna balans till största delen måste uppnås genom ökat byggande. Någon annan slutsats kan helt enkelt inte dras i sammanhanget. Det är möjligt att inri-

kesministern också dragit denna slutsats, men han har i så fall inte tagit konsekvensen av den och på allvar gått in på frågan om hur ökningen av bostadsbyggandet skall åstadkommas och när den skall påbörjas.

För de närmaste åren föreslås en igångsättning på 90 000 lägenheter. Det skall ändå enligt propositionen bli en miljon lägenheter under perioden 1965—1974. Man kan undra hur många år till som inrikesministern anser sig kunna upprepa detta påstående. År 1969 har halva perioden gått, och då borde årsproduktionen uppgå till nära 100 000 lägenheter. Det är möjligt att man tänker göra som man gjort de senaste åren med årsigångsättningen — panikigångsätta mot slutet — eller att man räknar med att andra får uppfylla löftena.

Vad igångsättningen i år beträffar har drygt 14 000 lägenheter påbörjats under första kvartalet. Det är 1 300 lägenheter mer än under första kvartalet i fjol. Mer än så var väl inte att vänta med hänsyn till anhopningen av påbörjandet i slutet av år 1966. Men nu gäller det att tyngdpunkten i fortsättningen kommer på andra och tredje kvartalen och inte som under de senaste två åren på sista kvartalet.

Möjligheterna att få bostadskreditiv bör nu vara något bättre; affärsbankernas inlåning har under den senaste tolv månadersperioden ökat mycket kraftigt, vilket inte är fallet med utlåningen. Det går inte heller att skylla på brist på arbetskraft — man är tvärtom orolig för arbetslöshet inom byggnadsfacken till hösten. — Blir fördelningen av igångsättningen i år lika olämplig som i fjol och i förfjol måste det nog uppfattas som en definitiv inkompetensförklaring. Ett annat viktigt problem som man inte kan finna mycket av i bostadspaketet är de eljest livligt omdebatterade service- och miljöfrågorna.

Det är ett väsentligt minus att man vid utformningen av bostadspaketet inte på allvar givit sig i kast med problemet

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

om hur vi skall komma till rätta med bostadsbristen.

En mängd reservationer har ju avgivits. De flesta får tala för sig själva, och jag skall bara kortfattat kommentera några.

Vi har föreslagit att enskilda som bygger flerfamiljshus skall få låna 90 procent av låneunderlaget och de som bygger småhus 95 procent under förutsättning att kommunen borgar för de översta 5 procenten. För att undvika att detta leder till ökad statlig långivning föreslår vi att statens lån skall ligga ovanför 75 procent av låneunderlaget mot för närvarande 70 procent men med möjlighet för bostadsstyrelsen att fördjupa det statliga lånet när så är nödvändigt. Socialdemokraterna motsätter sig en ändring av lånegränsen, och det förefaller mig ligga rätt mycket av dogmtro bakom deras ståndpunkt.

Den enskilda bostadsförvaltningen har ju på sätt och vis ändrat karaktär. Den handhas inte längre av kapitalplacering, som räknar med en god förräntning av nedlagt kapital, utan av ett annat slags företagare som räknar med en hygglig avkastning på grund av ett ekonomiskt byggande och en ekonomisk förvaltning. Därför blir storleken av den egna insatsen ganska avgörande för om verksamheten över huvud taget kan bedrivas. Det betyder inte att staten låter enskilda företag belåna till 100 procent, men varför man måste stanna vid 85 procent är obegripligt för mig. Det måste ligga i bostadskonsumenternas intresse att en konkurrerande enskild bostadsförvaltning finns kvar. Hur skall man kunna veta om den offentliga förvaltningen fungerar bra, om det inte finns något att jämföra med?

Vi har också tillsammans med centerpartiet reserverat oss beträffande förslaget om en lånefond för markförvärv. Förslaget i propositionen innebär att riktlinjer för denna fond skall beslutas, men några medel därtill skall inte an-

slås. Pengar skall fonden kunna få så småningom när den ännu inte beslutade ändringen av realisationsvinstbeskattningen börjar ge avkastning. Finansministern besökte för en tid sedan Västerbotten. Han berörde då i ett föredrag denna fråga. Av ett tidningsreferat att döma var han ganska kallsinnig mot denna lånefond. Den blir inte rättvis, ansåg han. En del kommuner har köpt tillräckligt med mark redan men behöver låna till andra ändamål. Kommunmännen har inte samma skonummer, menade finansministern. Men det skulle bli en fond i alla fall. Finansministern slutade med att tala om att när det kommer pengar från den nya realisationsvinstbeskattningen, då skall fonden få anslag. Varför fonden passar de olika skonumren bättre om pengarna kommer från en viss skatt glömde han däremot att förklara. I själva verket är denna anknytning till realisationsvinstbeskattningen ett ganska underligt påhitt. Vi föreslår att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära förslag till höstriksdagen om anslag till fonden. Den överflyttning av äganderätten till mark det här är fråga om har knappast någon större verkan på samhällsekonomin.

I folkpartiets bostadsmotioner har tidigare år föreslagits att bostadsbyggandet skulle finansieras med indexlån, dels för att få lägre hyror i nyproducerade hus, dels för att utjämna hyresklyftor mellan olika årgångar av hus. Det förslag om paritetslån som nu läggs fram får i stort sett samma verkningar på bostadsmarknaden som indexlån, och för låntagarna blir skillnaden mycket obetydlig. Systemet har däremot inte den spartstimulerande effekt som utbudet av indexlån på marknaden skulle ha. Jag tycker därför att det borde ligga nära till hands att staten sökte så långt möjligt skaffa medel till bostadslångivningen genom att erbjuda indexreglerade placeringar. Man kan ju ge spararna denna möjlighet. Det har —

inte minst från högerhåll — sagts att paritetslån är en spekulation i inflation, ett påstående som jag inte vill skriva under. Jag tror att systemet kan fungera mycket bra utan någon inflation, om man nämligen kan utgå ifrån att räntan i så fall blir låg. Går räntan ner till 5 procent blir det ingen skuldökning under det första året. Blir räntan lägre innebär det en amortering redan från början. Går den ner till 4 procent fungerar det hela perfekt på grund av att utgångsannuiteten är beräknad efter denna ränta.

Skall vi nödvändigtvis tala om spekulation i detta sammanhang, låt oss då kalla det en spekulation i det faktum att om vi får en period, då vi slipper inflation, får vi samtidigt en lågränteperiod. Jag tycker inte att en sådan spekulation förefaller särskilt äventyrlig. Några representanter för enskild bostadsförvaltning har sagt sig befara att det nya systemet skulle missgynna denna företagsform. För min del vill jag säga att ett av skälen till att jag accepterade den nya låneformen i utredningen var att den innebar betydligt mer likvärdiga konkurrensvillkor mellan olika företagsformer än det system vi nu har. De s. k. allmännyttiga företagen får nu låna 15 procent mer än enskilda företag. Dessa 15 procent får de till en ränta av 4 procent, vilket har inneburit en mersubvention i jämförelse med enskilda företag på några kronor per kvadratmeter. Denna mersubvention har varit en direkt gåva. Någon återbetalning har inte förekommit.

I fortsättningen måste den hyresnedsättning man får från början återbetalas. Därigenom blir det en mindre fördel att få större lån. Vidare tillämpar de allmännyttiga företagen en kostnadsbestämd hyra, någonting som jag tror att de kommer att fortsätta med utan att bry sig om att det står på annat sätt i propositionen.

Kostnadsbestämda hyror måste leda

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

till hyresklyftor i olika årgångar av hus när byggnadskostnaderna stiger. För att motverka detta och minska klyftorna kan de stora offentliga företagen vidta en utjämning av hyran mellan olika årgångar av hus inom företagen. Det innebär att nyproducerade lägenheter får en hyra som är för låg i förhållande till byggnadskostnaden. Enskilda företag har inte den möjligheten. Därför kommer jämförelsen mellan hyror i nyproducerade lägenheter att bli missvisande till nackdel för det enskilda bygandet.

I högerns motion heter det att enskilda byggherrar inte sällan finansierar den egna insatsen med lån på den allmänna kreditmarknaden. I det nya systemet blir ett sådant förfarande uppenbart omöjligt, påstås i motionen. Blir det verkligen det? Om de enskilda företagen finge låna 90 procent, som vi föreslår men som socialdemokraterna motsätter sig, skulle den egna insatsen bli 90 kronor per kvadratmeter vid en byggnadskostnad av 900 kronor. Det betyder att varje procent högre avkastning på den egna insatsen skulle höja hyran med 90 öre, vilket då måste ställas i relation till en sammanlagd hyreskostnad, som nu ligger mellan 60 och 70 kronor. Ett enskilt företag som bygger ekonomiskt och förvaltar huset ekonomiskt bör ha rätt stora möjligheter att få en hygglig avkastning på den egna insatsen redan från början. Jag tror att det kommer att visa sig att farhågorna här är överdrivna. I varje fall är det omöjligt att bestrida att den enskilda bostadsförvaltningen kommer i ett bättre läge än för närvarande. Men jag beklagar ånyo att socialdemokraterna inte kan gå med på att minska den egna insatsen för dessa företag.

Högern har i en reservation föreslagit övergång till ett s. k. kollektivt kreditgarantisystem. Jag finner det nödvändigt att förklara varför jag inte gick på den linjen i bostadspolitiska utredningen. I kommittén reserverade

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

sig högerens representant, herr Tureson, för en övergång till detta system, men det skulle genomföras när man började skönja balans på bostadsmarknaden. När vi fick högerens bostadsmotion framgick det att man beslutat sig för att skönja denna balans redan 1 juli i år. För mig är det rätt ofattbart att man kan föreslå en övergång redan den 1 juli. Det måste betyda att ett stort antal företag får ett meddelande från de statliga bostadsorganen om att de inte kan erhålla de lån de sökt och fått preliminärt löfte om. En del av husen är under byggnad, andra är redan färdigbyggda med hyresgästerna inflyttade. I stället får de vända sig till kreditinrättningar och höra om de kan få ett garantilån. Om de kan få ett sådant och hur stort detta blir är osäkert, därför att det avgöres av kreditinrättningarna själva. Både enskilda företag och andra måste komma i ett ganska bekymmersamt läge. De kommer i en situation som de inte kunde föreställa sig när de satte i gång bygget. Jag måste nog fråga om staten över huvud taget kan handla på det sättet.

Sedan några ord om själva låneformen.

Till skillnad från s. k. individuellt kreditgarantisystem, som vi har ansett användbart, innebär ett kollektivt system, att kreditinstitut som lämnar lånen skall avgöra om företaget skall belånas samt hur stort lånet skall bli. Statliga eller kommunala organ har inte med den saken att skaffa. Det blir alltså inga låneramar längre, inte heller någon fördelning på olika områden och inte några riksdagsbeslut om bostadsbyggandets totala omfattning. Staten skall garantera lån till det bostadsbyggande som blir av, och hur mycket som blir av bestämmer kreditinstituten. För att få denna uppgift skall instituten själva svara för 10 procent av risken medan staten skall svara för 90 procent.

Systemet har sina fördelar; bland annat blir det administrativt enklare.

Men det har en rad nackdelar, varav risken för starkt minskat bostadsbyggande väl är vad man i första hand tänker på. En annan nackdel är att det torde bli svårare än nu att få lån till bostadsbyggande utanför tätorterna, om denna form genomföres.

Att märka är också att det är mer angeläget nu än tidigare att kommuner och byggnadsföretag får möjligheter till flerårsplanering. Det beror på att det är nödvändigt att så långt som möjligt utnyttja arbetskraften hela året, men det beror också på den dyrbara maskinparken som kräver ett någorlunda kontinuerligt byggande för att vara ekonomisk. Vi har därför i våra bostadsmotioner föreslagit femårsplanering av bostadsbyggandet. Men hur skall en sådan planering över huvud taget bli möjlig vid ett kollektivt kreditgarantisystem? Man vet ingenting om hur stor omfattning byggandet kan få förrän instituten har behandlat de olika låneansökningarna och tagit ställning till dem. Jag tror nog att högern hade gjort klokt i att tänka sig för innan den lät detta förslag ingå i bostadsmotionen.

Jag vill också gärna ställa en annan fråga till högern. Högern föreslår kraftiga minskningar av räntesubventioner — jag skall inte ta upp frågan hur stora hyreshöjningarna blir, men de blir kraftiga i en del hus uppförda efter 1958. Vi ämnar nu avveckla hyresregleringen. En av svårigheterna därvidlag är den desorganisation av bostadsmarknaden som har uppstått och som innebär en i många fall mycket stor spännvidd mellan hyrorna i det äldre beståndet och hyrorna i de hus som byggs för närvarande. Högerens förslag skulle, om det bifölls, ytterligare mycket kraftigt öka denna spännvidd. Kan det verkligen vara ett bra sätt att förbereda hyresregleringens avveckling?

Till sist, herr talman, några ord om statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet. Socialdemokraterna i statsutskottet hyser ingen som helst tvekan om

att detta är en bra lösning. I bostadspolitiska kommittén förekom flera fördragningar om problemet och kommittén fick även promemorior därom. Efter att ha diskuterat detta material fann utredningen följderna för marknadens långivare, för kreditpolitiken och den ekonomiska politiken så vittgående, att kommittén inte med det materialet som underlag kunde förorda en övergång. Majoriteten i statsutskottet har tagit ståndpunkt utan att ha något material alls. Det är ett exempel på löst tyckande, som dess bättre inte förekommer så ofta i riksdagsutskott när det gäller så invecklade problem.

Med detta ber jag att få yrka bifall till samtliga reservationer av herr Eric Gustaf Peterson m. fl. samt reservationerna 2 a, 4, 5, 9, 10, 15 och 19 av herr Kaijser m. fl. samt reservationerna 7, 13, 17 a, 20 a, 21 a, 22, 32 a och 33 av herr Thorsten Larsson m. fl.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Jag kommer liksom herr Gustafsson i Skellefteå att uppehålla mig vid de frågor som behandlas i statsutskottets utlåtande nr 100.

Inledningsvis vill jag gärna instämma med herr Gustafsson i att det borde ha varit en huvuduppgift för regeringen att nu göra en analys av medlen för att uppnå balans på bostadsmarknaden.

I stället ådagalägger det program, om vi kan kalla det så, som regeringen har förelagt oss att det — trots en del förbättringar, det skall medges — *kvarstår* en omfattande krisreglering, som kom till under andra världskriget och de närmaste efterkrigsåren. Detta redan visar att det är något fel på regeringspolitiken på bostadsbyggandets område.

I proposition nr 100 finns bland mycket annat läsvärt en historisk översikt över bostadspolitikens framväxt och utveckling under de senaste 20 åren. Jag

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

vill gärna saluera inrikesministern för att han har givit oss denna överblick. Den förefaller motiverad, inte bara därför att statsrådet anser sig böra konstatera att svensk s-märkt bostadspolitik har varit ovanligt bra utan också därför att han i viss utsträckning klargör i vad mån han anser att den varit bra, i vad mån den inte varit bra och i vad mån den föranleder förändringar i fråga om målsättning och metoder.

Efterkrigstidens bostadspolitik firar nu 20-årsjubileum. Departementschefen säger själv: Grunddragen av denna bostadspolitik — som fastställdes av 1946 och 1947 års riksdagar — består fortfarande. Skall man kritisera regeringens bostadspolitik av i dag, vilket vi gör bl. a. i en partimotion från högerpartiet, är det både tjänligt och rättvist att i någon mån analysera resultaten av dessa 20 år just med utgångspunkt i den överblick som propositionen ger och med huvudvikten lagd vid målsättningen, metodiken och resultaten.

När kriget slutade konstaterades bostadsbrist, trångboddhet och låg bostadsstandard i fråga om utrustning och dylikt. Då blev målsättningen given: för det första att avveckla bostadsbristen, för det andra att öka utrymmet och för det tredje att höja bostadsstandarden. Till detta kom också ett uttalande om att kostnaden för en rimlig familjebostad inte borde överskrida 20 procent av den genomsnittliga inkomsten för en industriarbetare.

Hur har man nu närmat sig det uppställda målet? Svaret ges i propositionen. Bostadsbristen kvarstår trots att bostadsproduktionen från och med år 1952 genomsnittligt sett har varit i stigande. De sex första åren efter andra världskrigets slut sjönk den däremot. Man har alltså inte kunnat bygga bort bostadsbristen. Bland orsakerna till detta finner vi, fortfarande enligt propositionen, ett stort bortfall av lägenheter på grund av rivning — saneringen således — landsbygdens avfolkning,

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

som lett till en koncentrerings till tät-
orterna, och en kontorisering i de större
städernas centrala delar.

Bostadsbeståndet för 20 år sedan upp-
gick till i runt tal 2,1 miljoner lägen-
heter och beräknas nu vara 2,9 miljoner.
Med hänsyn tagen till befolkningsök-
ningen är detta långt ifrån tillfredsstäl-
lande. Bostadstillgången uttrycks i pro-
positionen också i antal rumsenheter.
År 1946 beräknas antalet rumsenheter
till 6,5 miljoner. Med rumsenhet menas
rum eller kök. Hur många sådana vi nu
har anges inte, men eftersom antalet
rumsenheter per lägenhet i hela bo-
stadsbeståndet har ökat från 3,12 år
1945 till 3,6 i dag, bör antalet rums-
enheter närma sig 9,5 miljoner.

Om både statistik och erfarenhet sä-
ger att bostadsbristen kvarstår, visserli-
gen ojämnt fördelad över landet, visar
bostadsstatistiken också att utrymmes-
standarden verkligen har ökat. År 1945
bodde 99 människor i 100 rumsenheter,
i dag är siffran 75. Även om man räk-
nar med förändringen i folkmängd kan
trångboddheten alltså sägas ha minskat
avsevärt.

Om den tredje uppgiften, som gällde
bostadsstandarden i allmänhet, kan sä-
gas att bostadspolitiken i stort sett har
lyckats att åtminstone komma ett bra
stycke på väg. Bostadsstandarden har
höjts avsevärt. Det är svårt att ur det
givna materialet ange en exakt siffra.
Kanske kommer man ungefär rätt när
man räknar fram — vilket jag försökt
göra — att cirka 40 procent av lägen-
heterna år 1945 hade vad man kallar
moderna bekvämligheter. Nu är det
drygt 70 procent.

Samtidigt har bostadskostnaderna —
konstateras det i propositionen — i frå-
ga om hyror ökat endast hälften så
mycket som inkomsterna. Enligt statisti-
ken kostade en tvårumslägenhet år 1965
15 procent och en trerumslägenhet 20
procent av den genomsnittliga industri-
arbetarlönen. Också här tycks man ha
kunnat uppnå ett uppställt mål. Man bör

dock komma ihåg, vilket inte framhålles
i propositionen i detta sammanhang,
att den statliga räntesubventionen sam-
ma år kostade 260 miljoner kronor, vil-
ket man betalade skattevägen vare sig
man hade bostad eller stod i bostadskö.

Om jag summerar detta kommer jag
till den slutsatsen att bostadsbristen
kvarstår med sin efterfrågepress på
kostnaderna och med sina både socialt
och ekonomiskt orättvisa konsekvenser.

Var verkligen medlen i form av stat-
ligt kreditstöd åt bostadsbyggandet, rän-
tegarantier och räntebidrag riktigt val-
da? Departementschefen vill naturligt-
vis påstå att så var fallet. Han gör dock
samtidigt det påpekandet — och det bör
observeras, inte minst i samband med
det aktuella bostadsprogrammet — att
låneräntan med sin ursprungliga läs-
ning vid 3 procent och räntegarantin
för primär- och sekundärlån i det vid
dess tillkomst rådande läget inte hade
någon subventionskaraktär och inte var
avsedd att ha det. Men man räknade
fel därför att »utvecklingen på kapital-
marknaden så småningom kom att ge
reglerna en betydande subventionsef-
fekt». Man bör kanske komma ihåg att
utvecklingen på kapitalmarknaden ju
inte är aldeles oberoende av den fi-
nanspolitik och de samhällsekonomiska
åtgärder av olika slag som från rege-
ringens sida proponeras. Det är ganska
förvånande tycks det mig att inte inri-
kesministern ännu mera ingående har
granskat det nya finansieringssystemet
mot bakgrunden av dessa tidigare er-
farenheter. Jag återkommer till det
längre fram.

Gör man en hopsummering av resul-
taten av de tjugo årens bostadspolitik
föranleder det, säger inrikesministern,
en ny formulering av målsättningen. Det
heter nu att »hela befolkningen skall be-
redas sunda, rymliga, välplanerade och
ändamålsenligt utrustade bostäder av
god kvalitet till skäliga kostnader». Formuleringen är ju lika allmänt hål-
len som målet har idealets höga karak-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

tär, och det finns ingen som helst invändning att göra mot formuleringen.

Emellertid behövs mera konkreta riktlinjer för en kortare period, och en tioårsperiod har därvid valts. Det är riktlinjer för att man skall kunna överväga och bedöma vilka åtgärder som nu skall sättas in för att främja utvecklingen mot de uppställda nya målen. Då konstateras först att samhällets insatser alltså behövs, både statens och kommunernas, för att planeringen skall bli ändamålsenlig i förhållande till bostadsefterfrågans utveckling och för att produktionsfaktorerna skall kunna utnyttjas effektivare och ge både ökat utbud av bostäder och återhållsamhet i fråga om produktionskostnaderna och slutligen för att de boende skall känna sig skyddade i besittningen av sin bostad och mot att hyreskostnaderna skall stiga oskäligt i förhållande till kostnadsnivåer i övrigt.

De sålunda föreslagna åtgärderna skall åstadkomma balans på bostadsmarknaden, och alltsammans har departementschefen lagt ihop i form av ett paket, som herr Gustafsson i Skellefteå talade om, i denna proposition nr 100, ett paket som handlar om markfrågor, bostadsbyggandets finansiering och rationalisering, om hyreslagstiftning och kommunal bostadsförmedling.

Herr talman! Jag tillåter mig att citera ett tidningsorgan, som är känt för att kunna göra charmfulla formuleringar på truistiska framställningar. Jag tror att den ärade församlingens litterata ledamöter känner igen vilket organ det handlar om. Där sägs följande: »Det synes nu som om bostadsbristen snart skulle vara hävd å grund av det bostadspaket, som regeringen förelagt riksdagen. Detta går — som framgått av referat i vår lokalupplaga — ut på att hyrorna i gamla hus skola bliva lika höga som i nya, varigenom antalet flyttningar väntas öka och köerna å bostadsförmedlingen i motsvarande mån minskas. Vi vilja visserligen minnas det

man från oppositionens sida många gånger föreslagit hyresregleringens upphävande och framhållit att bostadsbristen därigenom skulle bringas att upphöra, vilket man då, givetvis med all rätt, förnekade från regeringens sida. Argumentet får givetvis en helt annan tyngd då det nu framföres av regeringen själv. Att regeringen nu slagit om i denna fråga visar hur flexibel den kan vara i sin politik, vilket givetvis är en styrka i det föränderlighetens samhälle vari vi nu leva.» Nog citerat ur Grönköpings Veckoblad!

Herr talman! Det här paketet är med förlov sagt litet knöligt att hantera. Dels innehåller det principförslag av bitvis mycket omfattande art, dels anslagsäskanden till statlig långivning och räntesubvention och dels aviseringar om förslag till åtgärder i andra propositioner — antingen avgivna samtidigt eller att vänta i höst. Det sista gäller exempelvis den nya hyreslagen.

Vi i högerpartiet har granskat propositionen nr 100 och givit våra förslag formen av en partimotion, som ger vid handen att vi dels gärna instämmer i fråga om det allmänt formulerade målet för bostadsförsörjningen — som jag nyss citerade i propositionen — dels är helt överens med departementschefen om åtskilliga synpunkter och förslag som är aktuella i nuläget, dels slutligen att vi har en annan uppfattning om vägen mot målet.

Herr talman! Jag skall i fortsättningen begränsa mig till de två punkter som är betydelsefullast rörande avvikelserna från regeringens förslag och syftar då naturligtvis på markpolitiken och frågan om bostadsbyggandets finansiering. Övriga avvikelser som uttryckts i form av reservationer till statsutskottets utlåtande nr 100 är i flertalet fall konsekvenser av ståndpunktstagandet i huvudfrågorna. Eftersom detta ståndpunktstagande i sin tur är grundat på en annan samhällsuppfattning än regeringens och därför föranleder önske-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

mål om andra samhällsåtgärder på bostadspolitikens område, har vi vid utskottsbehandlingen valt att ge ett samlat uttryck härför i form av ett särskilt yttrande, som vi sedan kunnat hänvisa till i flera av de 20 reservationer till utskottsutlåtandets 67 punkter som högerrepresentanterna i utskottet ensamma svarar för.

Det torde vara svårt att göra gällande att de förbättringar i fråga om bostadsstandard, både i vad avser utrymme och utrustning, som jag förut påpekat, kommit till stånd enbart tack vare regeringens bostadspolitik. Den tekniska utvecklingen och den allmänna produktionsstegringen kunde enligt vårt sätt att se ha lett till minst lika gott resultat på en friare bostadsmarknad.

Vi är ense med departementschefen om att bristen på balans på bostadsmarknaden är det avgörande onda. Vi hälsar därför med tillfredsställelse att åtskilligt av det som vi anser hindrat balansen skall undanröjas; det gäller hyresregleringen och det gäller de generella räntesubventionerna. Men medan departementschefen alltjämt i samhällets möjligheter att leda bostadsbyggandet ser ett självändamål, som kräver fortsatt kontroll i olika former, hävdar vi att det höga målet att ge hela befolkningen sunda, rymliga och ändamålsenliga bostäder till skäliga kostnader bäst kan förverkligas, om man med ett minimum av statliga ingrepp kan erbjuda konsumenterna en verklig frihet i valet av bostad.

Strävan att begränsa produktions- och förvaltningskostnaderna har vi gemensamt. Men vi anser att den strävan bäst stimuleras av att konsumenternas bostadsönsknings får öva ett tryck på konkurrerande produktionsföretag. Samhällets åtgärder skall effektivt sättas in för de konsumenter — och sådana kommer det alltid att finnas, hur välordnat samhället än är — som av olika anledningar inte kan få tillfreds-

ställande lösningar på sina bostadsproblem i en fri bostadsmarknad lika litet som i den reglerade. Därför vill vi också ha ett effektivt besittningsskydd och bostadssociala reformer, så att vi inte utlämnar människor åt slumbostäder.

Vi delar utskottets uppfattning, att kommunerna skall föra en aktiv markpolitik. Men vi anser att tyngdpunkten härvidlag ligger mera på den kommunala planberedskapen än på ett så stort kommunalt markförvärv som möjligt. En ändamålsenlig och långsiktig planering kan och skall göras oberoende av markägarförhållandena och kunna tillåta ett samarbete mellan kommuner, andra markägare och eventuellt andra byggherrar som kan och vill vara med och realisera bostadsbyggnadsplanerna, allteftersom detaljplaneringen — naturligtvis i kombination med de samhällsekonomiska resurser som man kan förfoga över — skapar de slutgiltiga förutsättningarna för bostadsbyggandet.

Med den uppfattningen måste vi yrka avslag på förslaget om inrättande av en särskild lånefond för kommunala markförvärv, kanske desto mer som den fonden föreslås få anknytning till realisationsvinstbeskattningen vid fastighetsförsäljningen — detta förslag skall riksdagen först senare få ta ställning till. Det finns alltså nu inget finansieringsförslag knutet till förslaget om lånefonden, något som i och för sig är värt uppmärksamhet.

Det statliga stödet till bostadsbyggandet i form av s. k. paritetslån, som föreslagits av den bostadspolitiska utredningens majoritet och som herr Gustafsson i Skellefteå nyss talade för, har enligt vår uppfattning många svagheter, samtidigt som det har sin styrka i att det avser att avskaffa räntesubventionerna.

Svagheterna består, menar vi, bl. a. i att systemet kräver en fortsatt statlig reglering, ett bibehållande av ett kvoteringsystem som i sin tur drar med sig åtskilligt av administrationskostna-

der. För att förhindra alltför stora hyreshöjningar i övergångsskedet är systemet konstruerat på ett sätt som jag tycker strider mot allt vanligt sunt tänkande i fråga om fastighetsförvaltning. Att de kapitalkostnader som bygghusen dragit skall belasta fastigheten mer ju äldre den blir måste vara bakvänt. Detta måste — det säger jag trots det försvar för systemet som herr Gustafsson i Skellefteå presterade — bidra till att minska intresset för privat kapitalplacering i hus med ett sådant här statligt finansieringssystem. Särskilt påfallande blir detta när det gäller de speciella förhållanden som i det nya systemet föreslås för bostadsrättsföreningarnas lägenheter.

Det har även i andra motioner än i högerpartiets påpekats att farhågorna för minskat intresse för den sortens finansiering av olika slags bostadskooprativ verksamhet är befogade. Det tycker jag att även utskottets skrivning, om än motvilligt, ger belägg för — i utlåtandet erkänns att det »är av vikt att den som väljer att lösa sin bostadsfråga genom anslutning till bostadsrättsförening och således är beredd att prestera en egen kapitalinsats också därigenom kan påräkna ekonomiska fördelar».

Men så fortsätter utskottet: »Det är emellertid uppenbart att möjligheten att vinna sådana fördelar inte endast bestäms av finansieringsförutsättningarna utan också av kostnaderna för förvaltningen i övrigt och formerna härför.» Det är självklart, men detta måste ju gälla också hyresfastigheter med privata kapitalinsatser. Varför då i fråga om bostadsrättsföreningar hänvisa till att problemet för deras del skall prövas i samband med en översyn av bestämmelserna rörande bostadsrättsföreningar? Problemet är större än så, men bostadsrättsföreningarnas problem är så påfallande just därför att de erbjuder — som herr Gustafsson också påpekade — en möjlighet till sparande och till utnyttjande av ett privat sparande som

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

vi har anledning att ta till vara i bostadsproduktionen.

Kapitalsatsning av annat slag än den statliga är alltså ändå ett problem — det tycker jag utskottet genom sin skrivning medger. Den fråga man har anledning att ställa är då: Anser utskottet att intresset för sådan satsning kommer att minska eller inte? Utskottet anser att så inte kommer att ske. Jag vill för min del hävda att risken för det är mycket stor.

Slutligen har detta system, menar vi, en svaghet i det speciella sambandet med hyressättningen. Hyreskontrollen har samband med paritetssystem. Man bibehåller olika lånegränser för olika byggherrekategorier, och prioriteringen av främst de allmännyttiga bostadsföretagen lägger hinder i vägen för den fria konkurrens på lika villkor, som vi menar är en förutsättning för valfrihet för konsumenterna och för ett tvång till kostnadsmedvetande hos producenterna.

Samtidigt som departementschefen säger att det är angeläget att bibehålla den konkurrens som det innebär att förvaltningen sker i olika former ger han de allmännyttiga bostadsföretagen en dominerande ställning också i hyrespolitiskt avseende. Och ändå säger departementschefen att deras s. k. självkostnadsprincip skall modifieras. Man kan alltså ifrågasätta om den över huvud taget kommer att finnas kvar. Resonemanget kring just de allmännyttiga bostadsföretagens situation i det sammanhanget är sannerligen inte lätt att tränga igenom, och konsekvenserna kan inte utan vidare anses bli de som departementschefen förutsätter.

Högerreservanterna i utskottet yrkar av skäl som jag nu angivit och ytterligare skäl som jag inte skall trötta kamraren med att återge avslag på propositionens förslag och på utskottets hemställan i fråga om finansieringssystem. Fördelarna med ett kollektivt garanti-system är därvidlag för oss avgörande.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Jag kan summera det i några satser, som jag tycker är viktiga: långivningen kan baseras på fastigheternas avkastningsvärde, långivningens administrationskostnader minskas, och konkurrensen mellan olika byggherrar kan upprätthållas. Det kan ske om den prioritering som följer med den statliga långivningen och dess kvoteringsystem med ty åtföljande kommunala rangordningar avskaffas, alltså sådana rangordningar som är ovidkommande i förhållande till den förräntningsmässiga konkurrenskraften.

Herr talman! Jag skall inte i detalj motivera de reservationer som i ganska stort antal från högerhåll har knutits till statsutskottets utlåtande nr 100. På en hel del punkter har vi emellertid också haft samma uppfattning som folkpartiet, ibland också som folkpartiet och centerpartiet, och det gör att jag nöjer mig med att här yrka bifall till samtliga reservationer där herr Kaisers namn står först; i övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Wennerfors* (h).

Herr NILSSON i Tvärålund (cp):

Herr talman! I framtiden kommer möjligen 1967 att betraktas som ett märkesår för vår bostadspolitik. En rad utredningar har nu utmynnat i ett regeringsförslag för bostadspolitiken, som i allt väsentligt syftar till en betydande frigörelse från olika regleringar med rötter i prispolitiken på 1940-talet. Den kritik som under lång tid har riktats mot reglerings- och subventionspolitiken på bostadsområdet har sålunda till sist givit resultat.

I de senaste årens valrörelser har bostadsfrågan varit ett mycket engagerande ämne. Det är också naturligt, eftersom vi i vissa områden av vårt land har så stor bostadsbrist. Bostaden hör ju dessutom till de mera primära förut-

sättningarna för mänsklig samlevnad. Detta förhållande är orsaken till att kraven på en god bostad och en egen bostad stigit med högre levnadsstandard. Det kan därför vara värt att uppmärksamma att en betydande enighet råder om de stora riktlinjerna i den nya bostadspolitiken, exempelvis vad gäller avvecklingen av de generella subventionerna, hyresregleringen och trygghet åt hyresgästen.

Den omständigheten att de olika aspekterna i bostadsfrågan varit föremål för grundliga utredningar med en ingående remissbehandling torde vara en av orsakerna till att samlande lösningar i stor utsträckning varit möjliga. Regeringen har dessutom varit relativt lyhörd för remisskritik och även för reservationsvis framförda meningar. Högerpartiet har emellertid gått egna vägar, som vi nyss hörde av fröken Ljungberg, beträffande finansieringssystemet och den kommunala förköpsrätten till mark för samhällsbyggandet, två principiellt och reellt mycket stora och viktiga frågor. Även med beaktande av detta förhållande och trots de många reservationerna i utlåtandet vill jag konstatera att det finns en betydande enighet på väsentliga områden, innan jag övergår till en redovisning av hur centerpartiet ser på bostadspolitiken.

En av de stora frågorna i bostadsreformen är det nya finansieringssystemet. Socialdemokrater, folkpartister och centerpartister står bakom detta. Vi har under tidigare år förordat ett individuellt kreditgarantisystem. Detta kan ha vissa fördelar som är värda att beakta. En av de främsta fördelarna torde vara att debatten om finanspolitiken kunde föras med ett betydligt fastare underlag om staten inte behövde uppträda som långivare för utgifter, vilka inte är statsutgifter i egentlig mening. En förutsättning för att ett kreditgarantisystem skall kunna godtas är emellertid, enligt vår mening, att finansieringsvillkoren inte försämras. Det är tveksamt om denna

förutsättning föreligger i dag beträffande ett kreditgarantisystem på grund av konkurrensen om kapitalet i vårt land.

Det är många skäl som ur bostadskonsumenternas synpunkt talar för det föreslagna statliga finansieringssystemet. Ett av de starkaste skälen är att låneformen utan direkta subventioner kan nedbringa de höga hyreskostnaderna under de första åren och utjämna de hyresklyftor som en förändring av byggnadskostnaderna medför mellan olika årgångar av bostadshus. De allmännyttiga bostadsföretagen kan väntas tillämpa kostnadsbestämda hyror. I en fortgående inflation måste detta i ett kreditgarantisystem leda till hyresklyftor mellan olika årgångar hus även om viss hyresutjämning inom bostadsbeståndet kan vara möjlig för de allmännyttiga företagen. Enskilda ägare av hyreshus har emellertid knappast denna möjlighet, varför en hyresjämförelse mellan olika ägarkategorier blir missvisande genom ett kreditgarantisystem i dagens läge. Även andra skäl talar faktiskt för de nu föreslagna så kallade statliga paritetslånen.

Den s. k. basannuiteten på bostadslånen föreslås bli 5,1 procent. Det är en anpassning till den hyresnivå vi för närvarande har i nyproduktionen. På vilken nivå bostadskostnaden kommer att ligga i framtiden blir beroende av byggnadskostnadernas utveckling, mätt genom statistiska centralbyrån i ett särskilt index. Kungl. Maj:t skall ha rätt att efter vissa förut bestämda regler och förutsättningar ändra basannuiteten. Även om jag inte är en vän av sådana allmänna bemyndiganden, tycker jag att det kan vara befogat i detta fall. Förändringarna skall göras för att man skall kunna uppnå det mål och uppfylla de förutsättningar som fastlagts i beslutet om bostadspolitik.

Det föreslagna finansieringssystemet synes också kunna bli någorlunda följ-samt till kostnadsutveckling och ränte-

Riktlinjer för bostadspolitik, m. m.

förändringar. Från högerpartiet har sagts att systemet förutsätter en permanent inflation. Jag kan inte finna att så behöver vara fallet. Under ett skede av stigande konjunkturer får man väl förutsätta att räntan också stiger och att den sjunker vid nedgående ekonomisk utveckling. Högerens påstående kan vara riktigare under förutsättning att räntan ligger fast oavsett konjunkturer-na under bostadslånets hela löptid.

Men jag tror knappast att högeren vill hävda att denna räntepolitik är sannolik för framtiden eller att högeren själv vill binda sig för en sådan räntepolitik. Om man förutsätter att räntan i framtiden blir rörlig och anpassad till konjunkturerna kan inte högerens påstående vara riktigt enligt paritetslånets mekanism. Högerens finansieringssystem — kollektiva kreditgarantier — kan väntas ge betydligt högre hyror, förmodligen inte bara för nyproduktionen utan också för det äldre bostadsbeståndet med den jämförelsegrund för hyressättningen som hyresnämnderna väntas komma att arbeta på. Dessa hyreshöjningar skulle bl. a. få till resultat att främst låginkomstgrupperna skulle få stora svårigheter att bo i en god bostad. Det är enligt vår mening ett socialt icke acceptabelt sätt att avhjälpa bostadsbristen.

Högerförslaget innebär dessutom — det framgick av fröken Ljungbergs anförande — att det blir bankerna som i allt väsentligt kommer att bestämma vem som får låna och var husen skall byggas.

Vidare skulle enligt högerförslaget — det har herr Gustafsson i Skellefteå redan berört — de privata fastigheterna på grund av de icke utjämnade hyreskillnaderna i olika årgångar hus i konkurrenshänseende komma i en sämre situation i förhållande till exempelvis allmännyttiga företag. Det är faktiskt ur flera synpunkter — inte minst de sociala — svårt att förstå högerens agerande i finansieringsfrågan. Men vi har bara att konstatera att det är en konservativ

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

linje, en konservativ politik som skiljer sig från övriga partiers.

Ett förstahandsintresse för bostadskonsumtionen är naturligtvis bostadskostnaden och besittningsrätten. Härvidlag har hittills hyresregleringen, som nu skall avskaffas, verkat. Hyran skall enligt det föreliggande förslaget i princip fastställas genom avtal mellan hyresvärd och hyresgäst. Fältet släpps emellertid inte fritt för en ohämmad marknadsprissättning, vilket väl närmast är avsikten med högerförslaget. Hyresgästen har rätt att få hyrans skälighet prövad av hyresnämnd, vars beslut går att överklaga i domstol. Denna ordning kan förmodas ge hyresgästen trygghet för besittningsrätten och skydd mot oskäliga hyreshöjningar. Vägledande för hyresnämndernas bedömning skall vara produktionskostnaderna i de allmännyttiga företagens bostäder som i princip skall byggas, administreras och förvaltas utan vinstsyfte.

Vi har i såväl motioner som reservationer framhållit angelägenheten av att det blir en konkurrens mellan de olika ägarkategorierna, så att byggnads- och boendekostnaderna kan pressas. Likvärdiga lägenheter bör betinga samma hyra. På s. k. birstorter, där även förstagångshyran kan prövas, skall också jämförelser göras med andra nybyggda lägenheter på orten och med självkostnadshyrorna i nyproduktionen. Härigenom bör man kunna få ett lås mot oskäliga hyror på grund av bostadsbrist.

Beträffande besittningsskyddet för lokaler kommer förslag att föreläggas höstriksdagen. Besittningsskyddet för småföretagare måste enligt vår mening ge samma trygghet som besittningsskyddet för hyresgäster.

En flaskhals för ett välplanerat bostadsbyggande har varit regeringens misslyckade politik beträffande krediterna. Denna politik har lett till en mycket beklaglig snedvridning av igångsättningarna som orsakat störningar på arbetsmarknaden, längre byggtider, out-

nyttjade resurser och därmed fördyrade bostäder. Dessa störningar borde ha kunnat undvikas om regeringen tagit ad notam riksdagens skrivelser till Kungl. Maj:t åren 1965 och 1966. Riksdagen var då orolig för hur krediterna till bostadsbyggandet skulle klaras. Inte förrän i fjol höstas tog regeringen kontakt med kreditinstitutet om kapitalfrågorna. De nu träffade överenskommelserna med bankerna borde kunna innebära en betydligt bättre ordning — det är också nödvändigt om bostadsbyggnadsprogrammet skall kunna genomföras. Saken har också tagits upp i statsverkspropositionen.

Trots att ökningen av bostadsbyggandet beräknas till 9 procent i år sänktes ändå antalet igångsättningar till 90 000. Det är beklagligt men kan i viss mån försvaras och förklaras om man därigenom kan komma på rätt köl igen och nå en riktigare igångsättning under året och en successiv årlig ökning därefter kan åstadkommas. I reservation 35 b uttalar vi att man bör eftersträva minst samma igångsättning som föregående år, detta för att undvika den ryckighet mellan åren som varit kännetecknande för 1960-talet. Några tusen igångsättningar under fjärde kvartalet i fjol, vilket hade en igångsättning som var ungefär dubbelt så stor som normalt, får nog anses som formella och bör överföras till innevarande års byggnadsverksamhet.

Bostadsproduktionen kan naturligtvis inte frikopplas från konjunkturutvecklingen, men den får inte heller vara någon konjunktur- och sysselsättningsregulator. Bostadsbyggandet kräver mer än de flesta andra områden en långsiktig planering utan ryckighet och häftiga omsvängningar. Tyvärr har bostadsbyggnadsverksamheten de två senaste åren varit utsatt för just dessa företeelser främst på grund av regeringens eget handlande eller, rättare sagt, brist på handlingskraft. Den nyss påtalade ryckigheten under 1960-talet förvärrades

genom den kraftiga omläggningen av bostadsbyggandets regionala fördelning som genomfördes 1965. Denna omläggning skulle ha till syfte att öka bostadsbyggandet där bostadsbristen var störst. Inom centerpartiet trodde vi inte att denna tvångsstyrning skulle ge avsett resultat. Vi anser oss nu ha fått rätt. Bostadsbyggandet i storstadsregionerna har inte kunnat ökas särskilt mycket.

Vi förslog 1965 och 1966 att ökningen av bostadsbyggandet skulle komma storstadsregionerna till del. Genom denna lugnare successiva ökning av bostadsbyggandet i storstadsområdena hade vi förmodligen undvikit en hel del av de störningar som nu förekommit. Vi anser oss ha anledning att understryka detta även för framtiden. Ett optimalt bostadsbyggande har inte varit möjligt på grund av denna ryckighet och den häftiga omkastningen 1965.

Även orter som inte kan räknas som särskilt expansiva behöver ett visst bostadsbyggande. Ett obetydligt eller inget bostadsbyggande alls i en kommun bär i sig incitamentet till en tillbakagående samhällsutveckling. Om sådana orter men också andra expansiva orter runt om i landet underförsörjes med bostäder, vilket i hög grad varit fallet under tiden efter 1965, påverkar detta näringslivets lokalisering. Kön av bostadssökande i de s. k. birstorterna kan då inte avlastas. För att råda bot på bostadsbristen måste industrietablering och bostadsbyggande lokaliseras så att samhällets totala resurser optimalt utnyttjas. Härigenom uppnås den mest lönsamma produktionen över huvud taget — vilket gäller även bostäderna. En viss decentralisering av företagslokaliseringen anser vi skulle främja en rationellare produktion, ge ett friare val av boendemiljö och avlasta trycket på de s. k. birstorterna.

Herr talman! Centerpartiet kräver i år en undersökning om grunderna för bostadsbyggandets regionala fördelning med samhällsresursernas optimala till-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

varatagande som grund. Man kan inte med fog säga att den nuvarande fördelningen grundar sig på en objektiv bedömning. I statsverkspropositionen uttalas att storstadsområdenas och de växande orternas behov av bostäder skall tillgodoses. Som framgått av vad jag nyss sagt är detta mål för snävt och ensidigt. Det måste leda till en fortsatt och ökad koncentration av människor till ett fåtal orter i landet, men en fortsatt och kanske ännu svårare bostadsbrist där under överskådlig tid. På andra orter pågår en kapitalförstöring samtidigt som samhällsinvesteringarna utnyttjas dåligt. Möjligheterna att välja bostadsort och miljö inskränkes dessutom.

För bedömning av bostadsbyggandets lokalisering behövs i botten befolkningsunderlaget och dess åldersammansättning, näringslivets utveckling, de mål som de planerande läns- och kommunala myndigheterna har, även bedömt ur riksplaneringssynpunkt, lokaliseringspolitiska bedömningar, miljöbedömningar, kommunikationsfrågor, den ur konsumentensynpunkt önskvärda utvecklingen av hustyper etc. Viss förnyelse av det gamla bostadsbeståndet är också nödvändig, så att folk i alla delar av vårt land får del i standardhöjningen genom bättre bostäder. Även andra bedömningar kan behöva göras för att vårt samhälle skall byggas effektivare och trivsammare.

I reservation nr 7 framhålls att försöksverksamheten beträffande kommunblockens interna fördelning av bostadsbyggandet inte utan synnerligen starka skäl bör ändras av länsbostadsnämnden, om kommunerna i blocket varit eniga. Det är enligt vår mening ett mycket störande inslag i kommunernas samarbetssträvanden, om de statliga myndigheterna ingriper på det sättet.

Under tidigare år har en viss del av byggnadskvoten avdelats för senare fördelning för att tillgodose de särskilda behov som uppkommer i samband med

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

etablering och utvidgning av företag, t. ex. i samband med den samhälleliga lokaliseringpolitiken. Centerpartiet har i år i motion nr II:1001 yrkat på en utvidgning av denna kvot. I reservationen 6 c yrkas att den får en tillfredsställande omfattning.

Utskottets majoritet följer propositionen och anser att avvägning beträffande denna särskilda kvot för senare fördelning bör ankomma på Kungl. Maj:t. Utskottet uttalar inte ens att en sådan kvot är nödvändig. Bostadsbyggandet i samband med näringslivets expansion skall enligt vad utskottet skriver i detta fall bli beroende av beslut om bostadsbyggandets omfattning 1967. Eftersom utskottet föreslår en sänkning av antalet igångsättningar för innevarande år, föreligger risk för att lokaliseringpolitiken hämmas.

I år liksom under många tidigare år har till statsutskottets utlåtande om bostadspolitiken fogats reservationer med innehåll att bostadsbyggandets inriktning beträffande hustyper bör anpassas till bostadskonsumenternas efterfrågan. Det kan tyckas vara en självklar anpassning av bostadsbyggandet. Denna anpassning har emellertid inte gjorts. Alla undersökningar visar att småhusandelen är för liten. Internationellt sett är den uppseendeväckande liten.

En ökad småhusproduktion bör minska efterfrågan på kapitalkrävande fritidshus. Småhusen och småhusområden som barn- och tonårsmiljöer torde vara överlägsna höghusbebyggelsen. Detta kan vara skäl nog för att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande av ett program för en sådan ökning av småhusens andel av bostadsbyggandet, att konsumenternas efterfrågan tillfredsställes. För att underlätta att så sker föreslås i reservationen 32 a att den övre lånegränsen för småhus som bebos av låntagaren fastställs till 95 procent av låneunderlaget under förutsättning att kommunen ställer borgen för bostadslånet mellan 90 och 95 procent.

Man kan ha fog för att ställa frågan om vi i dag bygger bostäder och samhällen så att de ger dagens och morgondagens människor valmöjligheter mellan bostadstyper och miljöer. De bostäder vi bygger i dag är också framtidens i minst ett par tre decennier. Gör vi verkligen vårt bästa i vårt land för att bygga så bra bomiljöer som möjligt? Kritiken mot vissa bomiljöer blir alltmera högljudd. Man frågar om det verkligen behöver vara på det viset.

I bostadspropositionen sägs inte många ord om bomiljön. Man kan nästan säga att den är förbigången. »Samhällets mål för bostadsförsörjningen», heter det i propositionen nr 100, »bör vara att hela befolkningen skall beredas sunda, rymliga, välplanerade och ändamålsenligt utrustade bostäder av god kvalitet till skäliga kostnader.» Centerpartiet instämmer helt i denna allmänna målsättning.

Även om bomiljön i vidare mening kan inrymmas i detta allmänna uttalande, t. ex. i orden »välplanerade och ändamålsenligt utrustade», måste jag nog ändå säga att miljöfrågorna i dag har sådan vikt, att de särskilt borde ha omnämnts och behandlats i bostadspropositionen.

I propositionen säges vidare att målet är rörligt och påverkas av förändringar i behov och önskemål och att bebyggelseplanering och bostadsproduktion måste anpassas till sådana förändringar. Jag vill på allt sätt understryka detta. Jag vill dessutom hävda att det är hög tid att miljöfrågorna i vårt bostads- och samhällsbyggande omprövas och ägnas mycket större uppmärksamhet. Ett mera samlat grepp om bomiljöfrågorna måste tas. De bör därför bli föremål för den samlade översyn som centerpartiet har krävt under en följd av år.

För den inre miljön är det lättare att fastlägga kriterier än för den yttre miljön. Inte minst den senare delen av miljökomplexet har försumrats. Den är enligt min mening av större bety-

delse än man i allmänhet tror. Särskilt gäller detta ungdomens möjligheter att få utlopp för sitt aktivitetsbehov och finna trivsel i samhället. Det är inte endast fråga om olika anordningar som kan iordningställas — det är också fråga om utrymme, om arealer. Den förda koncentrationspolitiken mot ett fåtal stora städer har lett till att bristerna på detta område är stora och valmöjligheterna små.

Statsutskottets socialdemokratiska majoritet anser emellertid att tillräckliga skäl inte finns för att göra ett särskilt uttalande och att centerpartiets yrkande i denna del inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottet pekar också på att myndigheterna har denna fråga under uppsikt och att förutsättningen för godkännande av byggnads- och stadsplaner är att goda bomiljöer åstadkommes. Dessa allmänna krav har gällt sedan lång tid och ändå vet vi alla att många försyndelser har begåtts mot miljöutformningen i bostadsbyggandet och i samhällsplaneringen.

Sedan statsutskottet godkände skrivningen i detta utlåtande har emellertid regeringen varslat om att en utredning skall tillsättas som skall behandla barnen i bomiljön. Centerpartiets arbete för bättre bomiljö synes till sist bära frukt. Den varslade utredningen skall enligt den av statsrådet Palme vid HSB-konferensen nyligen lämnade uppgiften inte beröra hela bomiljön. Man kan fråga sig vad denna försiktighet beror på. Enligt centerpartiets mening bör hela detta frågekomplex skyndsamt utredas innan vi gör alltför stora felinvesteringar och misstag. Under förutsättning att den av statsrådet Palme varslade utredningen inte bara är en lämplig banderoll att visa upp vid högtidliga tillfällen torde statsutskottets avvisande hållning till centerpartiets framstöt i denna fråga inte vara aktuell i dag.

Den kommunala markpolitiken skall jag inte mycket beröra men jag vill ändå understryka att den behöver aktiveras.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

En tioårig markreserv för bostadsbyggandet får anses som önskvärd, ja, behövlig, om en god och långsiktig planering skall åstadkommas. Därmed kan man också vänta att jord som behövs för jordbruksändamål i större utsträckning än hittills blir befriad från spekulation. Vi accepterar en statlig marklånefond, vars medel bör användas i den omfattning det aktuella behovet påkallar och resurserna tillåter. Endast i den mån medel användes för konsumtion betyder en ändring av äganderätten till mark någon samhällsekonomisk belastning. Större delen av lånemedlen torde emellertid återföras till kapitalmarknaden, och detta anser även utskottets majoritet som inte heller accepterar Kungl. Maj:ts förslag om specialdestination av skatteintäkterna från realisationsvinstbeskattningen, vilken ingen — i varje fall ingen inom oppositionen — ännu vet någonting om. Utskottet skriver i stället: »Enligt utskottets mening skulle det ha varit önskvärt om finansieringsformerna kunnat bestämmas redan i detta sammanhang utan bindning till viss inkomstkälla.» Att så inte sker är regeringens fel. Det utsäges inte klart i utskottets skrivning, men denna tyder på att man kan vänta att mittenpartiernas förslag så småningom föreläggs riksdagen.

En effektiv ekonomisk politik är naturligtvis grunden för att uppnå ett optimalt byggande, som är en förutsättning om den av riksdagen uttalade målsättningen på en miljon lägenheter under tio år fram till 1974 skall kunna uppnås. Bostadsbyggandet ligger redan nu efter det av bostadsstyrelsen uppgjorda programmet för att nå detta mål. Centerpartiet har i år krävt att regeringen lägger fram ett program för den återstående tiden. Vi tror att det med en god planering, vars olika komponenter på ett riktigt sätt griper in i varandra, är möjligt att förverkliga den uppställda målsättningen. Förutsättningen är dock en regering som utan allt-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

för doktrinära bindningar är beredd att målmedvetet fullfölja givna utfästelser.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till de reservationer vid statsutskottets utlåtande nr 100, vid vilka mitt namn förekommer.

Herr NILSSON i Gävle (k):

Herr talman! Det är rimligt att i ett dynamiskt samhälle från tid till annan ompröva former och metoder i den samhällseliga verksamheten. Detta måste också gälla bostadspolitiken. Den nya giv som regeringen nu presenterar innebär i sig åtskilligt som kan accepteras men också åtskilligt som icke kan accepteras. När vi för samman de olika förslagen, benar upp dem och söker oss en uppfattning om hur de sammantagna kommer att verka i praktiken, måste vi få den uppfattningen att de genomförda till sina verkningar måste betyda avsevärt ökande boendekostnader. Men inte bara detta; om förslagen genomföres kommer det också att innebära att samhället frånhänder sig kontrollen av hyresutvecklingen på bostadsmarknaden. Den s. k. avtalsfriheten på hyresmarknaden kommer att i tider av bostadsbrist leda till stigande boendekostnader, och privata ägare av hyreshus kommer att göra sig goda men otillbörliga extraförtjänster. Samma omdöme kan avges vad det gäller den nya förköpslagen. De föreslagna åtgärderna kommer icke att stoppa fortsatt markspekulation.

Förnöjsamheten hos de privata byggherrarna ges ett förnämligt uttryck av direktören Arne Näverfelt vid Näringslivets byggnadsdelegations årsmöte. Enligt referat i Svenska Dagbladet den 12 april 1967 säger denne direktör följande: »Regeringsförslaget är i stort sett utmärkt. Det uppfyller de flesta av de krav som oppositionen och fastighetsägarna framfört under många år.» Belåtenheten är som synes mycket stor. Regeringsförslaget rimmar väl med de borgerligas krav att det genom »mark-

nadshyror» skall upprättas balans på bostadsmarknaden.

Mot denna bakgrund förvånar det mig att fröken Ljungberg är så missnöjd med regeringens nu föreslagna nya mark- och bostadspolitik. Högern kan väl inte gärna begära att allt vad den önskar skall expedieras av en socialdemokratisk regering. Ni har nu efter många års kamp lyckats få regeringen att så småningom avskaffa hyresregleringslagen. Man skall ju införa avtalsfrihet på hyresmarknaden, och man skall med något diffust begrepp om en lägenhets bruksvärde som grundval bestämman nya hyror etc.

Mittenpartierna är tämligen belåtna. De 37 reservationer som jag har läst går — med undantag framför allt för högerreservationerna — inte i sak mot regeringens nya bostadspolitik. Enligt min mening är belåtenheten på den borgerliga kanten exceptionellt stor.

Herr talman! Uppsendeväckande är emellertid att regeringen framlägger förslag, som innebär ökande boendekostnader, utan att samtidigt föreslå sociala motåtgärder för de stora grupper av medborgare — barnfamiljer, pensionärer, handikappade och de stora låglönegrupperna — vilkas inkomster icke mäktar bära de höjda hyrorna för en modern bostad av i dag. Vi anser att detta utgör en allvarlig brist vid behandlingen av riktlinjerna för den framtida bostadspolitiken. Behovet av sådana förslag kan inte nog understrykas. Jag finner det nära nog oförsynt att regeringen kräver godkännande av en ny bostadspolitik utan att ge riksdagen möjligheter att få veta något om regeringens planer i detta avseende.

Jag övergår nu till att i korthet motivera de kommunistiska motionerna som vi i detta sammanhang har att behandla. I anslutning till Kungl. Maj:ts proposition nr 100 har vi avlämnat en principmotion, i vilken vi tar upp propositionen till granskning ur olika

aspekter. Jag avser motionerna I: 806 och II: 1003.

När det gäller markpolitiken ansluter vi oss till förslaget om en statlig marklånefond i syfte att underlätta kommunernas markförvärv. Vi anser emellertid att såväl amorteringstiden som den amorteringsfria tiden är väl kort. Den borde kunna utsträckas till förslagsvis 15 respektive 8 år. De föreslagna åtgärderna för kommunala förvärv av jord från staten och kyrkan bör också välkomnas, även om vi därvidlag anser att kommunerna icke må kunna återförsälja denna mark med mindre än att dispens beviljas av Kungl. Maj:t.

Beträffande förköpsrätten, som vi i princip godkänner, har vi flera invändningar att göra. Det kan sålunda ifrågasättas, huruvida de inskränkningar av förköpsrätten som återfinns i § 3, den s. k. arealregeln, och som undantar alla fastigheter understigande 3 000 kvadratmeter och med lägre taxeringsvärde än 200 000 kronor, inte kommer att försvåra den samhällsplanering som kan anses erforderlig inom ett tätorts- eller cityområde. Samma hinder synes kunna uppkomma enligt § 3 punkt 4. Ytligt betraktat kan självfallet skäl anföras för att fastighet vid försäljning i första hand tillförsäkras en nära anförvant. Det kan emellertid ifrågasättas huruvida detta betraktelsesätt är relevant i dessa avseenden. En ur samhällskollektivets synpunkt ofrånkomlig planering kan med dessa undantag förhindras eller starkt försvåras.

Vad sedan gäller § 5 första stycket innebär denna paragraf att kommunen får förvärva den egendom köpet avser från säljaren på de villkor som avtalats mellan denne och köparen. Man kan inte komma ifrån att denna lagtext lämnar utrymme för s. k. skenköp. Under alla förhållanden ger styckets utformning möjligheter till en otillbörlig höjning av försäljningspriset, vilket senare kan komma att drabba kommunen när denna gör sin förköpsrätt gällande. Vi

4* — *Andra kammarens protokoll 1967. Nr 30*

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

anser att en prövning av markprisets skälighet skulle kunna anförtros en genom länsstyrelsen tillsatt marknämnd. Därmed skulle säljarens möjligheter att själv bestämma villkoren beskäras, allt till nytta för kommunerna.

Nu inträffar det märkliga att just den proposition som behandlar förköpsrätten och som är av grundläggande betydelse för den fortsatta samlade mark- och bostadspolitiken skall behandlas först i höst. Regeringens handlande i detta avseende erinrar mig opåkallat om hundvännen som skulle kupa sin hunds svans. Han tog en bit i taget för att det inte skulle göra så ont. Tillåt mig fråga, om detta handlande från regeringens sida är ett medvetet handlande. Det borde vara möjligt att, då vi behandlar den nya bostadspolitiken, vi samtidigt skulle få ta ställning till den nya markpolitiken. Att så inte är fallet utgör en stor svaghet vid behandlingen av detta stora problemkomplex.

Jag övergår nu till frågan om bostadsbyggandets finansiering. Denna fråga har behandlats många gånger i kammaren. Jag skall därför inte fördjupa mig alltför mycket i ämnet, även om det är av avgörande betydelse. Ryckigheten i fråga om bostadsbyggandets kreditförsörjning leder till flera menliga — och för samhället synnerligen kostsamma — följdverkningar. Planeringsverksamheten kan inte följas upp, onödiga permitteringar och arbetslöshet går ut över samhället och den enskilde. Över huvud taget medför den rådande ordningen — eller ordningen om man så vill — en misshushållning med de produktionsresurser för bostadsbyggandet som faktiskt föreligger. Särskilt hårt drabbar detta storstäderna, de medelstora städerna och de större tätorterna.

Den 1 oktober i fjol hade byggbolagen ute i landet vanligtvis byggnadskreditiv ordnade till åtminstone 75 procent, men byggnadsföretagen i Stock-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

holm och Göteborg till endast 40—45 procent. Utvecklingen i storstockholmsområdet under föregående år är i och för sig inget undantag. Enligt uppgifter har områdets andel av den totala bostadsproduktionen i riket minskat från 20 procent år 1951 till 16 procent år 1965. För storstadsregionerna sammanlagt har andelen förblivit oförändrad, d. v. s. 32 procent. Siffrorna talar för sig själva. Kritiken mot det institutionella krånglet gäller såväl erhållandet av byggnadskreditiv som de senare »avlyften» och omplaceringarna av lånen i form av botten- och sekundärlån, som ofta måste sökas var för sig i skilda kreditinstitut. Den tågordning som tillämpas i fråga om bostadskredit saknar varje vettig motivering och medför onödiga ränteutgifter för låntagarna. I motion I:65 och II:81 föreslår vi därför inrättande av en statlig bostadsbank eller annan form av statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet.

Såväl bostadspolitiska kommittén som inrikesministern medger att ett dylikt finansieringssystem vore att föredra ur många synpunkter. Att man ändå inte föreslår ett sådant system beror på andra faktorer, främst den påstådda oklarheten om vilken betydelse en statlig bostadsbank skulle erhålla för den övriga kreditmarknaden.

Bostadspolitiska kommittén, som förra året avlämnade sitt betänkande, har också tagit upp frågan om statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet. Kommittén anser att två former för statlig totallånegivning ligger närmast till hands. Det ena är att som nu sker i fråga om de statliga topplånen låta långivningen gå via den statliga kapitalbudgeten. En annan tänkbar form är att ordna kapitalanskaffningen utanför statsbudgeten genom inrättandet av ett särskilt kreditinstitut. Utredningen anför: »Övergång från statlig toppfinansiering till statlig totalfinansiering med kapitalanskaffning över budgeten skulle inte medföra några tekniska eller

administrativa komplikationer.» Beträffande upprättandet av ett särskilt kreditinstitut säger kommittén: »Instituttet skulle kunna organiseras som ett statligt aktiebolag, men även andra organisationsformer är tänkbara. Det mest rationella sättet för upprättande av ett sådant institut torde vara att omorganisera bostadsstyrelsen eller delar därav till en statlig bostadsbank. Medelsanskaffningen finge ske inte som i det förra fallet över statsbudgeten och riksgäldskontoret utan genom bostadsbankens upplåning på marknaden, främst via emissioner av obligationer.»

Det finns sålunda, herr talman, uppenbara sympatier för vårt förslag om statlig totalfinansiering av bostadsbyggandet. De organisatoriska formerna kan man naturligtvis diskutera.

Våra yrkanden i detta hänseende har emellertid hänvisats till bankoutskottet, medan statsutskottet yrkar avslag på dessa motioner, i vad de behandlas i statsutskottets utlåtande. Själva gången av handläggningen av yrkanden och förslag som framställs i samband med riktlinjerna för bostadspolitiken synes mig knappast rationell. Detta hindrar oss inte från att vidhålla våra förslag och yrka bifall till dessa. Vi kan nämligen inte godkänna det förslag till ny bostadsfinansiering som regeringen rekommenderar, därför att man därigenom endast skapat en garanti för att hyrorna blir högre ju äldre lägenheterna blir.

Vid tidigare riksdagar har vi motionsledes fört fram förslag om upprättandet av ett stort statligt, fackligt, kooperativt byggbolag. Även vid årets riksdag har vi avlämnat samma förslag. Nu synes det som om den fackliga rörelsen redan kommit fram till vissa förberedande konkreta åtgärder i detta avseende. Vi hälsar med tillfredsställelse fackförbundens och Riksbyggens initiativ. För ett sådant företag krävs emellertid stora kapitaltillgångar. Staten torde här ha sitt ansvar. Att stödja till-

komsten av ett stort fackligt, kooperativt och allmänägt byggföretag är ett samhällsintresse.

Jag skall inte närmare motivera detta vårt förslag. Våra motiv har vi redovisat tidigare, och de är väl kända. Ett sådant företag som jag här talar om ingår som ett viktigt led i strävan till industrialisering av byggandet. Vi är positivt inställda till högindustriellt byggnande liksom vi också ger vår anslutning till ökade anslag åt byggnadsforskningen.

I statsutskottets utlåtande nr 100 har en lång rad motioner behandlats. Jag är angelägen att här få uttala min sympati och fulla anslutning till bl. a. motionen nr 943 av herr Svenning m. fl. i denna kammare, likalydande med motion nr 754 i första kammaren av herr Dahlberg m. fl., ävensom motionen nr 765 i första kammaren av herrar Strand och Herbert Larsson och den likalydande motionen nr 952 i denna kammare av herr Henningsson m. fl. samt slutligen motionen nr 1002 av herr Lundberg i denna kammare. Samtliga dessa motioner innehåller synpunkter och förslag som kommunistiska partiet kan ge sin anslutning till. Jag är särskilt angelägen om att, därest de kommunistiska förslagen till ny finansieringsform för bostadsbyggandet icke vinner kammarens bifall, förslagen i nyss nämnda motioner i så fall vinner kammarens gehör. Betydelsefullt är att kammaren ger sin anslutning till förslagen om en lägre basannuitet med en sänkning från föreslagna 5,1 procent till 4,6 procent, vilket enligt motionärerna kan leda till en betydligt lägre hyra redan från utgångsläget, då de nya bestämmelserna skall träda i kraft.

Vad beträffar den kommunistiska motionen nr 647 i denna kammare kommer min partikamrat Axel Jansson att närmare redogöra för denna liksom för sin uppfattning om bostadsbyggandets omfattning och betydelsen av en låg ränta.

Med det anförda ber jag få yrka bifall

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

till motion II: 81 av herr Karlsson i Huddinge m. fl., vilken är likalydande med motion I: 65 av herr Werner, ävensom till motion II: 1003 av mig m. fl., och likalydande med motion I: 806 av herr Werner, såvitt angår momenten 16, 20, 25, 26, 32 och 56.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Under de nära två timmar som opponenter använt för att kritisera utskottets förslag har det framförts åtskilliga synpunkter även om vissa inneburet upprepningar. Jag skall försöka avhålla mig från att sväva ut i alltför många kommentarer.

Inledningsvis vill jag framhålla att det naturligtvis hade varit önskvärt att få alla förslag beträffande bostadspolitiken i ett paket, vilket ju är en populär beteckning när det kommer flera politiska förslag på en gång. Nu blev det inte så, ty det måste ju vara klart med innehållet när ett paket slås in. Så är emellertid inte fallet eftersom vissa frågor befinner sig på utredningsstadiet och andra inte kommer upp till behandling förrän vid höstriktsdagen. Det är därför litet svårt att finna en beteckning på det vi nu diskuterar, men »paket» kan det väl knappast kallas.

Huvuddragen i vad som i år kommer att ske på bostadspolitikens område har emellertid klarlagts i och med proposition nr 100, och att det är stora och betydelsefulla frågor som vi nu får ta ställning till står också klart. Jag känner dock ett mycket stort behov av att fastslå att det råder rätt stor missuppfattning om vad vi nu har att besluta. Många säger att det skett en revision av den bostadspolitiska målsättningen. Jag har inte hittat någon som helst ändring av den målsättning som fastlades i mitten på 1940-talet, och som fröken Ljungberg nogsamt citerade, utan den i ny språkdräkt utformade målsättningen i propositionen nr 100 har, såvitt jag förstår, precis samma innebörd. Sedan har vi tid efter annan mera i detalj

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

fixerat målsättningen; de nu gällande besluten diskuterades och fattades ju så sent som förra året.

Det vi nu skall besluta om innebär inte — och härvidlag har väl fröken Ljungberg rätt och herr Nilsson i Gävle fel — att samhället upphör att känna ansvar för bostadsförsörjningen. Samhället skall alltså påverka bostadsbyggandets omfattning, mängden av lägenheter, priset på dem, deras utformning och utrustning. Det är alldeles klart att högern här skiljer sig från alla andra partier, ty så får man väl uppfatta herr Gustafssons i Skellefteå och herr Nilssons i Tvärålund anföranden. Även om det i fråga om allt inte är fullständigt tydligt så är det beträffande de konkreta frågorna uppenbart att den politiska värderingen är olika. Fröken Ljungberg intar attityden att samhället inte skall lägga sig i dessa frågor, utan att de fria krafterna skall få göra sig gällande. Då, menar hon, blir det ett fint samhälle att leva i. Vi andra tycker nog att samhället självt skall ha litet grand att säga till om; för min del tillhör jag dem som anser att samhället skall ha rätt mycket att säga till om.

Får jag, innan jag går in på att karakterisera förslaget, framhålla att ändringarna beträffande medlen, ty det vi nu har att besluta om gäller endast ändringar i fråga om medlen att uppnå målet, avser bestämmelser vilka aldrig någonsin varit avsedda att gälla under en längre period. Bestämmelserna har funnits kvar, men de har aldrig varit avsedda att bli beständiga. När vi i mitten på 1940-talet hade att ta ställning till frågan sades det klart ifrån att man inte räknade med att de generella subventionerna skulle bli ett varaktigt inslag i bostadspolitiken. Det var bostads-sociala utredningen, vars huvudsekreterare var Alf Johansson, som utformade den linje, vilken riksdagen sedermera kom att följa. När Gustav Möller i mitten på 1940-talet framlade sin bostadsproposition, i vilken huvudlinjerna

för den nuvarande bostadspolitiken drogs upp, framhölls det att staten med sin räntesubvention skulle svara för 1 procent över den dåvarande marknadsräntan på 3 procent — kapitalkostnader därutöver skulle slå igenom i hyrorna — och att räntesubventionerna skulle ges under tio år för att sedan försvinna. I mitten på 1950-talet föreslog den dåvarande socialministern — vår nuvarande finansminister — att enprocentgränsen skulle slopas; man blundade då för den ursprungliga tanken att räntesubventionerna skulle upphöra efter tio år. Sedan kom kanske subventionerna att bli kvar litet för länge, men det har aldrig varit meningen att de skulle utgöra ett bestående inslag i bostadspolitiken.

Nu har vi, kanske med en alltför besvärande ryckighet, efter hand tagit bort dessa subventioner. Vi har nu funnit ett lånesystem, som medför att fördelarna med de generella subventionerna blir kvar och med vilket vi kan påverka hyrespolitiken.

Detta nya lånesystem är inte lätt att beskriva eller förklara. Jag skall inte heller ge mig in på det; vi bör inte hålla populärvetenskapliga föreläsningar här i kammaren. Ledamöterna har ju handlingarna att tillgå, det finns en upplysningstjänst, och så småningom skall man väl få ett grepp om detta system i alla dess detaljer.

Principen är emellertid att vi genom detta system skall slippa ha generella subventioner och därigenom undvika att lämna bidrag till personer som inte behöver ha sådana. Vi kan härigenom också förverkliga Gustav Möllers tanke, att dessa subventioner inte skall vara ett bestående inslag i bostadspolitiken, och ändå åstadkomma en smidig anpassning till kostnadsutvecklingen samt — och det var den väsentliga avsikten med räntegarantin — ett skydd mot alltför kraftiga ändringar i räntenivån. Det föreliggande förslaget, som i sin utbyggda och finslipade form är genialt — vi

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

lär bli ensamma i världen om detta system — bygger på den mycket enkla tanke, som fastighetsägare i alla tider haft i bakhuvudet när de byggt sina fastigheter, nämligen att den hyra som kan förefalla hög när huset är nytt så småningom kommer att bli låg i jämförelse med hyrorna i de då nyproducerade fastigheterna. I en fri marknad kan man alltså ta ut en högre hyra än som motsvarar den verkliga kostnaden. Det är denna erfarenhet av utvecklingen som ligger till grund för detta förslag.

Vi har dessutom i dessa småpaket, som så småningom kanske kan läggas tillsammans i en låda, föreslagit en rad andra värdefulla ting: markpolitiska åtgärder, åtgärder för ett rationellare byggande och åtgärder på hyrespolitikens område.

Får jag till herr Gustafsson i Skellefteå säga att det verkar vara ett utslag av politisk klåfingrighet att 44 reservationer fogats till detta utlåtande. Att punkterna i utskottsutlåtandet är många beror på att det i anledning av propositionen väckts en rad motioner; ett ambitiöst utskott detaljbehandlar alla förslag, och då blir det ett stort antal punkter i utlåtandet. Men att man har fogat 44 reservationer till utlåtandet måste betraktas som klåfingrigt.

Många ledamöter har kommit till mig och frågat, vad det egentligen är för skillnad mellan utskottets förslag och reservanternas. Jag har inte på alla punkter lyckats hitta någon sådan skillnad. Men det tycks höra till saken, att alla dessa reservationer år efter år skall föras fram och att folkpartiet år efter år skall tala om att man vill bygga så mycket mer än socialdemokraterna. Det vill man göra i år också. Men så glömmer herr Gustafsson, när han talar om bostadsbyggandets omfattning, att ett väsentligt inslag i bostadspropositionen i detta avseende gäller frågan om kommunernas markresurser. Det har vidtagits en hel rad åtgärder för att ge kommunerna möjligheter att disponera över

marken, så att de kan lägga upp en långsiktig bostadsbyggnadsverksamhet. Detta är ju den grundläggande förutsättningen för att de skall kunna öka takten i bostadsbyggandet och planera bostadsbyggandet på sådant sätt att man undviker ryckighet.

Den andra förutsättningen för att man skall kunna öka takten i bostadsbyggandet och göra det mer planmässigt — det förslaget har fått en mer undanskymd plats — är byggnadsindustrialiseringen. Nu använder man ordet byggnadsrationalisering mer än byggnadsindustrialisering, och det är bra — det är lättare att begripa. Man har försökt definiera begreppet industrialisering och bara lyckats åstadkomma dåliga definitioner, medan däremot de flesta redan vet vad termen rationalisering betyder.

När det gäller byggnadsrationaliseringen föreligger en rad förslag. Det mest betecknande är att man kommer att ställa villkor för de statliga länen — och det är ju tacknämligt. De som bygger med statliga lån måste uppfylla vissa minimikrav i fråga om standardisering; ett villkor för att man skall kunna få statliga lån är att man följer svensk standard. Om staten bara vore hälften så hård i nyporna som enskilda banker när de lånar ut pengar, så skulle den svenska bostadsproduktionen te sig väsentligt annorlunda — det är jag helt övertygad om. Därför hälsar jag de åtgärder som kommer att vidtas på detta område med stor glädje. De ger möjligheter till långa serier och till ett industriellt byggande — om jag nu skall ta detta svårdefinierade ord i min mun. De ger därmed möjligheter att i en framtid dra nytta av vad som går under beteckningen elementbyggeri. Den verksamhet som förekommer på detta område i dag borde kanske inte betecknas som elementbyggeri, även om det är byggnadselement som fabriceras; de reella vinsterna med elementbyggeri kommer vi att få en gång i framtiden.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Avsikten med detta bostadspropositionens förslag till villkor för lån är att vi skall kunna bygga fler lägenheter. Jag är helt förvissad om att det om fem—tio år kommer att finnas mindre arbetskraft tillgänglig för att bygga fler bostäder. Vi vill ju bygga fler bostäder för varje år som går, och vi kommer att få mindre och mindre arbetskraft disponibel för bostadsbyggande, eftersom vi vill åstadkomma så mycket på så många andra områden av samhällslivet.

Skall man då fabricera fler lägenheter per arbetsinsats måste man åstadkomma en produktion som är mindre arbetskrävande. Dessa betingelser skapas genom de förslag som i år — det kan komma att framföras fler senare — läggs fram när det gäller det rationella byggandet. Jag tycker att herr Gustafsson skulle ägna litet mer tid åt denna sida av saken och litet mindre åt det navelsbetraktande som år efter år tar sig uttryck i att folkpartiet föreslår 1 000, 2 000 eller 3 000 fler lägenheter om året och sedan klankar på regeringen för att den inte håller planerna.

Herr Gustafsson i Skellefteå framhöll — det gjorde också herr Nilsson i Gävle på ett mycket pregnant sätt — att hyresregleringen nu kommer att avskaffas. I så fall kan man säga att även hyreslagen och besittningsskyddslagen avskaffas. Vad är det vi vill göra? Jo, vi vill baka samman värdefulla inslag i hyresregleringslagen, i besittningsskyddslagen och i hyreslagen till en enda ny lag och alltså slopa de tre nuvarande lagarna.

Vi vill inte åstadkomma marknadsnyror på orter där det finns bostadsbrist. Såvitt jag kan förstå, herr Gustafsson, är det inte fråga om någon successiv anpassning till marknadsnivån. På en rad orter här i landet har man inte någon hyresreglering och där finns det alltså en fri marknad. På orter där det råder bostadsbrist har vi i dag hyresreglering. För dessa orter föreslår man

nu att dessa tre lagar skall bakas samman i en lag. Det är därvid inte fråga om att åstadkomma något marknadspris, utan det är jämförelsehyran dessa åtgärder tar sikte på. Syftet är alltså samma hyra för likvärdiga lägenheter, och det är något helt annat än marknadsnyror. Det finns ju inte något socialt skäl för att en person skall bo billigare än en annan bara av den anledningen att hans lägenhet framställts tidigare.

De allmännyttiga bostadsföretagen har under de år dessa företag haft fri hyressättning och kunnat förhandla med hyresgästerna om hyran lyckats få till stånd utjämningsar så att skillnaden i hyra baseras på för hyresgästerna begripliga skillnader. Tidigare har hyran per kvadratmeter kunnat vara åtskilligt högre i den ena uppgången inom samma hus än i den andra. Det är denna jämförelseprövning som skall göras.

Jag vill här rätta ett misstag vilket har annonserats ut över landet. Det har påståtts att i lagrådsremissen — det har ju inte blivit någon proposition ännu — har förklarats att de allmännyttiga produktionsföretagens nyproduktionsnyror skall vara riktpunkt för den hyresnivå som skall tillämpas på bostadsorterna. Såvitt jag kan utläsa ur lagrådsremissen — och jag har läst avsnittet åtskilligare gånger för att förvissa mig om att jag fattat rätt — är det påståendet felaktigt. Den riktnivå som de allmännyttiga företagens nyproduktionsnyror skall utgöra efter nedräkning till jämförbar nivå skall bara tjäna till att slå ut de speciellt höga nyrorerna i jämförelsematerialet. Det är inte alls sagt att om nedräkningsnyran för en tvårumslägenhet blir 400 kronor och det bara finns en 300-kronorsnivå i jämförelsematerialet, så man får höja till 400-kronorsnivån, utan man skall då stanna vid 300 kronor.

Dessa siffror tog jag bara som exempel; de har inte någonting med verkligheten att göra. Jag ville bara illustrera nivåerna. Nyproduktionsnyrorerna för

de allmännyttiga bostadsföretagen är alltså ointressanta i detta sammanhang. Avsikten är bara att rensa ut topphyror som kommit in i jämförelsematerialet. Detta står klart utsagt i lagrådsremissen, jag vill minnas på sidan 164. Det är alltså klart att det inte gäller en marknadshyra anpassad till nyproduktionen på bristorterna. Allt tal om successiv anpassning till marknadsnivån är därför felaktigt.

Det har sagts att statsrådet Lennart Geijer uttryckt sig på ett visst sätt i det sammanhanget. Jag har själv inte hört vad han sagt utan bara läst om det i tidningarna och där får man väl aldrig se den exakta ordalydelsen. Men han tolkar väl ungefär den mening som jag vet att hyresgästernas företrädare har, nämligen att det inte kommer att ske så mycket i det gamla bostadsbeståndet på bristorterna. Där har vi redan nu ett påslag, som många säkerligen glömt storleken av. Hyrorna fastställdes 1942 och har därefter höjts åtskilliga gånger. Hyresökningen sedan dess fram till i dag är upp till hundra procent i det gamla beståndet. Oftast är bostäderna inte heller i det skick att det är av något värde att jämföra dem med andra lägenheter i respektive orter, om där finns lägenheter med högre hyror.

Statsrådet Geijer har nog mera rätt än mången tror, även om jag inte vet exakt hur han formulerade sina ord. Hans uppfattning grundar sig säkert på hans medverkan i utredningsarbetet och på erfarenheterna som aktiv inom hyresgäströrelsen. Han har lång erfarenhet av sådana här frågor. Och man skall inte lägga in mer i statsrådet Geijers ord än vad han verkligen har sagt.

Lagrådsremissen blir som sagt inte proposition förrän i höst, men det är propositionen vi har utgått från i våra diskussioner. Det är den som har spelat en roll i sammanhanget, och därför tycker jag det har varit angeläget att säga det som jag här anfört.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Sedan har herr Gustafsson i Skellefteå dragit med sig några andra i sin plädering för att öka statens insatser till enskilda som uppför bostadsfastigheter. De skulle alltså få låna mer pengar av staten. Herr Gustafsson gav sig in på en ganska söt beskrivning av vad som händer på den privata marknaden. Tidigare ville man ha en god förräntning, sade herr Gustafsson — det var alltså den fula fastighetspekulationen som där blev betygsatt. Nu vill man ha en hygglig avkastning. Ordet hygglig låter onekligen hyggligt, men skillnaden mellan de två begreppen är den som betingas av möjligheterna att kunna ta ut en vinst. Det är väl inte så konstigt att man vill ha hög avkastning av sin verksamhet. Det är inte lagstridigt här i landet att tjäna pengar. Men det är samhällets sak att se till att ingen tjänar pengar på områden där detta kan bli till skada för andra människor, och det är därför vi gör ingreppen på bostadsförsörjningens område.

Det är tjugigt att tala om de allmännyttiga bostadsföretagen och de enskilda företagen och om lika villkor för dem. Men det är märkligt att i den enda näringsgren i detta land som verkligen har ett samhällets stöd, där skriker man värst. Jag kan inte se att det i dag finns något som helst motiv för staten att låna pengar till enskilda byggnadsföretagare eller fastighetsägare för att uppföra fastigheter på orter där det inte råder bostadsbrist. Det vore intressant — jag vill säga det när nu statsministern kommer in — om man inom regeringen kunde diskutera tanken att avveckla statsbelåningen till bostadsbyggen för enskilda fastighetsägare på områden där det inte finns bostadsbrist. Skälet till att samhället engageras för att låna ut till alla kategorier bostadsföretagare var ju enbart att man ville se till att bostadsförsörjningen fick ett gott tillskott. När tillskottet inte behövs, får man pröva om lånemöjligheterna. Att

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

man lånar ut till kommunala bostadsföretag är ju en annan sak, ty de har helt andra funktioner på denna marknad än de enskilda företagen har som riktpunkt för sin verksamhet.

Det finns — och det har jag upprepat tidigare — inte någon bransch som är så förmånligt ställd som byggmästare och fastighetsägare som äger och förvaltar bostadsfastigheter. De erhåller med statens hjälp en förmögenhetsbildning som icke är föraktlig och som förmodligen kommer att ge dem — och det räknar de väl med — en god avkastning i framtiden. Som placeringsobjekt är ju fastigheter förmånliga.

Till herr Gustafsson i Skellefteå vill jag säga att vi i utskottet väl hade kunnat skriva oss samman om reservationen beträffande de pengar som skall disponeras för marklånefonden. Vi var ju praktiskt taget eniga om att det i och för sig inte var angeläget att det skulle vara specialdestinerade pengar. Men detta är kanske inte så mycket att tvista om.

Olika talare här i debatten har framhållit att man är ängslig för att de allmännyttiga bostadsföretagen skall spela en egendomlig roll i hyrespolitiken framöver genom att de kommer att göra utjämnningar av sitt bestånd så att nyproduktionshyrorna påverkas. Jag tror att man på den punkten inte behöver vara så ängslig. Det finns ju inte något skäl i och för sig för de allmännyttiga företagen att göra detta. Att det kan ske mindre putsningar är väl inte märkligt; något formellt hinder föreligger inte. Men vi skall ha en fri hyresmarknad, och då skall vi inte detaljreglera den på nytt. Får man friheten, skall man orka med den. Om samhället reformerar lånevillkoren med inbakning av en hyrespolitik — om man alltså utformar kostnaden för kapitalet så att den medger 35 å 40 procents lägre nivå på inflytningshyran — finns det väl ingen anledning för de allmännyttiga företagen att vara mer

sociala än samhället och ytterligare sänka hyreskostnaden. Jag tror inte att hyresgäströrelsen kommer att godta ett sådant sätt att handskas med hyrespolitiken. Men det får vi se så småningom. Både de enskilda och allmännyttiga företagen skall ju få större frihet, och vi får se vem som bäst kan bära den.

Det är fascinerande att lyssna till fröken Ljungberg. Hon har så vackert språk och talar så intressant, och jag kanske lyssnade mer på rösten och formuleringarna än på innehållet. Men jag blev förbluffad när hon illustrerade högerns attityd med synpunkter från Grönköpings Veckoblad. Det får väl tydas så att det är en mycket antikverad syn på bostadspolitiken som högern företräder. Nu är ju Grönköpings Veckoblad dessutom roligt, medan den politik som högern bedriver är föga lustig. Den grundar sig, som fröken Ljungberg sade, på en helt annan samhällsuppfattning än den som socialdemokratin förfäktar. Det framgår också av den förda diskussionen att det också är en annan uppfattning än den som folkpartiet och centern representerar.

Fröken Ljungberg läste propositionen mycket flott och gav, såvitt jag begrep, sakliga beskrivningar av vad som hänt tidigare. Hon sade att bristen nu är en annan än tidigare. Det finns naturligtvis förklaringar till att människorna inte får de lägenheter som de vill ha. Men boendestandarden har ökat och lägenhetsutrustningen blivit en helt annan. Detta har emellertid skett till priset av att samhället åtagit sig en del av kostnaderna. Det tycker fröken Ljungberg är ett fel i bostadspolitiken, men vi tycker det är riktigt att samhället på detta sätt genom sina insatser kunnat påverka hyrespolitiken, så att vi kunnat öka efterfrågan, kunnat få en hög produktion och kunnat förbättra standarden hela tiden.

Det nya lånesystem som kommer att tillämpas innebär ju precis samma möjligheter genom att man förändrar amor-

tering och villkoren för återbetalningen, så att de effekter som tidigare uppnått kan uppnås även i fortsättningen. Man slipper emellertid de generella subventionerna, och det borde ha varit ett skäl för högern att följa med på den punkten.

Jag skall inte alltför mycket ge mig in på högerns värderingar. Det vore i och för sig intressant att göra det, men andra kommer väl att behandla detta tema. Det finns ju många aspekter på frågan varför högern så klart — det tycker jag dock hedrar högerpartiet — i ett särskilt yttrande markerat sin helt avvikande mening och hävdat att de fria krafterna skall få spela på fältet och att prisbildningen skall bli fri. Vi skulle då emellertid få en helt annan prisnivå och helt andra lägenheter skulle komma att produceras — var så säker på det! Vi har tidigare haft fria krafter som spelat på bostadsmarknaden, och erfarenheterna därav gör att i varje fall inte vi inom vårt parti vill vara med om en fri marknad av det slag som fröken Ljungberg pläderat för.

Herr Nilsson i Tvärålund gick in på planeringen och talade, som centerpartisterna alltid gör, välvilligt om det mesta. Han tyckte att man skall bygga mycket på birstorterna och även på orter utan bostadsbrist — ty där skall man se till att det blir bostadsbrist genom vissa andra insatser. Över huvud taget skall man, enligt centerns mening, göra mer överallt. Detta hävdar centerpartisterna samtidigt som de ironiserar över storstädernas svårigheter.

Jag vill på den punkten säga — och därmed verifiera vad herr Nilsson i Gävle anförde beträffande finansieringsmöjligheterna i storstäderna när han angav siffrorna för kredittäckningen förra året — att det är lättare att låna pengar när man bygger bostäder ute i landet, därför att projekten då oftast är mycket små, men mycket svårt att få krediter i de stora städerna, därför att projekten omfattar flera år och

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

går upp till flera miljoner kronor. De enskilda bankerna har ju varit de som försett bostadsbyggandet med byggnadskreditiv och därigenom väsentligt påverkat tidpunkten för igångsättningen. De har ett avgörande inflytande, något som vi inte skall blunda för även om vi talar om kvoter, andra regleringar, statslån och allt detta samt om kommunernas vilja. Affärsbankerna kan genom sin maktställning skapa svårigheter.

När man till vardags sysslar med dessa frågor kan man inte befria sig från intrycket att de politiska värderingar, som ledningarna för affärsbankerna har, färgar deras handlande vid bedömningen av utlåningen. Ty det är de allmännyttiga och de kooperativa företagen som i första hand svarar för de stora projekten, medan de enskilda företagen oftast har små projekt. Vid varje kollning som sker i de stora städerna finner man att de enskilda små projekten är klara, medan de allmännyttiga och kooperativa bostadsföretagens stora projekt har svårigheter och ligger efter. Detta är ett av skälen till de åtgärder som vidtogs förra året.

Man tycker ju att bankerna främst skulle fylla sin funktion i näringslivet genom att verka för en rationell produktion. Om de inte enskilt orkar ta risken i ett visst projekt kunde de ju gå samman, som de gör på andra områden, och verkligen satsa på ett billigt bostadsbyggande, som man kan få till stånd genom stora enheter. Men härvidlag är den politiska värderingen kanske så stark att vederbörande inte orkar tänka rationellt och effektivt utan förblindas av drömmarna om att på egna vägar få till stånd en styrning.

Jag tror att herr Nilsson i Tvärålund skulle kunna inse detta om han funderade igenom problemet. Det kan finnas svårigheter av denna karaktär i storstäderna. Det finns många andra svårigheter, men jag har velat nämna denna som ett av inslagen.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Bostadsmiljön kan man tala om hur länge som helst. I utskottet försökte vi att ge konkreta exempel på vad folk önskar och vad det är för fel i den utformning av bostadsmiljön som myndigheterna i dag försöker få bostadsbyggarna att gå in för. Bättre miljö kostar mer pengar, det är väl alldeles självklart. Miljön blir alltså resultatet av en avvägning av vad man har råd med. Vi får glädjas åt att vi i dag uppmärksammar miljöfrågorna mycket mer än tidigare. Det är ju ett tecken på att det trots allt är ganska hyfsat ställt på bostadsområdet. I utskottet gick vi igenom skriften *God bostad* — jag har 1964 års upplaga, möjligen finns en senare, reviderad sådan. Det visade sig att där finns just de anvisningar — ordagrant — för miljöutformningen som man i en centerpartimotion försöker göra ett stort nummer av. Jag trodde inte att det var någonting som skulle kunna föranleda skilda politiska värderingar, men man måste tydligen på något sätt kunna markera att man har olika åsikter.

Jag vill härefter till herr Nilsson i Gävle än en gång säga vad jag redan tidigare sagt: samhället kommer inte att fränhända sig kontrollen över hyresmarknaden. Samhället har givit hyresgästerna ett instrument att bekämpa oskäligen hyror med. I bristorter eller icke bristorter finns en sammanbakning av hyresregleringslagen, besittningsskyddslagen och hyreslagen som nu sätter på pränt de gamla krav som hyresgäströrelsen kämpat för, att hyresgästerna skall ges kvarboenderätt och skydd mot oskäligen hyror. Jag tror inte att effekten kommer att bli den man nu siar om. Direktör Näverfelts anförande kan ju vara till glädje, men jag tror att han har bedömt saken alldeles fel. Jag kan inte se något annat. Han har inte förstått vad han läst eftersom han kunnat dra sådana slutsatser därur. Fröken Ljungbergs tolkning att vi har kvar samhällets inflytande genom reg-

lering är mycket riktigare. Det är väl också just det, herr Nilsson, som gör att fröken Ljungberg inte är nöjd. Jag tror att det är bättre att diskutera med henne än med herr Näverfelt, som ju dessutom inte är närvarande här i kammaren.

Jag tycker som herr Nilsson att det varit önskvärt att få detaljbesked om vilket stöd samhället avser att ge inkomstsvaga grupper för att dessa skall kunna öka sin bostadsefterfrågan. Det är alltid svårt att finna goda formuleringar på detta område. Jag tror inte — vilket jag vill understryka — att det finns något stöd i proposition nr 100 eller i lagrådsremissen för en generell lyftning av den totala hyresnivån. I enskilda fall kommer det att bli justeringar, vilka i och för sig kan utgöra anledning för samhället att se över familjebostadsbidragen — alltså familjepolitiken. Vi har också anledning att se till att människor — t. ex. barnfamiljer, som blir inkomstsvaga genom att de har stor försörjningsbörda, åldringar o. s. v. — som i dag inte har resurser att betala en god bostad får möjligheter därtill. Nu är utredningen inte färdig, men den kommer till hösten och regeringen har lovat att skriva propositionen så att effekten av detta förslag kommer att sammanfalla med de eventuella förändringar i enskilda hyresfall som kan inträffa. Dessa fall kommer ju inte att uppträda förrän tidigast 1970. Under åren 1968—1969 kan teoretiskt sådana fall inträffa men inte i praktiken.

Jag har nu talat så länge att det är tid för mig att sluta, även om det skulle vara intressant att ta upp en diskussion om totalfinansieringen med herr Nilsson i Gävle. Jag tycker han bör titta efter vad utskottet skriver på denna punkt. Vi har sagt så mycket att vi har stört mångas ro, både Svenska Dagbladets och herr Henning Gustafssons. Vi har nog den värderingen att det bör finnas mycket starka skäl som talar emot, för att samhället inte skall gå in

för en totalfinansiering. Ty vill vi verkligen trygga en jämn produktion, måste staten ta över utlåningen från de enskilda bankerna varigenom utlåningen kan starta när, var och hur samhället vill. Man måste se till att försörjningen med pengar är klar. På den punkten är jag helt medveten om vad som krävs.

Nu har bankerna i år fungerat. Vad detta kan bero på skall vi inte filosofera över. Men vi får väl se hur länge det varar. Förra året stod vi här och diskuterade och trodde att det skulle fungera. Men vi hade inte mer än hunnit resa hem förrän det började blir grus i maskineriet. Om det blir grus i maskineriet igen, herr Nilsson i Gävle, kommer i varje fall jag att starkt plädера för att inrätta någon form av totalfinansiering för bostadsbyggandet. Det får inte vara på det sättet, att vi sitter och bestämmer i detta hus hur samhället skall se ut och sedan skall de som har hand om pengarna få säga: Nej, det vill inte vi. Det kan gälla dem som har hand om både statens och enskilda människors pengar. Pengar har en egendomlig förmåga att få folk att anlägga en annan värdering på dessa saker än vad riksdagen uttalat sig för.

Därför tycker jag det är väsentligt att dessa frågor hålles levande. Utskottets markering är alldeles klar med den formulering utlåtandet har fått.

Jag skulle naturligtvis kunna uppehålla mig vid vad utskottet har sagt om de motioner som herr Henning Gustafsson talade om. Läser man utlåtandet, finner man att det föreligger ett väsentligt tillmötesgående mot den motion, som vi kan kalla herr Strands. Jag minns inte vem som i andra kammaren var motionär. Herr Svennings motion om basannuiteten är också behandlad och värderad. Även om utskottet inte har gått med på något detaljyrkande, är värderingarna i vissa avseenden rätt samstämmiga beträffande denna motion — om vi bortser från herr Lundbergs motion, som delvis

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

skall behandlas till hösten men i övrigt inte blivit tillstyrkt. De förstnämnda motionerna har alltså inte misshandlats av utskottet.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Fröken LJUNGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman började sitt synpunktsrika och långa anförande med att medge att detta paket inte var så helt väl inslaget. På den punkten är vi överens. Han sade också att högerpartiet inte har missuppfattat vad det här gäller, nämligen att fortsätta samma regleringspolitik som man började på 1940-talet. Det är precis så. Men herr Bergman måste väl också möjligen förstå att man kan rikta kritik mot ett regleringssystem, som dock kom till i en speciell bristsituation under kriget och de första efterkrigsåren med alla de svårigheter som kriget skapade på praktiskt taget alla områden.

Det är inte så lätt att anpassa ett sådant regleringssystem i ett modernt dynamiskt samhälle. Det måste bli trasel, precis som vi har nu. Det innebär inte, som herr Bergman sade, att högerpartiet anser att samhället inte skall lägga sig i denna sak. Jovisst! Även kreditgarantisystemet är ett slags statligt ställningstagande som kräver sådana åtgärder som jag tidigare talade om. Det kommunala ansvaret är mycket stort i planeringssammanhang, det har jag tidigare berört. Skillnaden är väl egentligen att vi inte har en övertro på att statliga lånefonder skall kunna trola fram ekonomiska resurser. Det talades om detta i ett annat sammanhang för inte så länge sedan. Det är i hög grad tillämpbart i detta fall också.

Samhället har påtagit sig en del av kostnaderna, säger herr Bergman. Ja, samhället har reserverat en del av de samhällsekonomiska resurserna för bostadsbyggandet, prioriterat dem, spe-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

cialdestinerat dem. Den synpunkt vi har är att det behövs ett bättre sammanhang mellan den samhällsekonomiska planeringen över huvud taget och planeringen på bostadsproduktionens område. Jag tror att därvidlag ger mig även herrar Gustafsson i Skellefteå och Nilsson i Tvärålund rätt, trots den kritik de riktat mot vårt förslag om kreditgarantisystemet. Jag kan konstatera att de motioner som deras respektive partier har väckt också talar om möjligheten av en framtida omprövning av finansieringssystemet. Särskilt centerpartiet har uttryckt vissa sympatier för ett kreditgarantisystem.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber först att få rätta ett uttalande som förmodligen var en felsägning av herr Bergman. Han sade att jag hade påstått att samhället inte har ansvar för bostadsbyggandet. Av den senare delen av hans anförande, där han riktade kritik mot högerpartiet, framgick att det måste ha varit en felsägning.

Herr Bergman berörde byggandets regionala fördelning och menade att centerpartiets åsikt, att ett hävande av bostadsbristen måste innebära byggande i hela landet, var felaktig. Här framträder en principiell skillnad mellan centerpartiet och socialdemokraterna. Vi menar att åtgärder också måste vidtagas på byggnadsområdet, genom lokaliseringpolitiken och på annat sätt som minskar köerna i de stora bostadsområdena. Socialdemokraterna däremot försöker men lyckas inte bygga mer just där och rycker därmed undan underlaget för näringslivets utveckling på andra håll i landet, inte bara på sådana orter som statistiskt inte är expansiva utan även på orter som kan räknas som expansiva. Vad centerpartiet föreslog 1965 och 1966 skulle ha gett minst lika stor ökning av bostadsbyggandet i storstäderna plus ett ökat byggande ute i lan-

det. Centerpartiets förslag skulle, om de kunnat genomföras, ha inneburit en helt annan kontinuitet i byggandet över hela landet, vilket naturligtvis skulle ha medfört att köerna i Stockholm, Göteborg, Malmö och liknande orter kunnat minskas. Vi hade fått ett högre byggande i hela landet, vilket vi anser nödvändigt för att häva bostadsbristen.

Herr Bergman sade att jag var bunden till värderingar. Jag tror att herr Bergman och socialdemokraterna i lika hög grad är bundna till värderingar som skymmer blicken för honom och för socialdemokratin. För att lösa storstädernas problem måste man blicka ut över deras egna gränser.

Herr Bergman nämnde även miljöfrågorna och sade att dem kan man ju alltid prata om. Jag vill erinra herr Bergman om att statsrådet Palme har varslat om en utredning av miljöfrågorna — visserligen inte av hela problemkomplexet men i varje fall en del därav. Utskottets skrivning och negativism hoppas jag mot denna bakgrund inte är så aktuell nu som när utlåtandet skrevs. Miljöfrågorna hör till de viktigaste i bostadssammanhanget.

Herr NILSSON i Gävle (k) kort genmäle:

Herr talman! Den vänlighet med vilken herr Bergman dels polemiserade mot mig, dels anslöt sig till vissa synpunkter som jag hade framfört i mitt inlägg gör det svårt för mig att argumentera mot honom. Jag vill endast ställa ett par frågor.

När herr Bergman talar dels om att vi skall ha en fri hyresmarknad, dels om att samhället skall ha kontroll över hyresmarknaden vill jag gärna veta hur stor del av hyresmarknaden som skall vara fri och hur stor del som skall kontrolleras av samhället. Om jag inte minns alldeles fel står det i förslaget till hyreslagstiftning 46 §, att värden skall bestämma hyran. Om hyresgästen inte är nöjd skall han ha rätt att klaga

hos hyresnämnd och hyresdomstol. Var och en vet att enskilda människor har mycket svårt att göra det. Vi kommer därför att få en smygande ökning av hyrorna.

Jag vill också erinra om att de förhandlingar som regeringen ämnar föra med bankerna om amortering av bottenlånen omedelbart kommer att leda till hyresstegringar inte bara i privata fastigheter utan även i HSB-föreningarnas fastigheter.

Jag skall gärna erkänna att den skrivning som förekommer i förslaget till besittningsskyddslag i flera stycken är mycket positiv, och vi hälsar den med tillfredsställelse. Å andra sidan måste herr Bergman medge att den nya hyreslagstiftningen icke ger samma skydd mot oskäligen hyreshöjningar som den nuvarande hyresregleringslagen kan ge. Det är detta som gör oss ganska oroade för framtiden.

Att det inte skall hända någonting år 1968 har jag klart för mig. På grund av den diskontosänkning vi fick i år kommer väl hyrorna då snarare att sänkas till nytta för valrörelsen, men därefter blir det säkert hyreshöjningar.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kanske får börja med att försvara våra reservationer. Herr Bergman påstår att de är ett uttryck för politisk klåfingrighet. Vi har skrivit reservationer på de punkter där vi inte har kunnat gå med på utskottets skrivning. Ibland har vi också på ett kraftigare sätt velat föra fram frågor som vi varit speciellt intresserade av. Jag tycker inte att detta är något fel. Det skall bli intressant att se vilket slags klåfingrighet som kommer att känneteckna den opposition som avlöser den nuvarande.

Beträffande marklånefonden skulle vi hamna på samma linje, säger herr Bergman. Socialdemokraterna tyckte inte om sammankopplingen med realisations-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

vinstbeskattningen, det är riktigt. I det fallet har vi alltså samma uppfattning. Att få er i tredje avdelningen att skriva en direkt beställning till regeringen på förslag om anslag till hösten tror jag dock inte varit möjligt.

I sitt resonemang om hyreslagstiftningen säger herr Bergman att det inte blir någon avveckling av hyresregleringen utan en sammanbakning av olika lagar. Vad är det som sker? Vi får ett besittningsskydd, men det har vi redan nu. Skillnaden blir inte stor; det blir kanske en bättre lag, men inte mer. Sedan får vi några spärrar, som dock är avsedda att vara tillfälliga även om de kommer att verka ganska länge. Enligt min mening har man full rätt att tala om hyresregleringens avveckling, men debatten om hur denna kommer att verka kan vi spara till hösten.

Herr Bergman uttalar sig bestämt för en totalfinansiering. Vad jag har sagt är att ni inte haft något material för att bedöma denna fråga. Den är alldeles för invecklad. Tre fjärdedelar av sparbankernas utlåning går till bostadsbyggandet liksom ungefär 80 procent av postbankens. Skapas nu en statlig bostadsbank, måste till denna föras de pengar som för närvarande av dessa organ utlånas till bostadsbyggandet, annars fungerar inte systemet. Hur skall herr Bergman skapa garantier för att detta verkligen sker? Det är den stora frågan. Om detta har ni inte vetat någonting; ni har bara tyckt.

I fortsättningen sade herr Bergman något om att det hedrar högern att den har gjort så och så. Det förefaller som om ju längre man placerar sig från socialdemokratin, desto hederligare är man. Det är en ganska underlig uppfattning.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl hederligt

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

om man talar om vilken position man intar och inte bara förtiger meningar som det kan misstänkas att man har.

Herr Gustafsson i Skellefteå menade att vi socialdemokrater i statsutskottet bara har tyckt. Att syssla med politik innebär ju att tycka rätt mycket, och vi har tyckt — det håller jag med om — att totalfinansiering har stora fördelar, därför att den ger möjligheter att trygga bostadsbyggandet i den omfattning och takt som samhället önskar. Vi har inte sagt att den skall genomföras ögonblickligen, eftersom frågan är föremål för en utredning i den finansieringsdelegation som arbetar inom departementet. När denna lägger fram sitt förslag måste det, säger vi, finnas mycket starka skäl för att inte gå med på det. Tyckandet i detta sammanhang är nog av det slag som både herr Gustafsson och vi andra sysslar med.

Fröken Ljungberg vill jag erinra om att det inte alls är samma slags reglering vi har i dag som vi hade i mitten av 1940-talet. Denna var formad av den tidens samhälle, och det har gjorts många ändringar i de statliga lånebestämmelserna och i reglerna för bostadspolitiken sedan dess. Det förslag vi lägger fram i dag är anpassat efter den moderna tidens krav på samhällsin-satser.

Fröken Ljungberg säger att man vill att samhället skall blanda sig i kommunernas ansvarsfråga. Kommunerna skall skaffa mark för att sälja den till enskilda och samhället skall ha ett kollektivt kreditgarantisystem. Någon har en gång formulerat detta mycket elegant genom att säga: Detta betyder att man privatiserar vinsten och socialiserar förlusten. Den beteckningen på det kollektiva kreditgarantisystemet är alldeles perfekt. Det är vad som kommer att hända; enskilda kan göra sig förtjänster medan samhället får ta förlusterna. Den sortens socialism älskar inte jag.

Herr Nilsson i Tvärålund hörde måhända fel eller det kanske var jag som

glömde att säga ortsnamnet när jag menade herr Nilsson i Gävle. Det var kanske detta som gjorde att min karakteristik av bostadspolitiken råkade drabba fel talare.

Beteckningen »statistiskt ej expansiva orter» har jag inte kunnat begripa. Jag har sedan reservationen skrevs försökt att med hjälp av statistiker få reda på innebörden i detta. Det är väl ett sådant där nytt, fint uttryck som gör att hjärnorna slocknar när man ser det. Man tror sedan att någonting skall hända.

Herr Nilsson i Gävle frågar vad som är meningen med det nya förslaget. »Här talar herr Bergman om fri hyresmarknad och samhällets kontroll.» Jag talade om friare hyresmarknad. Helt fri blir den inte, därför att samhället har gett hyresgästerna medel att förhindra oskäligen hyror. Därvidlag kommer samhällets kontroll in. Samhället hänvisar inte i första hand till hyresdomstol utan till hyresnämnder. Först skall medling ske och om detta inte lyckas kan hyresnämnden pröva ärendet. Om hyresgästen inte är nöjd med denna prövning kan han gå till hyresdomstolen. Hyresgästerna kommer självfallet inte att svälja vilka hyror som helst som påläggs dem.

Vi har även en inom denna marknad verksam hyresgästförening, som nu har tränat upp sig inom de allmännyttiga bostadsföretagen genom att förhandla på en fri hyresmarknad, nämligen den friare hyresmarknad som dessa allmännyttiga bolag haft. Hyresgästföreningarna är säkerligen beredda att nu gå ut på den övriga marknaden och tillvarata hyresgästernas intressen.

Det är en dröm man kan hysa att via amortering på bottenlånen få tillbaka pengar att tillföra kapital- och låne-marknaden. Detta är dock inget konkret förslag som vi kan räkna med skall få tillämpas generellt över hela bostadsmarknaden. Redan nu förekommer amortering av bottenlånen. Detta kan

ske utan att det verkar störande på hyresmarknaden. Jag tror inte man skall se fler spöken än vad som är nödvändigt — och det är kanske nödvändigt att se sådana i den politiska debatten.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att anföra några kritiska synpunkter mot en del avsnitt i regeringspropositionen. Jag skall även anföra några sådana synpunkter på vad herr Bergman här tidigare sagt.

Jag skulle emellertid vilja börja med ett par helt andra saker. Efter att ha lyssnat till herr Nilsson i Gävle kan jag knappast underlåta att göra ett konstaterande alldeles vid sidan av ämnet. Jag har sällan hört någon talare uttrycka sig med en sådan snabbhet, emfas och kraftfullhet när det gällt användning av olika ord som ingår i vad man skulle kunna kalla för riksdagens formalia, inte minst »Kungl. Maj:ts regering».

Jag kan heller inte underlåta att knyta några kommentarer till vad fröken Ljungberg anförde. Jag tycker, liksom herr Bergman, att det var ett trovärdigt och inte minst därför charmfullt anförande som fröken Ljungberg höll. Det tycktes dock liksom bygga på bl. a. den premisen att om ni bara gör som jag och högern vill kommer det att bli väldigt bra på hela det bostadsområde vi nu diskuterar. Dessutom föreföll det mig att bygga på några andra premiser, som tyvärr inte heller håller. Jag tror att om man läser fröken Ljungbergs yttrande och kanske ännu mer om man läser det särskilda yttrande som högerledamöterna i statsutskottet har avgivit till utskottsutlåtandet, finner man, att det är en enda medicin som rekommenderas för att åstadkomma en förvandling till ett ofantligt mycket bättre tillstånd än det vi har. Det är någonting som man skulle kunna kalla för marknadsmedicinen.

Jag vill understryka, herr talman, att jag i princip i alla sammanhang där

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

man kan vänta sig att få ett fungerande marknadssystem — och det kan man i de flesta sammanhang — anser att detta är ett av de finaste instrument som vi över huvud taget har för att ordna inte bara ekonomiska förlopp utan för att åstadkomma en garanti även för friheten i samhället i vidare mening. Men det måste finnas sådana betingelser att marknadsmekanismen kan fungera på ett tillfredsställande sätt. Ju större de förutsättningarna är, desto mindre av intervention från samhällets sida behövs, desto mindre av t. ex. socialpolitiska och monopolkontrollerande ingrepp av olika slag behövs det.

Men när dessa förutsättningar är dåliga, när man hastigt vill föra över marknadsmekanismen att tillämpas på ett område där det inte är klart att den fungerar väl utan där det tvärtom är klart att den i varje fall i nuläget kommer att fungera dåligt, då ligger det annorlunda till.

Jag skall nämna några omständigheter som gör att det är en felaktig premis att tänka sig att på det sätt som fröken Ljungberg talade om beträffande detta område lösa alla väsentliga problem genom att på ett doktrinärt sätt upprepa detta ord »marknad».

Den första är naturligtvis den, att vi under alla de år som har gått efter kriget har haft en regleringsmekanism för hyressättning. Jag vill gärna säga, herr talman, att det är min uppfattning, att det vore oklokt och jag vill gärna tillägga omöjligt att på det snabba sätt, som det föresvävar mig att fröken Ljungberg och högerpartiet menar, på detta område kasta skydden över bord. Det är klart att det inom bostadsområdena skulle leda till konsekvenser som inte kan accepteras.

Som en andra omständighet kan man nämna det förhållandet som är utmärkande för bostadproduktionen, i synnerhet i skeden av stark inflation, att om vi jämför ett hus av en viss bestämd kvalitet som byggdes t. ex. 1950 och som då

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

kostade ungefär en miljon kronor med ett hus som byggdes 12 eller 13 år senare med precis samma kvalitet, så måste vi dess värre konstatera, att kapitalkostnaderna för det senare huset måste baseras på utlägg som är ungefär dubbelt så höga som i 1950-talshuset. Detta spelar en kolossal roll när det gäller inverkan på hyresnivån. Jag förstår över huvud taget inte hur man kan föra ett resonemang på detta område och helt negligera de kolossala problemen som härigenom uppstått. Här kommer hänsynstaganden in i bilden av sådan art, att förutsättningen för en normalt fungerande marknadsmekanism inte kan klaras i brådrasket.

Jag skall vara djärv nog, herr talman, att nämna en tredje faktor som jag för min del kanske vill betrakta som den mest betydelsefulla när det gäller att förklara varför vanlig marknadsmekanism, som i så stor utsträckning och i så överväldigande många andra avseenden är överlägsen, inte fungerar väl på detta område. Det beror på det enkla förhållandet att vi inte kan importera hus. Vi har inte ett normalt internationellt konkurrenstryck när det gäller bostadsproduktionen. Resultaten av den kombination av å ena sidan starka gemensamma intressen som utmärker både löntagar- och arbetsgivarparten på den svenska arbetsmarknaden och å andra sidan de motsättningar i fråga om kakans fördelning som alltid måste finnas mellan dem blir en annan inom bostadsproduktionen än inom områden med normal internationell konkurrens. Beträffande dessa senare områden behövs man inte hysa någon särskilt stor fruktan för att en tredje part måste inträda och betala för konsekvenserna av ett för svagt konkurrenstryck. Vi saknar detta tryck på kostnadsutvecklingen när det gäller bostadsproduktionen och därför får vi — det gäller inte bara detta land utan alla länder — en situation där balansmekanismen inom denna del av arbetsmarknaden inte fungerar på

samma sätt som inom de områden som är utsatta för internationell konkurrens.

Av de skäl som jag nämnt uppstår en tendens till kraftigare kostnadsuppressning. Mot den bakgrunden är det kanske inte så märkvärdigt att detta också är ett område där de av fackförningarna ägda företagen — för att uttrycka mig enkelt, från herr Knut Johanssons sida — är intresserade av att bli allt större samtidigt som man tydligen inte föreställer sig att detta på något besvärande sätt skall påverka kraften vid förhandlingarna om kakans fördelning från den andra sidan av bordet. Jag tror inte att det skadar om vi ibland relativt öppen hjärtigt belyser problem av det här slaget.

De omständigheter som jag nu nämnt — jag betonar ännu en gång med utgångspunkt från min principiella men icke doktrinära uppskattning av marknadshushållning som sådan — ger enligt min mening vid handen, att det här gäller ett område där man just från dessa icke doktrinära utgångspunkter måste medge, att det behövs ett större mått av samhällsinflytande — kalla det gärna ett större mått av interventio-nistisk politik — än vad som behövs på områden där marknaden fungerar normalt.

Jag tycker att det är detta som fröken Ljungberg förbisåg i sitt trevliga anförande. Därför skulle konsekvensen av högerpolitiken inte bli — som fröken Ljungberg uttryckte det — sunda, rymliga bostäder till skäliga kostnader och i tillräckligt antal. Jag är ledsen att behöva säga det men det skulle inte bli konsekvensen. Föregående talare har belyst olika svagheter i denna högeruppläggning, förutom de brister av mera grundläggande slag som jag här uppehållit mig vid, såsom det kollektiva kreditgarantisystemets oformlighet — jag vågar använda detta uttryck — och dess inverkan i nedpressande riktning på bostadsbyggandets omfattning, inställning- en till möjligheten att mycket snabbt

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

åstadkomma sådana justeringar av kostnadsnivåerna beträffande bostäder att man på den sidan kan nå verkligt goda resultat då det gäller att påverka efterfrågan. Skillnaderna i fråga om kapitalkostnader mellan nya och något äldre hus har jag också belyst.

Slutresultatet härav blir därför, att vi med högerpolitiken som den i dag framträder får ett *mindre* antal bostäder och avsevärt *högre* bostadskostnader än enligt de riktlinjer som förordas av varje annan politisk meningsriktning. Jag skulle vilja tillåta mig att uttala ett varningens ord för en sådan politik mot bakgrunden av det otvivelaktigt stora behov vi har — i betraktande av de pärser vi fått utstå under de tre senaste åren — av en lugn löneutveckling och kostnadsutveckling över huvud taget på den svenska arbetsmarknaden efter 1968.

Jag skall sedan, herr talman, övergå till att säga några ord om regeringsförslagen och om herr Bergmans anförande.

Låt mig då börja med en parentes. Det var en litet smärtsam upplevelse för mig att höra herr Bergman, som på detta område utan tvivel är en mycket sakkunnig bedömare, upprepa de vilseledande framställningarna av kreditströmmarna och anledningen till att det uppstod svårigheter under förra året och under 1965. Dessa framställningar innebar beskyllningar för att kreditinstituten låtit andra bedömningar och värderingar än de i sammanhanget skäliga spela in och att detta oförmanligt hade drabbat kooperativa och kommunala företag. Det har på den punkten gjorts klarlägganden, som jag för min del tycker är ovedersägliga och som dementerar dylika framställningar. Det är väl ändå alldeles tydligt — jag vill fråga herr Bergman, om han inte är ense med mig på den punkten — att roten och upphovet till det onda i detta fall verkligen inte låg på affärsbankssidan. På det hållet försökte man nog ut-

nyttja alla de möjligheter att lämna byggnadskreditiv som över huvud taget förelåg. Men utsikterna härtill blev under en tid sämre och sämre, eftersom det under en lång tid blev sämre och sämre med avlyftningen av byggnadskreditiven i de hus som färdigställdes. Med andra ord: den förda politiken gjorde hypoteksinstitutens möjligheter att i erforderlig utsträckning ställa primärlån till förfogande sämre och sämre. Då fick byggnadskreditiven ligga kvar i bankerna och möjligheterna att lämna nya kreditiv minskades.

Det gör väl ingenting att jag påpekar för herr Bergman och övriga kammarledamöter, något som jag för övrigt gjort i ett annat sammanhang, att när bankofullmäktige hade detta problem uppe till grundlig diskussion i några sammanhang — bl. a. i anledning av en framställning från bostadsstyrelsens chef — var det förvisso inte herr Bergmans meningsfränder som var mest angelägna om att tillgodose möjligheterna att på kreditsidan klara det bostadsbyggnadsprogram som en majoritet i riksdagen hade bestämt sig för. Den enda reservationen jag känner till i denna mäktiga församling, vilken ändå reglerar möjligheterna att lämna nya kreditiv och att avlyfta gamla, har kommit från representanter för den meningsriktning jag företräder. Nog sagt om den saken!

Vi må kalla det föreliggande förslaget för paket eller för vad vi vill. Det innehåller i alla fall många ingredienser, av vilka en del förvisso är något knöliga — på denna punkt instämmer jag med fröken Ljungberg, fastän jag kanske inte menar att förslagen är knöliga i samma avseenden som hon menar — och andra är ofullständiga och provisoriska. Jag skall i korthet nämna några av dem och samtidigt något belysa utvecklingen av den politiska diskussion som pågått i dessa frågor under de båda senaste åren.

Låt mig första ta markpolitiken som

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Ju är en betydelsefull ingrediens — jag är ense med ett par av de föregående talarna om det. Jag upplevde t. ex. under den senaste valrörelsen hur min så utomordentligt trevliga, vänliga och skickliga riksdagskollega från Eskilstuna, numera statsrådet Lundkvist, använde jag kan gott säga huvuddelen av en politisk diskussion till att försöka göra sannolikt att folkpartiet och centerpartiet stod för en politik som inte låg i de boendes intresse och som inte låg i kommunernas intresse när det gällde att skapa större möjligheter för en god markförsörjning, utan som stod i andra intressens tjänst. Mycket ihärdiga påpekanden av mig och andra folkpartimedlemmar under hela valrörelsen om att vad vi strävade efter var att åstadkomma en ordning, som ur rättslig synpunkt var betryggande och som inte hade den fullständigt generella karaktär som de ursprungliga utkastet till socialdemokratiska förslag hade, men som ändå ur markförsörjningssynpunkt var tillfredsställande, vann inget gehör. Misstänkliggörandet fortsatte. I dag kan vi bara konstatera — jag gör det med tillfredsställelse och hoppas att detta skall bli en läxa för socialdemokraterna att inte bedriva en så överdriven agitation — att den markpolitik om vilken vi nu i många stycken är överens i mycket större utsträckning präglats av folkpartiets och centerpartiets förslag i markkommittén än av de ursprungliga socialdemokratiska förslagen.

Det har ju talats en hel del om lånesystemet. Jag vill bara konstatera — jag tror att herr Gustafsson i Skellefteå också gjorde det — att det föreslagna lånesystemet utan att vara fullständigt ändå innebär ett steg, ett betydelsefullt sådant, i riktning mot tillämpning av ett sådant system av indexbundna bostadslån, som vi från folkpartiets sida i många år föreslagit just i avsikt att utjämna bostadskostnaderna i olika årgångar av hus. Det är av stor betydelse

att en sådan utjämning kommer till stånd. Det går inte — låt mig understryka detta trots att herr Gustafsson i Skellefteå redan tidigare har gjort det — att föra ett sådant resonemang som man gör från högerhåll. Där säger man att vi först skall införa en ordning som lyfter hyrorna mycket mer än någon annan politisk meningsriktning föreslår i de allra senaste årgångarna av hus. Och när detta gjorts skall hyresläget över hela linjen snabbt anpassas upp mot denna nivå. Herr talman! Jag tror inte att det är någon överdrift att i detta sammanhang använda ett uttryck som statsminister Erlander använde i ett mindre lyckat sammanhang för några veckor sedan: En sådan politik kommer inte att föras av någon svensk regering.

Här har ändå gjorts framsteg i den socialdemokratiska inställningen. Jag hälsar dessa framsteg med tillfredsställelse. Jag tyckte att herr Bergman i polemiken med herr Nilsson i Gävle gjorde litet väl mycket för att förklara att det egentligen inte var något märkvärdigt som hade skett; följaktligen skulle då inte heller några märkvärdiga framsteg gjorts.

Härefter kommer jag till de områden där jag har den bestämda uppfattningen att regeringspolitiken och de förslag som lagts av statsutskottets majoritet alltså är otillräckliga och därför måste kritiserats hårt. Jag tänker då framför allt på bostadsbyggandets omfattning och sammansättning. Vi har ju haft åtskilliga bekymmer på byggnadsarbetsmarknaden, även bekymmer av annat slag än jag här tidigare berört. Vi har haft tendenser till, och utan tvivel även faktiska tillstånd av, klara överslag i överhettningens riktning. Vi har haft abrupta åtgärder för att rätta till den saken, t. ex. den av finansministern vidtagna åtgärden med den nya skatten — trots att vi vid sidan av den också har en reglering. Vi har ansett det motiverat med ökade resurser, även byggnads-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

resurser, inom näringslivet. Och nu senast har vi fått en frisläppning av investeringsfonderna som gäller begränsad tid och som bl. a. skall tjäna syftet att avvärja en arbetslöshet inom byggnadsfacket. Men jag vill ställa den frågan till kammarens ledamöter, om det inte mot bakgrund av den på så många orter mycket otillfredsställande bostads-situationen kan vara berättigat att säga: Om det nu åter uppstår ett ökat utrymme, skall inte då en skäligen andel därav falla på bostadsproduktionen?

För det första kan vi med bättre planering och mindre ryckighet åstadkomma en hel del. Det har många talare tidigare framhållit. Men vi kan också ställa anspråket att en något större del av de samlade resurserna än vad som är fallet enligt regeringens förslag skall tillkomma bostadsbyggandet. Mot bakgrunden av de faktiska förhållandena är jag alldeles övertygad om att det inte är berättigat att framställa bostadsbyggandet som något slags snyltgäst på den svenska ekonomin. Vi har obestriddligen under hela efterkrigstiden haft en avsevärt svagare utveckling av bostadsproduktionen, i fasta priser räknat, än vi har haft av hela nationalprodukten. Bostadsproduktionen representerar dessutom endast en tredjedel av hela byggnads- och anläggningsverksamheten. Då man samtidigt har satt upp mycket ambitiösa mål när det gäller att underlätta efterfrågan på bostäder, är det ju inte så märkvärdigt att vi fått en brist som visat mera tilltagande än avtagande tendenser även under senare år och som i stor utsträckning lett till många faktiska nödsituationer.

Jag läste häromdagen att byggnadsarbetarna i Göteborg — herr Bergman kanske kan upplysa om huruvida de har fel eller inte — hävdar den uppfattningen att man bara inom den regionen mycket väl skulle kunnat öka kvoten med omkring 2 000 lägenheter i syfte att undvika en onödig arbetslöshet. Jag har en känsla av att situatio-

nen kan vara densamma inom andra regioner i landet.

Det är inte någon överbudspolitik vi bedrivit år efter år på detta område, och jag bryr mig inte om beskyllningar av det slaget. Vi har hållit fast vid en konsekvent uppfattning och ett konsekvent program när det bl. a. har gällt bostadsbyggandets omfattning.

Jag måste säga att tillståndet på många orter i landet i dag bekräftar att denna uppfattning är riktig och att en ändring måste ske. Då är det väl också klart att det läge som vi i dag har, med en brist som är koncentrerad till de större tätorterna, borde kunna mötas med mera effektiva åtgärder beträffande bostadsproduktionen just på dessa orter, så att man inte får en situation av det slag som man uppenbarligen hade i Stockholm för några månader sedan. Man måste då sysselsätta en del från Norrland kommande byggnadsarbetare på andra och från regleringen då tillfälligtvis undantagna byggen i stället för på bostäder och låta en del andra fara hem. Detta är ju ett skolexempel på bristfällig planering.

Jag skall sluta med att säga något om bostadsproduktionens sammansättning. Vad är egentligen regeringens ståndpunkt härvidlag? Det skulle vara mycket intressant om vi kunde få något klarläggande besked. På några håll inom det socialdemokratiska partiet hävdas med bestämdhet att utrymme-standarden och bostadsmiljöerna här i landet måste fortsätta att förbättras. Statsrådet Palme t. ex. har i en tidningsartikel intagit en positiv hållning till det intressanta projekt som tidningen Expressen har presenterat och som kallas för Strosa. Får jag nämna frågan om servicehusen. På detta område kan det nu visserligen väntas åtgärder från regeringens sida. Av den anledningen har vi för året avstått från reservation på den punkten, och det kan ju glädja herr Bergman att han blev av med åtminstone en reservation. Men vilket slag av

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

åtgärder är det vi får? Är det verkligen vad som med skäl kan krävas, nämligen att man i låneunderlagen inräknar sådana speciella utrustningsdetaljer som måste tillkomma i den arten av bebyggelse, eller vill man avskriva en sådan tanke?

Det har också i fråga om bostadsbyggandets sammansättning kommit helt andra signaler från regeringssidan. Dessa signaler erinrar om dem som under 50-talet kom från något håll inom regeringen. Jag syftar på herr Strängs propåer om att man skulle stoppa, frysa ned utrymmesstandarden i den aktuella produktionen för att få fram ett större antal lägenheter. I början på 50-talet gjordes en ganska ingående undersökning för att få klarhet om vilka möjligheter som egentligen förelåg i det avseendet. Denna undersökning gav ett nedslående resultat. Jag känner väl till den och skall inte upprepa dess siffror här — det skulle ta för lång tid. Men jag skulle, för att vi skall få en bättre vägledning i den nuvarande diskussionen än vad vi har, vilja hemställa till regeringen att se till att vi får en motsvarande undersökning av vad man kan vinna i ökat antal lägenheter genom en uppbromsning eller kanske total nedfrysning av den utrymmesstandard som vi nu har. Det skulle förvåna mig om inte även den undersökningen kommer att visa att vad man på det sättet kan vinna är obetydligt i jämförelse med vad bara någon ytterligare procents andel av nationalinkomsten skulle betyda för bostadsbyggandet.

Men vilken är alltså regeringens ståndpunkt? I proposition nr 100 säger statsrådet Rune Johansson endels ungefär att det kan vara lämpligt att göra en dylik nedfrysning under nuvarande förhållanden, att det kan vara lämpligt att inte bygga så mycket stora lägenheter. Han säger emellertid också att det kan vara olämpligt att bygga för många små lägenheter. Klarheten i detta uttalande tycks mig inte vara särskilt framträdan-

de, och jag tror att här finns ett behov av vägledning.

För min del har jag den uppfattningen, att det i detta sammanhang inte går att sätta något stopp. Vi har inte i detta land nått en utrymmesstandard för lägenheter, vilka genomsnittligt skall användas av de svenska familjerna, som står i nivå med vår sociala utveckling i övrigt. Därför, herr talman, tror jag det är nödvändigt att riksdagen verkligen ser till att det förs en politik som låter oss bygga för framtiden, för morgondagen. Vi nöjer oss inte med en politik som, liksom regeringens nu, inte ens tillfredsställer dagens behov och naturligtvis inte heller med en politik av konservativt märke, som vill stanna vid gårdagens värderingar.

Fröken LJUNGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har, så lärare jag är, mycket svårt för betygsättning. Men jag får väl acceptera herr Wedéns betygsättning av mig och möjligen återgälda den med att — litet avundsjukt — säga att jag tycker att hans anförande andades lika mycket av trosvisshet som mitt. Och när herr Wedén ville göra gällande att min trosvisshet i största utsträckning var grundad på något doktrinärt mindre vetande, så kan jag erkänna även detta. Jag tycker att man vet »endels» i denna fråga, och jag skall gärna gå med på att herr Wedén vet *mera* på ett endels sätt.

Då herr Wedén bekänner sig till detta med marknadsmässig princip säger han ju precis detsamma som jag försökte ge uttryck åt. Det är litet egendomligt att herr Wedén samtidigt säger: men inte just på detta område. Och detta är ett område där icke en marknadsmässig princip har fått prövas på ett kvartssekel.

Vad innebär det att man just här stänger den marknadsmässiga principen ute? Det gäller ju inte bara bostadsproduktionen som sådan, utan det gäl-

ler detta att så vidsträckta grenar av den industriella produktionen medverkar i bostadsproduktionen. Skall den marknadsmässiga principen således inte heller där få göra sig gällande? Hur långt skall begränsningen av den principen sträcka sig enligt herr Wedéns uppfattning? Det fick jag inte riktigt klart för mig.

Visst behöver vi en lugn utveckling på löneområdet. Men herr Wedén menar väl inte att det är just en lugn löneutveckling som karakteriserat byggnadsmarknaden under regleringens tid?

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har, herr Wedén, mig veterligt inte upprepat några vilseledande beskyllningar beträffande finansieringen av bostadsbyggandet. Jag förstår mycket väl vilken diskussion herr Wedén syftar på. Men den diskussionen hade jag inte i tankarna när jag fällde mitt yttrande om hur bankerna värderar bostadsbyggandet, ty i den diskussionen var i varje fall inte de allmännyttiga bostadsföretagen särskilt illa ute. Det var uteslutande de kooperativa företagen som hade bekymmer, dokumenterade i den redovisning som herr Wedén tänker på. Jag hade sålunda inte alls den diskussionen i tankarna.

Herr Kollbergs reservation i riksbanksfullmäktige när det gällde bostadsstyrelsens framställning var väl ändå av mera formell karaktär, ty det fanns inget i beslutet som innebar att storstäderna inte skulle få pengar. Det var fråga om huruvida man skulle binda riksbankschefen i hans agerande med affärsbankerna för att därigenom kunna fullfölja bostadsstyrelsens intentioner. Det är klart att man hade kunnat biträda herr Kollbergs reservation, men jag förmodar att det ändå inte förelåg några motsättningar i själva beslutet.

Vad jag — herr Wedén — yttrade mig om var affärsbankernas alldeles klart markerade brist på benägenhet att medverka till stora projekt. Man kan

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

hoppas att detta kommer att ändras. Då ställde jag mig frågan: Kan detta sammanhålla med att dessa nästan uteslutande handläggs av allmännyttiga och kooperativa bostadsföretag? Där har vi praktisk erfarenhet. Vid redovisningar — framför allt i de större städerna — har framkommit att enskilda företagare har lätt att klara sin verksamhet därför att de har så många små projekt, medan de allmännyttiga och kooperativa företagen har mycket besvärligt att få kredit i trängda lägen. Jag tror att detta är ett problem som man numera kanske kan komma till rätta med — jag har i varje fall upplevt det så — därför att under första kvartalet i år har den delegation inom departementet som förhandlat med affärsbankerna fått en helt annan förståelse för dessa frågor, och det verkar som om man nu har lösningar klara. Det var detta avsnitt i frågan jag ville beröra.

Herr Wedén frågade mig om jag tror att det är fel att byggnadsarbetarna i Göteborg skall kunna klara kommande krissituationer på byggnadsmarknaden genom att — som man önskar — starta byggandet av 2 000 lägenheter. Jag tror att det är en riktig bedömning. Får man inte i gång byggnadsverksamheten nu kommer det att bli arbetslöshet så småningom, och jag är informerad om att man just nu prövar vilka slags projekt som skall starta. Om det skall bli bostäder, fabriker eller något annat, det vet jag inte, och det gör kanske ingen för närvarande, men de länsorgan som handlägger dessa igångsättnings- och tillståndsärenden prövar just nu denna fråga.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi har nu fått lyssna till herr Bergman och fröken Ljungberg. De har företrätt två helt skilda slag av missuppfattningar vad beträffar möjligheten att tillämpa marknadsmässiga principer även på bostadsområdet.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Jag har sagt — och jag har angivit skäl därför, vilka jag inte tänker upprepa — att det inte går lika bra på detta område som på flertalet andra. Fröken Ljungberg har inte låtsats om detta. Herr Bergman tycks dra den motsatta slutsatsen och säger att eftersom de inte fungerar riktigt bra skall man inte tillämpa dem alls. Jag är dock överens med de ledamöter i kammaren som är efter år krävt mer likvärdiga konkurrensförhållanden så att man verkligen skall kunna ta till vara de kostnadspressande marknadselement som kan finnas i en sådan konkurrens.

Vad jag säger är — och där ligger felet i fröken Ljungbergs resonemang — att det finns så många speciella omständigheter, i detta land liksom i andra, varför man inte bara kan lita till denna marknadsmekanism och tro att allting skall bli bra. Det betyder inte att man kan kasta den överbord i så stor utsträckning som herr Bergman är beredd att göra. Det betyder att man skall förbättra den i jämförelse med det tillstånd vi har för närvarande. Men att tro att vi kan få lyckliga förhållanden på detta område genom att följa högerreceptet, det är fel.

Jag vet inte om jag hörde rätt när herr Bergman talade, men jag tyckte att han först sade att de kommunala företagen icke haft anledning att känna sig missgynnade beträffande fördelningen av byggnadskreditiv. Därefter sade han att han befarade att de stora projekten i viss mån skulle hamna på undantagsidan i affärsbankernas behandling av sådana ärenden. Detta går inte ihop. Den verkliga knuten i resonemanget, den verkliga anledningen till att det blivit bättre i år är naturligtvis att hypoteksinstitutet fått möjligheter som de tyvärr inte haft tidigare att gå ut med bostadslån i mer tillfredsställande omfattning. Då har det också blivit bättre med kreditiven.

Herr talman! När herr Bergman säger att han tror att byggnadsarbetarna i

Göteborg har rätt när de påstår att det kommer att bli en arbetslöshet på litet längre sikt, i varje fall om man inte gör en påfyllnad av igångsättningen, har han därmed skapat ett utomordentligt argument för sig själv att på denna punkt följa folkpartiets reservation.

Fröken LJUNGBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Det var en viktig modifiering som herr Wedén gjorde när han talade om att de marknadsmässiga principerna inte var lika tillämpliga inom detta område. Jag uppfattade det tidigare som om han icke ansåg detta. Men jag tror att våra ståndpunkter nu börjar närma sig varandra. Jag är fullt medveten om att den marknadsmässiga metodiken har sina begränsningar, men den princip vi talade om bör kunna tillämpas här.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om fröken Ljungberg läser mitt första anförande, skall hon finna att det alls inte existerar någon motsättning mellan detta och vad jag nyss sade. Jag hävdade då liksom jag också hävdade i min replik, att man särskilt på detta område inte kan ha någon doktrinär uppfattning.

Herr TURESSON (h):

Herr talman! Den bostadspolitiska debatten i vårt land börjar onekligen bli litet sliten. Jag vågar påstå att dess rotande i detaljer inte längre förmår fånga allmänhetens intresse, trots att den berör något för alla människor mycket vitalt och väsentligt. Men bostadspolitiken har genom detta förfarande och denna sin art kommit att bli en svårsmält specialitet för en liten grupp experter. Man kan kalla dem det bostadspolitiska kineseriets mandariner.

Det var litet annorlunda för tjuva år sedan. Då eggades och stimulerades många människor i vårt land av de kända bostadspolitiska parollerna inför

den socialdemokratiska skördetiden. Regeringen lovade tillräckligt många och goda bostäder till billiga priser inom få år. Och allmänheten trodde snällt på löffena.

Erfarenheten har därefter bl. a. lärt oss att uppgiften inte var så lätt att lösa med statliga regleringsmetoder, som regeringen då gjorde gällande. Den bostadspolitiska debatten har därför alltmåra avlägsnat sig från de enkla och demagogiska slagorden, och detta har vi naturligtvis i och för sig ingen anledning att beklaga. Men den har i stället blivit så oerhört teknisk och krånglig, att den för de flesta är svår att förstå, för att inte säga helt obegriplig. Den når därför inte ut till allmänheten, och det är ett allvarligt fel i ett demokratiskt land. Jag är övertygad om att för den allmänhet som står i bostadsköer sig denna debatt mera som stenar än som bröd.

Det är därför inte heller så lätt att föra en debatt om bostadspolitiken. Man får ibland en känsla av att den förs i ett lufttomt rum och att fastlåsning vid doktriner och teorier har fört den bort från verklighetens värld.

När jag nu skall ta upp till belysning några enligt min mening för bostadsförsörjningen grundläggande huvudfrågor skall jag försöka göra mitt resonemang litet mera begripligt genom att utgå från fyra teser. Min första tes lyder: *Människorna i detta rika och väl utvecklade land har rätt att ställa vissa bestämda, högt ställda krav på bostadsförsörjningen.*

Låt mig först säga att jag då menar de människor som är helt opåverkade av socialdemokratisk bostadsdogmatism. Jag talar alltså om kraven på bostadsförsörjningen från de människor, som med oförvillad blick ser en effektiv bostadsförsörjning som en nödvändighet för levande människors möjlighet att just leva i människovärdiga former.

Men jag talar inte bara om dem, jag talar också för dem, eftersom jag anser

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

deras krav på bostadsförsörjningen rimliga och rättmätiga. Jag finner det nämligen både rimligt och rättmätigt att den svenska allmänheten i dag kräver bostäder i tillräcklig mängd, valfrihet i fråga om storlek, standard, lägenhetstyp, lokalisering och miljö samt, sist men inte minst viktigt, rimliga boendekostnader. Jag tror att var och en måste hålla med om att detta är mycket modesta krav av medborgarna i vårt tekniskt och ekonomiskt välutvecklade samhälle. Och eftersom samhället engagerar sig så djupt i bostadspolitiken är det mot oss politiker som kraven riktas. Vi har därför anledning att hålla oss väl underrättade om hur dessa krav i verkligheten är tillgodosedda. Var och en som gör det måste finna min andras väl underbyggd. Den lyder: *Den under efterkrigstiden förda bostadspolitiken har inte lyckats.*

Det torde räcka att peka på några välbekanta fakta. Vi har brist på bostäder, långa vänteköer och en stark hyressplittning. Den bostadssökande har ingen eller mycket obetydlig valfrihet. Vi har vidare mycket höga produktionskostnader med därav följande höga hyror i nyproduktionen. Departementschefen anför visserligen exempel på att hyrorna i procent av inkomsten i ett visst fall har sjunkit under de senaste 20 åren. Man har verkligen anledning att fråga sig, varför departementschefen inte i det sammanhanget anför de beräkningar härom, som bostadspolitiska kommittén har redovisat i sitt betänkande. Dessa beräkningar, som redovisas i en tabell på s. 64 i betänkandet, visar nämligen att hyran i procent av inkomsten efter skatt stigit under åren 1955—1965. I en annan kolumn redovisas hyran i procent av inkomsten före skatt, och den har sjunkit något under denna tid. Men i detta sammanhang är det självfallet hyran i procent av inkomsten efter skatt, som är av intresse. Det är detta belopp som man har till förfogande och hyrans procentuella an-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

del av det beloppet har under tioårsperioden 1955—1965 stigit.

Vi har under åren efter kriget fastnat i ett statiskt boende. Den naturliga cirkulationen av familjer i olika åldersskeden med växlande behov av utrymmen, serviceanordningar i form av skolor och fritidsutrymmen har praktiskt taget upphört. Det innebär att de samlade resurserna utnyttjas dåligt och att såväl samhällets som de enskildas ekonomi utsättes för onödiga påfrestningar.

Hyresregleringen har också stimulerat till den våldsamma rivningsverksamheten med stort bortfall av lägenheter och orimlig värdeförstöring som följd. Nettoeffekten av bostadsbyggandet har därmed reducerats i högre grad än de flesta föreställer sig, och produktionskostnaderna för de nya husen har pressats uppåt i rent orimlig grad. Det sätt varpå en del uppmärksammade rivningsärenden har handlagts och de väldiga förluster detta för med sig för fastighetsägarna och i sista hand för hyresgästerna i form av fördyrade boendekostnader har på ett skrämmande sätt ådagalagt hur rättssäkerheten på dessa områden luckrats upp.

Vidare har bristen på konkurrens och frånvaron av valfrihet gjort att det som är av trivselskapande och miljöförbättrande karaktär försumrats. På sätt och vis är det förklarligt. Bostadsproducenterna har inte behövt anstränga sig för att attrahera hyresgästerna. Människorna har måst ta vad som bjudits, då något bjudits. Visst har det gjorts framsteg och visst har bostäderna i en del avseenden blivit bättre, framför allt när det gäller den tekniska utrustningen — och varför skulle inte bostäderna och deras tekniska utrustning ha blivit bättre under dessa 20 år, när allting annat i samhället har utvecklats? Men det råder alltså stora brister just på detta miljöområde.

Den som för ett par veckor sedan hörde statsrådet Palme tala i Hälsingborg om hur illa människornas behov

av en god miljö tillgodosetts under de senaste årtiondenas bostadsbyggande fick en känsla av att hans skräckskildringar gällde något u-land. Men det var våra egna svenska förhållanden han redogjorde för, och det fanns inte mycket positivt i bilden. Åhöraren gjorde dessutom den reflexionen att det sannernigen är magra resultat i samhällsbyggandet som 35 års socialdemokratisk regim kan påvisa även på ett så vitalt område som utformningen av vår dagliga miljö. De av statsrådet Palme i Hälsingborg signalerade initiativen för att nu bättra på förhållandena är välkomna. Men de kommer som vanligt för sent.

Låt mig nu gå över till min tredje tes! *Det förefaller sannolikt att inte heller den bostadspolitik som föreslås i Kungl. Maj:ts proposition nr 100 till denna riksdag kommer att kunna tillgodose allmänhetens berättigade krav på bostadsförsörjningen.*

De avgörande orsakerna till de dåliga resultaten av den tidigare bostadspolitiken kvarstår. Fortfarande förutsättes att bostadsmarknadens omfattning, inriktning, finansiering och lokalisering skall regleras av statsmakterna genom bostadsbyråkratien. Fortfarande skall en långt gående fixering av bostadsbyggnadsprogrammet fastställas av statsmakterna. Fortfarande skall den avgörande kreditgivningen till bostadsbyggandet ske över statens budget, varigenom statens behov av upplåning ökas vid budgetunderskott. Fortfarande skall vissa företag och företagsformer prioriteras.

Allt detta är till en del visserligen omstöpta men dock kvarlevor från de första efterkrigsåren. Då kunde regleringar och ingripanden ibland vara motiverade, men även om i vissa krisartade lägen marknadsreglering från resursallokeringssynpunkt kan accepteras är det angeläget att komma ihåg att den är en krisföreteelse, som bör ges kortaste möjliga varaktighet. Konsumenternas preferenser kommer nämligen inte

fram i en reglerad marknad, och det är ju för konsumenternas dagliga nyttjande bostäderna byggs. Då man sätter konsumentstyrningen ur spel överlåter man åt funktionärer och politiker att gissa sig till vad bostadskonsumenter vill ha. Risken för att man råkar vilse är stor. De gångna årens erfarenheter bestyrker den sanningen.

De positiva förändringar som föreslås i propositionen — slopandet av hyresregleringen och borttagandet på visst sätt av de nuvarande generella subventionerna — innebär tyvärr inte den nödvändiga frigörelsen från regleringspolitiken.

Förutsättningarna för en bostadspolitik som tillgodoser konsumenternas behov av verklig frihet vid val av bostad måste skapas med utgångspunkt från samma principer som gäller för marknadspolitiken i övrigt. Det finns därför tyvärr anledning konstatera att det nu framlagda bostadspaketet mera anknyter till en dogmatism, som i sina huvuddrag är socialdemokratisk, än till en allvarlig verklighet. Låt mig belysa detta med några korta kommentarer.

Det föreslagna nya finansieringssystemet, paritetstalsmetoden, innebär en fortsatt bindning till samhället och till statens budget. Man för visserligen över subventionspengarna från driftbudgeten till kapitalbudgeten, men det generella statliga tillskottet till hyrorna kommer ändå under den första åttaårsperioden att uppgå till ungefär 2 400 miljoner kronor, d. v. s. i genomsnitt 300 miljoner kronor per år, och alltså bli av samma storleksordning som nu utgående räntebidrag. Genom detta fortfarande skjuter man det verkliga hyressättningsproblemet framför sig för att senare, när husen blir äldre, lägga på hyresgästerna de kraftiga hyreshöjningar, som den med åren stigande graden av förräntning och låneamortering medför.

När bostadsmarknaden en gång kommer i balans — och det hoppas vi alla

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

att den skall göra — kan systemet med fördelning över tiden av kapitalkostnaderna utnyttjas så att företagsamma människor bor i en lägenhet endast under de första åren efter husets byggande och därefter flyttar över till en ny lägenhet i ett nytt hus. På så sätt kan man systematiskt bo i ständigt toppmoderna lägenheter för den relativt sett lägsta hyran. Detta visar att systemet inbjuder till nya orättvisor, till nya överflyttningar av hyreskostnaderna från vissa grupper av människor till andra. Det skulle fungera rättvist endast under förutsättning att varje hyresgäst under en mycket lång följd av år bor kvar i samma lägenhet eller i varje fall i hus av samma årgång. Om man skall komma till rätta med denna form av kostnadsövervältring från vissa människor till andra, måste man på något sätt på nytt, men av andra skäl än hittills, konservera det statiska boendet. Hur skall detta ske? Skall det ske tvångsvis via hyresförmedlingarna? Det vet vi ingenting om. Men om det tvingas fram visar det bara att vi fått ett nytt exempel på den välkända företeelse som innebär att regleringar föder nya regleringar.

De möjligheter som föreligger att genom ett annat kreditgivningssystem, t. ex. ett kreditgarantisystem som vi föreslagit, vidga basen för bostadsförsörjningens finansiering, avvisas i regeringsförslaget, och därmed bevaras bundenheten till staten av bostadsbyggandets finansiering.

Det föreslagna finansieringssystemet kommer att försvåra enskilda investeringar i bostäder, vilket innebär en avgörande begränsning av konkurrensförhållandena. Den föreslagna fortsatta och utbyggda prioriteringen av de allmännyttiga bostadsföretagen innebär ytterligare en begränsning av konkurrensen. Med olika skatte- och lånemöjligheter och nu även med de allmännyttiga företagen som i viss utsträckning pris- och hyresledande skapas en

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

omöjlig konkurrenssituation. För bostadskonsumenter innebär detta en allvarlig risk, mest på så sätt att konkurrensen som prispressande faktor blir än mindre framträdande än i dag.

Mitt slutomdöme om det nu framlagda bostadspaketet måste därför bli att de hittillsvarande bristerna inom bostadsförsörjningen inte torde kunna avhjälpas genom dess förslag.

Jag är nu framme vid min fjärde och sista tes: *För att de krav på bostadsförsörjningen, som medborgarna har rätt att ställa, skall kunna tillgodoses fordras en på marknadshushållning grundad bostadspolitik.* För att uppfylla allmänhetens krav på bostadsförsörjning, nämligen att det skall finnas bostäder i tillräcklig mängd, måste hyresmarknaden frigöras. Därmed är inte sagt, som herr Wedén gjorde gällande, att vi från högerpartiets sida vill på en gång kasta loss från alla säkringar. Målsättningen måste emellertid vara, att vi så snart som möjligt skall få en fri hyresmarknad. Den bristande balans som råder på denna marknad med allt starkare hyressplittning och därav följande bundenhet i människornas boendemönster motverkar direkt ett optimalt utnyttjande av tillgängliga resurser i fråga om såväl bostäder som samhälleliga serviceorgan.

Regeringens förslag innebär ett steg bort från hyresmarknadens reglering, men det tas för sent, och alltför mycket finns kvar av tänkandet och handlandet från andra världskriget och åren därefter. Jag behöver bara nämna generella subventioner, visserligen i annan form och tappning, styrning och kvotering, favorisering av vissa företagsformer och motvilja mot fri konkurrens. Jag skall gärna erkänna, att det naturligtvis uppkommer övergångssvårigheter, när man överger ett regleringssystem, som man har varit bunden vid i många år. Därför fordras det kraft och beslutsamhet för att våga föreslå det. Svårigheterna har emellertid blivit

större för varje år man väntat. Marknaden hade snabbare kommit i balans, om man inte hade väntat så länge.

Samtidigt med hyresmarknadens frigörelse måste bostadsproduktionens finansieringssystem normaliseras, om tillgången på bostäder skall nå upp till efterfrågenivån. Marknadsmässiga bedömningar är beträffande produktion av bostäder lika effektiva för produktionsökning och för kostnadspressande rationalisering av tillverkningsmetoderna som beträffande produktion av bilar, TV-apparater, fritidsbåtar och fritidshus.

Herr Wedén tror inte på marknadsmekanismen, då det gäller bostadsförsörjningen, och ändå bekänner han sig till en tro på marknadsmekanismen i allmänhet som ett av de finaste instrumenten för vår frihet. Men beträffande bostadsmarknaden sade herr Wedén i sitt första anförande — jag antecknade det ordagrant — att en full marknadsmekanism fungerar dåligt på bostadsmarknaden, under det att herr Wedén i en senare replik sade, att den inte fungerar lika bra som ett statligt reglerat system.

Ett av de skäl som herr Wedén anförde mot marknadsmekanismens införande på bostadsproduktionens område var, att bostadsmarknaden under hela efterkrigstiden varit föremål för en hårdhänt regleringsmekanism. Ja, det är klart att om man reglerar en marknad med statliga ingripanden, stör man det normala beteendet hos marknadsmekanismen. Så länge man har kvar regleringsmekanismen kommer marknadshushållningen inte att fungera bra. Det är därför angeläget — och jag har försökt påvisa det tidigare här — att vi snarast möjligt kommer bort från regleringsmekanismen, så att förutsättningar skapas för att marknadsmekanismen, »ett av de finaste instrumenten för vår frihet», för att än en gång citera herr Wedén, skall kunna fungera även på bostadsmarknaden, där det inte finns

några sakliga skäl, bortsett från eventuellt tro, för att den inte skulle fungera lika bra som på andra områden.

Om hyresmarknaden frigöres, kommer bostadsproduktionens volym, lokalisering och utformning i fråga om lägenhetsstorlekar, typer och standard att bättre anpassas till konsumenternas verkliga efterfrågan och värderingar. Även det andra kravet — beträffande de bostadssökandes valfrihet — skulle alltså tillgodoses effektivare om bostadsproduktionen inordnades i en normal marknadshushållning av den typ, som fört vårt land till en så gynnsam position på snart sagt alla andra materiella områden än bostadsförsörjningens.

Den skrämmande kostnadsutvecklingen inom byggnadsproduktionen skulle också dämpas. En sådan följdfekt skulle vara hälsosam inte bara för boendekostnaderna utan för hela samhällsekonomin. Att en sådan medicin behövs framgår av att det i dag finns nya bostäder här i Stockholm och på sina håll ute i landet som står tomma och oanvända, därför att hyrorna är så höga att folk inte har råd att betala dem.

I detta sammanhang skulle jag vilja anknyta till vad herr Bergman yttrade. Han sade att det kanske är nödvändigt att ibland mana fram spöken i den politiska debatten. Dessförinnan hade herr Bergman försökt skrämma ledamöterna i kammaren och därmed också hela svenska folket för högerns förslag, som enligt herr Bergman skulle medföra så våldsamma hyreshöjningar. Jag antar att herr Bergmans uttalande om högerförslagets inverkan på hyressättningen var just ett sådant försök att mana fram spöken, som herr Bergman i annat sammanhang talade om. Visst skulle våra förslag medföra en viss höjning av hyrorna vid ett tillfälle, men denna höjning är inte på något sätt exceptionell eller sensationsartad jämförd med de höjningar, som praktiskt taget årligen

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

gen under en lång följd av år drabbat hyrorna. Man kan naturligtvis räkna på litet olika sätt, men i stort sett kan man säga att de prishöjningar som skulle bli en följd av övergången till ett friare system skulle uppgå till i olika fall mellan 6 och 10 procent på de senaste årens produktion.

Att vi nu behöver en ny bostadspolitik torde alla vara överens om, men inom högerpartiet är vi helt övertygade om att den förnyelsens väg, som regeringen valt, inte leder till de mål vi vill uppnå.

Herr talman! Jag ber därför att få ansluta mig till de reservationer till statsutskottets utlåtande nr 100 som fröken Ljungberg yrkat bifall till.

I detta anförande instämde herrar *Magnusson* i Borås, *Ringaby*, *Eliasson* i Moholm och *Nordgren* (samtliga h).

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förmodar att dessa instämmanden även gäller det uttalande som den föregående talaren gjorde och som innebar att det enligt hans mening inte finns några som helst skäl anta, att det inte skulle vara möjligt att få ett marknadssystem att fungera på det här området lika väl som på de flesta andra.

Jag använde en avsevärd del av mitt anförande för att framhålla några elementära orsaker till varför det inte förhåller sig så. Jag nämnde den långa tid vi haft en reglering, byggnadsarbetsmarknadens bristande balansmekanism jämförd med situationen på de flesta andra områden av arbetsmarknaden, den stora skillnad i fråga om kapitalkostnader som kan uppstå för hus av olika ålder men med likvärdiga lägenheter o. s. v. Jag har också betonat att dessa omständigheter inte alls utgör något argument för att inte använda marknadsmekanismens fördelar i större utsträckning än den socialdemokratiska regeringen nu vill göra. Man jag betonade verkligen, att det mot bakgrun-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

den av dessa skäl, som går att utveckla ytterligare, var troskyldigt att vänta sig att den skulle ställa allt till rätta. Det kan den lika litet här i landet som i något annat land, eftersom bostadshus inte är artiklar som lätt och behändigt kan skickas över gränserna. Det anser väl inte heller herr Turesson att de kan. Därmed faller en stor del av hans resonemang.

Till sist vill jag säga att vår beskrivning av den inverkan som högerpolitiken skulle få på hyresnivån inte innebär att vi ser några spöken. För det första drabbar nämligen högerpolitiken de senare årgångarna av hus hårdast, och för det andra ger den därför en hög riktpunkt för den allmänna hyresnivå som man vill överföra till en fri marknad.

Jag tillåter mig därför att reagera mot den doktrinära inställningen att man just när det gäller detta stora och betydelsefulla område, där det är uppenbart att flera faktorer talar emot antagandet att en normal marknadsmekanism utan några korrigeringar kan fungera väl, envisas med att säga att det inte finns några skäl för det resonemang jag fört.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste säga att jag är en smula överraskad över herr Turessons anförande. Det har i dag från flera håll riktats kritik i detalj mot det föreliggande förslaget om det kollektiva kreditgarantisystemet. Det var ju herr Turesson som reserverade sig för den metoden i bostadspolitiska utredningen. Han har alltså en väsentlig del av skulden till att högern begått misstaget att föra fram det förslaget i år. Då tycker jag att det också borde vara hans sak att bemöta den detaljkritik som riktats mot förslaget. Bland annat borde han väl förklara vad han anser om högerns förslag att genomföra detta system redan den 1 juli i år. Detta är ju praktiskt

omöjligt, något som herr Turesson mycket väl torde förstå.

Förslaget innebär att staten skall ta 90 procent av risken vid kreditgarantier, medan andra kreditgivare skall ta 10 procent av risken. Men staten skall trots detta risktagande till 90 procent inte ha någonting att säga till om — var det skall byggas, när det skall byggas och hur mycket det skall byggas, d. v. s. hur stor omfattning statens risktagande skall få. Allt detta skall beslutas av dem som tar 10 procent av risken. Jag vill fråga herr Turesson om han inte tycker att denna fördelning av risktagande och inflytande är ganska ofördelaktig för staten.

När herr Turesson säger att paritetssystemet kan medföra att folk bor några år i ett nytt hus och sedan flyttar till ytterligare ett nytt hus och på det sättet får lägre hyra, så utgår han ifrån att detta system skulle leda till en bakvänd hyressplitrning, så att hyrorna i det äldre bostadsbeståndet bleve högre än i det nya. Men det är ju inte alls vad som i verkligheten blir fallet. Tänker ni verkligen bedriva en så grovt demagogisk propaganda mot paritetssystemet?

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Turesson nämnde en siffra som verkligen gjorde mig fundersam. Han sade, att om vi får en fri hyresmarknad, så blir det en hyreshöjning på 6 å 10 procent och — om jag antecknade rätt — att det bara blir en viss höjning vid ett enda tillfälle — sedan skulle hyrorna ligga stilla.

Nog gör man sig väl skyldig till dagdrömmeri om man tror på någonting sådant. Var kan man låna pengar till så låga räntor och på sådana amorteringsvillkor på en fri marknad? En enkel matematisk beräkning visar att det blir en höjning på 35 procent, om man räknar med samma ränta på topplånet som på underliggande lån. Där har det hittills inte funnits någon fri marknad;

blir det en sådan kan man lugnt räkna med att räntan på den delen av lånet inte blir lägre än på underliggande lån. Det vore intressant om herr Turesson kunde ge oss en lektion i den räknekosten och tala om var de billiga pengarna finns att få.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det finns självfallet inga möjligheter att i ett kort genmäle vare sig hålla några lektioner för herr Bergman eller gå in i detaljpolemik med herr Gustafsson i Skellefteå.

Jag begärde ordet då herr Wedén hade sin replik. Det är sant att herr Wedén i sitt huvudanförande använde en avsevärd tid för att förklara varför han ansåg att marknadsmekanismen inte var så lämplig inom bostadsproduktionen. Men hur lång tid herr Wedén än använde så lyckades han inte övertyga mig. Jag menar att en stor del av herr Wedéns skäl var uttryck för herr Wedéns tro lika väl som en del av mina argument — det erkänner jag gärna — är ett uttryck för min tro. Där står vi.

Ett skäl som herr Wedén anförde är riktigt — det har jag ingen anledning att inte hålla med om — och det är argumentet att det råder brist på utländsk konkurrens. Man kan inte bygga hus utomlands och flytta dem över gränserna. Men jag är inte säker på att det är den allvarligaste faktorn då det gäller kostnadsstegringen på bostadsproduktionsområdet. Det är kanske i stället det egendomliga förhållandet — som vi dagligen kan se exempel på i Stockholm och i många andra städer — att man river fullt användbara, praktiska hus därför att det inte lönar sig för ägaren att modernisera dem, eftersom han inte får ta ut en hyra som ger tillräcklig förräntning på investeringarna. Det lönar sig bättre att riva huset hur användbart det än är och bygga ett nytt, varvid hela köpeskillingen för det gamla huset — beräknad efter något slags avkastningsvärde grundat på ut-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

gående hyror eller på spekulationer om framtida hyressättning i det nya huset — läggs i botten på produktionskostnaden för det nya huset. Och ändå har under hela den tid det gamla huset ägt bestånd folk bott där och betalat hyra, som till en del utgör amortering av produktionskostnaden för det gamla huset.

Detta är, tror jag, en verkligt allvarlig kostnadsfördyrande faktor i bostadsproduktionen som skulle elimineras om regleringssystemet togs bort. Den är nämligen en direkt följd av regleringssystemet och den är en av de farligaste inflationsdrivande faktorerna här i landet.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Det förslag till lösning av våra bostads-, hyres- och markproblem som presenteras i proposition 100 är resultatet av ett flertal statliga kommittéers arbete. Utan tvivel har man på många punkter tagit ett gott samlande grepp, och det finns åtskilliga positiva lösningar som man helt kan ansluta sig till. Jag ser bl. a. förslagen om ökade befogenheter för våra bostadsförmedlingar som ett ytterst betydelsefullt framsteg när det gäller att skapa rörlighet på hyresmarknaden och som ett värdefullt bidrag när det gäller att nå fram till en rättvis fördelning av lägenheterna i såväl det äldre som det nyare bostadsbeståndet. Bestämmelserna om att statligt belånade fastigheters lägenheter skall förmedlas av bostadsförmedlingarna är värdefulla, och i än högre grad kan detta sägas om övergången till lagstadgad bytesrätt.

Dessa åtgärder kommer att medföra en mer naturlig, ekonomiskt och utrymmesmässigt riktig lägenhetsfördelning. För närvarande har framför allt fastighetsägarnas ganska utbredda vägran till lägenhetsbyten bromsat erforderlig rörlighet på vår hyresmarknad och ställt de ekonomiskt svagare familjerna utan reella möjligheter till en god lösning av sina bostadsproblem utan att pressa

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

familjernas ekonomi över hövan. Genom en lagstadgad bytesrätt undanröjs många sådana hinder och en bättre anpassning sker till lägenheter som motsvarar hyresgästernas önskemål och krav.

Beträffande statsbelånade fastigheter föreslås i propositionen att endast förstagångshyresgästerna skall anvisas av bostadsförmedlingarna, detta under motivering att den lagstadgade bytesrätten i fortsättningen kan utnyttjas. Det finns emellertid åtskilliga fall där bytesrätten inte kommer att kunna användas, när lägenheter friställes i statligt belånade fastigheter, t. ex. vid flyttning till annan ort, skilsmässa, villaköp, dödsfall etc. Därför har herr Adamsson och jag i motion II: 953 föreslagit att alla ledigblivna lägenheter i statligt belånade fastigheter bör fördelas av bostadsförmedlingarna, med undantag för de fall där den lagstadgade bytesrätten kan tillämpas.

Utskottet skriver att »frågan om att tillämpa lånevillkoret på andra än förstagångshyresgäster bör av Kungl. Maj:t slutligt prövas i samband med genomförandet av en ny hyreslagstiftning. Skulle möjligheter därtill finnas bör Kungl. Maj:t utfärda erforderliga bestämmelser därom.»

Jag tycker det är en bra skrivning. Motionärerna kan helt ansluta sig till utskottets skrivning i detta avsnitt.

Vad gäller lösningen av markfrågorna kan jag helt ansluta mig till propositionens riktlinjer, speciellt i fråga om förköpsrätt för kommunerna, statliga lån till markköp, förslagen om tomträtt och den vidgade expropriationsrätten. Alla dessa åtgärder präglas av en socialdemokratisk grundsyn rörande betydelsen av att samhället får inflytande över markfrågorna.

I propositionen föreslås vidare att de nuvarande statliga räntesubventionerna och underräntan på statslånen slopas och ersättes med ett nykonstruerat statligt lån, vilket skall återbetalas under

en trettioårig amorteringstid. Konstruktionen av detta nya statslån skall göra det möjligt för fastighetsägarna och bostadsföretagen att kunna presentera rimliga inflyttningshyror, och hyresgästerna får sedan under amorteringstiden räkna med en återbetalning av de statliga lånen under former som förhindrar språngvisa höjningar av hyrorna av det slag vi fått uppleva under senare år.

Basannuiteten har fixerats till 5,1 procent och i propositionen räknar man med att de statliga lånen skall vara slutamorterade efter 30 år. Detta tal, 5,1 procent på låneunderlaget, tillämpas för närvarande av länsbostadsnämnderna och utgör den genomsnittliga kapitalkostnaden i ett med statligt lån uppfört hyreshus med enbart bostäder under de tio första åren av lånetiden. Tillämpningen sker vid fastställandet av de högsta hyror som får uttagas i en sådan fastighet.

Den nuvarande utgångshyran är redan nu sedd ur bostadssocial synpunkt besvärande hög. Ett fastställande av basannuiteten till 5,1 procent för den kommande nyproduktionen skulle innebära ett initialt hyresuttag av den högsta hyra som länsbostadsnämnderna i dag kan godkänna.

Under remissbehandlingen av denna fråga har konjunkturinstitutet framhållit att basannuiteten kan komma att sättas så högt att en ökning av kapitalkostnaden, som sedan år efter år kommer till stånd genom paritetstalets höjning, kan leda till en för snabb återbetalning av statslånet eller att pariteten i kapitalkostnaderna mellan tidigare byggda och nya hus måste uppges, vilket innebär att en av systemets viktigaste funktioner sättes ur spel.

Vad jag i detta avsnitt har försökt bevisa bestyrkes av propositionens räkneexempel som gör klart att även vid ett högt marknadsränteläge statslånet slutamorteras på 23 år vid en förutsatt årlig höjning av paritetstalet med 3 pro-

cent. Om man som basannuitet i stället för 5,1 väljer 4,6 procent men i övrigt bibehåller propositionens förutsättningar, blir inflyttningshyran 4 å 5 kronor lägre än enligt regeringsförslaget. En basannuitet på 4,6 procent och bibehållande av propositionens förutsättningar i övrigt leder till en amorteringstid för statslånet på nästan exakt 30 år. Dagens ränteläge för underliggande krediter är emellertid lägre än vad som förutsatts i propositionens exempel.

Med hänsyn till att inflyttningshyrorna under den gångna delen av 1960-talet fått icke önskvärda bostadspolitiska effekter bör ytterligare höjning av inflyttningshyrorna icke godtagas. Den förkortning av amorteringstiden för statslånen som propositionens basannuitet konstituerar kan icke motiveras med hänvisning till vare sig sund fastighetsförvaltning eller säkerhetsskäl för långivningen. Ett rejält fasthållande vid den nuvarande amorteringstiden 30 år, vilket i propositionens motivering godtages, skulle verka som en stabilisator i den nya bostadspolitiken.

I några motioner, I: 754 och I: 765 samt II: 943 och II: 952, har pekats på angelägenheten av att basannuiteten sättes så lågt som möjligt för att utgångshyran i de nybyggda fastigheterna icke skall pressa upp hyresläget samt att paritetstalen för den årliga bedömningen icke onödigtvis pressar upp hyresläget i fortsättningen.

I motionerna I: 754 av herr Dahlberg m. fl. och II: 943 av mig m. fl. har hemställts att riksdagen måtte besluta att basannuiteten fastställs till 4,6 procent. Det är härvid icke fråga om statliga subventioner, utan statslånen skall under alla förhållanden helt återbetalas. När, som jag här påvisat, återbetalningen av statslånen kan ske inom 30 år även med tillämpning av den basannuitet jag här förordar, kan en högre basannuitet icke sakligt motiveras. Hyresposten är så viktig för den enskilda familjen att största möjliga hänsyn bör tas

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.
till denna utgift vid utformningen av den förändring av villkoren för bostadspolitiken vi skall besluta om.

Högern har i motsats till andra partier föreslagit ett betydligt högre basannuitetstal än propositionen, nämligen 6,1 procent. Med 6,1 procent i basannuitet blir amorteringstiden för statslånet 16 år. Jag vill betona detta i debatten. Högermotionen innebär vidare en höjning av utgångshyrorna i nyproduktionen med 9 å 10 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta eller för en trerumslägenhet på 70 kvadratmeter en höjning av 650 kronor per år, alltså över 50 kronor per månad.

En sådan våldsam upptrissning av hyrorna är i och för sig konsekvent för högerns socialpolitiska värderingar. Men man kommer att ställa de lägre inkomsttagarna utan reell chans på den nya bostadsmarknaden. I regeringsförslaget ligger ett helt annat socialt hänsynstagande än i högerförslaget. I propositionen framhålls att om avvecklingen av räntebidragen och underräntan på statslånet genomförs, skulle detta i dagens ränteläge medföra en höjning av hyrorna med cirka 35 procent. Enligt både propositionens och utskottets mening är åtgärder som får en sådan effekt otänkbara. De skulle innebära ett kraftigt avbräck i samhällets strävan att åstadkomma en allmän förbättring av bostadsförhållandena och rasera en väsentlig del av den standarhöjning på området som dock uppnåtts.

Utskottet har också självt varit litet betänksamt i fråga om valet av basannuitet. Jag skall citera vad utskottet skriver med hänsyn till basannuiteten och förhållandena för närvarande på hyresmarknaden, vilket jag tycker är mycket positivt: »Utskottet kan inte befria sig från intrycket att de på sina håll uppträdande svårigheterna att finna avsättning för nybyggda lägenheter kan sammanhånga med den ändring som inträtt i konjunkturen. Enligt utskottets mening är det emellertid av

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

yttersta vikt att utvecklingen av hyror och kostnader följs med skärpt uppmärksamhet. Skulle svårigheterna accentueras förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t förelägger riksdagen förslag till sådana åtgärder som kan vara påkallade.»

Denna skrivning konstaterar helt enkelt att det håller på att ske någonting på bostadsmarknaden som man inte kan gå förbi. Man måste helt enkelt ta hänsyn till vad som skett i fråga om både kreditkostnader och byggnads-kostnader.

Högermotionerna I: 805 och II: 1000 tar inga sådana väsentliga hänsyn utan föreslår att de nuvarande räntebidragen avvecklas på det sätt och med den effekt som här påvisats. Om högermotionärerna skulle få igenom sina förslag, skulle det bli nära nog omöjligt för lågavlönade att hyra en modern bostad. Enligt de uppgifter som föreligger från bostadsförmedlingarna har över 20 procent av de bostadssökande gemensamma inkomster understigande 15 000 kronor. I dessa grupper är inte inräknade pensionärer och bidragsberättigade flerbarnsfamiljer.

Jag utgår från att barnfamiljer, pensionärer och handikappade med det snaraste kommer att beredas möjlighet till en förstärkning av sitt bostadsstöd och att vederbörande departementschef omtalar att sådant stöd prövas i anslutning till arbetet inom pensionsförsäkringskommittén och familjepolitiska kommittén. Ett förslag till förbättring av samhällets familjebostadspolitiska stödformer avses bli genomfört under budgetåret 1968/69, d. v. s. i god tid innan hyresregleringslagen upphör och de nya hyrorna slår igenom på hyresmarknaden. Således kan man räkna med en förstärkning av dessa gruppers bostadsstöd, medan andra samhällsgrupper med låglöner speciellt hårt skulle drabbas om högermotionärerna fick möjlighet att genomföra sina förslag.

Det har ofta och från många håll —

inte minst av högern — framhållits att alla krafter skall mobiliseras för att bekämpa inflationen och hindra prishöjningar. Det kan inte vara främmande för någon att en starkt ökad hyra kan inverka på de kommande avtalsrörelserna och lägga nytt bränsle på inflationsbålet. Den av Kungl. Maj:t föreslagna metoden för erläggande av ränta och amortering å statliga bostadslån innebär att dessa betalningar fördelas över amorteringstiden, så att tre syften uppnås. Det ena syftet är att den höjning av kapitalkostnaderna som betingas av subventionsavvecklingen skall slå igenom i boendekostnaderna först så småningom. Det andra syftet är att skapa kapitalkostnadsbetingelser för en jämnare hyresnivå i de hus som i framtiden tillkommer med stöd av statliga lån. Det tredje syftet är att motverka genomslag i boendekostnaderna av kortsiktiga variationer i marknadens räntesatser — man vill förhindra sådana språngvisa hyreshöjningar som ägt rum under de senaste åren. När nu de generella subventionerna skall avvecklas borde man, anser jag, gå något försiktigare fram vid fastställandet av basannuiteten för att därigenom få mer moderata utgångshyror. Jag ber därför att få yrka bifall till de likalydande motionerna I: 754 och II: 943, som preciserar basannuiteten till 4,6 procent.

Frågan om hyresregleringens slopande och de nya förslag som sammanhänger med tillkomsten av en fri hyresmarknad kommer inte att behandlas under vårriksdagen utan först i höst. Jag vill gärna betona att jag anser det vara ytterst värdefullt att vi får tillfälle att ingående studera de olika förslagen rörande hyresregleringslagen och får tid på oss att framföra synpunkter. Tidsfristen kan därför vara av betydelse.

Vad som nu sker i synnerhet på bristorterna när det gäller svartarbetsaffärer och kontrakts- och lagöverträdelser — något som nyligen på ett drastiskt sätt avslöjades i ett TV-program — ställer

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

oss här i riksdagen inför viktiga avgöranden. Det gäller att utforma den blivande nya hyreslagen så, att bästa möjliga garantier ges för möjligheterna att förhindra mänskliga tragedier och skapa skydd mot ett hänsynslöst utnyttjande av bostadssituationen. Jag vill framför allt fästa uppmärksamheten på andrahandshyresgästernas nuvarande situation och på gällande hotellstadga — det bör undersökas om inte förändringar behöver göras härvidlag. Enligt min mening måste en dylik granskning göras med största omsorg.

Innan jag slutar mitt anförande vill jag bemöta herrar Wedén och Turesson.

Herr Wedén frågade om vi inte bör ta större hänsyn till sammansättningen av bostadsbeståndet. Men tas inte sådan hänsyn redan nu, herr Wedén? Vi som handhar den praktiska tillämpningen av bestämmelserna i bostadsförmedlingar och fastighetsnämnder och som har med de kommunala och de kooperativa bolagen att göra kan i dag konstatera att flertalet av familjerna hyser ett stort intresse för tre- och fyrrumslägenheter och det byggs främst sådana lägenheter. Men är det fel att bygga tvårumslägenheter? Den frågan kan ställas i dagens läge. När vi studerar 1965 års siffror rörande pensionärer och vissa andra grupper finner vi att antalet människor i högre åldrar ökat kraftigt. Kommer inte dessa människor att inom kort behöva betydligt bättre lägenheter än de har i dag? Varför skall de hänvisas enbart till enrumslägenheter, till små lägenheter?

Står inte även de ensamstående i samma predikament? Bygger vi tvårumslägenheter nu kommer både pensionärer och ensamstående att vara högst angelägna att få disponera dessa lägenheter. Tvårumslägenheter och lägenheter med två rum och kokvrå är i dag lägenhetstyper som är mycket starkt efterfrågade och som är av största betydelse. Vad är det som rivs av saneringsbeståndet? 1960 års bostadsräkning

visade ett mycket stort överskott av en- och tvårumslägenheter. Detta överskott reduceras mer och mer därför att det mesta som rivs i saneringskvarteren är små lägenheter. Vi behöver alltså förnya typurvalet av tvårumslägenheter. Detta är något som man i högsta grad bör ta hänsyn till. Vi skall skapa utrymmesstandard inte bara för familjer utan även för ensamstående och pensionärer, något som jag vill starkt betona.

Herr Turesson förvånar mig. Han talade om att vi skall verka för rimliga hyreskostnader. Han hade talat med en del grupper som inte är påverkade av socialdemokratisk dogmatism och dessa önskade att rimliga hyreskostnader måtte skapas. Vad gör högern då? Alla deras förslag höjer de redan nu höga hyrorna som, enligt herr Turesson, råder på dagens marknad. Detta är att gå i helt annan riktning än vad han uttalat sig för. Vilka grupper är opåverkade av »socialdemokratisk dogmatism»? Är det de betalningsstarka grupperna? Är det de grupper för vilka hyran inte spelar någon roll? Är det de som inte behöver överväga sina möjligheter att välja bostad? Är det de som inte räknar med att någonsin behöva stå i bostadskö? Jag ställer dessa frågor, ty det skulle vara synnerligen intressant att få veta vilka grupper herr Turesson avser. Det kan inte vara de folkgrupper med små inkomster jag tidigare talade om, de som ständigt måste fråga sig: Kan jag ta denna bostad om den erbjuds mig?

Herr Turesson sade vidare att det rivs så mycket. Till detta är — enligt honom — hyresregleringslagen skuld. Nej, herr Turesson, så är det inte alls! Hyresregleringslagens bestämmelser ger i nuvarande stund stora möjligheter — vilket jag gång på gång påpekat från denna talarstol — åt de människor som vill modernisera sina lägenheter. De gynnas på ett utomordentligt sätt och ingen som moderniserar behöver frukta att detta inte kommer att ge god av-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

kastning. En klok fastighetsägare väljer alltid denna utväg.

Det som rivs i Stockholm — framför allt i centrum — är de fastigheter som bankpalats, varuhus och stora industrier gärna vill ha, och dessa kommer inte under några förhållanden att backa ut från goda tomtlägen. De får ett centrumläge och de betalar gärna rådande tomtpris. Detta är det verkliga läget. Hela saneringen i Stockholms centrum ger vid handen att det inte finns någon som helst möjlighet att restaurera dessa hus därför att tomterna är alltför attraktiva och välbelägna. De skall inlösas till varje pris och de fastighetsägare som har dessa fastighetstomter säljer dem gärna.

Herr Turesson sade också att det på grund av för höga hyror finns lägenheter i Stockholm som står tomma. Men herr Turesson och högern hjälper ju till att ytterligare höja dessa hyror. Då kommer ännu fler lägenheter att bli tomma.

Jag vill sluta med att påminna om att herr Turesson också nämnde att de kooperativa och kommunala lägenheternas hyror kommer att bli riktgivande för de kommande hyror. Detta vill jag hälsa med största tillfredsställelse ty dessa företags hyror bygger på självkostnadsprincipen. Det ger en möjlighet att hålla hyror nere och ingen bör stå främmande för att dessa företag verkligen går in för rationalisering och tekniskt utbyggande.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till de likalydande motionerna I: 754 och II: 943. I övriga avsnitt vill jag helt yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svenning har med våldsamt energi kastat sig över mig. Det tyder väl på att han känt sig illa berörd och kanske litet orolig inför den utveckling som skulle bli följden av

vårt förslag — kanske inte i första hand av den anledningen att det skulle bli några försämringar på lång sikt utan därför att ett godkännande av vårt förslag skulle bryta den hegemoni över bostadsmarknaden som råder inom vissa företag.

Herr Svenning påstod att högers förslag skulle komma att ställa mängder av människor med små inkomster utan möjlighet att hyra moderna bostäder. Samtidigt nämnde herr Svenning att det från kanslihuset hade signalerats om förslag till ökning av stödet till barnfamiljers och pensionärens bostadskostnader.

En sådan förändring av de behovsprovade bostadsbidragen har vi inom högerpartiet anledning att hälsa med tillfredsställelse. Jag minns att för några år sedan när regeringen senast föreslog ändrade regler för detta, vägrade man enständigt att hjälpa dem som bäst behövde hjälp, nämligen de som hade de minsta inkomsterna. Man höjde i stället inkomstgränserna för dem som var berättigade att få stöd. Detta var alltså tvärtemot vad som hade varit rimligt och riktigt.

Regeringen säger i propositionen att paritetslånesystemet inte innebär någon subventionering. Högerpartiet gör gällande att det är fråga om en subventionering. Det är hyresgästerna i de nya husen som under ett antal år subventioneras, men det är dessutom en subventionering på grund av inflationens effekt i detta avseende. Av de räntor och amorteringar som under 15 år förvandlats till lån, d. v. s. sådana som icke betalas årligen utan i stället lägges på hög och förvandlas till lån, blir på grund av inflationen — om man räknar med 6 procents ränta och 4 procents årlig inflation — förlusten för staten ungefär halva beloppet av ränte- och amorteringslånen. Det är en mycket väsentlig subventionering, vilken jag också belyst genom att nämna siffran 2 400 miljoner kronor under en åttaårsperiod.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att jag känner mig illa berörd av herr Turessons anförande, men det kanske beror på att jag har en annan samhällssyn och ett intresse för att man inte utlämnar stora grupper av människor. De bör ha en chans till en modern bostad, en chans att få ut något av detta välfärds-samhälle. Det kan inte vara alldeles felaktigt att vi hjälper till i något större utsträckning än vad herr Turesson och högermotionen utgår från.

Herr Turesson sade att vi skall stödja de förslag som gäller barnfamiljer och pensionärer. Men jag talade om att det fanns 20 procent bostadssökande som inte tillhörde denna grupp och som har en medelinkomst på 15 000 kronor. Hur skall man hjälpa dessa människor? Skall de helt ställas utanför? Det oroande i högerförslaget är att dessa medborgare utlämnas helt och hållet. Det är detta som övriga partier inte vill vara med om.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Det vore värdefullt, om vi kunde vara ense om att även kostnaderna för vårt boende måste betalas. Det är en sanning som naturligtvis även herr Svenning — om han är ärlig — måste vitsorda.

Regeringen försöker göra gällande att propositionen innebär en avveckling av subventionerna. Jag har försökt visa att så icke är fallet. Men ponera att regeringen verkligen har rätt, vad anser herr Svenning i så fall? Skulle det inte innebära en lika stor orätt mot de små inkomsttagarna, som herr Svenning påstår att vi ställer utanför möjligheten att hyra en modern bostad?

Jag tror att ett grundläggande fel i herr Svennings resonemang är att han rör sig med medeltal i fråga om inkomsterna. Grupperna av inkomsttagare med låga inkomster rymmer människor i många olika situationer. Vi får inte glömma bort att en mycket väsentlig del

av människorna i inkomstlägen upp till låt oss säga 20 000 kronor är ungdomar, som har en god ekonomi på grund av att de har goda inkomster men små utgifter. Det är en mycket köpstark grupp som rymms i den grupp av människor, som herr Svenning säger sig ömma för. Jag tror inte att de sociala vådorna skulle vara så stora, herr Svenning.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Turesson underlät helt att svara på frågan vilka grupper som har det så bra att de går emot ett stöd av staten. Han gick helt förbi alla de fyra frågor som jag ställde. Det är väl en väsentlig skillnad mellan förslaget om 5,1 procent i basannuitet och högerens förslag, som utan tvekan får de konsekvenser som jag har påtalat.

Herr Turesson sade vidare att den grupp som har låga inkomster kan rymma människor i mycket olika situationer. Men de flesta av dem är faktiskt familjeförsörjare. Eftersom jag dagligen sysslar med dessa frågor och går igenom bostadsregistret har jag haft tillfälle att se att många av dessa människor bor i de sämsta lägenheterna. Deras chanser att få en bättre lägenhet kommer ytterligare att försämras om vi inte kan tillämpa en förnuftig bostadsförmedling och hjälpa dem till moderna bostäder. Detta vill herr Turesson tydligen inte förstå.

Ordet lämnades på begäran till

Herr TURESSON (h), som yttrade:

Herr talman! Kammarens arbetsordning medger mig inte att fortsätta debatten med herr Svenning.

Vidare anförde:

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i debatten mellan herr Svenning och herr Turesson, men jag blev nästan rörd när herr Svenning talade om de stora

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

bank- och affärspalatsen och sade att de är skulden till en stor del av de missförhållanden som råder. Det kanske dock ej är någon större skillnad när en bank själv bygger eller låter ett annat företag bygga ett hus och sedan köper det. Det finns färskt exempel för dagen.

Jag fick den uppfattningen att herr Svenning som försvarsadvokat tyckte att allt i stort sett var väl beställt. Det bör han tycka, ty socialdemokraterna har under en lång period enväldigt skött bostadspolitiken utan att ta några hänsyn. Det är bara att konstatera att detta har resulterat i att det fattas bostäder och att bostäderna är för dyra. Det är väl ändå inte det allra bästa resultat man kan tänka sig?

Skall man då skjuta hela skulden på dem som äger marken och säga att de förorsakar de höga kostnaderna? Jag vill erinra om att det inte är så länge sedan vi diskuterade denna fråga när SAS skulle köpa mark för sin terminal vid Stallmästaregården. Man köpte av domänverket, över vilket staten inte alldeles saknar inflytande, till mycket höga tomtpriser vilka naturligtvis också blev normgivande.

Jag vill också erinra om den kritik som har riktats mot djurgårdsnämnden, med vilken det inte heller har varit lätt att komma överens. Skillnaden mellan att diskutera med staten och med en enskild säljare är bara att när det gäller staten har kommunerna ingen möjlighet att genom expropriering få rimliga priser fastställda.

I samband med att vi diskuterar statsutskottets utlåtande nr 100 skall vi också diskutera jordbruksutskottets utlåtande nr 23 som berör just dessa punkter.

Kommunerna har klagat över att det är svårt att komma över den tomtmark som är nödvändig, när den ägs av staten. Då det gäller andra säljarkategorier har man möjlighet att medelst expropriering nå en lösning, men i

förhållandet till staten saknas denna möjlighet. Det är väl också därför kommunerna anser sig vara i ett svårt underläge. Jag förstår dem så väl, ty jag har också förhandlat med statliga myndigheter. Dessa vill inte bara ha bra betalt; de kräver även många gånger att köparen skall lämna kompensation som på lång sikt kan vara förmånlig. Passar inte de bud som ges, avstår de helt enkelt från försäljningen. Kommunerna har kunnat konstatera att dessa förhandlingar många gånger tar oändligt lång tid.

Nu föreslås en viss decentralisering av statens försäljningar, och det är naturligtvis riktigt. Å andra sidan vill man, om kommunerna och staten inte kan komma överens om priserna vid sina förhandlingar, införa en ny nämnd, alltså en ny form av byråkrati. Denna stats-kommunala marknämnd skall rycka in vid schismerna och kunna förhandla om priserna och de övriga villkoren. Vad den bestämmer skall för staten-säljaren vara ett bindande beslut.

Vi har yrkat avslag på detta förslag, helt enkelt därför att det är vår principiella inställning att såväl köpare som säljare, oavsett vilken ägarkategori det gäller, bör behandlas lika. När jordförvärvslagen handlades i riksdagen hade högerpartiet den uppfattningen att man inte skulle göra någon skillnad mellan om köparen var en enskild jordbrukare eller domänverket. Vi lyckades naturligtvis inte genomdriva detta förslag, men vår principiella uppfattning står fortfarande kvar: den bästa lösningen är att dessa köparkategorier sätts på precis samma nivå som andra. Alla säljare skall behandlas lika.

Genom en sådan princip skulle kommunerna ha samma möjligheter vid sina förhandlingar vare sig säljaren är stat, kyrka eller enskild person. I så fall skulle hänsyn tagas till alla lokala förhållanden, till priserna på orten och inte minst till allmän praxis. Detta skul-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

le, herr talman, från rättssäkerhetssynpunkt vara väsentligt bättre än det förhållande som nu råder.

Det finns alltså enligt vår uppfattning ingen anledning att införa detta nya organ, men det är allt skäl att behandla alla säljkategorier lika. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till jordbruksutskottets utlåtande nr 23.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill endast säga några ord med anledning av jordbruksutskottets utlåtande nr 23 angående proposition nr 99 rörande statens och kyrkans markförsäljning.

Inom kommunerna pågår som bekant överallt i landet en febril byggnadsplanering på lång sikt. Den gäller lokalisering av bostadsområden, den gäller industriområden och allmänna områden liksom fritidsområden. För att kommunerna skall kunna genomföra en dylik planering i praktiken fordras att de har tillgång till den mark som är nödvändig. Att detta inte alltid är så lätt åstadkommet visar en mängd exempel, avseende markförvärv såväl från enskilda markägare som från kronan och kyrkan etc. I allmänhet har problemet varit mindre när det gällt markförvärv från enskilda markägare. Det kan visserligen inte bestridas att svårigheter i enstaka fall uppstått då enskilda markägare ställt sig avvisande till kommunernas markförvärv, men härvidlag har kommunerna redan nu ett medel till sitt förfogande, nämligen expropriationsrätten gentemot enskilda markägare.

I fråga om markförvärv från kronan och förvärv av kyrklig mark som överförts från kronan, är läget helt annorlunda. Här gäller ingen expropriationsrätt. Inte heller enligt regeringens lagförslag om kommunal förköpsrätt får förköpsrätt utövas vid statens markförsäljning. Detta är en underlig företeelse. Två stora markägare, staten och

kyrkan kan sålunda, vad gäller mark som överförts från kronan, utgöra ett oerhört hinder vid kommunernas markplanering. Jag kan ge exempel på fall där dylik mark under relativt lång tid inte ställts till kommunernas disposition, vilket bidragit till ökade kostnader för uppförandet av allmännyttiga byggnader.

Det har sålunda erfarenhetsmässigt visat sig att det ofta tar lång tid att genomföra ett markköp från statligt eller kyrkligt organ. Det finns exempel på att marköverlåtelse till kommunerna från staten och kyrkan har fördröjts av ifrågavarande markägare under motivering att de inte är klara med sin egen markdisposition. Detta har således använts som ett argument när det gällt att hindra försäljning av statens eller kyrkans mark.

I motion II: 1023 har framförts önskemål om en kartläggning av det statliga och kyrkliga markbehovet i syfte att möjliggöra att mark som berörs av samhällsutbyggnaden i god tid skall kunna ställas till kommunernas förfogande.

Jag kan inte inse fördelen i att statens förhandlingsnämnd skulle fungera som samordningsorgan i statliga markförsäljningsärenden. Markpolitiska utredningen har föreslagit att byggnadsstyrelsen skulle åläggas denna samordningsuppgift. Byggnadsstyrelsen svarar för bl. a. statens lokalförsörjning och är samrådspart i mark- och hyresfrågor. Jag anser att byggnadsstyrelsen är det organ som är bäst kvalificerat för denna samordningsuppgift. När det gäller formerna för villkor och prissättning vid kyrklig markförsäljning torde en förenkling kunna åstadkommas. Detta har också anförts i ovan nämnda motion, II: 1023, och jag har ingen anledning att upprepa vad där sägs.

Regeringen har i proposition nr 99 föreslagit inrättandet av en statskommunal marknämnd som skall fungera som skiljenämnd vid oenighet mellan parterna när det gäller markförsälj-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

ningar till kommuner i enlighet med expropriationslagens principer. Vi har yrkat avslag på förslaget om inrättandet av dylik marknämnd. Såvitt jag förstår skulle detta system inte innebära ett påskyndande av markförsäljningsfrågornas handläggning. Om ledamöterna i en central nämnd avses resa landet runt och förhandla utan att känna till de lokala förhållandena, kan detta vålla förseningar i stället för att påskynda frågornas lösning. Nej, låt i stället expropriationsdomstolarna få avgörandet i sin hand. Dessa domstolar har erfarenhet och långvarig praxis att bygga på, de är opartiska och äger lokal-känedom både i fråga om markpriser och planering m. m. Som herr Eliasson i Moholm nämnde, kan därigenom också tillämpas enhetliga bestämmelser vad gäller enskild mark, statlig mark och kyrklig mark överförd från kronan.

Ett underlättande av kommunernas markförvärv är ett legitimt samhällsintresse som inte får förbises. De i jordbruksutskottets utlåtande nr 23 framförda förslagen torde inte enligt mitt sätt att se vara den bästa lösningen. Låt i stället statens mark liksom kyrkans som anslagits av kronan falla under expropriationslagens bestämmelser i likhet med vad som gäller enskild mark.

Herr talman! Med stöd av vad jag anfört ber jag att få på samtliga punkter yrka bifall till den reservation av herr Eskilsson m. fl. som är fogad till jordbruksutskottets utlåtande nr 23.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Jordbruksutskottets utlåtande nr 23 har kommit med på ett hörn i årets stora bostadsdebatt, eftersom i utlåtandet behandlas proposition nr 99 angående statens markförsäljning för samhällsbyggnadsändamål. Jordbruksutskottet tillstyrker enhälligt Kungl. Maj:ts proposition i vad den av-

ser höjning av värdegränsen för statens och allmänna arvsfondens mark som Kungl. Maj:t har bemyndigande att sälja. Likaså tillstyrks propositionsförslaget att Kungl. Maj:t utan värdebe-gränsning skall kunna sälja statens mark för samhällsbyggnadsändamål från och med den 1 januari 1968.

I fråga om det avsnitt av propositionen som gäller formerna för dessa marköverlåtelse är meningarna inom utskottet delade, såsom herrar Eliasson i Moholm och Persson i Heden här redan omvittnat. Sålunda har jordbruksutskottets samtliga borgerliga ledamöter biträtt reservationen, medan majoriteten biträtt Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en stats-kommunal marknämnd med uppgift och befogenhet att besluta i statliga försäljningsärenden då kommunen och ett statligt verk som förvaltar och säljer icke kunnat enas. Det är således fråga om en skiljenämnd med ungefär samma uppgift som en expropriationsdomstol. Vidare tillstyrker utskottets majoritet, att samordningen av statens markförsäljning anförtros statens förhandlingsnämnd.

Jag vill i detta sammanhang påpeka att i reservation nr 19 som är fogad till statsutskottets utlåtande nr 100 görs ett felaktigt påstående, då där sägs att jordbruksutskottet avvisar tanken på en stats-kommunal marknämnd. I verkligheten är det tvärtom, jordbruksutskottets majoritet tillstyrker inrättandet av en sådan nämnd.

Som framgår av vad reservanternas talesmän anfört yrkas från deras sida avslag på inrättandet av en dylik nämnd och man föreslår att statens mark i stället göres exproprierbar. Reservanterna motsätter sig också att statens förhandlingsnämnd anförtros samordningen av statens markförsäljningar och yrkar i stället att denna uppgift läggs på byggnadsstyrelsen. Reservanterna yrkar vidare på en utredning och kartläggning av statens och kyrkans markbehov på längre sikt.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Reservanternas motivering, som här redovisats, för avslag på förslaget om en stats-kommunal marknämnd är, att förhandlingarna mellan staten och kommunerna i fråga om markförsäljning är svåra och tidsödande. Man menar således att ett expropriationsförfarande skulle ge snabbare resultat. Jag frågar mig om reservanterna här riktigt vet vad de talar om. Är det inte tvärtom så, att kommunerna i det längsta drar sig för att använda expropriationsmöjligheten, i de fall den nu är tillämplig, därför att den är så tidsödande?

Den normala gången avses enligt propositionen bli att kommunen och det statliga verk, som förvaltar marken, genom förhandlingar kommer överens om villkoren för förvärvet. Lyckas de inte, har vilkendera parten rätt att begära att ärendet överlämnas till den stats-kommunala marknämnden för avgörande.

Det låter kanske en smula radikalt att yrka på expropriationsrätt till statens mark, men det innebär i sak ingen skillnad mot den ordning utredningen och Kungl. Maj:t föreslagit. För erhållande av rätt till expropriation gäller att Kungl. Maj:t skall lämna sitt medgivande, vilket betyder att, om samma ordning skall tillämpas för statlig mark, Kungl. Maj:t skall bestämma om expropriation skall tillåtas kommunen gentemot Kungl. Maj:t. När nu enligt proposition nr 100 Kungl. Maj:t skall äga befogenhet att ge kommun förvärvstillstånd till marken utan att uppgörelse om pris och villkor hunnit träffas är det fråga om en fullständig parallell till förfarandet vid expropriation och en gardering mot onödig tidsspillan. Skillnaden är endast att den stats-kommunala marknämnden i stället för en expropriationsdomstol ger utslag om pris och villkor.

Man har anledning att tro att marknämnden blir ett smidigare organ än domstolen när det gäller dessa förhandlingar. Kanske finns det också skäl att

påpeka att denna nämnd endast har hand om de **statliga** försäljningarna i de fall dessa förorsakar tvist. Dess verksamhetsfält är således ganska begränsat, medan däremot expropriationsdomstolarna arbetar på hela fältet.

Beträffande reservanternas yrkande att samordningen av statens markaffärer bör åligga byggnadsstyrelsen i stället för statens förhandlingsnämnd måste man säga att detta inte är någon stor fråga. Förhandlingsnämndens verksamhet torde ligga närmare till för denna uppgift, och det är närmast därför som utskottsmajoriteten biträtt denna linje. Det är också möjligt att byggnadsstyrelsen i högre grad än statens förhandlingsnämnd av kommunerna skulle betraktas som part i målet.

En annan diskutabel sak som reservanterna pläderat för är en utredning av statens och kyrkans markbehov på längre sikt. En sådan utredning som skulle avse hela landet, varvid varje kommun måste inventeras, skulle bli en tidsödande historia som skulle ta många år och ge de statliga myndigheterna och kyrkan en utomordentlig anledning att vänta med från deras synpunkt mindre populära försäljningar och därmed fördröja angelägna markupplåtelser. Nej, låt statens och kyrkans markbehov prövas i samband med den kommunala byggnadsplaneringen, detta är det enda rimliga. För övrigt är det inte säkert att kyrkan och staten bör bygga på av dem tidigare ägd mark. Detta bör vara en planeringsfråga. Normalt är kommunerna så intresserade av statliga anläggningar, att de är mycket beredvilliga att hjälpa till att lösa skilda hinder, då också markfrågan i förekommande fall.

Beträffande spørsmålet om förenkling av kyrkans markförsäljning och en eventuellt vidgad expropriationsrätt för kommun anføres i proposition nr 100, att denna fråga får tas upp till prövning i justitiedepartementet. Det beskedet bör för dagen vara tillfredsstäl-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

lande. Den omständigheten att den stats-kommunala marknämnden blir re-missorgan även i ärenden som gäller kyrkans markförsäljning kan i bästa fall bli mönsterbildande för en förenk-lad handläggning även av ärenden av detta slag.

Herr Eliassons i Moholm påstående, att de statliga markförsäljningarna skul-le ha haft en prishöjande effekt, är väl ändå ganska ogrundat. Jag är övertygad om att inte ens djurgårdsnäm-ndens priser tangerar de priser som skul-le ha tagits ut om den marken varit privatägd. Det förhåller sig i stället så, att vi i jordbruksutskottet — i varje fall under nyare tid — aldrig haft an-ledning att ifrågasätta skäligheten av priserna i de försäljningsärenden som förelagts utskottet för beredning.

Till sist, herr talman, ber jag att få yrka bifall till jordbruksutskottets hem-ställan i dess utlåtande nr 23.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte riktigt hur herr Lundmark kunde komma fram till sina slutsatser. Först säger han att den stats-kommunala nämnden i själva verket inte skall fungera på annat sätt än som en expropriationsdomstol — den skall fastställa priser och villkor. Den skillnaden förelåg emellertid, att näm-n-den endast skall arbeta med ärenden som gäller statsägd mark. Det är möjligt att herr Lundmark anser att den mar-ken är av alldeles speciellt slag och att vi därför behöver alldeles speciella människor för att handlägga sådana ärenden. Jag har den uppfattningen, att en expropriationsdomstol, som ver-kar i den bygd där marken är belägen och som alltså känner till förhållandena i bygden, är bättre ägnad att handläg-ga dessa ärenden är denna nämnd, vars ledamöter skall resa till de olika orter-na.

Herr Lundmark sade vidare att jag inte hade något belägg för att det vid

försäljning av statsägd mark hade ta-gits ut högre priser än vid försäljning av privatägd mark. Jag ber bara herr Lundmark att undersöka vilka priser som tagits vid försäljning av statlig mark. Se gärna efter vilka tomtpriser som togs ut när man skulle sälja mark till SAS-terminalen. Denna fråga har behandlats här i riksdagen, så den kän-ner jag till.

Om man tror på regeln att den vår Herre ger ett ämbete, ger han också förstånd att sköta det och att den re-geln skall få tillämpning också på den här nämnden, så kommer det kanske trots allt att gå bra. Men jag måste säga att man börjar tvivla på att den där gamla regeln verkligen gäller då man ser hur bostadspolitiken hitintills har utvecklats.

Herr PERSSON i Heden (cp) kort gen-mäle:

Herr talman! Jag skall inte använda samma debatteknik som herr Lund-mark gjorde när han sade, att vi re-servanter inte vet vad vi talar om. Det omdömet får stå för hans räkning. Jag har den känslan att vi vet vad vi talar om, herr Lundmark.

Min erfarenhet från det kommunal-politiska området säger mig, att det skulle vara bra mycket ändamålsenli-gare om statens mark och även den del av kyrkans mark, som anslagits av staten, liksom privatägd mark, löd under expro-priationsdomstol, så att det kunde bli enhetliga bestämmelser.

Herr Lundmark ansåg själv att det inte är så värst mycket som skulle skilja när det gäller handläggningen i de båda instanserna. Varför skall man då tillsätta ytterligare ett organ, i detta fall ett centralt organ, vars ledamöter sedan skall resa land och rike kring och ta ställning till dessa ting utan att på förhand ha någon som helst kun-skap om det lokala läget? Expropria-tionsdomstolarna på det lokala planet har sådan kunskap. Det enklaste för-

farandet är att anlita dem, och det skulle inte behöva innebära någon förhållning. Däremot tror jag att regeringsförslaget, som också är utskottsmajoritetens förslag, skulle komma att förhålla ärendenas avgöranden.

Jag delar herr Lundmarks uppfattning att frågan huruvida byggnadsstyrelsen eller statens förhandlingsnämnd skall vara det samordnande organet inte är någon stor fråga. Men vi har ansett att det är riktigt att hålla på byggnadsstyrelsen, eftersom den markpolitiska utredningen i sitt betänkande uttalat sig för att byggnadsstyrelsen bör handlägga dessa ärenden. Vi tror att markpolitiska utredningen har penetrerat saken grundligt och att man inte behöver ifrågasätta utredningens objektivitet i detta sammanhang.

Herr LUNDMARK (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Eliasson i Moholm frågade: Vad vinner man på att försöka genomdriva sitt förslag om det i båda fallen - - vare sig ärendena går till expropriationsnämnden eller till den statskommunala marknämnden — blir fråga om ett likformigt handläggande av dessa försäljningsärenden? Jo, skillnaden är den att förfarandet kan förenklas då det endast är fråga om affärer mellan stat och kommun, eftersom dessa båda företräder allmänintresset.

Jag återkommer till priserna för SAS-terminalen. Jag har inte minne av att någon vid det tillfället ifrågasatte ett lägre pris än det preliminära avtalade. Däremot förekom i debatten i jordbruksutskottet för en del år sedan, vid behandling av försäljningsärenden, att man ansåg att priserna var för låga.

Jag vill nu inte diskutera enskilda fall, men enligt mina erfarenheter från hemmaplan — jag har varit med om att göra en del affärer både med enskilda, kyrkan och statens verk — har de allmänna organen varit mera resonabla

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

än de enskilda, och det är väl i och för sig naturligt.

Till sist några ord om frågan hur statskommunala nämnden skall fungera. Man har uttalat farhågor för att den skulle komma att utgöra en broms på markaffärerna. När nu nämnden endast skall syssla med tvistemål och då bara sådana som berör den statliga försäljningen, bör det finnas större förutsättningar för en snabb behandling av ärendena i nämnden än om ärendena skall gå igenom kanske hela raden av domstolsinstanser.

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundmark har sina erfarenheter av markköp och markförsäljningar och jag har mina. Enligt herr Lundmark är staten åtskilligt mer resonabel än enskilda i sådana fall, men där har jag en annan erfarenhet. Jag vet inte om det beror på var man kommer ifrån eller på hur man ser saken, sett ur politisk synpunkt. Jag skulle kunna anföra flera exempel, men det finns ingen anledning att förlänga debatten därmed, herr Lundmark och jag kan ju diskutera den saken senare ute i korridorerna,

Jag vill emellertid beröra en mycket allvarlig sak, som verifierar mitt påstående, och jag gör det därför att jag inte vet om den motion som Torsten Andersson i första kammaren och jag har väckt kommer upp till behandling under vårriksdagen. Den motionen gäller just köp av mark från domänverket. Nio s. k. kronotorpare i min landstingsvalkrets har begärt att få friköpa ett litet markområde omkring den stuga som de äger och som deras fäder har byggt och bott i under generationer. De begär alltså inte att få friköpa det jordområde som de och deras föräldrar och farföräldrar odlat upp, utan de vill bara friköpa ett markområde på omkring 2 000 kvadratmeter för att vara säkra på att få behålla sitt hus.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Detta har man vägrat dem. Husen ligger utefter allmän väg och inverkar därför inte på skogsskötseln däromkring på något sätt, men staten har som sagt nekat dem att få köpa marken. De får endast 1-årskontrakt för nyttjanderätt på ett visst markområde där huset är beläget. Om en enskild person i stället hade ägt denna mark, kunde ensittarlagen tillämpas. Detta fall är väl ett bevis på att statens mark bör jämnställas med enskild mark när det gäller tillämpningen av expropriationslagen.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundmark och jag tycks ha helt olika uppfattningar om samarbetet med domänverket. I varje fall till för några år sedan var det så, att vid varje förhandling med domänverket som gällde köp av mark och man från jordbrukets sida då ville ha ersättning, så förklarade domänverkets talesmän att de inte var villiga att diskutera någon försäljning. Vid ett tillfälle då jag var med sade man att man inte ens hade fullmakt att diskutera några försäljningar. Då är det ju lätt att senare vara ganska resonabel.

Detta är emellertid inte det väsentliga. Jag är den förste att ge herr Lundmark rätt i att om vi kunde komma fram till förenklade metoder i expropriationsförfarandet, så skulle vi vandra den vägen; då kunde alla transaktioner gå fortare. Men jag vill kraftigt understryka att även om snabbhet i ärendenas handläggning är viktig, finns det ändå enligt mitt sätt att se en sak som är ännu viktigare, nämligen den att alla skall behandlas lika. Och så kommer inte att ske med utskottsmajoritetens förslag!

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Vid sidan om den stora bostadspolitiska debatten i anslutning till statsutskottets utlåtande nr 100 och

de speciella markfrågor som tagits upp i jordbruksutskottets utlåtande nr 23 har vi att behandla förslag om ändring i lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, som har prövats av tredje lagutskottet. Jag skall här närmast gå in på några av de frågeställningar som där tagits upp, men först vill jag helt kort knyta an till den tidigare debatten.

Såvitt jag vet finns det inget område inom samhällslivet som är så hårt reglerat som bostadssektorn. Det är det mest socialiserade och samtidigt det mest misslyckade. När den fria marknadshushållningen sättes ur spel, blir det alltid negativa följdverkningar med markanta bristsituationer. Motsatsen kan vi studera exempelvis i USA, där bostadsmarknaden i huvudsak är helt fri och där bostadsbristen närmast är ett okänt begrepp. Där — och för övrigt på många andra håll i världen — finns det möjlighet för dem, som inte tror på att den fria marknadsmekanismen fungerar väl när det gäller bostadsförsörjning, att studera förhållandena och lära av dem.

Förslaget till ändring av lagen om kommunala åtgärder för bostadsförsörjningens främjande innebär en ökad statlig styrning av den kommunala bostadsförmedlingsverksamheten. Den kommunala självstyrelsen, som redan nu är hårt naggad i kanten, blir ytterligare beskuren genom den föreslagna fullmaktslagen, vilken innebär ändring av 2, 3 och 4 §§. Jag kan inte komma ifrån intrycket att regeringen här tillämpat principen att ge med ena handen och ta tillbaka med den andra. I fråga om de allmänna riktlinjerna har det blivit en viss uppluckring i förhållande till vad som gäller nu, men här tar man som sagt igen det.

Jag har ingen erinran när det gäller formuleringen av 2 §, men instämmer i den uppfattning som har kommit till uttryck i den sista reservationen angående information åt bostadssökande.

Denna information bör inte överföras på visst bostadsföretag, utan handläggas av de kommunala organen. Jag lämnar emellertid denna frågeställning, eftersom jag vet att herr Nyberg kommer att ta upp den senare.

I 3 § föreslås den ändringen, att tidigare bestämmelser om bostadsförsörjningsplaner i kommunens regi dels skall utökas till att gälla alla kommuner, dels skall avse »bostadsbyggnadsprogram», vilket kan innebära hårdare styrning från statens sida än som tidigare varit fallet. Jag har ingenting att erinra mot att man utvidgar bestämmelserna och föreskriver att alla kommuner skall upprätta planer i detta avseende. Men jag anser att det liksom nu skall vara fråga om en plan för huvudsaklig efterrättelse och inte ett detaljerat program.

I anslutning till ett förslag i ett par högermotioner har jag därför tillsammans med herr Ebbe Ohlsson i första kammaren i reservation A I till tredje lagutskottets utlåtande nr 43 föreslagit en ändrad formulering av 3 § som i stort sett anknyter till nuvarande bestämmelser.

I 4 § föreslås att Kungl. Maj:t skall kunna förordna om avgiftsfri bostadsförmedling inte bara för en enskild kommun utan också gemensamt för kommuner i ett område »som kan anses utgöra en enhet i bostadsförsörjningshänseende». Förslaget inkräktar i allra högsta grad på den kommunala självstyrelsen och är av allt att döma riktat mot några få storstadsområden där det visat sig svårt att få till stånd en samverkan. I landet för övrigt har det mig veterligt inte funnits några som helst svårigheter i detta avseende. När samarbetet blir än mer fördjupat i kommunblocken och när kommunblock förvandlas till storkommuner, kommer det att vara ännu lättare än nu att få en effektiv samordning till stånd.

Inom högerpartiet anser vi det vara ytterst angeläget att kommunerna så långt som möjligt behåller sin självbe-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

stämmanderätt. Vi menar att regeringen i detta avseende i onödan har gjort en inskränkning. Vi instämmer helt i vad Svenska kommunförbundet har sagt i sitt remissyttrande över detta förslag: »Ett åläggande för flera kommuner att anordna gemensam bostadsförmedling innebär ett betänkligt ingrepp i den kommunala självbestämmanderätten och bör därför om möjlig undvikas. Liksom hittills bör man lita till viljan och förmågan hos de berörda kommunerna att anordna bostadsförmedlingsverksamheten genom frivilliga åtaganden.»

I reservationen A II har vi föreslagit en ändrad lydelse av 4 § som klart understryker den frivilliga samverkan mellan kommunerna men som tar avstånd från varje form av tvång.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationerna A I, A II och B vid tredje lagutskottets utlåtande nr 43.

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! I två av de tre utlåtanden från tredje lagutskottet, som behandlas i detta sammanhang är utskottet enhälligt. Det gäller de lagändringar som möjliggör dels en höjning av byggnadsforskningsavgiften och dels en smidigare tillämpning av byggnadsstadgan i vad den avser föreskrifter som meddelas av byggnadsstyrelsen. Utskottet har i dessa fall inte funnit anledning till erinran mot de föreliggande propositionerna.

Däremot är utskottet, såsom framgår av trycket, inte enhälligt när det gäller det tredje utlåtandet, nr 43, som avser proposition nr 101 om samverkan mellan olika kommuner när det gäller att anordna bostadsförmedling. Frågan är, som framgick av herr Hedins yttrande nyss, mera kontroversiell till sin natur. Vi har dock inom utskottet även vid behandlingen av denna proposition kunnat komma överens i betydande delar. Ingen vill väl i sak underkänna betydelsen av en kommunal samverkan på bostadsförmedlingens område. Det

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

måste dock samtidigt framhållas att betydelsen av en sådan samverkan varierar från kommun till kommun. Den lagstiftning som nu föreslås genomförd och som riksdagen med säkerhet kommer att fastställa får sin främsta betydelse för storstadsområdena. För övriga kommuner — det stora flertalet — får den kanske inte någon större betydelse. Jag vill härvidlag instämma i vad herr Hedin sade om konsekvenserna i detta avseende av utvecklingen mot allt större kommuner.

Den kontroversiella sidan av lagstiftningen avser bl. a. den fullmakt som Kungl. Maj:t har begärt för att kunna förordna om kommunal samverkan. Från högerhåll har, som herr Hedin framhöll, yrkats avslag på denna del av propositionen — högern anser att endast frivillig samverkan skall kunna etableras. I två likalydande motioner av några representanter för centerpartiet — I: 823 och II: 1027 — föreslås en sådan ändring av lagförslaget, att ifrågavarande fullmakt skall kunna tillgripas endast när frivillig samverkan mellan kommuner inte har kunnat uppnås. Vid utskottsbehandlingen har vi folkpartiledamöter funnit goda skäl föreligga för bifall till denna hemställan, och reservationen A III ansluter sig i sak till motionerna. Så långt som till ett direkt yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts förslag har vi inte ansett oss kunna gå.

Jag vill påpeka, att utskottets majoritet skrivit mycket välvilligt i detta sammanhang. Utskottsmajoriteten understryker vikten av att staten inte ingriper med tvång förrän det visar sig att det avsedda resultatet inte kan uppnås genom frivillig samverkan samt framhåller — liksom departementschefen — att starka skäl måste föreligga innan ett ingripande sker. Däremot har utskottsmajoriteten inte velat låta denna inställning komma till uttryck i själva lagtexten. Vi reservanter från mittenpartierna hävdar däremot att den

logiska följderna av denna inställning hos utskottsmajoriteten och givetvis också hos reservanterna borde leda fram till en sådan ändring av lagtexten, att vår uppfattning där klart kommer till uttryck. Fullmakten bör med andra ord bli mera noggrant avgränsad. Den utformning av paragrafen vi föreslår är inte helt densamma som föreslagits i centerpartimotionerna, men ändringen torde dock täcka vad vi avser med vår reservation på denna punkt.

Även på en annan punkt vill vi från folkpartiet och centerpartiet och, i detta fall, även högerns sida anmäla avvikande mening. Det gäller den fråga som herr Hedin också var inne på, nämligen på vilket sätt informationer till allmänheten om bostadstillgången inom en kommun eller inom samverkande kommuner skall kunna organiseras. Departementschefen har på denna punkt ansett att inte bara kommunen själv utan även något enskilt bostadsföretag skall kunna anförtros uppgiften att ombesörja denna serviceverksamhet. Vi reservanter, som ansluter oss till motionen från folkpartiet, motsätter oss bestämt att enskilda företag skall kunna få denna uppgift. Jag vill gärna understryka att även utskottets socialdemokrater varit ganska lyhörda på denna punkt och skrivit att denna överlåtelse av informationsverksamheten till enskilt bostadsföretag bör få förekomma endast i undantagsfall och under förutsättning att kommunen inte har möjligheter att själv på tillfredsställande sätt svara för informationen. Jag tror, herr talman, att man skulle ge sig in på en ganska betänkelig väg om man utnyttjade den om ock lilla möjlighet som utskottets majoritet här anvisar och vi anser att riksdagen på denna punkt bör ge ett klart och entydigt besked. Det kan väl i praktiken icke finnas en enda kommun här i landet som inte har möjlighet att på ett eller annat sätt, t. ex. genom bostadsförmedlingsorgan eller annat kommunalt or-

gan ordna denna informationsverksamhet. Därför anser vi att man bör helt avvisa tanken på att kunna överlåta denna verksamhet åt enskilt bostadsföretag. Ett sådant kan ju få viss favör av detta och vi bör främja den konkurrens på lika villkor mellan olika bostadsföretag, som i varje fall vi från folkpartihåll anser vara riktig.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation III vid punkten A och reservationen vid punkten B av herr Alexanderson m. fl. i tredje lagutskottets utlåtande nr 43.

Medan jag har ordet ber jag samtidigt att få yrka bifall till hemställan i utskottets utlåtanden nr 36 och 37.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Som herr Nyberg redan nämnt har tredje lagutskottet i sina utlåtanden nr 36 och nr 37 enhälligt kort och gott tillstyrkt vad Kungl. Maj:t har föreslagit i propositionerna nr 78 resp. nr 81. Om förslagen i proposition nr 101, som behandlas i tredje lagutskottets utlåtande nr 43, har det däremot blivit delade meningar, även om vi faktiskt i stora stycken varit överens även där.

Det är ju ett par tre saker som behandlas i denna proposition. Det kanske viktigaste är möjligheterna att skapa gemensamma kommunala förmedlingsorgan för bostadsförsörjningen. Propositionen föreslår att en viss form av tvång skall kunna tillämpas, om en kommun inte frivilligt vill gå med i ett kommunalförbund. Mot detta har man reagerat från olika håll.

Egentligen är det tre bud som kommit beträffande bostadsförmedlingen. Ett högerförslag går helt mot möjligheten att skapa dylika kommunalförbund, om det inte kan ske helt på frivillighetens väg. En centerpartimotion har resulterat i en mittenpartireservation, som anser att man i lagtexten bör skriva in att tvång bara får tillgripas, om frivillighet inte går att åstadkomma.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Dessutom föreligger en motion om obligatorisk förmedling av alla nyproducerade bostäder.

Mellan utskottets förslag och mellan partiernas reservation föreligger egentligen ytterst liten skillnad. Även utskottet anser att man skall ta all möjlig hänsyn till den kommunala självbestämmanderätten och att man inte skall få tillgripa tvång utan att det klart visat sig att resultat inte kan uppnås genom frivillig samverkan. Med en sådan skrivning uppnår man ungefär detsamma som begärts i centerpartimotionen och i mellanpartiernas reservation. Jag yrkar därför på denna punkt avslag på reservationen och bifall till utskottets förslag.

Vad gäller kommunernas åliggande att ordna information om bostadstillgången inom kommunen har i propositionen föreslagits, att kommun skall kunna åläggas att tillhandahålla sådan och att man under vissa förhållanden skall kunna uppdra åt annat än kommunalt organ att handha denna verksamhet.

En folkpartimotion har gått emot detta förslag, vilket också resulterat i en mittenpartireservation. I denna reservation säger man bestämt ifrån att informationsverksamhet endast får ske genom ett kommunalt organ. Ändå kan det sägas att utskottet ganska bestämt sagt ifrån, att det förutsätter att det som regel blir kommunala organ som tar hand om informationsverksamheten. Endast i sådana fall då kommunen inte anser sig förfoga över något lämpligt organ skulle avvikelse kunna ske och informationsverksamheten kunna överlåtas åt ett bostadsföretag.

Här är det onekligen utskottet som i högre grad än reservanterna har slagit vakt om den kommunala självbestämmanderätten. Utskottet föreslår att om kommun så önskar, skall den kunna överlåta informationsverksamheten till något bostadsföretag. Men reservanterna vill inte ens gå med på att en

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

enhällig kommunal församling skall kunna uppdras åt annat organ än ett kommunalt att handha denna sak.

Högern har en reservation om ytterligare en sak, nämligen beträffande kommunala bostadsbyggnadsprogram, som varit föremål för försöksverksamhet och som Kungl. Maj:t vill ha inskrivet i lagen. Högern vänder sig mot detta. Jag vet inte vad det skulle vara för skillnad mellan ett kommunalt bostadsbyggnadsprogram och den bostadsbyggnadsplan som högern i stället föreslår. Jag tycker att den reservationen är ännu mer obefogad än de övriga reservationerna.

Jag vill än en gång understryka att vi i utskottet, om jag undantar högerrepresentanterna, varit i stort sett ense om dessa frågor. Mittenpartierna har ansett att vissa saker skulle skrivas in i lagen, medan vi i majoriteten ansåg att det räcker med utskottets skrivning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till tredje lagutskottets hemställan i utlåtande nr 43. De övriga två utlåtandena har herr Nyberg redan yrkat bifall till.

Herr HEDIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Utskottets ärade vice ordförande berörde högerns reservation beträffande bostadsbyggnadsprogrammet. Vi har ansett att man bör kräva att kommunerna liksom nu skall upprätta en bostadsbyggnadsplan som i huvudsak kan följas. Det kan kanske vara riktigt, som herr Levin framhöll, att skillnaden inte är så stor mellan vårt och utskottets förslag — det beror helt på hur det utformas. Avsikten med vår reservation är att staten inte i detalj skall lägga sig i utformningen. Det menar vi att vi bättre garderar oss mot med den formulering som vi har valt, alltså att det skall finnas en plan som i huvudsak skall följas och inte ett mycket omfattande bostadsbyggnadsprogram.

I fråga om informationen tycker jag

att utskottsmajoriteten har tagit en underlig ställning. Det bör väl från kommunernas sida inte finnas något behov av att överlämna denna verksamhet till någon annan än sig själv. Om inte annat finns i varje kommun en kommunalnämnd som med fördel kan handlägga dessa frågor.

Herr LEVIN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag blev inte så mycket klokare av herr Hedins anförande på vad det är för skillnad mellan högerns reservation att kommunerna skall upprätta bostadsbyggnadsplaner och utskottets förslag att kommunerna skall ha bostadsbyggnadsprogram.

Beträffande informationen om bostadssituationen inom kommunen är det väl alldeles riktigt, som herr Hedins säger, att det i regel finns något kommunalt organ som kan ta hand om den verksamheten. Men det behöver inte utesluta att kommunen, om en fullmäktigförsamling anser att man inte har möjlighet eller att det inte finns anledning att inrätta ett särskilt organ, skall ha rätt att överlåta denna verksamhet till något annat än ett kommunalt organ. Det strider i varje fall inte mot den kommunala självbestämmanderätten. Tvärtom skulle det strida mot denna, om man avhänder kommunerna en dylik möjlighet.

Herr HEDIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Med den skrivning som föreslås i reservationen tror jag inte att man kan hindra någon kommun att om särskilda skäl föreligger överlåta informationsverksamheten åt någon annan. Det är endast en rekommendation som vi föreslår. Om denna verksamhet skulle överlåtas åt ett enskilt företag är risken stor att informationen blir ensidig. Det finns ändå olika former av företag som i viss mån konkurrerar med varandra i detta avseende.

Frågan om plan kontra program tor-

de herr Bengtson i Solna komma att gå närmare in på i sitt anförande.

Herr BENGTON i Solna (h):

Herr talman! I sin proposition nr 100 har inrikesministern begärt att riksdagen skall godkänna de allmänna riktlinjer för mark- och bostadspolitiken som han förordat. Eftersom utskottsmajoriteten utan några invändningar har godtagit hans förslag har högerrepresentanterna i statsutskottet skrivit ett särskilt yttrande, vari högerpartiets synpunkter på bostadspolitiken klargöres. Det är placerat före alla reservationerna och har på det viset fått karaktären av ett yttrande med allmänna riktlinjer. I detta yttrande säges bl. a. att det är bristen på fri konkurrens inom bostadsbyggnadssektorn och frånvaron av ett klart kostnadsmedvetande, som har orsakat den snabba ökningen av byggnadskostnaderna, vilket i sin tur har skärpt inflationstendenserna inom samhällsekonomin i övrigt.

Liksom herr Gustafsson i Skellefteå och fröken Ljungberg har jag i inrikesministerns proposition mest fäst mig vid det som saknas, nämligen en analys av hur man skall skapa balans på bostadsmarknaden. Det är emellertid också något annat som fullständigt saknas i propositionen: en klar målsättning. Målet för all bostadspolitik måste vara att producera tillräckligt med bostäder till sådana hyror som människorna har råd att betala. Detta kan i och för sig låta enkelt, men vi i högerpartiet konstaterar att de nya förslagen inte ändrar inriktningen av bostadspolitiken på den punkten. Det blir nästan lika svårt som tidigare att åstadkomma en marknadsmässig hushållning. Man fastlägger inte någon principändring, bara vissa tekniska ändringar i bostadspolitiken, utan att ta hänsyn till att vi så småningom måste utforma den marknadsmässigt. Konsumenterna måste ändå til syvende och sist bestämma. Det

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

måste bli större valfrihet. Det är just därför högerpartiet vill komma närmare en marknadsmässig hushållning, inte som något självändamål utan för att skapa större valfrihet och genom fri konkurrens pressa priserna inom bostadsbyggandet.

I detta sammanhang kan det vara av intresse att ta del av en utredning som en stor byggindustri har gjort. Man har granskat ett mycket stort antal likvärdiga hyreshus och räknat ut medelkostnaden. Undersökningen har visat en mycket stor spridning av kostnaderna omkring ett medelvärde, en spridning som är direkt beroende av bostadspolitikens utformning. Utredningen redovisar att fullständigt likvärdiga hus har producerats till en kostnad av 80 respektive 120 procent av medelkostnaderna, d. v. s. i det ena fallet 20 procent billigare och i det andra fallet 20 procent dyrare än medelkostnaden. Var och en kan förstå vad detta innebär vid hyresättningen. Det är med mycket stort intresse jag studerat denna utredning. Resultatet innebär ju att det hus som framställts på billigaste sätt är 50 procent billigare än det hus som varit dyrast att producera.

Om man utformade en politik så, att fri konkurrens erhålles, borde alltså kostnaderna kunna pressas ned väsentligt. Säg att vi lyckas sänka kostnaderna med 10 procent. Det skulle innebära att vi under en 10-årsperiod för samma kapitalinsats kunde bygga 100 000 fler lägenheter.

Det skulle också innebära en sänkning av hyreskostnaderna. I fråga om dessa måste jag anmärka mot herr Svennings statistiska sätt att resonera. Vi måste genom fri konkurrens lägga en säkrare grund för att på lång sikt kunna hejda den ständiga kostnadsökningen i produktionen. Det finns redan nu exempel på att man, trots subventionering, i nyproduktionen kommer upp till hyreskostnader av 92 kronor per kvadratmeter. Vid en debatt i Stockholms

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

läns norra del, som jag hade tillfälle att lyssna till, konstaterades det att problemet inte var att bygga tillräckligt många bostäder; det var helt enkelt att se till att människor fick råd att bo i de nya bostäderna.

Den utredning som byggnadsindustrin utfört har gått ett steg längre. Man har försökt ta reda på vilka de kostnadshöjande faktorerna är. Man vet att en entreprenör för ett bygge kan påverka byggnadskostnaderna med 10 procent genom att driva arbetet på ett mer eller mindre rationellt sätt. Detta är en väsentlig skillnad. I utredningen sägs vidare att byggnadskostnaderna kan påverkas utöver dessa 10 procent med ytterligare 25 procent när det gäller olika projekteringsled, exempelvis konstruktions- och stomkostnader, el- och VVS-arbeten. När det gäller konsultkostnader kan man konstatera en differens mellan billigaste och dyraste alternativ på upp till 8 procent av totalkostnaden.

Det måste löna sig att bygga rationellt. Det går inte att endast i allmänna ordalag föreskriva industriellt byggande, föreskriva att det tillses att förhållsbesked om lån föreligger och mera sådant. Bostadspolitiken måste utformas så, att det blir direkt lönande för den industri som utför bostadsbyggandet att pressa ned kostnaderna.

Jag ber att få anföra ytterligare ett par siffror ur denna utredning, då jag anser dem vara belysande. Stadsplanernas utformning kan innebära 10 procent av den totala byggnadskostnaden. Det finns många olika spörsmål att ta hänsyn till härvidlag; man kommer in på miljöfrågor. Det väsentliga är dock att man utöver att garantera en god miljö måste se till att stadsplanerna utarbetas med tanke på byggandets ekonomi. Så är inte alltid fallet. Det händer mer än ofta att man bokstavigt talat gräver ned pengar i onödiga sprängnings- och schaktningsarbeten och markarbeten.

Slutligen har man som sista punkt talat om råmarkspriset. Av sammanställningen framgår att det kan ändra totalpriset för ett bygge med 1—2 procent. Det är ju, ärade kammarledamöter, en siffra som är ganska intressant i belysning av hur pass mycket av debatten om byggkostnaderna som har rört sig om markkostnaderna. 1—2 procent är det de totala byggkostnaderna kan variera på grund av råmarkspriset.

I en byggmästares hand är marken helt enkelt en mycket viktig produktionsfaktor. Därför måste naturligtvis en byggindustri ha en viss markberedskap för att den skall kunna hålla sin personal och sin dyra maskinpark i gång och få till stånd en kontinuerlig verksamhet. Denna möjlighet kommer att bli betydligt mindre, om man nu inriktar sig på ett direkt kommunalt markmonopol genom lagen om förköpsrätt. Jag är för min del rädd för att den monopolställning som kan bli följden av lagen om förköpsrätt kommer att bli mycket olycklig för byggkostnadernas utveckling. Jag skall inte, herr talman, gå in på förköpsrätten närmare. Den kommer vi ju att få behandla i höst. Då blir det också tillfälle för oss att behandla förslaget till ny hyreslag, som ju inte har tagits med i den proposition som vi nu diskuterar.

Det är, herr talman, utomordentligt intressant att lyssna på två herrar här i kammaren, nämligen dels herr Bergman och dels herr Svenning, när det gäller hyreslagstiftningen. Herr Bergman säger att hyresregleringen har medfört en hel del olägenheter. Han nämner att den hyressplittring, som denna bl. a. har bidragit till, inte kan på något vis socialt försvaras. Det är väl saker som bl. a. jag har stått i denna talarstol och sagt tidigare. Herr Svenning är emellertid mycket mera oroad. Man måste ha mycket mer tid på sig för att behandla denna lag, säger herr Svenning. Vidare säger han att svartabörshandeln är ett tecken på

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

att hyresregleringslagen behövs, och han talar om en hel del avigsidor som skulle uppstå, om denna hyresregleringslag skulle upphöra att gälla. Vi har emellertid här i kammaren varit eniga om att denna reglering är omodern och bör slopas, och vi har också varit ense om att i det sammanhanget måste vissa stödåtgärder sättas in. Det är ju, som flera talare tidigare har konstaterat, synd att några förslag om sådana stödåtgärder inte har kunnat läggas fram för kammaren i detta sammanhang.

Herr talman! I tredje lagutskottets utlåtande nr 43 behandlas en proposition om en fullmaktslag, enligt vilken Kungl. Maj:t skulle få rätt att förordna om bildande av gemensamma bostadsförmedlingar. Herr Hedin har tidigare varit inne på denna fråga, varför det väl inte är så mycket att tillägga. Otvivelaktigt har inrikesministern begärt denna fullmakt i en alldeles bestämd avsikt, nämligen för att ålägga Storstockholms kommuner ett visst tvång. Det har onekligen varit utomordentligt besvärligt för Storstockholms kommuner att kunna enas om en gemensam bostadsförmedling. Senast i går hölls ett sammanträde i frågan, varvid det gällde för förörternas att komma överens, och jag har en känsla av att de lyckades vid detta tillfälle. De enades då om att stöda en frivillig sammanlagning av bostadsförmedlingarna och jag tror därför, herr talman, att den här lagen om fullmakt att använda tvång är helt onödig.

Med detta ber jag att få yrka bifall till samtliga reservationer med undantag för reservation A III till tredje lagutskottets utlåtande nr 43.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag satt och läste protokollet över vad jag tidigare yttrat samtidigt som jag lyssnade på herr Bengtson i Solna. Jag blev överraskad när han sade att jag här i kammaren skulle ha yttrat, att hyresregleringen

medfört en del olägenheter och att den ej är socialt försvarbar. Jag är helt främmande för dessa tankegångar och kan inte finna i protokollet att jag skulle ha gjort ett sådant uttalande. Jag ber herr Bengtson att så småningom se efter i protokollet, om han kan hitta ett sådant yttrande — jag kan det i varje fall inte.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Även jag blev lika överraskad över herr Bengtsons i Solna uttalande om vad herr Bergman skulle ha sagt. Så hade ju herr Bergman inte alls yttrat sig.

Herr Bengtson i Solna sade vidare, att jag försvarar hyresregleringslagen och att jag anser att det är synnerligen svårt att slopa lagen i dagens läge, och häri har han alldeles rätt. Jag är däremot på det klara med att den nya uppbyggnad av hyreslagen som det nu skall beslutas om, d. v. s. den permanenta hyreslagen, innehåller två väsentliga saker. Den har ett besittningsskydd som är bättre än det nuvarande, vilket är mycket angeläget att understryka. När det gäller hyrorna får vi däremot avvakta och se hur utvecklingen blir. Kan man verkligen få en riktig kontroll över hyrorna? Varken herr Bengtson eller jag kan svara på den frågan i dag, men genom den hyresdomstol som upprättas och den hyreskontroll som parterna kan utöva är det kanske möjligt att uppnå en tillfredsställande översyn.

Herr Bengtson talade om att det bör vara fri konkurrens på byggnadsmarknaden. I dag råder en sådan fri konkurrens. Jag kan försäkra herr Bengtson att vi på grund av den nu tillämpade byggnadsinvesteringsavgiften och konkurrensen på marknaden just nu kan räkna med bättre anbud från entreprenörerna. Därom vittnar de anbud vi får f. n. Jag tycker detta är någonting att glädjas åt. Både inom den kommunala sektorn och på bostadsområdet kommer det att visa sig att vi äntligen

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

fått en fri konkurrens — detta inte minst därför att det inte råder översysselsättning för i varje fall byggmästare och entreprenörer.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag hade noterat herr Bergmans uttalande, att det inte finns något socialt försvar för den hyresplittring som följt i hyresregleringens spår. Jag tror att det framgick ganska tydligt av mitt anförande, att det var det jag menade.

Herr Svenning säger att det råder fri konkurrens. Det tycker jag är ett uttalande som verkligen måste tas med mycket stor reservation. Inte råder det väl någon fri konkurrens när det gäller möjligheterna till markberedskap. Som jag framhållit är markinnehav en nödvändig förutsättning för att de större bostadsbyggnadsföretagen skall kunna på ett ekonomiskt sätt bedriva sin verksamhet. Möjligheterna för privata byggnadsföretag att förvärva mark kommer självfallet att minska i och med att lagen om förköpsrätt införs. Även i andra sammanhang, herr Svenning, torde det vara långt kvar till en fri konkurrens under marknadsmässiga förhållanden.

Herr BERGMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bengtson i Solna missförstod mig tydligen; jag talade i detta sammanhang inte om hyresregleringen, utan jag sade att det var den med den statliga långivningen förenade hyreskontrollen som medfört, att man på objekt, belånade olika år, kan ha olika hyror. Jag sade också, att om lägenheterna i övrigt är lika, så finns det inget skäl för att inte även hyrorerna skall vara lika.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! I mitt anförande sade jag att det beträffande byggnadskostna-

derna förekommer en verklig konkurrens.

Låt mig nu, med anledning av vad herr Bengtson i Solna sade, även helt kort ta upp frågan om markpolitiken. Herr Bengtson sade att byggnadsföretagen måste ha mark till sitt förfogande framför allt därför att de måste kunna planera. Det är precis vad som nu kommer att kunna ske. När vi i kommunerna får ökad möjlighet att köpa mark, så kan vi planera på lång sikt, vi kan skapa en ordentlig miljö, vi kan lägga upp planer för åtta, tio år framåt och vi kan tillämpa tomträtten, som är den bästa formen för markinnehav. Gör man det, tror jag man har vunnit mycket. I Malmö har vi f. n. mark för åtta, tio år framåt, vi tillämpar tomträtten över lag och fördelar marken på de olika kategorierna. Jag är helt övertygad om att den markpolitik som vi fört i tjuu års tid är den för samhället absolut bästa.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svenning ser frågan om markpolitiken enbart ur kommunernas synpunkt. Jag vill försöka se den även ur producenternas synpunkt. Vid den planering herr Svenning talar om är det kommunens förutsättningar som blir avgörande. När kommunen fått pengar, när kommunen har upprättat stadsplaner och när kommunen kan bygga skolor och vägar är det som blir avgörande för tidpunkten för igångsättning. Men ur producentens synpunkt är det väsentligt att ha både arbetskraft och maskinpark sysselsatta. Fördenskill måste åtskilliga av byggnadsföretagen ha markberedskap. Det är vad jag vill ha sagt gentemot det kommunala markmonopolet!

Herr JANSSON (k):

Herr talman! Jag vill instämma med de talare som framhållit hur mycket bättre det hade varit, om vi hade fått

mark- och bostadspolitikerna i ett enda paket. Herr Nilsson i Gävle har redogjort för vad vi inom den grupp jag tillhör anser vara positivt och vad vi ser kritiskt på i det föreliggande förslaget.

I fråga om bostadsbyggandets omfattning innebär den av riksdagen antagna målsättningen för bostadsbyggandet under tioårsperioden 1965—1974 en genomsnittlig produktion av 100 000 lägenheter per år. Under första planåret klarades inte denna siffra. Inte heller kommer den att klaras det andra planåret.

Bostadsstyrelsen föreslog en ökning med 3 000 lägenheter per år utgående från 1966 års nivå på 92 000 lägenheter, vilket skulle innebära 95 000 lägenheter under innevarande år, 98 000 lägenheter nästa år, 101 000 lägenheter 1969, 104 000 lägenheter 1970 o. s. v. Det är ostridigt att nuvarande bostadsbrist utgör en stark motivation för bostadsstyrelsens förslag. Det kan därför endast beklagas att departementschefen vill begränsa byggandet till 90 000 lägenheter. Perspektivet blir minst sagt dystert för framför allt storstadsområdena, vilkas procentuella andel i byggandet har minskat under det senaste årtiondet.

Alla har i denna debatt talat för en lägre hyresnivå och lägre produktionskostnader. En del har gjort det av realpolitiska skäl, andra av demagogiska skäl — de har nämligen samtidigt talat för åtgärder som skulle leda till ytterligare hyreshöjningar.

Jag vill göra några påpekanden om vad som skulle möjliggöra en lägre hyresnivå och lägre produktionskostnader.

1. En statlig bostadsbank eller statlig totalfinansiering i någon annan form — vi har framlagt förslag om en sådan bank, och herr Nilsson i Gävle har redan talat för det.

2. En ytterligare sänkning av räntenivån. Enbart en sänkning av diskontot med ytterligare 1 procent skulle effektivt motverka hyreshöjningarna i nyproduktionen.

Riktlinjer för bostadspolitikerna, m. m.

3. Ett industriellt bostadsbyggande. Det skulle bli en effektiv medicin när det gäller att få till stånd ett snabbare tempo i byggandet och en lägre hyresnivå.

Vad som saknas i det föreliggande förslaget är ett direkt statligt engagemang i bostadsproduktionen genom medverkan till större byggföretag, ett stort statligt-fackligt-kooperativt byggföretag, som kunde införa mera rationella metoder i byggandet, bättre utnyttja stordriftens fördelar och i hård konkurrens med de dominerande privata företagen inom byggnadsindustrin framtvinga en genomgripande rationalisering av byggandet.

Herr talman! Jag vill också utnyttja tillfället till att motivera den i tredje lagutskottets utlåtande nr 43 avstyrkta motionen nr 1015 om lagstiftning, som skulle ge den kommunala bostadsförmedlingen rätt att förmedla *alla* inom området nyproducerade och ledigblivna hyreslägenheter. Den s. k. frivilliglinjen har länge diskuterats. Det är bevisat att den inte är framkomlig. Den har inte visat sig framkomlig i storstockholmsområdet och inte heller i göteborgsområdet; däremot har man kommit väsentligt längre i malmöområdet.

Obligatorisk kommunal bostadsförmedling har varit och är ett självklart krav från bostadskonsumenternas sida. Proposition 101 förordar att kommuner som utgör en enhet i bostadsförsörjningshänseende skall anordna gemensam bostadsförmedling. Förslaget är på några punkter ett avgjort framsteg, men det sägs också att förmedlingen endast därest kommunen så beslutar skall tilldelas alla lägenheter som byggs med statliga lån.

Vilka är svagheterna? För det första att vi trots de allmännyttiga och kooperativa bostadsföretagens kraftiga tillväxt har 600 000 privata hyreslägenheter på hyreskontrollerade orter. För det andra att det är en förutsättning att kommunen fattar ett sådant beslut. Svag-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

heten i den föreslagna lagtexten måste bedömas utifrån att vi efter valet har en borgerlig majoritet i många kommuner, som inte önskar kommunal bostadsförmedling och därför inte kommer att medverka till en effektivisering av detta område.

Hur skall vi på allvar kunna ingripa mot den spekulation och svarta börs som finns på hyresmarknaden? Jag menar att vi inte kan komma åt den med mindre än att det förslag som ställts i vår motion bifalles, nämligen att det i lagtexten införes »att bostadsförmedlingen skall förmedla alla inom området nyproducerade och ledigblivna hyreslägenheter». Det är den enda förutsättningen för att komma framåt på detta område.

Herr Wedén talade för en övergång från reglerings- till marknadsmekanism och sade att den sistnämnda är »ett av de finaste instrumenten för vår frihet». Jag skall här inte uppta tiden med att upprepa vad jag i tidigare debatter talat om från denna talarstol, nämligen den hajarnas marknad som finns på bostadsområdet, framför allt i stockholms-, göteborgs- och malmöregionerna och i andra storstadsregioner. Det är känt hur det spekuleras med lägenheter. I några delar av landet, framför allt i Malmö, förekommer upprepade rättegångar om sådana fall. En ungdomsklubb där har bl. a. genom sin aktivitet givit ett mycket gott bidrag i försöken att hålla efter spekulanter och hyresockrare.

Jag måste säga att det verkligen inte saknas förmåga, när man kan kläda hyresockret, spekulationen, denna hajarnas marknad, ockermetoder som får varje vettig människa att rysa, i en så lysande formulering som »ett av de finaste instrumenten för vår frihet»! Nej, vi behöver ännu finare instrument för vår frihet, herr Wedén. Vi behöver en lagstiftning genom vilken vi kan komma till rätta med hyresockret. Och det är från den utgångspunkten vi har väckt vår motion om en obligatorisk bostads-

förmedling i stället för det system vi nu har eller det som kommer att föreslås.

Herr talman! Får jag sedan också med några ord motivera motion II: 647, som gäller utredning om forskning och kartläggning angående behoven av service samt skyndsamt utredning i syfte att lokaler och bostadskomplement för att tillgodose behovet av service ges samma lånemöjligheter som för bostäder.

Bakgrunden till den motionen är att en väsentlig förändring har ägt rum i fråga om familjetyper. Barnfamiljerna, särskilt småbarnsfamiljerna, är en grupp som i hög grad har motiverat den nuvarande bostadens utformning. Vid planeringen av den bostaden utgick man ifrån att hustrun i familjen inte förvärvsarbetade utan i huvudsak ägnade sig åt att sköta hushållet. Utvecklingen visar emellertid att antalet hemmafruar minskar kraftigt, och 1965 års långtidsutredning har förutsatt en kraftig ökning av antalet gifta kvinnor i förvärvslivet. Tvåpersonershushållen, ofta familjehushåll utan barn, har på grund av att båda som regel är förvärvsarbetande mycket stora krav på service; de har ökade krav på inköp, budpassning, hushållsarbete, passning av sjuka. En undersökning i Stockholm visar att en- och tvåpersonershushållen ökat starkt och nu utgör 25 respektive 29 procent av hushållen, medan tre-, fyra- och fempersonershushållen minskat och utgör 20, 16 respektive 10 procent av hushållen. Det är klart att vi måste få fram ett bestånd av bostäder som svarar mot denna förändring. Gruppen av ensamstående har som regel förvärvsarbete och är därför den grupp som vid sidan av folkpensionärerna kanske har det största behovet av service. Denna grupp är i behov av service också ur synpunkten att servicefunktionerna kan utgöra värdefulla träffpunkter.

Jag skall inte ytterligare motivera behovet av service för folkpensionärerna, för barn och ungdomar i skolåldern. Låt

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

mig sammanfattningsvis säga att det är nödvändigt att vi ganska snabbt får åtgärder på detta område. Sedan denna motion liksom motioner av herr Lindkvist, fru Nettelbrandt m. fl. väckts, har inrikesdepartementet tillkallat en kommitté som fått till uppgift att utreda vad vi föreslagit på området. Jag vill därför bara notera det tillmötesgående som departementschefen har visat när det gäller motion II: 647, och till detta konstaterande vill jag knyta den förhoppningen att utredningen skall arbeta så snabbt som möjligt.

Jag vill därför till slut yrka bifall till motion 1015 i denna kammare.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det kan kanske synas onödigt, men jag måste göra ett mycket kort tillrättaläggande med anledning av den grova misstolkning av mitt tidigare anförande som herr Jansson gjorde sig skyldig till. Det är riktigt att jag har sagt att marknadshushållningen på de flesta områden där den fungerar väl är ett mycket fint instrument för att ordna ekonomiska förlopp och även för frihetssfären över huvud taget. Från den utgångspunkten använde jag en avsevärd del av mitt tidigare anförande till att förklara varför denna mekanism inte fungerade väl inom bostadsproduktionen och inom hela bostadssektorn och varför man *inte* kunde sätta samma lit till den på det området som på andra. Fröken Ljungberg angrep mig för detta mycket odoktrinära uttalande. Herr Jansson angriper mig för att jag på detta område försökt tillämpa ett resonemang, som jag i själva verket varnat för att ge en överdriven tillämpning av just när det gäller bostadsproduktion och bostadsförhållanden.

Jag tycker att man även på den kommunistiska sidan kunde vara angelägen att bemöda sig om en viss intellektuell hederlighet i debatten.

Herr JANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte diskutera

nivån av intellektuell hederlighet. Jag har inte beskyllt herr Wedén för intellektuell ohederlighet. Jag har uttalat mig kritiskt från utgångspunkten, inte att det var ohederlighet, utan en mycket massiv borgerlig inställning som låg till grund för herr Wedéns sätt att uttrycka sig. Det var en betydlig modifiering i den sista formuleringen »om marknadshushållningen när den fungerar väl». Jag tycker det kan vara värt att notera denna modifiering av uttalandet.

Jag skall inte diskutera detta med en doktrinär inställning. Det finns doktrinärer på alla områden av politiken och, förmodar jag, inom alla politiska partier. Men jag är klart medveten om att i frågan om samhällsinflytande eller privatkapitalistiskt inflytande på bostadsproduktion och annan produktion representerar herr Wedén ett dogmatiskt borgerligt tänkande.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har i min replik till herr Jansson inte modifierat något av vad jag yttrade i mitt första anförande. Det är herr Jansson som grundat sin kritik på en grov vantolkning av vad jag förut sade.

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! Dagens långa bostadsdebatt skall sättas in i ett vidare perspektiv, eftersom de beslut som den föranleder kommer att få långtgående konsekvenser. Ur den synpunkten skulle det ha varit en fördel om vi nu kunnat diskutera såväl den nya hyreslagen som en förstärkning av familjepolitiken. De tre frågorna om bostadspolitiken, hyreslagstiftningen och familjepolitiken bildar nämligen en helhet.

Bakom förslagen i proposition nr 100 ligger naturligtvis ett ambitiöst lagarbete. Förslagen är led i en bostadspolitik som inte bara innefattar ändrade finansieringsbestämmelser, där räntelån ersätter nuvarande räntesubventioner, utan också på sikt en ny hyreslag.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Markpolitiken stramas åt, så att fortsatt spekulation förhindras, och den kommunala förköpsrätten förverkligas, till gagn för den kommunala markberedskapen. Vanliga människor är inte så rädda för kommunalt markägande som herr Bengtson i Solna tycks tro.

Det gäller vidare att påverka utvecklingen, så att vi uppnår 1 miljon lägenheter under perioden 1965—1974 som riksdagen tidigare uttalat sig för. Till bilden av en samlad bostadspolitik hör därför bättre kreditförsörjning, och det är verkligen glädjande att bankerna tvingats delta i kreditgivningen till bostadsbyggandet och att det finns ett alternativ som går ut på totalfinansiering av bostadsbyggandet.

Vi behöver också uppnå en fastare prisbildning och bl. a. genom investeringsskatten bättre markera att det är bostäderna som nu skall prioriteras.

När man bedömer den uppladdning som sker i bostadsfrågan får man intrycket att statsmakterna bestämt sig för att bli hårdare i nyporna i syfte att bättre tillvarata bostadskonsumenternas rättmätiga intressen då det gäller tillgången till en god familjebostad. Jag vill fästa uppmärksamheten på två väsentliga ting i bostadsfrågekomplexet.

Först och främst måste planeringen förbättras, så att vi får en jämnare bostadsproduktion — en bostadsproduktion utan svåra ryckningar. Därvidlag har vi mycket att lära av erfarenheterna från de senaste åren. Planeringen måste utformas så, att arbetslösheten bland byggnadsarbetarna försvinner, att bostadsförsörjningen ges ekonomiska garantier och att kostnaderna för boendet på sikt kan pressas nedåt. För det andra diskuterar vi en ny finansieringsreform i ett läge då vi besväras av ökande boendekostnader. Vi har för första gången på flera år ett antal lägenheter på bostadsmarknaden som får vänta varierande tider på hyresgäster. Det rör sig kanske om några tusen lägenheter som nått sådan kostnadsnivå att åtskil-

liga bostadssökande måste avstå. Utskottet säger i sitt utlåtande apropå överskottslägenheterna att det är fråga om en ändring i konjunkturbilden. Men detta är inte hela sanningen. Det är i väsentlig grad fråga om höga produktionskostnader. En inflyttningshyra på 70 å 80 kronor per kvadratmeter i Stockholm är ingen ovanlighet. Det säger sig självt att sådana som har små inkomster — exempelvis nybildade familjer — har svårigheter att betala dessa höga hyror; och det skulle vara mycket intressant att av herr Turesson få veta vilka grupper han åsyftar när han i replik till herr Svenning säger, att det finns många ungdomar med stora inkomster och små utgifter. Beklagligt nog uraktlät han att vidareutveckla denna intressanta tes i sitt resonemang.

Flera av dessa ungdomar skall dessutom bekosta resor till och från en avlägset liggande arbetsplats, ha kostnader för barnpassning etc. Sett ur denna synpunkt är det kanske av största betydelse att den regulator för kostnadsnivån som basannuiteten i det nya systemet utgör kunde sättas lägre. Enligt förslaget skall den utgöra 5,1 procent.

Det finns också en socialdemokratisk motion i vilken föreslagits en basannuitet på 4,6 procent. Skillnaden beträffande antalet amorteringsår utgör cirka 8 och skillnaden i fråga om kvadratmeterpriset i nyproduktionen är knappt 5 kronor. Ett bifall till denna motion innebär en återbetalningsperiod på drygt 30 år. En lägre basannuitet får samtidigt en dämpande effekt på hela den övriga bostadsmarknaden genom den tänkta relationen mellan nyproduktionen och det tidigare bostadsbeståndet. Utskottets talesman, herr Bergman, anförde att utskottet haft påtagliga sympatier för en lägre basannuitet och helt riktigt också markerat detta i sin skrivning. Det är emellertid beklagligt att utskottet inte lyckats samla sig kring en lägre basannuitet än den som finns i den aktuella propositionen. Jag anser visserligen

att det är ett skickligt drag att utnämna de allmännyttiga och kooperativa bostadsföretagen till normgivande när det gäller hyresjämförelser med de privatförvaltade lägenheterna. Det finns bland konsumenterna ett förtroendekapital för de allmännyttiga och kooperativa företagen som mycket väl kan utnyttjas i den nya bostadspolitiken. Men oroad av de höga hyrorna, av de väsentliga förändringar som förestår i fråga om finansieringen, av höstens debatt kring den nya hyreslagen och inte minst av de stora förväntningar som uppställts från fastighetsägarhåll, i kombination med de höga produktionskostnaderna, anser jag att regeringens förslag till basannuitet ligger för högt. Jag kommer därför i voteringen att ge mitt stöd åt den socialdemokratiska motionen nr II:943, under vilken herr Svennings namn står först.

Herr talman! Som tidigare har anförts i debatten har högern föreslagit en basannuitet på 6,1 procent. Det betyder i jämförelse med regeringsförslaget en merkostnad på 9—10 kronor per kvadratmeter. Jag kan aldrig förlika mig med tanken att det skall konstrueras så höga boendekostnader, att betalningskapaciteten för stora, värdefulla löntagargrupper blir otillräcklig. Finns det något vettigare ur såväl den enskilde individens som samhällets och, föreställer jag mig, den moderne arbetsgivarens synpunkt som att de anställda kan beredas en välplanerad familjebostad i en positiv miljö till överkomliga kostnader? Med ledning av erfarenheterna från hyresregleringen vet vi att fastighetsägarna ingalunda är svältfödda. Men högern fortsätter envist att markera en politik som sätter de finansiella intressena före bostadskonsumenternas. Det är en oriktig och snedvriden uppfattning. Om vi skall få ett samlat grepp över bostadsmarknaden och alla dess olika aspekter, måste särskilt intresse ägnas de grupper inom den privatförvaltade sektorn, som använder fastig-

hetsmarknaden som tummelplats för sina egna ekonomiska intressen.

Vi fick genom TV-reportaget häromkvällen se hur utländsk arbetskraft tvingas betala ockerhyror i ytterligt dåliga, för att inte säga vanvårdade lägenheter. Tusentals svenskar har under många år utsatts för liknande behandling utan att vi har haft möjligheter att göra något effektivt emot det. Här måste lagstiftningen ändras. Vi kan inte överlämna åt enskilda personer, vilkas kanske främsta merit är att ha ett litet kapital placerat i en fastighet, att husera med sina hyresgäster utan offentlig insyn och kontroll. Vi bör därför fundera över på vilket sätt vi med anknytning till den nya hyreslagen skall kunna ge hyresgästerna i de privatförvaltade husen medinflytande på förvaltningen och insyn i fastighetens ekonomi och skötsel. Den marknaden är i vissa delar så osund att samhället tvingas göra någon form av ingripande för att skydda hyresgästerna i främst de vanskötta fastigheterna.

Jag har, herr talman, tillsammans med andra socialdemokrater utarbetat en motion som uppmärksammar behovet av särskilda åtgärder för att stimulera tillkomsten av välplanerade servicehus och serviceområden. Detta betraktar vi som en mycket angelägen fråga. Från utskottet har vi fått ett formellt avstyrkande, vilket beror på att en statlig utredning har tillsatts under ledning av statsrådet Camilla Odhnoff. Mina medlemmar och jag hälsar detta initiativ med största tillfredsställelse. Det är av stor vikt att morgondagens bostadsmarknad planeras så, att det finns tillgänglig en väl genomtänkt serviceapparat som minskar de tunga hemsysslorna och ger föräldrarna möjlighet att återvända till arbetsmarknaden. Om vi menar allvar med vårt tal om kvinnans valfrihet, måste detta ta sig uttryck i en service som i dag endast sporadiskt finns tillgänglig i våra bostadsområden. Det behövs ett helt nytt tänkande och

nya, radikala grepp. Vi hoppas att det inte skall dröja alltför länge innan vi får se de första resultaten av utredningens arbete.

I detta anförande instämde herr *Hugosson* (s).

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta behandlingen av föreva-

rande utlåtanden samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.56.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 23 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.
(forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande jordbruksutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att sälja viss staten tillhörig fast egendom, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, statsutskottets utlåtande nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för bostadspolitiken, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 2 § förordningen den 22 april 1960 (nr 77) angående byggnadsforskningsavgift, nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 76 § 1 mom. byggnadsstadgan den 30 december 1959 (nr 612), och nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition

med förslag till lag angående ändring i lagen den 10 juli 1947 (nr 523) om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr **GUSTAVSSON** i Alvesta (cp), som yttrade:

Herr talman! I sitt anförande strax före middagspausen framhöll herr Lindkvist angelägenheten av planering för det framtida bostadsbyggandet. Ingen vill väl bestrida nödvändigheten av en sådan. Den situation vi i dag har på bostadsområdet är i icke ringa grad betingad av bristen på planering.

Vad är exempelvis anledningen till att igångsättningen fick en sådan förskjutning till de sista kvartalen under förra året och även under år 1965? Beror inte detta i första hand på regeringen, eller beror det möjligen på kommunerna, som inte har planerat? Det skulle vara mycket intressant att få ett svar på denna fråga av inrikesministern. I varje fall vet jag att vi i det län jag representerar har ett stort antal kommuner, som tidigare har fått uppmaning att inköpa mark och planera.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Detta har de gjort, men när dessa områden är färdiga finns det inte någon-ting att hämta i bostadskvoten för dem. Enligt tillgängliga uppgifter var det inte mindre än 136 kommuner i landet som för år 1966 inte fick en enda lägenhet i tilldelning. Är det rätt att använda resurserna på det sättet?

De mindre orternas och glesbygder-ernas problem föres ofta in i diskussionen. Det talas också ganska ofta om den spontana avflyttningen från dessa orter, men är denna avflyttning alltid så spontan som man vill göra gällande? Jag tror inte det. Den är inte sällan framtvångad av myndigheternas ställningstagande, bl. a. i fråga om bostädernas fördelning.

Vi har i dag runt om i vårt land många trivsamma mindre orter där människor verkligen vill bo — men de har inte möjligheter till det. Enligt myndigheternas bedömning skall det inte byggas på den eller den orten. Jag är övertygad om att många av dessa mindre orter i dag har det bättre ordnat med möjligheter till fritidsaktiviteter, med skollokaler och med vård för de gamla och de långtidssjuka än man har här i landets huvudstad. Hur är det från såväl samhällsekonomisk som företags-ekonomisk synpunkt med den negativa överrörligheten på arbetsmarknaden? Jo, den finner vi i första hand i storstadsregionerna. Det finns så många positiva drag hos de mindre orterna att det borde stå klart för regering och övriga myndigheter att man inte kan utelämna dem från bostadsbyggande som så ofta har gjorts.

Finns det i dag samma behov som förut av att arbetsort och bostadsort är densamma? Nej, det gör det inte. Man kör gärna både två och tre mil och kanske mer till arbetsplatsen under förutsättning att man har hyggliga vägar. Man fäster större vikt vid en trivsam bostadsort med områden för friluftsliv i närheten o. s. v. Detta är så tungt vägande skäl att myndigheterna 6 — *Andra kammarens protokoll 1967. Nr 30*

inte kan fortsätta att som nu lämna dessa mindre orter åt deras öde.

Vi har också bostäder ute på rena landsbygden som frigöres i samband med sammanslagningar av jordbruksfastigheter, och de blir fler och fler. Många av dem är i behov av upprustning, och jag tror inte att de kommer att stå tomma om de upprustas. Det finns även människor som vill bo på landet.

Jag har tidigare motionerat om att dessa fastigheter skall omfattas av den statliga långivningen. Såvitt jag kan finna av proposition nr 100 skall åtminstone en del av dessa fastigheter under vissa förutsättningar omfattas av långivningen, men jag tycker att propositionen är oklar på denna punkt. På sidan 248 står bl. a. följande: »Förvärvslån föreslås också kunna utgå för egnahem som i samband med jordbrukets rationalisering kommit i statens ägo.» Detta enligt förslag från utredningen.

Ett stycke längre ner på samma sida talas det om en viss vidgning utöver vad utredningen har föreslagit. Jag vore tacksam för ett svar på hur detta skall tolkas och vill ta upp två exempel. Lantbruksnämnden har köpt en fastighet och avstyckat en bostad på denna. Är det då möjligt för den som köper denna fastighet att utnyttja det statliga lånet? Inrikesministern köper två fastigheter i alvestatrakten och en bostad avstyckas. Utgår statligt lån om jag köper denna fastighet som inte varit i statens ägo?

Förhållandet beträffande den jordpolitiska prövningen av bostads- och förbättringslån för jordbruksfastigheter har tagits upp i en motion. Detta förhållande kan resultera i — och gör det också — att om en fastighet betraktas som icke bestående jordbruksfastighet vägras vederbörande fastighetsägare bostadslån. Syftet med denna prövning har väl från början varit att undvika bostadsupprustning som kunde tänkas

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

minska säljarens säljbenägenhet. Ur social synpunkt är detta förfarande betänkligt. En person som får avslag på sin låneansökan och som inte med egna medel kan rusta upp bostaden har att välja mellan att bo kvar i en undermålig bostad eller flytta från fastigheten. Detta är också ett slags valfrihet, men det är väl inte valfrihet av denna typ vi menar när vi prisar den.

På sidan 49 i statsutskottets utlåtande sägs att långivningen inte bör tillämpas på sådant sätt att målet för jordbrukspolitiken äventyras. Detta har också uttalats tidigare. Utskottet framhåller också att förbättringslångivningen har koncentrerats till pensionärerna och att avvägningen förskjutits till de sociala aspekternas fördel. Utskottet säger att det »pågår vidare överläggningar mellan bostadsstyrelsen och lantbruksstyrelsen om nya anvisningar för handläggningen av ifrågakvarande låneansökningar». Därmed menar utskottet att motionens syftemål är tillgodosett. Är det verkligen så? Utskottet talar endast, såvitt jag kan finna, om låneansökningarna beträffande pensionärer. Hurdan blir situationen för den grupp som är låt oss säga mellan 50 och 60 år och som behöver rusta upp sin bostad? Jag vore tacksam för ett klarläggande från utskottets talesman på denna punkt.

»Landsbygdens befolkning och bostäder 1950—1960» heter en bok som utgivits av statistiska centralbyrån och bostadsstyrelsen. I denna redovisas resultat av 1950 och 1960 års folkräkningar. Av uppgifterna i detta verk framgår att det år 1960 bodde 1 350 000 personer på fastigheter som taxerades som jordbruksfastigheter.

Av dessa var 522 000 förvärvsarbetande men — och det är mycket intressant — av dessa förvärvsarbetande var endast 61 procent förvärvsarbetande i jordbruket, medan de övriga 39 procenten var anställda i industri, byggnads- och anläggningsverksamhet och

övrig verksamhet. Vad visar dessa siffror? De visar i klartext vilken betydelse även jordbrukets byggnader har i bostadshänsen för icke blott dem som är förvärvsarbetande utan också för en betydande grupp icke förvärvsarbetande och dem som är förvärvsarbetande utanför jordbruket. Sedan kan man naturligtvis när det gäller denna grupp av bostäder även anlägga miljö- och naturvårdssynpunkter som jag tror, att man så småningom också måste ta med i diskussionen.

Vad beträffar studentbostäderna har vårt parti i motion nr 1001 i denna kammare tagit upp frågan om dem och begärt att de skulle skiljas ut från den ordinarie bostadskvoten. Utbyggnaden av universiteten, bl. a. filialerna, medför på en hel del orter ett väsentligt ökat byggande av bostäder, och det är väl inga delade meningar om att det är av stor betydelse att man får fram bostäder för detta område, men vi tror att denna utbyggnad bör ske på sådant sätt att tilldelningen av studentbostäder skils ifrån den ordinarie kvoten. Enligt utskottets mening skulle det inte vara något att vinna på en, som utskottet säger, ytterligare låsning av lånemedlen till särskilda kommunala kvoter för studentbostäder. Snarare kommer detta att motverka planeringens syfte, säger utskottet. Man måste fråga: På vilket sätt låser man lånemedlen, om det blir särskilda kvoter och på vilket sätt skulle detta motverka planeringen?

Sedan skall jag, herr talman, till sist säga ett par ord rörande den föreslagna marknämnden. Jag vill först instämma i vad som sagts om betydelsen av att kommunerna planerar behovet av en markreserv. Departementschefen har föreslagit att man i stället för en expropriationsdomstol bör ha en marknämnd. Herr Lundmark var inne på denna fråga tidigare och menade, såvitt jag riktigt uppfattade vad man sade, att det var enklare med en marknämnd, men

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

när han så småningom kom fram till vad denna nämnd skulle göra var det ju endast att fastställa priset. I fråga om enkelheten har man väl anledning att ställa en fråga: Vad är det egentligen som blir enklare här?

Under alla förhållanden måste det väl göras en värdering av marken. Såvitt jag förstår måste man vid ett värderingsförfarande anlita den värderingssakkunskap som finns på orten. Sedan blir det den centrala marknämndens sak att fastställa priset, då man får tillgång till värderingsmaterialet. I expropriationsdomstolen däremot ingår värderingssakkunskap i domstolen och därför behöver man inte anlita särskild sakkunskap för det.

När det gäller förvärvstillstånd skall, om jag har läst propositionen rätt, sådant tillstånd alltid lämnas av Kungl. Maj:t oavsett om marknämnd skall avgöra ärendet eller expropriationsdomstol skall göra det. Jag efterlyser enkelheten i detta förfarande, och jag förstår inte varför man nu skall tillskapa en särskild nämnd. Vore det inte bättre att avvakta det förslag i fråga om expropriationsförfarandet som, om jag inte missminner mig, skall framläggas?

Vi har behov av något slags nämnd rörande markärenden även beträffande naturvården. Är det inte möjligt att samordna över hela fältet? Som tidigare i dag framhållits finns det sakkunskap, och den lokala sakkunskapen är också betydelsefull.

Jag kan ta exemplet — jag vet inte om det anförts tidigare här i debatten — med en kommun som skall köpa mark av två markägare, varav den ena är staten och den andra en privat ägare. Om man inte kommer överens måste marknämnden inträda beträffande den statliga marken, medan däremot expropriationsdomstolen inkopplas i fråga om den privata. Är detta det enklaste och bästa förfarings sättet, herr inrikesminister?

Herr talman! Med detta ber jag att

få ansluta mig till de yrkanden som under debatten ställts av herr Nilsson i Tvärälund och herr Persson i Heden.

Därefter anförde:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Vi har i dag att diskutera en proposition som anger riktlinjerna för bl. a. bostadspolitiken, och det är givet att det i fråga om riktlinjerna måste röra sig om en principiell bedömning. Man måste emellertid försöka se på frågan inte bara teoretiskt utan också praktiskt med tanke på dagens problem på detta område.

Beträffande såväl mark- som bostadspolitiken har jag en känsla av att man varken i propositionen, utskottsförslaget eller reservationerna försöker lösa några av de mest aktuella problemen. Man har väl aldrig vågat ta det nödvändiga steget fullt ut för att avskaffa den bostadsnöd som vi faktiskt har, utan man har försökt gå runt problemet liksom katten kring den heta gröten, som den aktar sig att bränna sig på.

Det är av stor vikt att man verkligen försöker lösa dessa frågor med tanke på samhällets skyldighet att ordna en riktig och god bostad åt medborgarna. Jag har en känsla av att bostadsmarknaden påminner om den amerikanska proffsboxningen där det förekommer en kapitalpekulation och bedömning som vi inte anser vara lämplig. Det finns i dag anledning att vid planeringen för framtiden vidta åtgärder för att rätta till vad som brustit.

Förslaget anger möjligen riktlinjerna för lösandet av bostadsfrågan för de folkgrupper som har det bra ställt ekonomiskt. Men varken i propositionen, utskottsförslaget eller reservationerna kommer man ihåg de folkgrupper som saknar ekonomiska möjligheter att nu gå in på bostadsmarknaden.

Bostadssituationen i dag företer ett mycket brokigt mönster. Vi kan läsa i tidningar å ena sidan om att en känd TV-stjärna har byggt en bostad på 300

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

kvm med swimming-pool inomhus och å andra sidan om att gamla människor, ungdom och lågavlönade saknar möjlighet att få en bostad på ett eller två rum och kök.

När man talar om misslyckanden i detta sammanhang, får jag en känsla av att det inte är samhället som misslyckats med sina åtgärder i och för sig, utan att misslyckandet ligger däri, att den privata företagsamheten och spekulationslustan har släppts in på bostadsmarknaden i en utsträckning som inte kan försvaras ur vare sig ekonomisk eller social synpunkt.

Professor Cassel sade i något sammanhang — jag är inte alldeles säker på att den sittande talmannen instämmer i alla sin fars synpunkter i sociala och ekonomiska frågor — att det enda område han kunde tänka sig att socialisera var bostadsmarknaden. Jag tror att professor Cassel därvid inte såg denna fråga enbart ur sociala utan även ur ekonomiska synpunkter. Bostaden är nämligen av så central betydelse, att vi i dagens situation inte kan överlåta till den privata företagsamheten att handha produktionen på detta område.

Det mål vi satt upp för bostadspolitiken kan synas vara riktigt och vackert. I de utredningar, som gjorts av så kallade experter sägs det att riktmärket för vår bostadsproduktion nu bör vara lägenheter på fyra rum och kök och att ingen skall behöva bo i köket eller vardagsrummet. Det där låter mycket vackert. Men det faktiska förhållandet är att många familjer skulle betrakta det som en stor förmån att ha ett rum och kök att krypa in i. Sådan är situationen. Varför skall vi i vårt land ständigt och jämt sätta upp mål som vi icke kan nå i det praktiska livet! En sådan målsättning kan endast tillmötesgå kraven från de stora inkomsttagarna. Eftersom vi inte kan räkna med att arbetarna i vårt land under de närmaste åren skall tjäna de 25 000 eller 30 000 som fordras för att de skall kunna hyra de bostäder

som produceras om vi har ett sådant mål för vår bostadspolitik, är det väl bättre att vi försöker hålla oss på jorden och bygger mindre bostäder. Man kan inte säga till unga människor på 17, 18 eller 20 år: Sätt in 20 000 kronor i en lägenhet och betala 700 à 800 kronor per månad i hyra! Vi kan inte heller säga åt arbetarna som tjänar 10 000—15 000 om året att det enda vi i dag har att bjuda är bostäder som dels är mycket dyra, dels har mycket flott inredning — helst bör det ju finnas två toaletter och alla finesser och moderniteter. Vad som efterfrågas i dag är bostäder på två rum och kök. Jag tycker att åtminstone utskottet hade kunnat tänka litet framåt och uttala att privata bostadsföretag såväl som kooperativa bör inrikta sig på lägenheter om två rum och kök. I stället kan man av statistiken utläsa att den procentuella andelen producerade en- och tvårummare oupphörligt minskat, trots att det är sådana lägenheter som efterfrågas.

Också i tätorterna är nu situationen den att de stora bostäderna står tomma och outhyrda. I ett samhälle i närheten av Stockholm bygger en bostadskooperativ förening, och i dess produktion finns inga lägenheter med två rum och kök. Jag tycker verkligen att man borde göra en kraftansträngning för att avhjälpa bristen på en- och tvårummare.

Här har talats om ekonomisering. Jag vill påpeka att ränte- och kreditfrågorna ändå är av väsentlig betydelse för bostadsproduktionen. Om jag inte tolkat propositionen och utskottsutlåtandet fel, så kommer vi troligen att få en hyreshöjning igen. Det kan hända att den hyreshöjningen inte kommer att träffa de stora lägenheterna — efterfrågan på dem är i stort sett mättad — men den kommer att drabba alla de mindre lägenheterna, eftersom efterfrågan där vida överstiger tillgången.

När man nu skall förändra bostadspolitiken skall man väl ändå vara på det klara med att man inte kan handla

som om vi hade en mättad marknad — så länge vi har en bristsituation kommer plånboken och inte behovet att vara avgörande för om man skall kunna skaffa sig en bostad.

Jag har också den uppfattningen att samhället måste se till att man kan få pengar till bostadsbyggande till en mycket låg men fast ränta. Vi måste samtidigt garantera kreditiv på ett annat sätt än för närvarande. Jag kan inte tänka mig att det är rimligt att i nuvarande läge ta bort en del av det stöd vi ger till bostadsproduktionen. Tvärtom borde vi väl bygga ut det stödet. På denna punkt måste man väl kunna begära en viss solidaritet mellan olika grupper. Det gäller ju att lösa ett av de viktigaste problem vi har i dagens samhälle.

Det är statens uppgift att tillmötesgå kravet att alla skall ha rätt till bostad, och staten får faktiskt skaffa de pengar som erfordras härför. Det är orimligt att tro att vi genom borttagande av vissa subventioner kan lösa problemen. Staten måste garantera bostäder, liksom den nu garanterar hälso- och sjukvården. En god akutsjukvård kostar nu omkring 200 kronor per dag, och samhället tar ut en avgift på 5 kronor per dag. Det tycker jag är rimligt. Det vore lika riktigt att staten gjorde en liknande ansträngning för att komma till rätta med bostadsproblemen.

Jag har väckt en motion i vilken jag säger ifrån att jag inte vill vara med om att ta bort hyresregleringen, och eftersom vi nu skall dra upp riktlinjerna för framtiden och man kan förvänta att den fråga jag väckt kan bli aktuell i höst, vill jag öppet säga ifrån att borttagandet av hyresregleringen är en åtgärd som kommer att skärpa hyres- och kostnadsproblemen på bostadsområdet ytterligare.

Men det är inte bara bostadskostnaderna som kommer att gå i höjden. I tätorterna har vi i det äldre bostadsbeståndet också hantverkslokaler och småbutiker, och det vore en olycka om vi

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

drev fram en onormal hyreshöjning för dem.

Nu sägs det att staten inte skall släppa taget utan försöka klara problemen, men hur har det varit under senare år? Vi vet ju att det har betalats pengar under bordet för lägenheter och att hyressättningen på många håll är onormal. Det vore olyckligt om de riktlinjer som nu utstakats fick ligga till grund för den framtida bostadspolitiken här i landet. Då kommer vi inte att kunna lösa bostadsproblemen för mindre inkomsttagare och ungdomar.

I dag måste ungdomar som ännu inte fyllt 20 år sätta sig i skuld för 10 000—15 000 kronor för att få en lägenhet och samtidigt betala hyror på 400—700 kronor i månaden. Ungdomarnas inkomster står inte i rimlig proportion till sådana ekonomiska åttaganden. Det är lättsinnigt att medverka till uppkomsten av en sådan situation. Det kan heller inte vara rimligt att ungdom, som måste ha en bostad, blir tvingad att handla lättsinnigt i ekonomiska ting. Så länge de ungas föräldrar kan hjälpa till — och det är inte alla föräldrar som kan det — går det kanske, men efter den första förälskelsen och giftermålet kommer vardagen.

I den situationen, herr talman, finner jag det önskvärt att riksdagen understryker att vi icke vill fortsätta att banta ned antalet bostäder på två rum och kök, utan att vi måste ålägga alla parter att bygga fler mindre lägenheter. Jag anser att räntepolitiken i fråga om bostäder icke bör följa de olika ekonomiska lagarna i övrigt, utan att vi på detta område måste få möjlighet att skaffa »billiga pengar», lugnt och säkert till låg ränta. Men innan marknaden på hela bostadsområdet är mättad vill jag icke vara med om att slopa hyresregleringen.

Jag anser att rätten till bostad är väsentlig för ett sunt och demokratiskt samhälle. De riktlinjer som jag anser böra ligga till grund för bostadspoli-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

tiken vill jag ge uttryck för genom att yrka bifall till motion 1002 med förhoppningen att dessa riktlinjer skall vinna gehör vid utformandet av den framtida bostadspolitiken.

Herr MATTSSON (cp):

Herr talman! Trots att man under många år har uppfört ett stort antal bostäder i vårt land är det många som saknar egen bostad fast de så väl skulle behöva en sådan. Detta medför många och svåra problem, som inte sällan leder till vad vi närmast måste karaktärisera som tragedier.

Orsakerna till detta förhållande är flera. Den stora samhällsbyggnaden bidrar givetvis. Därtill kommer ökade krav på egen bostad från såväl unga som äldre. Det är en oerhörd skillnad på de krav som nu ställs på egen bostad och de som ställdes för bara några årtionden sedan, då det rådde en skrämmande trångboddhet i många familjer. Att det har skett förbättringar kan ju vem som helst se. Detta får emellertid inte hindra oss från att söka avhjälpa de brister som vi alltså kan finna i vårt samhälle.

Utöver de orsaker till den nuvarande bristsituationen som jag har nämnt kan man anföra flera andra. Jag tänker på rivningen av de många fastigheter som vid rivningstillfället var fullt beboeliga eller kunde ha blivit beboeliga efter en mindre reparation. Man torde inte heller kunna komma ifrån att en större konkurrens på byggsidan skulle ha kunnat innebära rationaliseringar och mera av industriellt byggande, som hade kunnat förbilliga och öka produktionen. En bättre fungerande hyresmarknad skulle också ha kunnat göra situationen ljusare för många på bostadsmarknaden. Vidare är det i dagens läge många som behåller sina stora lägenheter, trots att de inte behöver dem, medan familjer som behöver större bostadsyta trängs i alltför små lägenheter.

Det är angeläget att samhället med-

verkar till ett omfattande bostadsbyggande. Meningarna går emellertid något isär när det gäller hur mycket som årligen skall byggas. Det råder också olika meningar om var man skall bygga.

Visserligen anser vi att vi i första hand skall bygga där bostadsbristen är störst, men det gäller ju också att på bästa sätt utnyttja de resurser som står till förfogande.

Till vad jag här sagt vill jag lägga, att genom en ökad spridning av arbetstillfällena i vårt land kan ett befintligt bostadsbestånd bättre utnyttjas. Därtill kommer att investeringar som tidigare gjorts utanför storstadsområdena kan bli bättre utnyttjade. Det har gjorts investeringar i vägar och gator, vatten och avlopp, skolor och andra anläggningar, och när sådana anläggningar inte till fullo kan utnyttjas blir det för dem som vistas på orten mer ekonomiskt betungande än om anläggningarna kunde utnyttjas väl.

Därtill kommer att det kostar mycket pengar att bygga ut nya stadsdelar. Kan man utnyttja de investeringar som är gjorda sparas medel som kan användas bl. a. till ett ökat bostadsbyggande. Härigenom kan vi tillvarata de resurser som finns i samhället. — Enligt min mening är det i hög grad motiverat att ta upp dessa förhållanden till diskussion, eftersom det synes vara en utbredd mening att det på landsbygden, i tätorter och även i mindre städer inte behöver byggas alls eller i mycket liten omfattning.

Här har tidigare erinrats om att det under förra året var inte mindre än 136 kommuner som inte fick någon tilldelning av den bostadskvot som fördelades, och många av de övriga kommunerna erhöll en mycket snål tilldelning. Det bor dock människor också i de kommunerna, och de bor där året om. Även i dessa kommuner finns vidare ett näringsliv. Och om det skall bo människor där också i fortsättningen och näringslivet skall kunna bestå, så

behövs det självfallet bostäder även framdeles.

Människor som bor i en kommun, där det inte får byggas en enda lägenhet på ett helt år eller bara en och annan lägenhet, anser kommunen mer eller mindre dödsdömd och söker med ljus och lykta efter en annan plats att bo och arbeta på. Redan bevarandet av ett befintligt bostadsbestånd innebär att det behöver byggas en del bostäder. De gamla bostäderna måste ersättas — man kan ju inte hålla på att reparera hur länge som helst.

Alldeles särskilt negativt för bygden eller orten verkar det om ungdomarna inte kan få bygga sig ett eget hem i hemkommunen, när de bildat familj. Och den bygd eller den ort som förlorar sin ungdom är snart förlorad som boendeplats.

Det finns anledning att beakta dessa förhållanden också ur andra synpunkter. Jag tänker på att i och med att dessa människor flyttar kommer bostadsbristen på andra platser i många fall att öka. Därför är det enligt min mening ett allmänt intresse att bevara arbetstillfällena utanför storstadsområdena och även öka antalet sådana arbetstillfällen. Man kan då dels bättre utnyttja resurserna, dels förbättra situationen i storstadsområdena, inte minst när det gäller bostadsproblemet.

I proposition nr 100 föreslås att låne-medel för 300 pensionärlägenheter skall fördelas till glesbygdskommuner i vilka något kontinuerligt bostadsbyggande inte pågår. Det innebär tydligen att man räknar med att nuvarande ordning skall bestå, och en del kommuner kommer inte att få bygga nytt.

Som en naturlig följd av den samhällsomvandling som ägt rum och som fortfarande pågår har vi fått notera att befolkningen i vissa avfolkningsbygder till stor del utgörs av folkpensionärer.

Många av dem har genom det upp-rustningsbidrag som utgår för att för-bättra pensionärernas befintliga bo-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

städer fått sin bostad förbättrad. Kvar står dock att det föreligger stort behov av pensionärlägenheter i många kommuner. Att en pensionärlägenhet räknas som likställd med annan lägenhet vid tilldelningen innebär emellertid att pensionärerna kan få bo kvar i gamla bostäder, som möjligen kan passa som bostad för sommaren men inte för hela året. Visserligen kan de som skall sköta kommunernas angelägenheter hysa en stark känsla för de gamla och en livlig önskan att hjälpa dem till en bra bostad, men när de skall besluta om användningen av de lägenheter som eventuellt har tilldelats kommunen är det lätt hänt att de resonerar som så: »Nu har vi fått fem lägenheter» — det är utomordentligt för många kommuner om de kan erhålla en så stor tilldelning — »men vi har tio unga familjer som vill bygga här i kommunen. Skall vi avstå från att ge dem möjlighet att få en bostad för att i stället hjälpa de gamla?» Om man fortsätter resonemanget och säger: »Kan vi få fem unga familjer att bo kvar i kommunen bidrar de till en förbättrad skattekraft och vi kan ställa i utsikt att bygden kommer att leva vidare.»

Ofta när man talar med erfarna kommunalpolitiker och kommer in på konkreta spörsmål, frågar de hur det hela kommer att verka i praktiken. I praktiken är det alls inte uteslutet att det blir som jag nyss nämnt. I någon mån är detta problem observerat i och med att låne-medlen till 300 pensionärlägenheter skall ställas till förfogande för fördelning i glesbygdskommunerna. Men en särskild lägenhetstilldelning för byggandet av pensionärlägenheter, avskild från den övriga tilldelningen, torde vara nödvändig för att vi på ännu bättre sätt skall kunna medverka till uppförande av pensionärlägenheter i många av glesbygdskommunerna. Dessa lägenheter tar, liksom studentbostäderna, genom sin mindre storlek inte samhällets resurser i anspråk på samma

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

sätt som andra lägenheter, och de bör därför enligt min mening vara skilda från den övriga bostadskvoten.

Utöver vad jag nu anfört skulle jag gärna vilja säga några ord om miljöfrågorna i samband med bostadsbyggandet. Herr Bergman sade tidigare i dag något om att centerpartiet pratade så mycket om miljöfrågorna och tydligen önskade vara annorlunda än andra därvidlag. För min del gäller det inte att prata om denna sak, utan för mig är miljöfrågorna ett mycket allvarligt problem. Enligt min uppfattning spelar boendemiljön en ytterst stor roll, och denna åsikt delas tydligen också av representanter för regeringen. Statsrådet Palme sade vid HSB:s bostadsriksdag i Hälsingborg att »miljön är allvarligt hotad av förstörelse genom den tekniska utvecklingen och av vår bristande helhetssyn». Han instämde också i vad tidningen *Arbetet* samma dag hade skrivit och där det bl. a. hette: »I dag står vi i den situationen att lagen föreskriver hur stort utrymme bilarna skall ha på våra bostadsområden — men ett lagstadgat utrymme för barnens lekar existerar inte.»

En stadsplan blir sällan eller aldrig underkänd därför att den har för få dåligt planerade lekplatser. Det är synd om barnen i många bostadsområden, och jag tror att det finns all anledning att arbeta för att åstadkomma ett mera familjevänligt samhälle sett ur bostadssynpunkt. Alla som har erfarenhet från tätortsbebyggelse vet att förhållandena där ofta inte är ordnade på ett tillfredsställande sätt. Jag skall inte ge några exempel i detalj, utan bara erinra om servicefrågorna när det gäller kommunikationerna, tillgången på affärer, skolhusens placering och vägarna dit, anordningar för barn i olika åldrar. Härvidlag vill jag gärna säga att man ofta har glömt dem, som befinner sig i de yngsta tonåren, 12—15-åringarna, dem vi så ofta starkt klankar på men som tyvärr alltför sällan har någonstans att ta vägen.

Vi har också anledning att mer beakta åldringarnas och de handikappades situation i bostadsområdena. Deras bostadsmiljö vill man ofta inte tala om. Önskelistan kan givetvis göras lång, men när dessa spörsmål förs på tal säger man många gånger: Ja, det ligger mycket i detta, men det har vi inte tänkt på.

Att få fram bostadsområden där alla trivs måste vara ett mål för oss att sträva efter. De väldiga bilköerna ut från städerna till rena landsbygden i slutet av varje vecka ger inte intrycket att människorna känner den verkliga trivseln i staden. Där kan man inte i lugn och ro koppla av tillsammans med sin familj på fritiden.

Miljön är inte bara området kring bostaden, utan också inne i densamma. Även om vi fått en förbättrad standard på våra bostäder, har man ändå inte kommit fram till sådana resultat när det gäller bostadsbyggandet att de kan betraktas som tillfredsställande. Alltför många lägenheter är t. ex. dåligt ljudisolerade. Jag vet inte om alla har samma erfarenhet som jag, men jag kan inte finna att ljudisoleringen i de nya husen är bättre än i de äldre. Lägenhetsbullret är mycket irriterande. När vi lägger ned så mycket pengar på forskning och har skaffat oss så mycket erfarenhet då det gäller bostadsbyggandet, torde vi ha kommit längre i fråga om ljudisoleringen. Både arkitekter, materialtillverkare och byggare får härvidlag ta åt sig av kritiken. Ingen vill väl försvara de nuvarande förhållandena, utan vi måste ha rätt att kräva bättre ljudisolerade bostäder.

Till miljöfrågorna hör också arbetsplatsens förhållande till bostadsområdet. Många människor betraktar sovstäderna som trista. Därtill är dessa ofta ofullständiga då det gäller service. De skapar ofta trafikproblem och blir i många hänseenden dyra. Att kunna nå arbetsplatsen under lugna förhållanden och på så kort tid som möjligt är givetvis ett önskemål som man allmänt har.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

I likhet med herr Lundberg har jag i anslutning till föreliggande utlåtande en motion som inte har kunnat tillstyrkas. Det är motion nr 177 i denna kammar, som gäller inköp av bostadsfastigheter att användas till fritidsbostäder. Det är enligt min mening en olycklig utveckling både för de kommuner där fastigheterna är belägna och för köparna, om inte helårsbostäder uppföres i stället för dessa fritidsbostäder.

Det är givetvis ingen nackdel om fastigheter, som inte lämpligen kan användas av den bofasta befolkningen året om, köps upp av människor som använder dem som fritidsbostäder. Problemet uppstår när helårsbostäderna på orten övergår till att bli fritidsbostäder utan att det byggs nya bostäder för helårsanvändning. Då blir det mindre trivsamt både för dem som hela tiden bor kvar i samhället och för dem som vistas där endast en kort tid på året. Nödvändig service kan inte upprätthållas, och därför blir trivseln inte sådan som skulle vara fallet om man kunde få bygga nya helårsbostäder i stället för dem som har övergått till fritidsbostäder.

Jag skall inte, herr talman, beröra fler punkter i detta utlåtande. Jag skulle kunna sammanfatta vad jag sagt med att understryka att arbetstillfällena bör spridas mera i detta land för att redan befintliga bostäder och andra investeringar bättre skall kunna utnyttjas; att det finns anledning att bättre beakta glesbygdernas, de mindre städernas och tätorternas behov av bostäder; att vi bör ha en särskild lägenhetstilldelning för byggande av pensionärs- och studentbostäder; att vi bör skapa en mera familjevänlig bomiljö; samt att man vid tilldelningen av bostadskvot bör beakta de problem som uppstår då helårsbostäder säljs för användning som fritidsbostäder.

Till sist ber jag att få ansluta mig till de yrkanden som har ställts av herrar

Nilsson i Tvärålund och Persson i Heden.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Mattsson beklagade sig över att herr Bergman tidigare hade sagt att centerpartiet talar så mycket om miljöfrågorna och — som jag uppfattade det — över att herr Bergman hade sagt att det är ett problem som man skall försöka lösa i den praktiska verksamheten. Det senare är väl alldeles riktigt. Jag skulle inte tro att vare sig herr Bergman eller någon annan vägrar centerpartister eller andra att tala om miljöfrågorna. Men de gör det på ett sätt som om dessa frågor inte hade uppmärksamats vid något annat tillfälle eller av några andra.

Låt mig erinra om att bostadsstyrelsens broschyr »God bostad» sedan flera år tillbaka har tagit upp miljöproblemet, försökt stimulera diskussionen i kommunerna i de byggande företagen samt försökt ge uppdrag till hur man skall utveckla en god boendemiljö. Att vi behöver komma längre i denna debatt är vi överens om.

Statsrådet Palmes föredrag i Hälsingborg sysslade inte bara med frågan om byggandet av lekplatser — det var en visionär framställning om hur den tekniska utvecklingen har ställt oss inför utomordentligt stora problem, där vi måste tillvarata våra naturtillgångar i fråga om fritidsområden, sjöar, stränder o. s. v. Dessa problem berör inte bara bostaden, utan i lika hög grad och kanske framför allt lokaliseringen av företag — det må sedan gälla massa- eller pappersfabriker i Kviksund eller på andra platser i vårt land eller det kan gälla Vattenfalls anläggningar. Dessa problem är utomordentligt stora och angelägna, och man måste försöka göra upp planer för att lösa dem för framtiden.

En av de utredningar som senast till-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

satts berör barnens lek- och fritidsmöjligheter. En annan utredning gäller serviceproblemen, som är lika viktiga i sammanhanget. Vi har också sagt att denna uppgift är så angelägen och brådskande att det finns anledning att skapa en speciell arbetsgrupp, som skall kunna ge mera direkta anvisningar i dessa frågor till kommuner och byggherrar. Låt oss vara överens om att detta är angelägna problem, som det finns skäl att diskutera men framför allt att söka planera och genomföra lösningar av.

Den andra kommentar jag skulle vilja göra till de inlägg jag har haft tillfälle att lyssna på gäller kvotfördelningen, som såväl herr Mattsson som herr Gustavsson i Alvesta berörde. Jag vill inte bestrida riktigheten i de uppgifter som har lämnats om att det kan finnas 136 kommuner som inte fått någon andel av bostadskvoten. Vi bestämmer en totalram och fördelar den på länen, varefter länsbostadsnämnderna verkställer en fördelning ut till kommunerna. Vi har rekommenderat att de skall göra fördelningen till kommunblock så långt det är möjligt och under alla omständigheter höra kommunblocken om fördelningen inom dessa.

I en del av kommunblocken rör man sig inte med så stora tal — det är alldeles riktigt — och då gäller det att utnyttja kvoten på bästa möjliga sätt. Man måste ta hänsyn till var expansionen sker och var det mest trängande behovet av bostäder föreligger. Jag erkänner att det är en besvärlig avvägning, men den är nödvändig så länge som vi rör oss med kvoter. Visserligen är den stor — totalt över 90 000 lägenheter per år — men den mindre kommunen får naturligtvis bara en liten del och i vissa fall ingen alls. Varför? Jo, därför att det råder så stark efterfrågan på bostäder i vissa områden — storstadsregionerna och de expanderande industriregionerna — där de lokaliseringspolitiska insatserna har gjorts.

Det har i detta sammanhang hävdats att det med en annan lokaliseringspolitik skulle bli en lättande efterfrågan på bostäder i våra storstadsregioner och medelstora städer med deras närmaste omgivning. Det ligger mycket i detta, och vi söker praktisera den politiken. Men, ärade kammarledamöter, om vi får en lokalisering till stånd av företag i Norrbotten, gäller den framför allt industriexpansiva regioner, ofta i kustbandet. Då stiger bostadsefterfrågan i Luleå, i Piteå, i Skellefteå, i Örnsköldsvik och i andra motsvarande regioner där expansionen sker. Detta lättar i och för sig trycket mot Stockholm, men det betyder inte en miskad total efterfrågan på bostäder. Flyttningsrörelserna går nämligen ofta inom länen, inom den större regionala enheten. Människorna flyttar från landsbygden in till centralorterna, där de finner möjligheter till arbete, till utbildning o. s. v. Det är någonting som vi får acceptera. Fördelningen av det bostadsbyggande vi har möjligheter till måste självfallet göras under hänsynstagande till allt detta.

Jag är inte heller övertygad om att alla de kommuner som har angivits behöver ytterligare bostäder. Jag har sett kommuner i min tidigare hemstads närhet där man inte har haft behov av en enda ny lägenhet under något eller några år.

Vad pensionärsbostäderna beträffar vill jag erinra herr Mattsson om att vi i år har försökt med en speciell fördelning. 300 lägenheter har lämnats till arbetsgruppen för glesbygdsfrågor just i syfte att pensionärsbostäder skall byggas i vissa av våra glesbygdskommuner.

Låt mig sedan besvara herr Gustavssons i Alvesta direkta frågor.

Spörsmålet om bostadsbyggandet vid jordbruk har uppmärksamrats under den senaste tiden. Utskottet säger att det av de centrala myndigheterna övervägs nya eller eventuellt ändrade anvisningar i fråga om bostadsbyggandet och förbättringsläneverksamheten vid jord-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

bruk. Det har också i utskottets utlåtande angivits att ändrad praxis i viss omfattning kommit till uttryck i en del av Kungl. Maj:ts beslut i besvärsmål. Jag skulle tro att mina vänner från Jämtland vet, att Kungl. Maj:t har tagit ställning *mot* länsmyndigheterna i ett par sådana här ärenden därför att vi ansett att sociala skäl kan väga så tungt, att man kan, om olägenhet med hänsyn till jordbruksdriften inte uppstår och en avstyckning för bostaden genomföres, skilja ut bostadsfastigheten från jordbruksegendomen och medge den tidigare innehavaren förbättringslån. Jag tror att detta är en riktig politik.

När det sedan gäller förvärv eller lån för bostadsbyggandet till den som har förvärvat jordbruk är det avgörande, om jordbruket skall bli bestående eller om den som köper ett jordbruk har sin huvudsakliga inkomst av annan verksamhet. Har han det, får han möjligheter till förbättringslån.

Eftersom jag nu besvarar frågor, skall jag ta upp ytterligare en fråga som herr Gustavsson i Alvesta har ställt. Han frågar varför vi föreslagit inrättandet av en särskild marknämnd och ifrågasätter, om detta medför en förenkling i det administrativa förfarandet. Alternativet är ju att gå expropriationsvägen. Utredningen — och Kungl. Maj:t har följt utredningens förslag i huvudsak — har ansett att det är onödigt med ett judiciellt förfarande och att möjligheter borde föreligga att åstadkomma en förenkling genom inrättandet av en nämnd, bestående av en opartisk ordförande, en företrädare för staten och en för kommunen, när priset för statlig mark under försäljning skall fastställas. Jag tror att det är för tidigt att fälla ett omdöme i denna sak, herr Gustavsson. Låt oss avvakta och se hur denna nämnd kommer att fungera och verka.

Herr talman! Jag har haft tillfälle att ta del av vad som tidigare sagts i denna kammare, och jag har fått den mycket bestämda uppfattningen att debatten här

följt ungefär samma linjer som i medkammaren. Högerpartiet har mycket klart velat skilja ut sig och ange en mycket extrem egen linje i fråga om markpolitiken, hyrespolitiken och kreditpolitiken. Jag upprepar vad jag sagt i medkammaren att vi hyser respekt för en sådan politik, men vi kommer att bekämpa den. Vi är inte beredda att acceptera högers motstånd mot den markpolitik som vi förordar med exempelvis det aktuella genomförandet av en förköpsrätt. Vi är inte beredda att acceptera en övergång till ett kreditgarantisystem med en väsentlig höjning av kostnaderna för de boende som ett slutgiltigt resultat, utan vi kommer att upplysa medborgarna i vårt land om vad högers politik skulle ge för resultat. Det finns anledning att konstatera, att om vi skulle ta bort räntegarantierna enligt högers tankegångar och införa ett kreditgarantisystem, skulle det bli hyreshöjningar på ungefär 35 procent. Vi skulle också få hyreshöjningar, kanske t. o. m. längre gående sådana vid övergång till en fri hyresmarknad, där marknadsmekanismen skulle få verka fullt ut.

Högern anför som skäl för sitt förslag att man med andra medel än bostadsbyggandet vill nå ett balansläge i fråga om tillgång och efterfrågan på bostäder. Jag upprepar att vi får respektera, att man så klart anger sin politiska ståndpunkt i dessa frågor, men vi kan inte acceptera den. Vi kan inte godta att man skulle så försvåra möjligheterna för människorna i allmänhet att få en bostad.

Därför kommer vi att söka medborgarnas stöd för den bostadspolitik som vi här förordar, med det kreditssystem som i propositionen föreslås. Det innebär att vi i praktiken bibehåller en hyressättning i inflyttningslägenheterna som inte överstiger nivån i inflyttningslägenheterna med det nuvarande subventionssystemet. Vi är inte heller beredda att acceptera en fri marknadspris-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

bildning, utan vi vill ha för det första besittningsskydd och för det andra spärrar mot oskäligen hyresstegringar.

Högern önskar som sagt någonting annat, den företräder en annan mening. Det är ur flera synpunkter beklagligt. Det hade varit bra, med en så stor samling som möjligt kring den nya bostadspolitik som riksdagen nu skall bestämma sig för. Vi skall emellertid inte beklaga oss över att högern vill gå en annan väg. Det sker på något sätt en klarare markering av vad propositionsförslaget innebär genom det ställningstagande som högern här gjort.

Det har under debattens gång i dag sagts å ena sidan av herr Wedén, att han inte är tillfreds med de uttalanden som vi har gjort beträffande utrymmes- och kvalitetsstandard. Å andra sidan säger min vän herr Lundberg i Uppsala, att vi bygger för stora bostäder, och att bostadsproduktionen borde inriktas på lägenheter om två rum och kök.

Låt mig erinra om att riksdagen för bara något år sedan på regeringens förslag gjorde ett uttalande, där riksdagen säger att i fråga om rumsstorlekar och lägenhetsutrustning motsvarar dagens standard högt ställda krav. Den höjning av utrymmesstandard som är möjlig i en nyproduktion av den avsedda omfattningen bör därför i första hand inriktas på en ökning av antalet rum i lägenheterna. Det innebär, som någon har uttryckt det, att vi skulle frysa läget av i dag beträffande den totala utrymmes- och kvalitetsstandard någon tid framåt för att därmed få ökade förutsättningar att bygga fler lägenheter, för att kunna bygga ifatt, om det är möjligt, den brist som finns på åtskilliga orter.

Med anledning av herr Wedéns fråga om utvecklingen av lägenheternas utrustnings- och kvalitetsstandard skulle jag ändå vilja ge några siffror som belyser de senaste årens utveckling.

När de nya riktlinjerna för bostadspolitiken presenterades för ett par må-

nader sedan, hade vi inte tillfälle att göra en fullständig redovisning av 1965 års bostadsräknings material. Med utgångspunkt från några länssiffror redovisades de bostadspolitiska insatserna i några delar av landet. Nu har emellertid statistiska centralbyrån publicerat en första omgång rikssiffror som belyser bostadsbeståndet och boendeförhållandena 1965.

Enligt dessa uppgifter uppgick lägenhetsbeståndet 1965 till 2,9 miljoner, vilket innebär en ökning sedan år 1960 med cirka 200 000 eller 7 procent. Drygt hälften av detta lägenhetstillskott har kommit storstadslänen till del. Enbart Stockholms stad och län hade fått mer än en fjärdedel. Räknat per 1 000 invånare ökade lägenhetsantalet mellan 1960 och 1965 från 350 till 370, d. v. s. med inemot 4 procent. Det största tillskottet per invånare fick Stockholms län, 76 lägenheter per 1 000 invånare räknat efter länets folkmängd 1965.

Beträffande den kvalitativa utvecklingen kan följande sammanfattning göras för perioden 1960—1965. Det genomsnittliga antalet rumsenheter per lägenhet ökade från 3,41 till 3,56, vilket betyder att 100 personer år 1960 disponerade 121 rumsenheter och 1965 cirka 132. Antalet lägenheter bestående av minst tre rum och kök ökade med närmare 25 procent. Kraftigast ökade fyrrumslägenheterna och de större lägenheterna. Andelen lägenheter om minst tre rum och kök ökade på fem år från 42 procent till 48 procent.

Om vi ser på bostadsbyggandet under 1966 och i vår statistiska bedömning tar bort en del av det som ingår i kvoten som studentbostäder eller ålderdomshem visar det sig, att lägenheter om minst tre rum och kök och större är den helt dominerande bostadstypen. Den omfattar inte mindre än 71 procent av produktionen i föl. Detta betyder att vi här har lägenhetstyper där en fyrabarnsfamilj kan bo utan att enligt den gamla normen anses vara

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

trångbodd och en tvåbarnsfamilj enligt den norm på något längre sikt som riksdagen i fjol uttalade sig för. Det innebär också att vi trängt tillbaka trångboddheten beträffande kategorin familjer som bor i vad vi enligt den senare normen betecknar som trångbodda lägenheter, där högst två personer per boningsrum vistas, kök och vardagsrum oräknade. Andelen trångbodda hushåll har här gått ned från 46 till 25 procent — alltså en väsentlig förbättring av utrymmesstandarden.

Härtill kommer ju att den allmänna kvaliteten beträffande lägenhetsbeståndet förbättrats högst avsevärt, dels genom nyproduktion, dels genom ombyggnad och modernisering och dels genom sanering. Jag skulle i detta sammanhang vilja framhålla att förbättringslänsamheten haft en utomordentlig betydelse. 1960 års bostadsräkning visade att det fanns 120 000 bostäder bebodda av äldre människor vilka bostäder skulle kunna bli föremål för förbättring, d. v. s. utrustas så att de äldre med fördel skulle kunna bo i dem. Detta arbete har nu pågått under några år. I år begär vi för ändamålet 100 miljoner kronor, som jag hoppas att riksdagen om en stund kommer att bevilja. Detta belopp ger oss möjligheter att förbättra cirka 12 000 sådana lägenheter. Men därutöver har regeringen med hänsyn till läget på byggarbetsmarknaden, vilket förväntas bli något besvärligare under kommande vinter än i år, funnit anledning att begära ytterligare 50 miljoner kronor för denna förbättringslänsamhet. Detta gör det möjligt att förbättra ytterligare 6 000 sådana bostäder. Fram till nästa sommar kommer alltså 18 000 lägenheter att ha förbättrats och blivit helt beboeliga, lägenheter som i huvudsak kommer att disponeras av äldre människor.

Jag tycker att man bör hålla denna verksamhet i minnet när man bedömer den förda bostadspolitiken och dess resultat.

Även om man måste göra en viss reservation beträffande det statistiska underlaget, förefaller det som om cirka hälften av nyproduktionen inneburit ersättningsproduktion. Resultatet av de olika formerna av upprustning av lägenhetsbeståndet har blivit, att andelen moderna lägenheter ökat från 51 procent 1960 till 64 procent 1965. Detta är en klar bekräftelse på att första hälften av 1960-talet ur bostadspolitisk synpunkt varit den utan all jämförelse mest framgångsrika perioden under efterkrigstiden. Vi har haft en brant stigande produktionskurva — från 68 000 färdigställda lägenheter år 1960 till 97 000 år 1965.

Vi har nu av kända skäl tvingats under ett par mellanår hålla en produktionsnivå på omkring 90 000 lägenheter. Det är ingen låg siffra i och för sig. Men låt mig slå fast att detta är minimisiffror. Vi har för 1967 begärt en kvot på 90 000 lägenheter och samma antal för åren 1968 och 1969, men vi framhåller samtidigt att i den mån det kommer att finnas utrymme på kapitalmarknaden och tillgänglig arbetskraft, så kommer vi att söka öka bostadsbyggandets omfattning. Det har redan nu skett en ökning. Investeringsfondernas frisläppande och regeringens beslut att ställa 50 miljoner kronor till förfogande för förbättringslån har medfört att byggande av 30 000 lägenheter inom ålderdomshemsverksamheten kunnat beslutas. Redan det höjer kvoten till över 91 000.

Med detta har jag velat markera, att man inte bör haka sig fast vid siffran 90 000 och säga, att vi kommit ned på en låg nivå. Det är ju från den nivån vi skall arbeta oss upp.

När det gäller kreditproblemen har herr Gustafsson i Skellefteå frågat bl. a. om anledningen till svårigheterna under åren 1965 och 1966. Det är klart att man kan föra en omfattande diskussion om den saken. Jag har tidigare i kamraren konstaterat, att det rått en efter-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

släpning i fråga om kredituppföljningen, som inte varit tillfredsställande. Riksdagen har på bankoutsrottets hemställan uttalat, att det bör komma en annan ordning till stånd.

Vi har också vidtagit åtgärder i syfte att åstadkomma en jämnare uppföljning av krediterna. Vi har träffat en överenskommelse med bankerna, och denna har under de första månaderna i år fungerat utomordentligt väl. Under årets fyra första månader påbörjades sammanlagt ca 23 700 lägenheter. Jämfört med motsvarande siffra för förra året, 17 000 lägenheter, är detta en ökning med 39 procent. I storstadsområdena igångsattes under denna tid 8 400 lägenheter mot 6 000 förra året. I stockholmsregionen är ökningen särskilt markant; där har antalet påbörjade lägenheter ökat från 2 700 förra året till 4 200 i år.

Det har alltså blivit en bättre kredituppföljning av det bostadsbyggnadsprogram vi beslutat; arbetsmarknadsstyrelsen och bostadsstyrelsen har givit anvisningar om bostadsbyggandets omfattning per månad, och bankerna har beviljat de erforderliga krediterna. Vi tror att det skall bli möjligt att klara denna uppgift även när påfrestningarna är som störst, nämligen under andra och tredje kvartalet. Skulle det visa sig att vi inte får den medverkan av bankerna som vi hoppas på och som utvecklingen under de första månaderna av året inte givit oss anledning att ifrågasätta, är det klart att vi får fundera över om vi skall gå andra vägar för att klara kreditförsörjningen. Den arbetsgrupp i kanslihuset, som förde förhandlingarna med affärsbankerna, har därför fått i uppdrag att också utarbeta ett alternativ till nuvarande system. Om detta alternativ skall bestå i att befintliga statliga kreditinstanser — kreditbanken, postbanken och andra — nyttjas eller om man skall inrätta en särskild bostadsbank, är väl en fråga som får övervägas om det skulle visa

sig erforderligt. Jag vill gärna säga att jag inte har någonting att erinra mot utskottets uttalande i denna fråga, vilket går något längre än statsverkspropositionens.

Herr talman! Jag skall lämna detaljerna i den förda debatten och övergå till att kortfattat ange huvudprinciperna i det bostadspolitiska program som här lagts fram och som kammarens ledamöter om en stund går att votera om.

Bostadspolitiken skiljer sig ju inte från annan verksamhet där solidariteten har en roll att spela. Bostadspolitiken kan också betecknas som en solidaritetspolitik. Kreditstödet, räntegarantin, bostadsbidragen, hyresregleringen, förbättringslånen — allt detta är ett uttryck för samhällets åtaganden för att klara framför allt de lägre inkomsttagargruppernas bostadsförsörjning. Men, ärade kammarledamöter, det vore helt orealistiskt att inte inse att de ekonomiska och sociala förhållandena för flertalet medborgare nu är annorlunda än för ett par årtioden sedan. Väsentliga förändringar som förskjutit intressetyngdpunkten har skett. Vi har som en tillgång att räkna med ett klart bostadsmedvetande. Man vill ha goda bostäder, lättarbetade och ändamålsenliga, i så trivsam miljö som möjligt. De ekonomiska förutsättningarna att skaffa den goda bostaden är nu bättre. Nya grupper av storkonsumenter av bostäder har tillkommit: de äldre med en växande folk- och ATP-pension, de unga och ensamstående, de till tätorterna inflyttande och invandrande. Det har härigenom uppstått ett starkt efterfrågetryck som kullkastat tidigare beräkningar.

Vi har emellertid också haft anledning ställa frågan om generella åtgärder till stöd för ett förbättrat boende längre är erforderliga. Slutsatsen av dessa överväganden har blivit långtgående förändringar av principiell natur som riksdagen nu diskuterar och har att ta ställning till. Avsikten är att de tillgängliga

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

resurserna i första hand skall användas för en så omfattande bostadsproduktion som möjligt. De senaste årens bostadsproduktion är av sådan omfattning att den inte oväsentligt överstiger vad som är nödvändigt med hänsyn till bortfallet av bostäder genom sanering, kontorisering, flyttning från landsbygden och en ökad hushållsbildning. Jag vill gärna referera till långtidsutredningens betänkande från 1961 där dessa frågor togs upp. Då angavs att det skulle behövas en bostadsproduktion på omkring 75 000 lägenheter om året för att kompensera bortfallet genom sanering, kontorisering, flyttning från landsbygden och den ökade hushållsbildningen.

Sett i belysning av de faktiska siffrorna för sanerings- och flyttningsverksamheten tror jag det är realistiskt att säga att bortfallet plus de nödvändiga bostäderna för den ökade hushållsbildningen ställer krav på ungefär 65 000 lägenheter om året. Först när vi kommer upp till den siffran kan vi säga att vi börjar tränga tillbaka bristen.

Årstillskotten motverkar nu den brist som uppmäts i bostadssökande utan egen lägenhet. Men alltjämt är bristen stor och ger anledning till den klara markeringen i uttalandena i propositionen, att knapphetsproblemet är det största och det tyngst vägande. Uppgiften måste med andra ord i första hand vara att producera bostäder i tillräckligt antal för att alla skall få en chans att inom rimlig tid skaffa sig den eftertraktade bostaden. Samhällssolidariteten bjuder att ingen möda sparas i det syftet. Jag säger detta med adress inte minst till herr Lundberg. På denna punkt är vi helt överens. Att producera bostäder är den stora och dominerande uppgiften, och det är det väsentligaste inslaget i den proposition vi nu behandlar.

Men man kan inte bortse från att många människor av ekonomiska skäl har svårt att skaffa sig den bostad de vill ha. Kostnaderna i nyproduktionen

är höga. Bättre planering samt modern produktions- och upphandlingsteknik kan ge lättnader. Den enligt vår uppfattning nödvändiga markpolitiken är också en förutsättning för att vi skall kunna genomföra en så långtgående planering, att vi kan få en byggnation av stora projekt med upphandling i större omfattning för att därigenom pressa priserna. Vivallprojektet i Örebro, där man noterat en sänkning av ortskostnaden på inte mindre än 16 procent, är ett gott bevis på vad som kan åstadkommas. För Rydprojektet i Linköping, som regeringen har prövat och för vilket vi i konselj för några dagar sedan givit förhandsbesked om kvot för de närmaste åren, ligger kostnaden drygt 10 procent under ortskostnaden. Detta visar vilka möjligheter som föreligger att pressa kostnaderna, och det hoppas vi skall stimulera våra kommuner och byggherrar landet runt att försöka åstadkomma liknande resultat.

Nu kan man på många håll säga: Ja, men vi har ju alldeles för små kvoter. Hur skall vi kunna klara det när det gäller småhusbyggandet? På det vill jag svara att i det fallet krävs det samverkan. Kommunalmännen och byggherrarna måste lära sig inse hur nödvändigt det är med en samverkan över kommungränserna. Detta gäller inte minst upphandlingen av småhus. Där kan flera kommuner tillsammans beställa större serier och därigenom pressa priserna.

Sedan uppmärksammade jag att herr Wedén var inne på konkurrensfrågan. Jag har meddelat honom att jag inte tänker polemisera mot det, eftersom herr Wedén var tvungen att vara borta i kväll. Därför tar jag bara upp själva spörsmålet. Herr Wedén menade att vi inte har några möjligheter till utländsk konkurrens på bostadsbyggnadsområdet. Jo, vi vill gärna ha också konkurrens från andra länder om bostadsbyggandet här i landet. Jag hade för något år sedan tillfälle att besöka Finland, där jag sammanträffade med entreprenörer

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

och byggmästare, och jag sade då till dem: Ni är välkomna till Sverige att konkurrera om vårt bostadsbyggande. Ni har att konkurrera med priser och kvalitet. Många kom också hit och deltog i tävlan om Salempjektet. Det tror jag var stimulerande. Det visade sig emellertid att svenska företag kom lägst när det gällde priset. Det fanns alltså möjligheter att pressa ned kostnaderna. Men det var också ett inslag av utländsk konkurrens i detta sammanhang som jag tror att det finns all anledning att sätta värde på.

Kreditstödets utformning medverkar till en inflyttningshyra som inte nämnvärt avviker från hyran enligt det subventionssystem som vi nu tillämpar. Detta har klart angivits här tidigare. Jag tror att det är mycket viktigt att övergången görs så mjuk som möjligt, liksom att vi försöker undvika abrupta, stora hyreshöjningar i framtiden. Den metodik som vi tillämpat för avveckling av räntegarantin har ju inneburit att det blivit mycket kraftiga påslag — mellan 10 och 20 procent — på hyrorna vartannat år, vid något tillfälle flera år i rad. Med den metodik för kreditstödet som nu väljs och vid en normal eller rimlig utveckling av byggnadskostnaderna — 3 eller 4 procent — kommer hyresstegringen att ligga vid ungefär 2 procent om året. Vid en likaså normal utveckling av vår ekonomi har vi hittills, framför allt under efterkrigstiden, kunnat uppmäta en stegring av inkomsterna med mellan 3 och 5 procent. I belysning därav ter sig inte en hyreshöjning på cirka 2 procent om året som särskilt avskräckande. Den bör vara möjlig att klara, framför allt när vi genom det nya kreditsystemet erbjuder samma möjligheter som med subventioner, nämligen att hyran kan hållas ungefär 15 procent lägre än vad som skulle vara erforderligt om vi hade tagit ut kostnaden för produktion och förvaltning.

Vissa grupper kommer dock — det skall vi vara överens om — att behöva

ett mer direkt stöd. En del av barnfamiljerna, de gamla och handikappade har besvärligheter att klara sina bostadskostnader. Vi behöver en rörligare bostadsmarknad. En friare hyresmarknad kan här ge resultat i form av omflyttningar från i dag relativt prisfastlåsta lägenheter till mindre lägenheter för en- och tvåfamiljshushåll, varigenom det blir möjligt för större familjer att komma över rymligare och i vissa fall prisbilligare bostäder. Men det direkta stödet till dessa grupper kommer med all sannolikhet att te sig nödvändigt, och vi är på regeringens sida beredda att föreslå en utbyggnad av detta i anslutning till tillämpningen av den nya bostadspolitiken — inte som en gradering för konsekvenserna av denna utan därför att kostnaderna redan i dag är alltför höga för vissa grupper. Det utrymme som åstadkoms genom en avveckling av det generella stödet bör i större omfattning komma mera behövande grupper till godo.

I den nya hyrespolitiken har vi bestämt avvisat en marknadsprisbildning, som högern vill ha och som skulle slå igenom i hyrorna i det äldre fastighetsbeståndet. Balansproblemet får enligt vår uppfattning lösas med andra medel. En mer omfattande rörlighet, en förbättrad underhålls- och reparationsverksamhet och eventuellt ökad amortering även för de äldre husen, vilken kan berika kapitalmarknaden och ge ökade förutsättningar för höjd bostadsproduktion, är viktiga argument för en friare hyresmarknad i ändamålsenligare funktion. Måttliga höjningar i det nu hyresreglerade bostadsbeståndet kan därigenom innebära en solidarisering mellan människor, boende i olika årgångar av bostäder och med skilda kostnader, samtidigt som de kan medverka till en snabbare lösning av problemen för dem som är i den svåraste belägenheten — de bostadslösa, de unga och de som bor i för trånga och besvärliga lägenheter.

Herr talman! Jag har med detta velat

ange den principiella innebörden i det förslag som vi nu behandlar, samtidigt som jag mycket starkt understryker att bostadspolitiken är en viktig del av vår samhällspolitik. Den har haft en social förankring och det kommer den att behålla för framtiden.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar inrikesministern för det positiva uttalande han gjorde rörande lokaliseringsverksamheten som ett verksamt medel att lätta trycket när det gäller storstadsområdenas bostadssituation. Vi har i alla fall kommit så långt under de senaste årens diskussion i lokaliseringsfrågan, att det numera erkännes att detta problem inte bara rör landsbygden utan i lika stor utsträckning även storstäderna.

Inrikesministern nämnde att det i närheten av hans hemstad fanns någon kommun som inte hade behov av en enda bostad. Ja, det kan naturligtvis förhålla sig så. Men jag tror också att inrikesministern är medveten om att det intill hans hemstad också finns mindre orter som har stort behov av nya bostäder, därför att det är många som helt enkelt vill bo där. Jag tror att det skulle vara värdefullt om de som gör upp fördelningsplanerna tog något mera hänsyn till var människorna vill bo.

Frågorna rörande den jordpolitiska prövningen tror jag inte vi har klarat upp än. Inrikesministern hänvisar till statsutskottets utlåtande nr 100, där det heter: »Förbättringslångivningen har enligt riksdagens beslut kommit att koncentreras till i huvudsak pensionärerna. — — — Lösningen av deras bostadsfråga i denna form har medfört att de bostadssociala aspekterna kommit i förgrunden.» Så långt är det bra. Men hur ligger det till i alla övriga fall? Jag pekade på dem som är i 50—60-årsåldern och som bor på en fastighet som

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

av lantbruksnämnden inte anses vara en bestående fastighet. När det gäller en sådan fastighet skall man alltså inte få bygga eller rusta upp. Hur blir det för dem som bor på fastigheten? Det är i sådana fall som jag anser — och vi har en motion i ärendet — att den jordpolitiska prövningen bör slopas.

I fråga om förvärlånen tror jag att inrikesministern missuppfattade mig. På s. 248 i propositionen nr 100 heter det bl. a.: »Kommittén har föreslagit en försöksverksamhet med statliga lån till *förvärv av egna hem*. — — — Förvärvslån föreslås också kunna utgå för egna hem som i samband med jordbrukets rationalisering kommit i statens ägo.» Jag frågade inrikesministern: Får köparen av en fastighet, som är inköpt av lantbruksnämnden och där lantbruksnämnden gjort avstyckning för bostad, lån till denna fastighet? Får han det är saken klar. Och vidare: Utgår lån även om en lantbrukare köper en fastighet för att lägga till sin egen och själv ordnar med avstyckningen? Då har lantbruksnämnden alltså inte ägt fastigheten. Jag vill gärna ha svar på dessa frågor. Jag vet inte om det beror på bristande förmåga att läsa innantill att jag inte fått saken klar för mig.

När det gäller marknämnden säger inrikesministern att det är för tidigt att fälla något omdöme. Det kan jag hålla med om. Men jag ställer frågan: Hade det inte varit bättre att se hur systemet med expropriationsnämnd verkar, innan en sådan nämnd tillsättes? Min uppfattning av hur detta kommer att verka accepterade tydligen inrikesministern. För min del kommer jag fram till att det inte blir någon förenkling. Man får en central nämnd som måste åka land och rike runt för att lösa dessa problem, men den måste ändå använda lokal expertis för värdering. Sådan expertis finns redan i expropriationsnämnderna och då hade det varit bättre att anlita det expropriationsinstitut som finns i dag.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har känt ett behov av att försöka hyfsa ekvationen något och samtidigt försöka skala bort en del av de ovederhäftigheter som sagts under debatten. Jag syftar då inte på inrikesministerns anförande även om det innehöll vissa felaktigheter.

Utgångspunkten för högerpartiets syn på bostadspolitiken har varit att den hittillsvarande regleringspolitiken har misslyckats. Trots de löften som gavs i efterkrigsprogrammet har politiken lett till att man skapat orättvisa på bostadsmarknaden, en hyressplitring som gynnat vissa och missgynnat andra hyresgäster. Man har fått långa bostadsköer och svartabörsaffärer — jag behöver bara hänvisa till TV-programmet häromdagen. Rättsmedvetandet har på detta område upphört att fungera, kostnaderna har drivits i höjden och lönerna på byggnadsfronten har varit ledande för utvecklingen i övrigt. Hela samhällsekonomin har påverkats negativt. Jag tror att flertalet svenskar i dag upplever bostadsfrågan som vårt största samhällsproblem. Är man inte medveten om detta känner man inte folkopinionen.

Visst har vår bostadsstandard höjts under åren men det skulle bara fattas om vi inte kunnat nå det resultatet i atomåldern med den utveckling som ägt rum på alla andra områden. Bostadskostnaderna för konsumenterna har emellertid sedan 1945, om man tar hänsyn till nettolönen, stigit. När man återger siffror om trångboddheten, herr inrikesminister, bör man väl också räkna med alla dem som inte har någon bostad. Då blir trångboddhetssiffrorna helt andra. Vi har successivt — inte avsiktligt — glidit in i ett subventionsystem som spött på efterfrågan och som, tillspetsat, innebär att de som *inte* har lägenhet får vara med och betala hyror på åt de människor som redan har en sådan.

Vad som emellertid i dag är väsentligt att konstatera är två ting, för det

första att vi är ense om att vi bör övergå till större smidighet och större rörlighet och för det andra att subventioneringen skall bort. Detta understryks starkt i propositionen och också av statsutskottet i dess utlåtande.

Hur kan det då komma sig att högerpartiets förslag medför högre hyror för vissa hus än vad majoritetens förslag gör? Även om inrikesministerns påstående att vårt förslag skulle leda till 35 procent högre hyror är fullständigt fel, därför att inte heller vi har föreslagit att subventionssystemet skall helt avvecklas, kommer vårt förslag att för vissa hus leda till högre hyror än vad majoritetens förslag skulle göra. Då frågar man sig: Vad beror det på? Jo, det beror på att majoritetens förslag *skjuter upp* den ofrånkomliga hyreshöjningen till dess att husen blir äldre. Man räknar alltså med en annan fördelning i tiden av de verkliga kostnaderna för husen. Man slår ut dem över en längre tidsperiod, men i stort sett blir det över hela perioden *inte* en krona lägre hyror. Spetsar man till det skulle man kunna säga att propositionen leder till, att vi får *lägre* hyror i dag och *högre* i morgon, medan vårt förslag innebär att vissa hus får högre hyror i dag och lägre i morgon, i varje fall betydligt lägre än vad det förslag som majoriteten framlagt innebär. Dessutom medför majoritetens förslag så många andra olägenheter att vi inte ansett oss kunna acceptera det. Hyror måste betalas på ett eller annat sätt om ingen subventionering finns och enligt inrikesministern skall ju den tas bort. Man kan inte trolla med knäna när det gäller ekonomiska realiteter vare sig på detta område eller på andra områden. Kostnaderna *måste* betalas av någon. Det regnar inte manna från himlen på hyresområdet. Att påstå att majoritetens förslag inte innebär att hyresgästerna på längre sikt skall betala vad det kostar vore att lura dem, att föra dem bakom ljuset.

Nu innebär emellertid enligt vår me-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

ning paritetslåneförslaget en subventionering. Men det innebär vårt förslag också under en övergångstid. Båda innebär att skattebetalarna får vara med och betala en del av hyrorna. Det innebär alltså en övervältring av vissa hyreskostnader från en kategori av hyresgäster på ett större antal människor, nämligen skattebetalarna. Hur mycket som vältras över är svårt att säga, eftersom paritetslånesystemet är mycket invecklat. Men skillnaden i sak mellan de två systemen är inte att det blir lägre eller högre hyror över en lång period utan skillnaden ligger i hur hyrorna skall fördelas över den perioden.

Inrikesministern gjorde gällande att vi var mot besittningsskyddet.

(Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet *Johansson*: Nej, det gjorde jag inte!)

Då missförstod jag, ty jag fattade hans anförande på det sättet. Vidare sade inrikesministern — jag hoppas att det föreligger ett missförstånd på den punkten också — att vi var mot hyresspärrar. Det vet inrikesministern inte. Vi har ännu inte sett förslaget till ny hyreslag och inte tagit ställning. Vi har samma syn på den *solidariska* bostadspolitiken, nämligen att de konsumenter som inte har råd att betala hyrorna skall få stöd i en eller annan form. Den frågan behandlas som kammarens ledamöter vet inom den familjepolitiska kommittén.

Jag måste avbryta här; sex minuter går alltför fort, herr talman!

Herr **TURESSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Inrikesministern sade att bostadspolitiken kan betecknas som solidaritetspolitik och att den syftar till att klara de lägre inkomsttagarnas bostadsfråga. Jag skulle vilja fråga: Varför har man då så envist och så länge hållit fast vid generella bostadssubventioner? Dessa subventioner gynnar mest

dem som bor i de största lägenheterna, vare sig de har behov av subventioner eller inte, och de har också haft den effekten, att de rubbat marknadsmekanismen och motverkat det kostnadsmedvetande, som är mera nödvändigt på bostadsproduktionens område än på något annat område. Ett utpräglat kostnadsmedvetande är nämligen nödvändigt för att vi skall få rimliga boendekostnader och för att dämpa vår samhällsekonomis mest inflationsdrivande faktor.

Det är naturligtvis också särskilt betänkligt, att det nya bostadspaketet också innehåller subventionsmoment, som kommer att få samma ogynnsamma effekter på kostnadsutvecklingen som det nuvarande subventionssystemet.

Det är sådana värderingar och en bestämd uppfattning om vad som på sikt är mest gynnsamt för både de enskildas ekonomi och för samhällsekonomin, som gör att högerpartiet inte har kunnat göra sig politiskt medansvarigt för den bostadspolitik, som regeringen nu föreslår.

Inrikesministern sade, att högerpartiet skiljer ut sig och intar en extrem ståndpunkt. Samtidigt sade inrikesministern att han respekterade detta handlande från högerpartiet men att han kommer att bekämpa det, vilket han naturligtvis har all rätt att göra, och att han kommer att söka medborgarnas stöd för sin bostadspolitik. Ja, det har väl regeringen gjort under många år. Men allmänheten har tydligen haft en annan uppfattning om denna politik framgång. Det visar valutslaget i höstas. En vetenskaplig undersökning rörande skälen till olika människors ställningstagande vid valet i höstas har visat att den förda bostadspolitikens mindre lyckade resultat var en av de främsta anledningarna till att regeringspartiet förlorade så stor del av valmanskåren.

Slutligen sade inrikesministern att socialdemokratin vill ha spärrar mot

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

oskäligen hyresstegringar, och han sade detta i samband med att han talade om att högerpartiets förslag skulle medföra hyresstegringar. Det sambandet är förrädiskt. Inrikesministern vill väl inte med ett sådant uttalande göra gällande, att högerpartiet vill medverka till oskäligen hyresstegringar, d. v. s. sådana höjningar av hyran, som inte är sakligt motiverade?

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Johansson sade i sitt anförande att han skulle bekämpa högerns politik i bostadsfrågan. Han är inte ensam om att vilja göra det. Även vi kommer att upplysa om följder av högerns bostadspolitik. På de väsentliga punkterna råder nämligen enighet mellan centerpartiet, folkpartiet och socialdemokraterna. På vissa punkter, exempelvis den regionala fördelningen, miljöfrågorna, är det ju skilda uppfattningar mellan centern och socialdemokraterna. Det kommer vi också att upplysa om.

Det finns anledning att ställa vissa ljusa förhoppningar på den nya bostadspolitiken, och statsrådet gav uttryck härför i sitt anförande. Jag tror att han har större anledning därtill i år än han hade 1965 och 1966. De åren infriades ju inte statsrådets högt ställda förväntningar på sin och socialdemokraternas bostadspolitik.

Statsrådet Johansson uppträder förtroendeingivande och man vill gärna tro honom på hans ord. Jag hoppas därför att den uppgörelse som har träffats med bankerna skall leda till goda resultat — statsrådets redogörelse tydde härför. Men statsrådet får ursäktas om vi reserverar — visa av erfarenheterna från 1965 och 1966 — ändå i skrivelse till Kungl. Maj:t vill påpeka vikten av att kreditfrågorna löses.

Vi anser att det är centerpartiet som har dragit upp miljöfrågorna till den mera framträdande position som de i

dag har i bostadsdebatten. Och vi försöker också liksom hittills vara pådrivande i fråga om lokaliseringspolitiken. I statsrådets proposition nr 100 har tyvärr inte tillräcklig uppmärksamhet ägnats miljöfrågorna. Det är sant att det finns krav på miljöutformning när stadsplaner skall fastställas. Jag vill emellertid erinra om vad tidningen *Arbetet* skrev samma dag som statsrådet Palme höll sitt anförande om miljöfrågorna på HSB-riksdagen, att knappast någon stadsplan har avstyrkts på grund av otillfredsställande miljöutformning. Det finns en hel del att göra på detta område, och jag beklagar att den begränsade utredning som statsrådet Palme har aviserat inte kan utvidgas till att omfatta hela frågan om bomiljön.

Statsrådet Johansson tog också upp lokaliseringspolitikens betydelse. Han sade att lokaliseringspolitiken avlastar storstäderna men inte sådana orter som Örnsköldsvik och Skellefteå. Jag delar inte statsrådets mening på den punkten. Även i sådana områden har lokaliseringspolitiken betydelse och sparar bostäder åt storstäderna. Tillåt mig att nämna fallet Mjödvattnet! Jag tar mig också friheten att nämna min egen hemkommun. Ett företag ökade under fjolåret antalet anställda med 30 och kommunens hela byggkvot var 5 lägenheter.

Visst har lokaliseringspolitiken mycket stor betydelse. Vi vill framhålla att det för att klara bostadsbristen, inte minst i de stora bristorterna, är nödvändigt att bygga över hela landet och inte bara så, som statsrådet uttalar i bostadspropositionen, att bostadsbyggnandet i storstäderna och andra växande samhällen skall tillfredsställas. Även områden utanför dessa behöver en tillfredsställande bostadstilldelning, om hela bostadsproblemet skall kunna lösas.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Herr talman! Statsrådet Johansson sade att högerens ståndpunkt i bostadsfrågan innebar en klarare markering av oppositionens förslag. Han uttryckte sig på ett sådant sätt att man kunde dra slutsatsen, att han egentligen är tacksam för denna högerens klarare markering.

Det ligger väl till så, att folkpartiet och socialdemokraterna i några avseenden har kommit närmare varandra. Jag vill dock bestämt bestrida att det beror på någon ändrad attityd till bostadsfrågan hos folkpartiet. Jag skall ta några exempel. Vad paritetslånen beträffar har vi under flera år motionerat om en utredning om indexlån för bostadsbyggandet. Motiveringen har varit dels att man på det sättet skulle få ned hyran i nyproduktionen utan direkt subventionering, dels att man skulle undvika hyresklyftor mellan olika årgångar av hus. Detta är precis vad man nu uppnår med paritetslånen. Metoden är i viss mån en annan, men verkningarna på bostadsmarknaden är desamma.

I fråga om hyresregleringen har folkpartiet hela tiden hävdat att det måste bli en försiktig, successiv avveckling, eftersom vi har kommit i sådan otakt på marknaden att vi helt enkelt inte kan annat än reglera oss ur det tillstånd vi har råkat in i. Folkpartiet har alltså egentligen talat för en avveckling av det slag som det nu blir. Jag har tidigare t. o. m. sagt att det är nödvändigt att kunna kontrollera även hyran vid första tagångsuthyrningar, då besittningsskyddet inte verkar, eftersom man annars skulle få topphyror. Så blir det tydligen också. Jag kan inte finna att vi på något sätt har ändrat oss på den punkten.

Den beskrivning statsrådet gav — framför allt i första kammaren — av verkan på hyran av hyresregleringens avveckling kan jag instämma i; den motsvarar ungefär vad jag tidigare har påpekat. Herr Bergman har nog större anledning än jag att polimisera mot statsrådet i det fallet.

Det förslag om förköpsrätt som nu

presenterats ligger närmare mittenpartiernas reservation i utredningen än majoritetsförslaget.

I dessa tre frågor är det enligt min mening ganska klart vem som kommit närmare vem. Det kan ha ett visst intresse att fastslå detta.

Fortfarande finns det dock punkter på vilka vi är oeniga. Det gäller framför allt bostadsbyggandets omfattning. Vad innevarande år beträffar tror jag mycket väl att det är omöjligt med en igångsättning på mycket över 90 000 lägenheter. Vi har för vår del sagt att man bör kunna igångsätta samma antal lägenheter som i fjol, d. v. s. något över 90 000. Att det inte går att komma högre beror framför allt på den dåliga planeringen tidigare år. Statsrådet säger att 90 000 lägenheter är en minimisiffra. Det har man förklarat både 1965 och 1966, men frågan är om denna minimiplan kan anses ha fullföljts. År 1966 igångsatte man 20 000 fler lägenheter under fjärde kvartalet än vad som i propositionen angavs som rimligt. Det betyder naturligtvis att man skjuter byggandet framför sig i tiden.

Jag tycker också att det är rätt underligt att statsrådet i propositionen inte har berört denna fråga på längre sikt. Vi är nu eniga om en försiktig avveckling av hyresregleringen.

Vi måste konstatera att detta innebär att vi inte får räkna med en stark nedpressad efterfrågan på bostäder. Jag föreställer mig att vi är eniga om detta. Det står klart att den balans vi strävar efter måste uppnås genom ett ökat byggande och det förefaller underligt att inte detta problem tagits upp på allvar i bostadspropositionen. I ett bostadsprogram från regeringen borde det viktigaste vara att ange hur vi skall nå balans och komma till rätta med bostadsbristen och få till stånd andra förhållanden på detta område.

I kreditfrågan är vi eniga om att det är angeläget att kapital ställs till förfo-gande för det byggande som riksdagen

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

beslutar. Jag tror dock inte vi bör ha alltför bråttom med att bestämma oss för en statlig bostadsbank. Det gäller ett mycket invecklat problem och det är inte alldeles säkert att en bank skulle underlätta möjligheterna att ställa kapital till förfogande. Ett dylikt beslut skulle innebära att vi till banken måste suga in det kapital som nu på andra vägar går till bostadsbyggandet, ty tillkomsten av denna bank skapar inte något nytt kapital. Detta problem är sannerligen inte det lättaste att lösa.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att statsrådet och jag är helt eniga om målet, men vi har olika uppfattningar om sättet att lösa bostadsproblemen. Vi kan inte med konstlade medel, räntepolitik eller på annat vis, lösa bostadsfrågan. Vi tvingas till fysiska åtgärder, om vi över huvud taget skall komma till rätta med problemen. Man hyser en övertro till att räntepolitik och andra ekonomiska åtgärder, d. v. s. plånboken, skall kunna lösa dessa problem. Det går inte!

När det sägs att det har byggts så och så många lägenheter och att huvuddelen av de lägenheter som byggdes förra året var av storleken tre rum och kök och däröver, är det givet att alla som har ekonomiska resurser och fått en sådan bostad kan vara nöjda. Det är dock inte dem det gäller utan det gäller alla de människor i de lägre inkomstgrupperna som av ekonomiska skäl eller andra sådana förhållanden saknar möjlighet att få bostad. När det talas om den procentuella del av inkomsten som går till bostaden i dagens läge skall vi inte räkna med enbart bostadskostnaden. I detta resonemang måste också införas bilar, avståndet till arbetsplatsen, fritidsfrågor m. m. Med hänsyn härtill tror jag det är skäl att sluta med det s. k. procenttänkandet.

Det är riktigt att man har försökt få fram 18 000 förbättrade mindre bostäder, men om jag inte tar fel kommer

vi att år 1970 ha 1 300 000 folkpensionärer i detta land, varför behovet av mindre bostäder kommer att öka i snabb takt.

Jag vill erinra om att när jag på 1940—1950-talet diskuterade miljöfrågor ville icke center- och folkpartisterna eller någon annan vara med om detta. Miljöfrågorna är en mycket sen skapelse i detta sammanhang.

En bostadsbank löser inte de ekonomiska frågorna. Jag tror att man, samtidigt som man beslutar sig för denna bostadsbank, jämväl måste tänka sig ganska betydande subventioner.

Vad beträffar expropriation och marknämnd vill jag deklarerera att jag inte tror på expropriationsalternativet. Den uppfattningen har jag framfört många gånger förut här i riksdagen. Jag tror att man måste gå en annan väg för att förvärva tomtmark; i det avseendet ligger Amerika långt före oss.

Herr Turesson talade om att man skall ha en konsumentstyrning av bostadsbehovet. Jag skulle vilja fråga: När kunde konsumenterna styra bostadsbyggandet? Det har vi inte kunnat under senare årtionden. Inrikesministern har rätt i att vi, som upplevde bostadsförhållandena under 1920-talet och 1930-talet, måste säga oss att det under senare år har skett en revolution på detta område. Men för stora grupper i detta samhälle innebär det inte, att vi har löst deras bostadsfråga. Mitt motstånd riktar sig inte bara mot en höjning av hyrorna i de nybyggda lägenheterna. Jag tror det är lika viktigt att vi vad beträffar de äldre lägenheterna gör klart för oss att de äldre har gjort sådana offer för att få en sådan bostad, att det skulle vara orimligt att de, när de nu har kommit över det värsta, skulle behöva ta på sig en ökad börda i detta sammanhang.

Här har också talats om fri konkurrens på detta område. Jag förutsätter att den som yttrade det har läst exempelvis Heckschers bok om »Merkantilismen». Där står det bl. a. om konkurrensen, att konkurrensen kan döda konkur-

rensen. I dag förefaller det mig som om det skulle ha skett.

Frågan om bostadskostnaderna är en viktig fråga i folkhushållet, och vi bör försöka lösa den frågan på ett vettigt sätt.

Herr JANSSON (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag ställde i ett inlägg tidigare några frågor, men då var inrikesministern inte inne, och därför skulle jag nu vilja passa på att upprepa dem. Jag läser i statsutskottets utlåtande nr 100 följande: »Departementschefen ansluter sig till den av bostadspolitiska kommittén anförda bedömningen, att en statlig totalfinansiering rent tekniskt är en enkel väg att uppnå en rationell kreditförsörjning till bostadsbyggandet.» Jag vill från den utgångspunkten fråga, om inrikesministern inte skulle vilja säga varför vi inte nu fick förslag om en statlig bostadsbank och om han skulle kunna ge några hållpunkter för vid vilken tidpunkt vi skulle kunna få en sådan bank.

Vad beträffar frågan om obligatorisk bostadsförmedling föreslås i propositionen nr 101, att kommuner i områden som utgör en enhet i bostadsförsörjningshänseende skall anordna gemensam bostadsförmedling. En förutsättning för att en gemensam bostadsförmedling skall bli effektiv är enligt min mening, att samtliga lägenheter lämnas till den gemensamma bostadsförmedlingen. Det föreligger en motion i denna fråga, men den har avstyrkts. Jag vill fråga inrikesministern: Säger inte alla erfarenheter vi hittills har haft framför allt i storstockholmsområdet, att det vore bättre att redan nu få en lagstiftning som klart fastslår, att alla nyproducerade och ledigblivna hyreslägenheter skall lämnas till denna bostadsförmedling?

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Om jag får börja med

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

den siste ärade talaren, herr Jansson, skulle jag vilja svara på den första av hans frågor som gällde bostadsbanken och varför vi inte inrättar en bostadsbank nu.

Om kreditförsörjningen via de befintliga kreditinstituten fungerar tillfredsställande, har vi ingen anledning att övergå till ett annat system. Under alla omständigheter har vi det inte förrän vi utrett om ett annat alternativ — en bostadsbank eller kreditförsörjning via befintliga statliga kreditinstanser — kan beräknas fungera bättre och ge ett mera tillfredsställande resultat. Jag har sagt att vi utreder dessa frågor, och om det skulle visa sig att vi inte får den service av affärsbankerna som innefattas i överenskommelsen kommer detta att utgöra fullgod anledning att pröva andra möjligheter.

Beträffande bostadsförmedlingsverksamheten har vi för närvarande ansett det mest angeläget att åstadkomma en gemensam bostadsförmedling inom storstockholmsområdet, och det är också därför vi begärt riksdagens fullmakt att föranstalta om en sådan, såvida inte kommunerna i storstockholmsregionerna eller i annan storstadsregion på frivillig väg klarar uppgiften. Beträffande storstockholmsregionen förefaller detta inte vara möjligt och därför torde resultatet bli ett åläggande ifall fullmakten beviljas. Jag tror att man i första hand skall pröva denna väg.

Herr Lundberg sade att det förekommer en övertro på räntan men att denna inte är ett tillräckligt styrande medel. Det är klart att vi alltid kan diskutera räntan. Jag har full förståelse för herr Lundbergs tankegång. Men de som arbetar inom bostadsbyggandet har väl anledning att påstå att ränteposten varit dryg när det gäller såväl byggandet som förvaltningen av bostäderna, och räntan slår också hårt igenom då det gäller bostadskostnaderna. Under de senaste åren har vi emellertid prövat att med fysiska regleringar åstadkomma ett

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

bättre resultat på kapitalmarknaden och för kreditförsörjningen. Jag kan nämna prioriteringslagstiftningen, investeringsavgiften och investeringsbanken; jag säger medvetet investeringsbanken, som ju medför att vi under två år tar in 500 miljoner kronor med vilka vi begränsar konsumtionen. Detta innebär ett ökat sparande, ett tvångssparande, men medlen ställs ju till kapitalmarknadens förfogande framför allt för att hjälpa näringslivet att göra viktiga investeringar.

Jag skulle tro att dessa tre åtgärder också medverkat till att vi i dag har ett lättare kreditläge och en bättre fungerande kapitalmarknad. Beträffande oprioriterade företag kan jag nämna att ansökningar finns bordlagda eller uppskjutna motsvarande ett belopp av ungefär 3,5 miljarder — alltså ett mycket betydande belopp.

Om jag sedan går över till de övriga frågeställningarna så har herr Gustafsson i Skellefteå tagit upp frågan vem som anslutit sig till vad. Om vi är överens i stora drag om de förslag regeringen framlagt och alltså folkpartiet och centerpartiet funnit anledning ansluta sig till dessa, så finns det ju ingen anledning att ta upp en tvist om var och när och hur vi blev överens.

Jag är medveten om att herr Gustafsson i Skellefteå på ett förtjänstfullt sätt deltagit i ett flertal utredningar, bl. a. i hyreslagstiftningsutredningen. Denna utrednings betänkande presenterades i fjol före valet. Vid samma tid tillfrågades folkpartiledaren, hur han och hans parti ställde sig till frågan om hyresregleringens avskaffande. Han svarade, att de ville vänta till hösten med att ta ställning till den frågan, d. v. s. till efter valet. Jag tycker inte att detta var modigt, och det innebar sannerligen inget bestämt ställningstagande till denna mycket viktiga fråga, som var underställd folket i val. Nu har folkpartiet ansett sig kunna följa herr Gustafsson — jag kan väl uttrycka det så, eftersom

han var med i utredningen. Det betyder alltså att folkpartiet kommit i lä av socialdemokratin eller i varje fall på samma linje som socialdemokratin.

Herr Gustafsson i Skellefteå har vidare vid ett par tillfällen tagit upp balansproblemen. Han anser att vi borde ha försökt göra en analys av hur mycket vi behöver bygga för att nå en bättre balans. Vi har sagt att det är nödvändigt att bygga så mycket som våra resurser medger och att vi med den höga byggproduktion vi har nu och har haft under de senaste åren bör kunna nedbringa bristen. Men jag vågar inte i dag ange vid vilken tidpunkt jag tror att bristen skall vara eliminerad. Däremot har riksdagen på regeringens förslag som ett mål för vår bostadsproduktion under tioårsperioden 1965—1974 satt upp en miljon nya lägenheter. Vi eftersträvar att nå det målet, och jag tror att det betyder att vi kommer att anstränga våra resurser till det yttersta. Men jag bedömer det så att det är en realistisk målsättning; det målet bör vara möjligt att uppnå.

Herr Gustafsson i Alvesta återkom till sina frågor om jordbrukare och möjligheterna att erhålla förbättringslån och bostadslån. Kunde de som bor på ofullständiga jordbruk och är i 50—60-årsåldern få förbättringslån? Så ställdes frågan om jag uppfattade den riktigt. På det vill jag svara — det gjorde jag redan i mitt förra inlägg — att om de har utkomst av annan verksamhet så har de möjligheter att få förbättringslån. Det är väl ett klart besked som inte behöver föranleda någon ytterligare diskussion.

När det gäller jordbruksfastighet i statens ägo, d. v. s. i lantbruksnämnds vård, från vilken fastighet man är beredd att avstycka mark för en bostadsfastighet — jag förutsätter att lantbruksnämnden bedömer det så att avstyckningen kan ske utan olägenhet för jordbruksdriften, eventuellt vid sammanslagning med annan fastighet — bör förbättringslån ut-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

gå om sociala skäl talar för det. Det är framför allt för sådana fall som vi genom beslut i jämtlandsärendena velat fastlägga en praxis. Man överväger nu i de centrala instanserna att ändra bestämmelserna med hänsyn till det.

Vi vet ju hur en expropriationsnämnd fungerar och hur besvärligt det ibland kan vara. Det är därför vi velat söka en annan form för prövning av sådana här värderingssporsmål. Vi har då valt att föreslå en marknämnd.

Jag kommer sedan till herr Bohman och herr Turesson. Vad jag ville säga, herr Bohman, var att i diskussionen om de principiella riktlinjerna för en framtida bostadspolitik — det är ju det det är fråga om — har högern inte velat godta våra förslag när det gäller markpolitiken och kreditstödet, och högern har såvitt jag förstått en avvikande mening om hyrespolitiken.

Jag har sagt att det är en klar markering. Man har velat skilja sig ut från de andra, jag tror inte just för profilens egen skull, utan därför att det är en grunduppfattning som man har inom högern. Man vill inte acceptera en samhällspolitik av den art och karaktär som regeringsförslaget innebär. Jag har sagt att jag respekterar en sådan politik, men jag kommer att tillsammans med andra bekämpa den.

Då kommer naturligtvis frågan: Om man — vilket jag räknar med att högern gör — skall sikta till en fri marknadsprisbildning, vilka resultat får vi då på det hyrespolitiska området för de äldre bostäderna och vilka resultat när vi så småningom, ifall vi går över till ett kreditgarantisystem och häver räntesubventionerna? Vid en övergång till ett kreditgarantisystem och en samtidigt snabb avveckling av subventionerna skulle det, som jag tidigare sagt, komma att innebära hyreshöjningar på inemot 35 procent. Nu har högern modifierat detta i sin reservation. Man föreslår »enbart» en höjning av hyrorna i nyproduktionen med cirka 10 pro-

cent. Man vill alltså lägga sig cirka 10 procent över utskottsmajoritetens förslag. Men är det ändå inte så, herr Bohman, att ni på sikt vill övergå till ett kreditgarantisystem? Blir då inte resultatet det av mig angivna vid det ränteläge som vi för närvarande har? När herr Bohman säger att det är fullständigt fel, har han anknutit till det förslag som reservationen innebär, men inte tagit hänsyn till högerens principiella uppläggning. Det finns väl ingen anledning att förneka det. Herr Bohman säger att denna nya politik, som högern vill föra, önskar man för att regleringspolitiken misslyckats. Det är klart att man alltid kan diskutera: Vad är ett misslyckande? Jag har sett uttrycket i utlåtanden och hört det många gånger i debatter. Jag skall inte upprepa mina siffror om det omfattande bostadsbyggande som vi trots allt genomför i landet, om den utrymmes- och standardstegring som ägt rum. En sådan bör vi ha möjligheter till, och jag tror även att det skall vara möjligt att komma längre. Men när högern alltså går ut och säger att politiken har misslyckats och högern vill något annat, så ser vi det som vår skyldighet att upplysa medborgarna om vad den politik som är något annat innebär. Medborgarna skall ha klart för sig att den innebär väsentligt högre kostnader för de bostäder som man efterfrågar.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Får jag först säga att när jag hörde herr Gustafsson i Skellefteå tala om att han ansåg att paritetslånesystemet var ett slags indexlånesystem, trodde jag inte att jag hörde rätt. Det förhåller sig ju precis tvärtom. Man skulle kunna säga att paritetslånesystemet är ett inverterat indexlånesystem — eller rättare sagt ett perverterat indexlånesystem. Efter att sedan ha hört

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

inrikesministern och herr Gustafsson i Skellefteå utbyta synpunkter kan jag inte underlåta att fritt citera det gamla utropet: Det är fasligt vad ni är lika, du Rune och du Henning; särskilt du, Henning!

När jag för en stund sedan tog upp ett bemötande av inrikesministern berodde det ingalunda på att jag på något sätt skämdes för den ståndpunkt vi intagit i högerpartiet och att jag inte starkt ville markera att det här föreligger *principiellt* klart olika ståndpunkter. Anledningen till att jag tog upp debatt var närmast den att jag vill påstå att konsekvenserna av de två förslagen inte alls är de som nämnts under debatten tidigare i dag. Det är min personliga övertygelse — om man nu kan ha någon övertygelse i så svåra frågor som det här gäller — att vårt system *på längre sikt* kommer att leda till *lägre* boendekostnader för alla människor och att krisen på bostadsmarknaden skall lösas snabbare.

Vi tar avstånd från den markpolitiska grundsynen hos socialdemokraterna och från deras syn på kreditpolitiken. Vi vill klart markera vår tro att en övergång till ett system, som ligger marknadsushållningen så nära som möjligt, på lång sikt är det bästa receptet för de boende. Det hittillsvarande *har* misslyckats. Det trodde jag verkligen att inrikesministern var beredd att öppet erkänna. Det råder väl ingen som helst tvekan på den punkten. Gå ut och fråga väljarna och hyresgästerna ute i landet, så får ni klart besked!

Vi är emellertid medvetna om att en övergång till vårt system kan medföra vissa svårigheter. Det är ett problem. Därför har vi föreslagit en avtrappning av de tidigare subventionerna. Och det är ingenting nytt. Vi har inte »modifierat» vårt förslag. Det är det förslag vi har i vår motion, och det innebär att man successivt glider in i ett system som är bättre än det hittillsvarande. Och det systemet kommer att leda till

att vi får bort de onödiga regleringarna och den centrala styrningen, att vi får mindre byråkrati och att konsumenternas egna värderingar blir mera avgörande och att vi får en fri och prispressande konkurrens. Det väsentligaste är kanske att vi på denna sektor får en fri konkurrens, jämförbar med den fria konkurrens som man har på andra håll. Slutresultatet blir enligt vår mening lägre hyror på längre sikt.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag återkommer till dessa frågor. Jag anser att det svar inrikesministern gav förra gången inte överensstämmer med vad som står skrivet på s. 49 i statsutskottets utlåtande: »Förbättringslångivningen har enligt riksdagens beslut kommit att koncentreras till i huvudsak pensionärerna.» Sedan säger inrikesministern att den som är 50—60 år och har förvärvsverksamhet utanför jordbruket skall få sådant lån.

(Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet *Johansson*: Jag avsåg bostadslån.)

Då är det missförståndet uppkälat.

En person som är 55 år kan anse att han klarar sig på sitt jordbruk under sin återstående tid, medan lantbruksnämnden inte bedömer detta jordbruk såsom bestående. Vilken möjlighet har han att få lån för att rusta upp sin bostad?

Inrikesministern säger beträffande de avstyckade bostadsfastigheterna, att vissa sociala skäl kan föreligga. Jag tar följande exempel. Lantbrukare A säljer sin fastighet till lantbrukare B. Lantbrukare B slår samman fastigheterna, avstyckar bostaden till en av dessa fastigheter och säljer denna bostadsfastighet till C, som är chaufför. Får C möjlighet till lån? Jag hoppas att jag har framställt frågan klart.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Bohman att han hörde alldeles rätt. Jag har sagt att indexlån och paritetslån får ungefär samma verkan på bostadsmarknaden. Indexlånen verkar nämligen så att det blir lägre hyra vid nyproduktionen, eftersom de kan fås till lägre ränta. Sedan stiger hyran vid en inflationistisk utveckling och utjämnar alltså hyresklyftan.

Statsrådet Johansson sade att vi måste utreda om en bostadsbank fungerar bättre än det nuvarande systemet. Det tycker jag är en väsentligt bättre formulering än vad utskottsmajoriteten har åstadkommit.

Vad beträffar herr Ohlins svar före valet på frågan om hyresregleringen kanske det skulle ställas i något annan belysning om man hade citatet ordagrant och inte endast det frihandscitat som statsrådet gav. Jag tycker nog att vi har kunnat tävla med socialdemokraterna, när det gällt mod att tala om hyresregleringen. Herr Bergman har i dag till och med sagt att man kan inte tala om hyresregleringens avskaffande. Han tänker nog spara det till efter nästa val.

Vidare säger statsrådet att han inte har kunnat ange någon tidpunkt när bostadsbristen kommer att vara avskaffad. Nej, det har vi inte heller begärt, men om man skall göra ett samlat bostadspolitiskt program bör man enligt min mening nog ägna det tyngsta avsnittet just åt det problemet.

Herr NILSSON i Tvärålund (cp) kort genmäle:

Herr talman: Jag konstaterar att statsrådet inte bemötte mitt tidigare anförande, varför jag väl får utgå ifrån att det jag uttalat står oemotsagt än så länge.

Herr statsrådet tog upp en fråga som vi behandlat i vår motion, nämligen om målet med en miljon bostäder under en tioårsperiod är en realistisk målsätt-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

ning. Vi vill också gärna se det på det sättet. Faktum är emellertid att programmet har kommit på efterkälken om vi jämför det med det program som bostadsstyrelsen har uppgjort för att målet skall uppnås. Dessutom tillkommer nu att igångsättningen för innevarande år skall sänkas till 90 000 bostäder. Det finns väl ändå en uppenbar risk för en förskjutning av bostadsbyggandet till programtidens senare del. Det är av den anledningen som centerpartiet har yrkat att regeringen förelägger riksdagen en plan för hur målet skall uppnås. Vi har ju vissa erfarenheter om de svårigheter som kan uppstå, när det inte är planmässighet i bostadsbyggande. Jag tror nästan att statsrådet var väl optimistisk i sitt uttalande, liksom statsutskottets socialdemokratiska majoriet, då den vill avvisa en begäran om en plan på hur denna målsättning skall uppnås. Mot bakgrunden av det nödvändiga i planmässighet när det gäller bostadsbyggande, anser centerpartiet att en plan borde föreläggas riksdagen i just detta avseende.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Vi skulle naturligtvis kunna syssla med detaljer, och om jag hade fått det »alfabet», som herr Gustavsson i Alvesta räknade upp, nedskrivet på en lapp, skulle jag kunna ge honom besked. Jag får i stället be honom ställa en interpellation i denna fråga, så jag får den frågeställning han för fram helt klar för mig.

Jag skulle sedan vilja säga ett par ord till herr Gustafsson i Skellefteå, som åberopade herr Bergmans uttalande beträffande hyresregleringen. Jag åhörde inte herr Bergmans anförande. Jag har fått den uppfattningen att han har sagt att effekterna av det som görs, enligt det förslag som remitterats till hyresrådet, inte blir att vi får en fri hyresmarknad där hyresregleringens resultat är borta, utan den nya hyreslagen, med

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

besittningsskyddet och de spärrar som däri ligger, gör att effekterna inte kommer att avvika så mycket ens på bostadsorterna jämfört med dem som nu uppstår med tillämpning av en tillfällig hyresreglering.

Till sist skulle jag, herr talman, vilja bemöta herr Bohman, som talade om sin tro på att vi kommer att uppnå lägre kostnader för vårt byggande och boende i framtiden. Herr Bohman citerade fritt ur minnet en författare, och jag vill göra på samma sätt till ledning för kammarens ledamöter. Någon har skrivit: »Hör tidens röster, dundrar demagogen. Ja, hör och se men tro ej allt du hör!»

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det är ju inte någon särskilt angenäm uppgift att gå upp i talarstolen i ett så sent skede av debatten. Jag har emellertid några synpunkter på dessa frågor som jag inte vill avstå från att framföra.

Låt mig först instämma i vad herr Svenning anfört i detta ärende, som nu har diskuterats så ingående att jag inte anser det vara någon mening att ta upp detaljer i utlåtandet. En sak finner jag emellertid så viktig att jag inte kan förbigå den, och det är basannuiteten. I detta avseende är uppgifterna faktiskt motsägande på ett sådant sätt att det måste påtalas.

Skall tiden för återbetalning av lånen vara 30 år, så stämmer inte det angivna procenttalet — det borde då vara en halv procent lägre. Det är så mycket mer angeläget att klarhet skapas i frågan som detta procenttal kommer att få avgörande betydelse för hela hyresmarknaden. Jag är övertygad om att ifall de nuvarande nybyggnadshyrorna skall vara vägledande för hela bostadsbeståndet, blir risken att det vid en aldrig så liten höjning snabbt konstateras att bostadsbristen har upphävts.

Då svarar man kanske att vi ju vill ha bort bostadsbristen. Däri instämmer

jag självfallet. Men bostadsbristen får inte upphävas på grund av att priserna på bostäder blir så höga att vanligt folk inte har råd att skaffa sig den bostad de behöver. I dag har man i flera av våra städer — även de större — inga som helst svårigheter att få ny bostad om man har tillräckliga inkomster för att betala vad en fyra- eller femrums-lägenhet kostar. Den trend som vi med så stor tillfredsställelse konstaterat under den gångna delen av 1960-talet, nämligen att man efterfrågat allt större lägenheter, har nu helt försvunnit. Nu efterfrågas ånyo ett och två i så betydande omfattning att denna efterfrågan inte kan nonchaleras. Vi får i vårt byggande gå tillbaka till en utrymme-standard på ett sätt som på längre sikt måste betecknas som en felinvestering.

Jag är medveten om att underlaget för denna bostadsproposition är ett omfattande expertarbete. Skulle man dessutom ha velat ha en expert på trångboddhet skulle jag utan tvekan ha kunnat ställa upp som sådan. Jag har inte skaffat mig en uppfattning om denna vid något universitet, utan jag har helt enkelt som barn blivit mycket väl medveten om vad trångboddhet innebär och jag har också ett mycket gott minne av dess vådor. Då jag var barn rådde den verkliga marknadshushållningen, som högern finner så underbart riktig — ja rent av det enda riktiga. Önskar man verkligen så hett att få den tiden tillbaka? Man har anledning att ställa den frågan så mycket mer som man i så många andra sammanhang har konstaterat hur högern har svängt betydligt i andra socialt betingade frågor, men inte i bostadsfrågan. Nej, där är man beredd att slåss för att säkerställa bostadsmarknaden för det fria spekulerandet, där endast den enskildes plånbok skall vara avgörande för bostadens kvalitet och lämplighet. Man har, herr talman, från den borgerliga sidan skapat en opposition mot den nuvarande ordningen, så stark, att regeringen till slut fun-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

nit sig föranlåten att falla undan för den till en del. Man har med en ihärdighet, som vore värd en hel doktorsavhandling, på alla sätt misstänkliggjort den nuvarande räntesubventioneringen, som om detta vore någonting i hög grad suspekt och samtidigt någonting i lika hög grad löjeväckande. Man har framhållit såsom fullständigt horribelt, att vi betalar varandras hyror över skattsedeln. Men, ärade kammarledamöter, varför skall nu detta betraktas som något så fullständigt felaktigt? Vi betalar numera våra sjukvårdskostnader över skattsedeln. Vi betalar våra barns utbildning över skattsedeln. Vi betalar åldringarnas pensionering i hög grad över skattsedeln. Vi betalar vårt försvar över skattsedeln. Jag skall inte fortsätta uppräknningen längre. Var och en vet att det är en lång rad av åtgärder som vi slutligen kommit fram till att vi bäst finansierar gemensamt skattevägen, helt eller delvis. Eller menar man att de nu uppräknade frågorna är mera gemensamma för vårt folk än bostadsfrågan? I varje fall vill jag helt bestrida riktigheten i en sådan tankegång och påstå att av de nämnda frågorna finns icke någon som så gemensamt som just bostadsfrågan berör varje medborgare i detta land. Anspråken på bostad är betydligt mer allmänna anspråk än dem man väcker i de övriga nämnda områdena.

Vi ivrar nu från flera håll för att införa obligatorisk och förebyggande hälsovård som även jag tror är av mycket stor betydelse. Hur kan man då blunda för vilken betydelse bostaden har för hälsans bevarande? Exempel i det fallet är väl onödiga för dem som levt under de senaste 30—40 åren i vårt land. Vi vet att åtskilligt har hänt i detta land som också förändrat bilden av våra sjukdomar.

Jag vill också nämna vad bostaden och dess miljö kan betyda för det uppväxande släktet. Vad betyder bostaden och dess miljö för den sociala anpass-

ningen, som numera är ett så stort problem i många av våra städer? Vi har ingen anledning att i något avseende nedvärdera betydelsen av goda bostäder. Därför, herr talman, när tankarna nu koncentrerar sig på bostädernas betydelse, kan jag inte dela den uppfattningen, att subventioneringen av bostadsbeståndet skulle vara något felaktigt eller dumt. Tvärtom ser jag detta som en mycket betydelsefull investering för hälsa och välbefinnande, även om de nuvarande formerna träffat blint utan tanke på de ekonomiska resursernas olikhet.

Detta är väl heller inte något nytt. Vi har folkpension till alla, oavsett inkomst. Vi har barnbidrag utan åtskillnad. Vi har sjukvård utan åtskillnad. Varför skall det betraktas som olyckligt om vi löser bostadsproblemet med gemensamma ansträngningar?

Det har sagts att dessa subventioner inte varit avsedda att fungera någon längre tid. Det är nog riktigt, men det går inte att bestrida att denna ordning betytt otroligt mycket för att folk just i de lägre inkomstklasserna fått möjlighet att efterfråga bättre bostäder. Denna utveckling, herr talman, hälsar jag med den största tillfredsställelse och jag beklagar uppriktigt att man från regeringens sida av ekonomiska skäl anser sig vara nödsakad att upphöra härmed. Herr Wedén uttryckte en misstanke om att denna form av stöd inte var rätt vald. Trots detta kan det inte förnekas att denna form haft en mycket positiv verkan för många av landets invånare. Att sedan herr Wedén finner denna åtgärd mindre väl genomtänkt, gör den absolut inte sämre.

Herr Wedén framhöll i övrigt, att han hade en stark tilltro till marknadshushållningen men menade att den fungerade mindre tillfredsställande just på bostadsförsörjnings område därför att vi på detta inte hade någon utländsk konkurrens. Men, herr Wedén, varför gäller detta endast bostäderna? Var

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

finns den utländska konkurrensen på sjukvårdens område, på försvarets, på utbildningens område? I stort sett finns denna utländska konkurrens egentligen — ibland i dubbel bemärkelse — enbart inom industriproduktionen. Man har även i annat avseende varit inne på frågan om konkurrensen inom bostadsbyggandet, och man påstår att det inte föreligger tillräcklig konkurrens ens inom landet. I verkligheten är det likväl så att huvuddelen av vårt bostadsbyggande sker med anbudsgivning bland alla dem som kan tänkas komma i fråga för byggande. Detta är visst inte begränsat till några snäva räjonger.

Jag skall gärna medge att det ibland varit svårt att få tillräckligt många anbud för att därigenom åstadkomma ett hyggligt pris. Men detta har inte berott på att möjligheter till konkurrens inte har förelegat. I det stycket vill jag gärna säga till herr Wedén att om något parti skall tillskrivas den tvivelaktiga äran av att ha drivit byggnadskostnaderna i höjden, får folkpartiet ta en stor del av denna ära. Jag skall förklara varför.

Varje år som riksdagen haft att fastställa byggandets omfattning, en omfattning som regeringen försökt anpassa till de resurser som stått till buds, har folkpartiet omedelbart kommit med ett förslag om minst 2 000 lägenheter ytterligare, ibland mer. Med tanke på de fria krafternas spel är det inte skäl att bli förvånad över att anbudet inte har tenderat att bli lägre, då de inom denna näring sysselsatta har fått klart för sig att det finns anspråk på att bygga betydligt mer än landet har arbetskraft och materiella resurser till. Förstår man inte inom folkpartiet att sådana propåer verkar direkt prishöjande, skulle jag bli mycket förvånad. Personligen skulle jag helst se att bostadsbyggandets omfattning inte bestämdes av riksdagen. De något förviga ambitionerna har ovedersägligen haft en mycket fördröjande effekt, och

det är i hög grad folkpartiets agerande som har drivit fram denna. Det har förmodligen inte varit folkpartiets avsikt, utan man har velat göra reklam för sig.

Högerpartiets representanter har redan fått flera bemötanden. Fröken Ljungberg höll ett mycket uppmärksammat anförande, har det sagts, och jag vill gärna instämma i det omdömet. Om jag skall göra någon anmärkning vill jag mera i förbigående säga att jag inte blev riktigt på det klara med när fröken Ljungberg citerade Grönköpings Veckoblad och när hon gav uttryck för sina egna funderingar. Men förmodligen kommer detta att framgå av protokollet, och jag får väl lugna mig tills det föreligger.

Fröken Ljungberg gav i många avseenden ett gott betyg åt vad som hittills har skapats på bostadsfronten. Detta blev tydligen för starkt för herr Turesson, som tyckte att det inte fanns anledning till beröm, utan påstod att det var helt naturligt att bostäderna blivit bättre när allt annat blivit så mycket bättre här i landet. Men så fann herr Turesson åter sig själv och förklarade att i fråga om bostadsbyggandet borde vi efter 35 års socialdemokratiskt styre betraktas som ett underutvecklat land. Ja, hur är det nu, herr Turesson? Har vi blivit så mycket bättre under dessa 35 år eller har vi blivit ett underutvecklat land? Vi kan ju tydligen inte ha blivit båda delarna, ty det var väl inte ett underutvecklat land, som vi övertog från de borgerliga för 35 år sedan?

Herr Turesson hade också ett och annat att säga om det anförande, som statsrådet Palme höll i Hälsingborg vid den därvarande bostadsriksdagen, och menade, att statsrådet Palme själv hade givit vårt miljöskapande ett klart underbetyg. Ja, herr talman, jag beklagar att inte flera av kammarens ledamöter hade tillfälle att höra statsrådet Palmes anförande vid bostadsriksdagen i

Hälsingborg. Jag förstår att herr Turesson blev illa berörd av detta briljanta anförande, i vilket tankar kläddes i ord, som jag förstår kan skapa underlag för mardrömmar i en strängt borgerlig hjärna. Det var ord och meningar med en framtidssyftning, som varje samhällsmedborgare borde acceptera.

Statsrådets anmärkning på att vi vid vår planering har tagit större hänsyn till platsen för bilen än för barnet ger väl inte precis ett intryck av att det gällde en planlösning för något underutvecklat land. Jag är verkligen nyfiken på vad som finns att anmärka på de tankar som kom till uttryck. Personligen är jag övertygad om att herr Turesson, om detta yttrande hade fällts av någon icke-politiker, skulle ha funnit det vara ett utomordentligt anförande. Litet större objektivitet, herr Turesson, skulle inte skada.

Herr talman! Med det sagda vill jag helt ansluta mig till det yrkande som tidigare ställts av herr Svenning om bifall till den motion som han har väckt. Den motion, där jag själv står såsom första namn, har av utskottet behandlats på ett sådant sätt att jag inte finner anledning att ställa något yrkande på den punkten.

Härmed var överläggningen slutad.

Jordbruksutskottets utlåtande nr 23

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Tumhult begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 23, röstar

Ja;

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Persson i Heden begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 97 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Statsutskottets utlåtande nr 100

Herr TALMANNEN anförde:

Propositioner framställes först i fråga om utskottets yttrande beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt avser produktionsmålet och därefter momentvis beträffande utskottets hemställan med tillhörande motivering.

Utskottets yttrande beträffande riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt avser produktionsmålet

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets yttrande, dels ock på godkännande av det förslag, som framlagts i reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets yttrande beträffande

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

riktlinjer för bostadsproduktionen såvitt avser produktionsmålet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt det förslag, som framlagts i reservationen 1) av herr Eric Gustaf Peterson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 165 ja och 36 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets yttrande.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 2 a) av herr Kaijser m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 2 b) av herr Thorsten Larsson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Nilsson i Tvärälund votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kon-

traproposition i huvudvoteringen angående mom. 1) i statsutskottets utlåtande nr 100 antager reservationen 2 a) av herr Kaijser m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen 2 b) av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningsresultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 77 ja och 35 nej, varjämte 99 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 a) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträk-

ning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 111 ja och 70 nej, varjämte 30 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 3) av herr Eric Gustaf Peterson m. fl.; samt 3:o) bifall till motionen II:1002 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom 5

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 5) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 101 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 6

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 6) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 99 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 7 och 8

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 9

Herr talmannen gav prop tioner på

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 6 a) av herr Kaijser m. fl.; 3:o) bifall till reservationen 6 b) av herr Eric Gustaf Peterson m. fl.; samt 4:o) bifall till reservationen 6 c) av herr Thorsten Larsson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapropositionen begärde dock herr Gustafsson i Skellefteå votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontraproposition i voteringen om kontraproposition i huvudvoteringen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 3:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande sistnämnda kontraproposition begärde dock herr Nilsson i Tvärålund votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i voteringen om kontraproposition i huvudvoteringen angående mom. 9) i statsutskottets utlåtande nr 100 antager reservationen 6 b) av herr Eric Gustaf Peterson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej,

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen 6 c) av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att

han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 37 ja och 42 nej, varjämte 131 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i den förberedande voteringen antagit den under 4:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående mom. 9) i statsutskottets utlåtande nr 100 antager reservationen 6 a) av herr Kaijser m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen 6 c) av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 35 ja och 48 nej, varjämte 127 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 4:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 9) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6 c) av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 45 nej, varjämte 57 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 10

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7) av herr Thorsten Larsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 11

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 8); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ljungberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 11) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Riktlinjer för bostadspolitik n, m. m.

Nej;

Vinner Nej, har kammar bifallit reservationen 8) av herr Kai' er m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och teringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Ljungberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 169 ja och 31 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 12

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 9); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 12) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 9) av herr Kaijs er m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 100 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 13

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 14

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 10); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 14) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 10) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 100

nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Mom. 15

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 16

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 11) av herr Kaijser m. fl.; samt 3:o) bifall till motionerna I: 806 och II: 1003 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Mom. 17

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 12) av herr Eric Gustaf Peterson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 18

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 13); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 18) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 13) av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 131 ja och 69 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 19

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 20

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 14) av herr Kaijser m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 21

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 15) av herr Kaijser m. fl.; samt 3:o) bifall till motionerna I: 806 och II: 1003 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärälund begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 21) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 15) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärälund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 100 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 22

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 23

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 16); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ljungberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 23) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 16) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Ljungberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 168 ja och 32 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 24

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 17 a) av herr Thorsten Larsson m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 17 b) av herr Kaijser m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ljungberg begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock fröken Ljungberg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 24) i statsutskottets utlåtande nr 100 antager reservationen 17 a) av herr Thorsten Larsson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 17 b) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 74 ja och 34 nej, varjämte 102 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 24) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 17 a) av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 102 ja och 67 nej, varjämte 40 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 25

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 18) av herr Kaijser m. fl.; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 806 och II: 1003 i motsva-

rande del; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. 26

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föresladdes av bifall till motionerna I: 806 och II: 1003 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. 27 och 28

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 29

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 20 a) av herr Thorsten Larsson m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 20 b) av herr Kaijser m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ljungberg begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock fröken Ljungberg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 29) i statsutskottets utlåtande nr 100 antager utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 20 a) av herr Thorsten Larsson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 20 b) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 76 ja och 35 nej, varjämte 99 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 29) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 20 a) av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 110 ja och 70 nej, varjämte 31 av kammarens le-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

damöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Mom. 30

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 21 a) av herr Thorsten Larsson m. fl.; 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 21 b) av herr Kaijser m. fl.; samt 4:o) bifall till motionerna I: 65 och II: 81 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 31

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 22) av herr Thorsten Larsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 32

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 23) av herr Kaijser m. fl.; samt 3:o) bifall till motionerna I: 806 och II: 1003 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ljungberg begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 32) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 23) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Ljungberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 171 ja och 34 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 33

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 34

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 25) av herr Kaijser m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 35

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 26) av herr Kaijser m. fl.; samt 3:o) bifall till motionerna I: 754 och II: 943; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ljungberg begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen begärde dock herr Svenning votering, i anledning varav efter given varsel följande

de voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 35) i statsutskottets utlåtande nr 100 antager reservationen 26) av herr Kaijser m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionerna I: 754 och II: 943.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 41 ja och 70 nej, varjämte 99 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 35) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej,

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 754 och II: 943.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

för ja-propositionen. Herr Svenning begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 127 ja och 42 nej, varjämte 41 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 36

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motivering- en, som föreslagits i reservationen 27) av herr Kaijser m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Mom. 37 och 38

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 39

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motivering- en, som föreslagits i reservationen 29) av herr Kaijser m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan med oförändrad motivering.

Mom. 40 och 41

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 42

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 30) av herr Eric Gustaf Peterson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 43

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

dels ock på bifall till reservationen 31); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Ljungberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 43) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 31) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Ljungberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 165 ja och 34 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 44

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 32 a) av herr Thorsten Larsson m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 32 b) av herr Kaijser m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 45

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 46

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

dels ock på bifall till reservationen 33) av herr Thorsten Larsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 47—49

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 50

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 34); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 50) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 34) av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Tvärålund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 146 ja och 48 nej, varjämte 17 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 51—55

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 56

Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o bifall till reservationen 35 a) av herr Eric Gustaf Peterson m. fl.; 3:o bifall till reservationen 35 b) av herr Thorsten Larsson m. fl.; samt 4:o bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 806 och II: 1003 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen begärde dock herr Nilsson i Tvärålund votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition i den förberedande voteringen antagits den under 3:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående mom. 56) i statsutskottets utlåtande nr 100 antager reservationen 35 a) av herr Eric Gustaf Peterson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen 35 b) av herr Thorsten Larsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, var-

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

för votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 41 ja och 38 nej, varjämte 132 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 56) i utskottets utlåtande nr 100, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 35 a) av herr Eric Gustaf Peterson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Gustafsson i Skellefteå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 39 nej, varjämte 38 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 57—67

Vad utskottet hemställt bifölls.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 36

Utskottets hemställan bifölls.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 37

Utskottets hemställan bifölls.

Riktlinjer för bostadspolitiken, m. m.

Tredje lagutskottets utlåtande nr 43

Herr TALMANNEN yttrade:

Utskottets hemställan företages till avgörande momentvis. I fråga om mom. A) framställs först propositioner beträffande de i reservationerna berörda paragraferna i lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, varefter utskottets hemställan i övrigt under mom. A) ställes under proposition i ett sammanhang.

Mom. A

3 § lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen A I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hedin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 43, såvitt avser 3 § lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen A I) av herrar Ebbe Ohlsson och Hedin.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hedin begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 173 ja och 31 nej, varjämte 5 av

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Det i motionen II: 1015 föreslagna tillägget till 4 § första stycket lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande

Herr talmannen gav propositioner på bifall till eller avslag å ifrågakvarande förslag; och avlog kammaren nämnda förslag.

4 § lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen A II) av herrar Ebbe Ohlsson och Hedin; samt 3:o) bifall till reservationen A III) av herr Alexanderson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hedin begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr Nyberg votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående 4 § lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande antager reservationen A II) av herrar Ebbe Ohlsson och Hedin, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen A III) av herr Alexanderson m. fl.

Anslag till statens hantverks- och industriälänefond

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 45 ja och 71 nej, varjämte 94 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 43, såvitt avser 4 § lagen om kommunala åtgärder till bostadsförsörjningens främjande, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen A III) av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter änyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nyberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 68 nej, varjämte 33 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. A i övrigt

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen B); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nyberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. B) i utskottets utlåtande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen B) av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 98 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. C

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2

Anslag till statens hantverks- och industriälänefond

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 113, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1967/68 till statens hantverks- och industri-

Anslag till statens hantverks- och industrilånefond

lånefond jämte i ämnet väckta motioner.

Kungl. Maj:t hade (bilaga 12, punkt IV:1, s. 163) föreslagit riksdagen att till Statens hantverks- och industrilånefond för budgetåret 1967/68 anvisa ett investeringsanslag av 18 000 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Johan Olsson* och *Mattsson* (I:16) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.* (II:20), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte besluta *dels* höja de i kungl. kungörelsen 1960:372 (1965:102) angivna gränserna för företagareförenings utlåning till 150 000 kronor, *dels ock* i samband därmed slopa de f. n. olika maximigränserna för lån till maskiner;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Johan Olsson m. fl.* (I:551) och den andra inom andra kammaren av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.* (II:681), i vilka motioner hemställts att riksdagen måtte till Statens hantverks- och industrilånefond för budgetåret 1967/68 anvisa ett investeringsanslag av 21 000 000 kr.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:551 och II:681, till Statens hantverks- och industrilånefond på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder för budgetåret 1967/68 anvisa ett investeringsanslag av 18 000 000 kr.;

2. att motionerna I:16 och II:20 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Kaijser*, *Harry Carlsson*, *Bengtson*, *Ottosson*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Schött*, *Karl-Erik Eriksson*, *Bohman*, *Eliasson* i Sundborn, *Nelander*,

Björkman, *Tobé*, *Sjönell* och *Westberg*, vilka ansett att utskottet bort under 1. hemställa,

att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I:551 och II:681, till Statens hantverks- och industrilånefond på kapitalbudgeten under statens utlåningsfonder för budgetåret 1967/68 anvisa ett investeringsanslag av 21 000 000 kr.;

2) av herrar *Kaijser*, *Harry Carlsson*, *Bengtson*, *Ottosson*, *Nils-Eric Gustafsson*, *Schött*, *Karl-Erik Eriksson*, *Bohman*, *Eliasson* i Sundborn, *Nelander*, *Björkman*, *Tobé*, *Sjönell* och *Westberg*, vilka ansett att utskottet bort under 2. hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I:16 och II:20, besluta höja de i kungörelsen den 3 juni 1960 (nr 372) om statligt kreditstöd till hemslöjd, hantverk och småindustri angivna gränserna för företagareförenings utlåning till 150 000 kr., varvid de f. n. olika maximigränserna för lån till maskiner skulle slopas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! I föreliggande statsutskottsutlåtande nr 113 behandlar utskottet två motionspar, varav i motionerna I:551 och II:681 motionärerna hemställer att riksdagen till statens hantverks- och industrilånefond för budgetåret 1967/68 måtte anvisa ett investeringsanslag av 21 miljoner kronor i stället för av departementschefen föreslagna 18 miljoner kronor. I det andra motionsparet, I:16 och II:20, hemställs att gränserna för företagareföreningarnas utlåning höjs till 150 000 kronor i stället för nuvarande högst 50 000 kronor till en och samma sökande och, om det är fråga om maskiner, 75 000 kronor.

Senast i förra veckan har det i olika sammanhang hävdats, och detta med full rätt, att de mindre och medelstora

Anslag till statens hantverks- och industrilånefond

företagen har utomordentligt stora svårigheter att på tillfredsställande sätt ordna sin kapitalförsörjning. Mot bakgrunden av dessa företags minskade självfinansieringsgrad utgör därför företagareföreningarnas möjligheter till kapitalutlåning från statens hantverks- och industrilånefond ett viktigt komplement till dessa företags kapitalförsörjning. Med hänsyn till de mindre och medelstora företagens betydelse från såväl produktions- som sysselsättningssynpunkt måste det vara en framsynt samhällsekonomisk planering att på olika sätt underlätta dessa företagsgruppers rationalisering och utveckling.

Kommerskollegium har i sin skrivelse den 30 juni 1966 föreslagit att ett belopp på 21 miljoner kronor anvisas till fonden. Kommerskollegium brukar ju här i kammaren ofta anses äga goda förutsättningar att bedöma hithörande frågor, och vi motionärer har gått på kollegiets förslag. Jag yrkar därför bifall till reservation 1 av herr Kaijser m. fl.

Företagareföreningarnas högsta lånegräns har varit densamma sedan år 1960. Med hänsyn till den allmänna kostnadsutvecklingen och de ökade krav på maskinutrustning och ändamålsenliga lokaler som man i dag måste ställa på ett företag för att det skall anses vara rationellt — detta gäller i lika hög grad för hantverket och den mindre industrin som för övriga företag — är de nuvarande lånegränserna för företagareföreningarna alltför snäva. En höjning av lånegränsen till 150 000 kronor skulle många gånger underlätta för dessa företag att få lån till mindre fabriksbyggnader.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall även till reservation 2 av herr Kaijser m. fl.

I detta anförande instämde herrar Eliasson i Sundborn (cp), Nordgren (h), Westberg (fp), Jonsson (fp), Sjönell (cp), Björkman (h), Nelander (fp), From (fp) och Gustafsson i Borås (fp).

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Vi har i detta ärende liksom i alla övriga anslagsärenden vi behandlar att göra en avvägning inom ramen för budgeten.

Motionärerna har yrkat på en höjning till 21 miljoner kronor i stället för den av Kungl. Maj:t föreslagna höjningen till 18 miljoner kronor. Man bör emellertid observera att det inte endast är dessa 18 miljoner kronor som ställs till förfogande, utan därutöver beräknas enligt kommerskollegium 34 miljoner kronor stå till förfogande; sammanlagt höjs det disponibla beloppet alltså till 52 miljoner kronor och inte, som man kan få en föreställning om, endast till 18 miljoner kronor. Det är alltså inte så mycket som skiljer utskottets förslag från motionärernas, men vi brukar ju försöka att hålla ihop budgeten vid handläggningen av dessa frågor.

När det sedan gäller yrkandena i motion I: 16 och II: 20 angående gränserna för utlåningen vill jag erinra om att företagareföreningensutredningen beräknas avlämna sitt betänkande tidigt i höst. Inom den utredningen har man tagit upp dessa problem till behandling. Utskottet har inte ansett det skäligt att förekomma utredningen på denna punkt, utan vi vill i stället avvakta det resultat utredningen kommer till. Med stöd härav hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Örebro begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller

Anslag till statens hantverks- och industrilånefond

statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 113, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Andersson i Örebro begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 96 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Örebro begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 113, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Andersson i Örebro begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 95 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss staten tillhörig mark m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 4

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtande nr 117 och andra lagutskottets utlåtande nr 45 i nu nämnd ordning skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 5

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 214, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående de nya lantbruksnämndernas organisation, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till jordbruksutskottet.

§ 6

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 132, angående godkännande

av avtal mellan Sverige och Belgien för undvikande av dubbelbeskattning och för reglering av vissa andra frågor beträffande skatter på inkomst och förmögenhet, överlämnades till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 7

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Undertecknad anhåller om ledighet från riksdagsgöromålen under tiden 29

—31 maj 1967 för resa till Montreal i Nordiska Rådets uppdrag.

Stockholm den 22 maj 1967

Leif Cassel

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 8

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 23.50.

In fidem

Sune K. Johansson